Doppio 36 E 27

[illegible]

BIBLIOTECA NAZIONALE VITT. EMANUELE ROMA
8
31 — E
24

Ex Bibliotheca
majori Coll. Rom.
Societ. Jesu

367.
E
27
32332

Digitized by Google

8 . 31 . D . 24

Digitized by Google

Digitized by Google

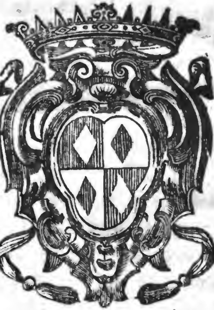
R. P.

MARTINI DE ESPARZA ARTIEDA.

THEOLOGI SOCIETATIS IESV.

Appendix ad quæſtionem de vſu licito Opinionis probabilis.

Continens reſponſionem ad quædam recentiorum argumenta.

BIBLIOTECA NAZ. ROMA VITTORIO EMANUELE

BIBLIOTH. COLLEG. ROMANI IHS

ROMAE, Ex Typographia Reu. Cameræ Apoſtolicæ. MDCLXIX.

SVPERIORVM PERMISSV.

Digitized by Google

Digitized by Google

FOELICI ABBATI
ROSPIGLIOSIO
Sanctiſs. D. N. CLEMENTIS IX. ex Fratre Nepoti.

MARTINVS DE ESPARZA ARTIEDA Fœlicitatem.

PLerique Scriptores aſciſcunt ſibi Mœcenates, vel ſola illuſtres claritate generis, vel rerum in bello geſtarum gloria inclytos, vel auctoritate, potentiaque præſtantes; à quibus (vt aiunt) ſuæ, aut operum, quæ in lucem edunt, obſcuritati lucem accerſant, humilitati ornamentum, tutelam, ac præſidium imbecillitati. At iſtæ plerumque meræ voces ſunt, rei vacua nomina, & tantum ad ſpeciem comparatus verborum apparatus. Ego Principem imploro natalibus equidem clariſsimũ ex vetuſta, & ampla familia, eundemque

Pontifici Maximo CLEMENTI IX. fœliciter regnanti, propinquiſsimo ſanguinis gradu coniunctum, eiuſque gratia, ac beneuolentia pollentem. Non tamen his cauſis potiſsimum adductus ad te confugio; ſed eo maximè, quod dotibus, ac meritis tuis ſplendorem adauges plurimùm auitæ domus; cumque ex Pontificia fortuna nil ambias, ipſum totum in te (quod excelſius quoddam, eoque te dignum ambitionis genus eſt) transfundere ſatagis Pontificem, ſtudioſiſsima, atque honeſtiſsima nobiliſsimarum eius virtutum æmulatione. Quod fœlici adeò conatu præſtas, nullus vt præſtantium artificum, (quorum curas fatigat orbis auidus CLEMENTIS, quando aliud non datur, ſaltem in effigie ſua vbique, & aſsiduè ſuſpiciendi, atque colendi) humaniſsimi Principis vultum ſuauiſsimum tam fœliciter expreſſerit, quam præclara in te, & amabilis relucet imago magnæ illius animæ ſumma probitate, ac prudentia, & multiplici doctrina placidiſsimè ſublimis. Sed neque, vt ſolet, ad te recurro, opuſculo huic

meo

meo tam expetiturus patrocinium, quam profeſſurus acceptum. Quamquam opuſculum ipſum, ſi loqui poſſet, abdicaret hanc vocem meam, non iam patronum te, ſed alterum parentem agnoſcens. Quippe quod ſtudio meo pridem conceptum, cum nonnulla naſcendi difficultate laboraret, ſuaui, ac forti fauore tuo eduxiſti denique in lucem iſtam, & vſque vt tuum tueri pergis, non tam pondere auctoritatis, qua vteris modeſtiſſime, quam vi ingenij, quo eximio præſtas, perſpicaci, veloci, & tum allijs egregijs artibus, tum Philoſophicis præſertim, ac Theologicis, Iuriſque Canonici diſciplinis apprime exculto. Debet itaque potiſſimum tibi qualiſcumque hic fœtus meus publicæ lucis vſuram, deditурque tibi iam tuus, cupida profectò potiùs, quam liberali ſolutione. Id nimirum exinde conſequuturus, vt quam ipſe vitam, & incolumitatem ſingulari tuo beneficio aſſecutus eſt, ea nunc potiatur ſplendidius, clariſſimo tuo nomine ipſa fronte prælato. Atque quando ea eſt vtriuſque noſtrum conditio, vt ſi quid de

meo tibi deferam, idipſum lucris meis accreſcat; vt, amplioris largitatis ſpecie, meæ cupiditati cumulatè inſeruiam, totum ipſe me tibi vnà cum hoc libro dico, donoque, hoc vnum de me mihi reſeruans (quamquam illud tibi propriè, ac ſingulariter debitum eſt) vt nempe aſſiduis votis, precibuſque Deum ſollicitem, quò diu tè nobis, ac Reipublicæ incolumem ſeruet, atque fœlicem; eaque te ſorte breui fortunet, quam & mereri feſtinaſti, & ipſa depoſcit virtus tua, ſola tua declinante, ac refugiente modeſtia. Datum in Collegio Romano Societatis IESV die 2. Decembris anni 1668.

INDEX
Lemmatum huius appendicis.

Proœmium. pag. 1.

PRIMA PARS.

DE argumentis nouiter adinuentis. pag. 3.
Argumentum Mercori ex opinione probabili primorum parentum circa præceptum ſibi impoſitum. art. 1. pag. 3.
Oſtenditur primos parentes nulla protectos probabilitate peccaſſe. art. 2 pag. 4.
Aliud eiuſdem auctoris argumentum ex peccato Saulis parcentis Amalec. art. 7. pag. 8.
Inobedientiam Saulis omni prorſus probabilitate deſtitutam fuiſſe multipliciter demonſtratur. art. 10. pag. 10.
Aditus ad argumenta Sinnichij aduerſus uſum licitum opinionis probabilis. art. 14. pag. 14.
Obſeruatio prima aduerſus Sinnichium de probabilitate veritati contra poſita, & de opinione cum errore confuſa. art. 18. pagin. 18.
Obſeruatio ſecunda de vlteriori Sinnichiana confuſione opinionis, & ignorantiæ cum vitio, & peccato. art. 23. par. 21.
Obſeruatio tertia aduerſus Sinnichium de via anguſta comparata cum iugo ſuaui. art. 38. pag. 34.
Obſeruatio quarta aduerſus Sinnichium, non magis reprehendi in Sacris litteris nimis laxantes, quam nimis ſtringentes. art. 45. pag. 39.
Obſeruatio poſtrema de infidelitate, & ignorantia praua diſpoſitionis vincibili, & affectata, reddita per Sinnichium probabili. art. 53. pag. 48.

Pro-

Digitized by Google

Proponitur argumentum Marinarij ex Academiſmo. art.60. pag.61.
Cui nil eſt certum, nil eſſe probabile; & probabile catholicorum toto cœlo differre à probabili Academicorum. art.72. pag.64.
Tres inſuper annotationes circa Academiſmum. art.80. pag.71.
Remouetur ſcrupulus Marinarij quoad aſſenſum opinantis. art.83. pag.74.
Proponitur, ac diluitur difficultas ex definitione probabilis per plerumque contingens. art.89. pag.79.
Expenditur Ariſtotelica alia probabilium definitio. art.99. pagin. 89.

SECVNDA PARS.

DE argumentis ex defectu libertatis opinandi. pag.97.
Reproducitur argumentum ex defectu libertatis ad ſpeciem actus opinatiui. art.103. pag.97.
Exponitur teſtimonium Philoſophi de neceſſitate opinantis. art. 107. pag.101.
Proponitur ſecundum, & tertium argumentum aduerſus libertatem opinandi. art.109. pag.104.
Aſtruitur libertas ſpecificationis quoad actus opinatiuos. art.113. pag.106.
Vlterior probatio libertatis opinandi ex libertate ad credendum, necnon ad iudicandum de proximo. art.118. pag.114.
Exponitur, an, & quando elidant ſe mutuò, vel non mutuò motiua opinandi inuicem oppoſita. art.123. pag.121.
Super additur auctoritati ratio circa eliſionem motiuorum intellectus. art.129. pag.130.
Satisfit duobus argumentis aduerſus libertatem phyſicam opinandi. art.131. pag.134.
Subinfertur duplex confirmatio eiuſdem libertatis opinandi. art.137. pag.139.
Exponitur neceſſitas phyſica libertatis opinandi pro vſu licito opinio-

Digitized by Google

nionis minus probabilis. art.140.pag.143.
Praeluditur primum effugium negantium neceſſitatem libertatis opinandi. art.142.pag.146.
Obſtruitur rima quadam eiuſdem effugij. art.146.pag.150.
Praeluditur alterum aliorum effugium. art.149.pag.154.
An, & quatenus ſufficiat libertas opinandi pro vſu licito opinionis probabilis contra priorem propriam tuinſque opinionem. art.152.pag.157.
Vlterior confirmatio, & expoſitio aſſertæ libertatis opinandi abſque peccato. art.158 pag.164.
Expenditur teſtimonium Diui Thomæ de vſu licito opinionum. art.162.pag.171.

TERTIA PARS.

DE argumentis ex periculo operandi ſub opinione. pag.177.
Poſtremum argumentum ex periculo tranſgrediendi legem propoſitum, & ſolutum à Diuo Antonino. art.164.pag 177.
Vlterior conſideratio textuum pro obligatione ad tutiorem. art. 167.pag.181.
Illuſtrantur tres alij textus canonici tangentes opinionem probabilem. art.181.pag.193.
Exponitur Clement. Exiui. art.182.pag.195.
Diruitur paritas periculi ex dubijs ad probabilia. art.190. pag.206.
Conciliatur cum dubio, & opinione certitudo requiſita ad operandum honeſtè. art.194.pag.211.
Superadditur vlterior declaratio certitudinis, & incertitudinis prudentiæ humanæ. art.197 pag.213.
Subinſcritur opportunè peccatorum materialium frequentia innocens. art.202.pag.219.
Diuiditur, & exponitur certitudo moralis; & qualis ea ſit apud Caietanum, & Syluestrum. art.204.pag.223.
Inſtituitur accurata comparatio periculi inter opiniones ſtrictas, & lar-

largas, tutiores, & minus tutas. art.213.pag.230.
Annectitur eadem comparatio in agendo. art.219.pag.235.
Concluditur vtrumque genus opinionum rigidarum, & benignarum indigere ſæpe, & ſub probabilitate etiam potiori excuſatione per ignorantiam inuincibilem. art.223.pag.239.
Promouetur amplius, & concluditur eadem excuſatio ex ignorantia inuincibili. art.228.pag.242.
Confirmatur poſtremò ſecuritas noſtræ ſententiæ ex numero, & qualitate auctorum vtriuſque partis. art.231.pag.245.
Parergon illationibus limitaneum: An doctrina moralis ſit difficilior, quam ſpeculatiua; Et vniuerſalior, quam minus vniuerſalis; & reflexa, quam directa? art.239.pag.251.

Errata ſic corrige.

I. initium. m. medium. f. ſinem paginæ indicant.

p.7.m. coligantis lege obligantis
p.8.i. læſione l. delectione. ibid. Saull l. Saulus
p.10.m. dileſturus l. delecturus
p.13.m. nullam l. nullum Ibid. ſupponendi l. ſupponenti
p.19.f. & oſtendi l. vt oſtendi
p.21.m. probabilitatem l. poſſibilitatem
p.31.i. iudicebaris l. iudicaberis ibid. m. idolatræ l. idololatriæ
p.45.f. non credere l. non credere
p.60.i.f. ex lex; ex Rege l. exlex; exRege
p.80.f. per ſe opinabile l. per ſe [illegible]
p.94.i. acceptatio l. exceptio
p.116.f. vltimi realitati l. vltimi finis realitati
p.133.m. mollorem l. meliorem
p.147. peccaminſiſſam l. peccaminoſam
p.151.i. appoſitam l. oppoſitam
p.181.f. Poteſt hoc l. Patet hoc
p.188.m. diſp.44.i. l. diſp.46.
p.196.m. impetratiui l. imperatiui
p.208.f. neglutitionem l. deglutitionem
p.218.m. lib.5. l. lib.6.
p.224.f. & liquidò l. vt liquido
p.227.m. Reſpuunt l. Reputat
p.228.i. particularem l. particulam

Leuiora alia, & correctionis ſponte obuiæ tibi ipſi committo.

IOANNES PAVLVS OLIVA
Præpoſitus Generalis Societatis Ieſu.

Cum Appendicem ad quæſtionem de vſu licito Opinionis probabilis P. Martini de Eſparza noſtræ Societatis Sacerdotis aliquot eiuſdem Societatis Theologi recognouerint, & in lucem edi poſſe probauerint, facultatem concedimus, vt typis mandetur, ſi ijs, ad quos ſpectat, ita videbitur. Dat. Romæ 7. Nouembris 1668.

Ioannes Paulus Oliua.

Loco ✠ ſigilli.

Imprimatur, Si videbitur Reuerendiſs. P. Mag. Sacri Palatij Apoſtolici.

M. Epiſcopus Arimini Viceſg.

Imprimatur,

Fr. Hiacynthus Libellus Sac. Pal. Apoſt. Mag.

Digitized by Google

APPENDIX AD QVÆSTIONEM De Vſu licito opinionis probabilis.

PROEMIVM:

DECIMVS hic annus eſt, ex quo primùm edidi ſeorſim hic Romæ librum de actibus humanis, qui deinde eſt liber tertius in curſu meo Theologico recuſo Lugduni anno proximè elapſo milleſimo ſexcenteſimo ſexageſimo ſexto. In eo libro quæſtione vigeſima tertia egi ex profeſſo de vſu licito opinionis probabilis, atque præmiſſa communi, ac legitima opinionis, ac probabilitatis expoſitione, nec non diſtinctione opinionis ſpeculatiuæ à practica; ſtatui, ac perſuadere conatus ſum licitum eſſe vſum opinionis cuiuſuis practicæ verè probabilis in quauis materia. Satisfeci, quantum potui, argumentis in contrarium, quæ tum circumferebantur, quæque mihi occurrere potuere. Emerſerunt autem poſtea argumenta quædam alia magno cum ſtrepitu, & cum vi exigua, quibus in prima illa editione Romana propterea reſpondere non potui, quia in mentem mihi non venerant, nec certè erant vnquam ventura, niſi illa legiſſem ab alijs in publicam lucem euulgata, vt permutatis *longis* in paruum *voluminibus*, atque *ſententia* in argumenta dicere mihi liceat cum Auguſtino lib. 3. de pecc. mer. c. 1. *Quam fateor, in illis tàm longis voluminibus meis non refelli, quia in mentem mihi omninò non venerat, quemquam poſſe talia cogitare, vel dicere.* Quamquam autem antè præmemoratam editionem Lugdunenſem prodiiſſent iam in publicum pleraque eiuſmodi argumenta, prætermittenda tamen tunc illa putaui. Quia videlicet credideram, vti ſub finem prædictæ meæ quæſtionis in eadem editione Lugdunenſi inſinuaui, fore, vt ſpontè ſua marceſcerent, ac interirent, nec eorum auctores vllos eatenus aſſeclas inuenturos eſſe,

Digitized by Google

ac proinde impugnationem illorum plus habituram garrulæ contentionis, quàm veræ neceſſitatis, aut charitatiuæ vtilitatis. Sed poſtea animaduerti ſerpere illa ex alijs in alios iam non admodum paucos, atque latius in dies propagari cum iactura veritatis, quantum quidem aſſequi conceſſum mihi eſt, aut conceſſum eſſe videtur, haud quaquam leui,& cum magno perturbandi proximos, eoſdemque in anguſtias non neceſſarias nocenter conijciendi periculo per tenebroſam rerum longiſſimè inter ſe diſſidentium confuſionem, & æquiuocationem, vt patebit in progreſſu. Quapropter neceſſarium iam eſſe puto, vt connitar, quanta vi potero, ea argumenta conterere, ac diſſipare, ne tantum malum ſuccreſcat amplius, nec ijs diutius adhæreſcat, quos corripuit. *Senſi enim ſæpè dolens, & gemens,* (ſi fas eſt teporem meum vſurpare verba expreſſiua feruoris Auguſtiniani in re ſimili Epiſt. 118. cap. 2.) *multas infirmorum perturbationes fieri, per quorumdam fratrum contentioſam obſtinationem, vel ſuperſtitioſam timiditatem, qui in rebus huiuſmodi, quæ nec ſcripturæ ſanctæ authoritate, neque Vniuerſalis Eccleſiæ traditione, neque vitæ corrigendæ vtilitate ad certum poſſunt terminum peruenire, tantum quia ſubeſt qualiſcunque ratiocinatio cogitantis, aut quia &c. tam litigioſas excitant quæſtiones, vt niſi quod ipſi faciunt* (ò vtinam hoc ſaltem) *nil rectum exiſtiment*. Vtar autem in ijs argumentis referendis, ac refellendis non alio ordine, quam quo eorum auctores ad manus meas peruenere,& quo apud ſingulos ſingula ſuccedunt, niſi quod in poſteriori opuſculi huius parte regrediar in duo antiquiora, eademque præcipua, & omnibus aduerſarijs noſtris communia argumenta cum ſpe, occaſione eorum, vtilius aliquid ſuggerendi, & magis, ac magis corroborandi, confirmandique prædictam doctrinam quæſtiunculæ illius noſtræ, mole quidem admodum minoris, quàm futura ſit iſta ad ipſam appendix, ſed nucleo; ſi quis codicum noſtrorum corticibus ſubeſſe poteſt, plenioris. Cui certè breui quæſtioni laboris impendimus multò plus, quàm toti opuſculo præſenti, quod vt excreſceret vſque adeo, vitio potiùs factum eſt aduerſariorum noſtrorum circumducentium nos per auia, ac deuia argumentis à longe petitis. Cetera intentionis noſtræ ſuggeremus opportunius in progreſſu, ac diſceſſu contenti hic præferre, veluti proprium, Auguſtinianum præindicatæ Epiſtolæ proœmium: *Primò itaque tenere te volo, quod eſt huius diſputationis caput, Dominum noſtrum Ieſum Chriſtum, ſicut ipſe in Euangelio loquitur, leni iugo nos ſubdidiſſe, & ſarcina leui. Vnde ſacramentis numero pauciſſimis, obſeruatione facillimis, ſignificatione præſtantiſſimis ſocietatem noui populi colligauit.* Et nos argumentis eandem inanibus diſcindi patiemur?

PARS

PARS PRIMA
DE ARGVMENTIS
Nouiter adinuentis.

ARGVMENTVM MERCORI.

Ex opinione probabili primorum parentum circa præceptum ſibi impoſitum.

ART.I. R.P. Iulius Mercorus in ſua Baſi p.2.ar.18.§.*Et primò propono*,arguit ſic. Primi parentes habuerunt opinionem probabilem,quòd præceptum ſibi impoſitum de non comedendo ex ligno vitæ non obligaret ipſos in conſcientia ſaltem grauiter: Ergo opinio probabilis non excuſat à peccato, vel etiam læthali. Patet conſequentia, cum ſit certum ex fide primos parentes peccaſſe læthaliter tranſgreſſione eius præcepti. Probat antecedens primò, quia probabile eſt ex Valentia,Nauarro, Leſſio,& alijs nullam legem pœnalem obligare in conſcientia. Præceptum autem primis parentibus impoſitum habuit formam legis pœnalis, vt patet ex Gen. 2. *In quacunque die comederis ex eo, morte morieris*. Probat ſecundo, quia probabile eſt, quod nonnulli docent, Deum non poſſe præcipere aliquid leue ſub culpa graui. Erat autem aliquid valdè leue edere vnum pomum. Probat denique ſpecialiter de Eua, quia probabile eſt, quod docet Carena cum alijs, legem pœnalem, & præcipuè,quæ exorbitat à iure communi, non debere extendi ad perſonas in ea non nominatas. Talis autem fuit lex impoſita Adamo, vt patet ex forma præcepti Gen.2. *Et præcepit ei dicens, ex omni ligno Paradiſi comede, de ligno autem ſcientiæ boni, & mali ne comedas*. Ergo Eua, ante cuius creationem illud præceptum intimatum fuit, potuit probabiliter exiſtimare ipſam non fuiſſe comprehenſam in ea lege. Eo vel maximè quia Auguſtinus in eum locum dicit ſic: *Non credens* (Eua) *poſſe inde ſe mori, arbitror, quod putauerit, Deum alicuius ſignificationis cauſa dixiſſe, ſi manducaueritis, moriemini*. Et paulò inferius. *Maxima libertate habenas prohibitionis rumpere delectata probabilius exiſtimans non eſſe mortem, quam timuerant, ſequuturam*. Habuit

buit igitur ſaltem Eua opinionem probabilem aduerſus obligationem legis.

Oſtenditur primos parentes nulla protectos probabilitate peccaſſe.

ART. 2. Reſpondeo, nego antecedens. Quod nimirum eſt in primis directè, ac manifeſtè contrarium doctrinæ D. Thomæ docentis ex profeſſo quæſt. 18. de verit. quæ eſt de cognitione primi hominis toto art. 6. in Adam ante peccatum nec fuiſſe, nec eſſe potuiſſe vllam opinionem ſeù probabilem, ſeù improbabilem. Et corpus articuli claudit his verbis: *Ex quo patet, quod non ſolùm in eo nulla falſa opinio fuiſſet, ſed penitus nulla opinio in eo fuiſſet, & quidquid cognouiſſet, ſecundum certitudinem cognouiſſet*: Si ſcilicet in ſtatu innocentiæ, in quo conditus fuit, perſeueraſſet. Atque in reſponſione ad 5. & ad 11. addit antè ſeductionem Euæ, & deceptionem Adami, atq; adeò, iuxta præmiſſa, antè omnem vtriuſque opinionem, ac fallibilem cognitionem præceſſiſſe in vtroque peccaminoſam mentis elationem, id eſt conuerſionem ad ſe cum auerſione à Deo. Idem docet 1. p. q. 94. art. 4.

Art. 3. Rurſus eidem antecedenti contradicit ſæpè Auguſtinus, vt apparet clarè ex ſequentibus. Lib. 1. retract. cap. 15. paulò poſt initium præmiſſa definitione voluntatis, & differentia volentis à nolente, *& ſic ad illos*, ait, *referretur intentio, qui in Paradiſo fecerunt originem mali, nullo cogente peccando, ideſt libera voluntate. Quia & ſcientes* (non igitur opinantes) *contra præceptum fecerunt*, lib. 11. de Gen. ad lit. cap. 30. *Ideò priùs interrogauit ſerpens, & reſpondit hæc mulier, vt præuaricatio eſſet inexcuſabilis, neque vllo modo dici poſſet, id, quod præceperat Deus, oblitam fuiſſe mulierem; quamquam & obliuio præcepti maximè vnius, & tam neceſſarij ad maximam culpam damnabilis negligentia pertineret. Verumtamen euidentior eius tranſgreſſio eſt, cum memoria retinetur, & tanquam in illo Deus aſſiſtens, præſenſque contemnitur*: lib. 14. de Ciu. cap. 11. versùs finem: *Ille autem* (Adam) *ab vnico noluit conſortio dirimi nec in communione peccati, nec ideo minus reus, ſed ſciens, prudenſque peccauit*. Et paulò poſt: *Hos autem ſeductos intelligi voluit, qui id, quod faciunt, non putant eſſe peccatum, ille autem ſciuit*. Rurſus in eodem libro cap. 14. initio: *Sed eſt peior, damnabiliorque ſuperbia, qua etiam in peccatis manifeſtis ſuffugium excuſationis inquiritur, ſicut illi primi homines, quorum & illa dixit &c.* atque relatis vtriuſque excuſationibus ſubdit: *Sed accuſatio potiùs, quàm excuſatio vera eſt, vbi mandati diuini eſt aperta tranſgreſſio. Neque enim hoc propterea non fece-*

Digitized by Google

fecerunt, quia id mulier ſerpente ſuadente, vir muliere impertiente commiſit, quaſi quicquam Deo, cui vel crederetur, vel cederetur; anteponendum fuerit. Neceſſe ne fuiſſet anteponere aliquid authoritati diuinæ, vel credendo, vel cedendo, ſi probabile fuiſſet, Deum nullam induxiſſe obligationem non comedendi, quæ ligaret in conſcientia? Nemo, credo, dicet poſſe credi fide diuina, quod probabile eſt à Deo dictum nequaquam fuiſſe. Ac demum quomodo potuiſſet peccatum Adæ, & Euæ manifeſtis connumerari peccatis, ſi probabile ipſis fuiſſet, nullum ab eiſdem committi peccatum id faciendo, quod fecerunt? Sed audienda eſt eiuſdem veritatis luculentior expreſſio alia, quæ habetur in eodem lib. 14. cap. 13. initio: *In occulto autem mali eſſe cœperunt, vt in apertam* (an hoc eſt nutare ſub opinione?) *inobedientiam laberentur*. Atque paucis interiectis de peccato ſuperbiæ, & de cęcitate intellectus præeunte ad peccatum edendi, & exterioris inobedientiæ, ſubdit: *Spontaneus eſt autem iſte defectus, quoniam ſi voluntas in amore ſuperioris immutabilis boni, à quo illuſtrabatur, vt videret, & accendebatur, vt amaret, ſtabilis permaneret, non inde ad ſibi placendum auerteretur, & ex hoc obtenebreſceret, & frigeſceret, vt vel illa verum crederet dixiſſe ſerpentem, vel ille Dei mandato vxoris præponeret voluntatem, putaretque ſe venialem eſſe tranſgreſſorem præcepti.* Et rurſus poſt med. cap. *Manifeſto, apertoque peccato, vbi factum eſt, quod Deus fieri prohibuerat, Diabolus hominem non cœpiſſet, niſi iam ille ſibi ipſi placere cœpiſſet.* Ac demum ſub finem capitis de eadem pomi comeſtione loquens, concludit ſic: *Quis autem ruinam eſſe non videat, quando fit mandati euidens, atque indubitata tranſgreſſio.* Ex ijs itaque omnibus euidens, atque indubitatum eſt, ex mente Auguſtini primos parentes non habuiſſe opinionem probabilem, quod præcepto Dei non obligarentur in conſcientia, & quod non eſſent peccaturi, tametſi agerent contra illud; omnemque perſuaſionem intellectualem, vi cuius elegerunt comedere, & peccare, fuiſſe ignorantiam vincibilem, & voluntarium errorem manifeſtum procedentem ex antecedenti interiori peccato.

Art. 4. Maioris adhuc momenti eſt, quod poſtremò conſiderandum occurrit aduerſus idem antecedens, nempè perſuaſionem, ſeù exiſtimationem, qua præeunte, ac pertrahente comederunt primi parentes de ligno vetito, & commiſerunt peccatum tranſgreſſionis præcepti ſibi impoſiti, vſque adeò non fuiſſe opinionem probabilem, aut etiam ſententiam præcisè temerariam, vt fuerit infidelitas, & hæreſis. Quem quidem eſſe communem ſenſum SS. PP. affirmat diſſertè Bellarminus tom. 4. controu. lib. 3. de amiſſ. gratiæ, & ſtatu peccati cap. 6. & confirmat adductis

Digitized by Google

ctis pluribus eorum teſtimoniis, in quorum ſpecimen credo ſufſectura hæc tria, quæ ille exhibet ordine antiquitatis. Tertul.lib.2. aduerſus Marc.cap.2. *Quis dubitabit ipſum illud Adæ delictum hæreſim pronunciare, quod per electionem ſuæ potius, quàm diuinæ ſententiæ admiſit?* Ambr.lib.5.epiſt.33. ad Marcellinam ſororem inducit Deum ſic exprobrantem Adamo: *Agnoſcis te eſſe nudum, quia bona indumenta fidei perdidiſti*. Auguſt.in Ench.cap.45. peccato præuio ſuperbiæ, & ſubſequenti comeſtionis peccato interijcit peccatum infidelitatis, vbi, & circa quod interijcit Mercorus ſuam illam opinionem probabilem. *Nam & ſuperbia*, ait, *eſt illic, quia homo in ſua potiùs eſſe, quàm in Dei poteſtate dilexit, & ſacrilegium, quia Deo non credidit; & homicidium, quia ſemetipſum præcipitauit in mortem*. Et rurſus in præindicato lib.14.de Ciu.cap.17. poſt med. *Hoc itaque* (nuditatem ſuam) *cognouerunt, quod felicius ignorarent, ſi Deo credentes, & obedientes non committerent, quod eos cogeret experiri, infidelitas, & inobedientia quid nocerent*.

Art. 5. His ita ſe habentibus, Docti ego lectoris prudentiæ, arbitrioque committo, vt iudicet de opinione probabili primorum parentum, quod non obligarentur in conſcientia præcepto ſibi impoſito à Deo. Certè antecedens P.Mercori de probabilitate fauente pernicioſæ primorum parentum appetitioni probabilitatem nullam habet, vt patet ex dictis. Ad probationes illius dicitur doctrinas illas Valentiæ, Carenæ, & aliorum probabiles dici, & ad inferendum probabiliter valere apud nos, vtcunque poſſe, vbi non præfulget certitudo præcepti prout obligantis in conſcientia, nullo verò pacto apud primos parentes ante peccatum, vtpotè ſpecialiter illuminatos à Deo, & certa fidei, vel ſcientiæ notitia cognoſcentes perfectè ante peccatum, quidquid ad ipſos pertineret, maximè verò quidquid eſſet neceſſarium pro honeſta, ac iuſta electionum, operationumque ſuarum omnium directione, ac potiſſimum circa vnicum illud, ſummique momenti præceptum immediatè ſibi, & in ipſis generi humano vniuerſo intimatum à Deo, verbis vtique, & inſtinctu haud quaquam ambiguis, vti condecebat ſummum Legiſlatorem in re præſertim tanta, & erga innocentes, itaut omnis opinandi fluctuatio, deceptio, & error præiens ad eſum pomi vetiti fuerit omnino voluntarius, & conſequens ad peccatum aliud purè internum prius admiſſum, vt apparet inter alia luculenter ex præindicatis locis SS. Auguſtini, & Thomæ. Verba Auguſtini; quæ ſpecialiter pro Eua producit in fine Mercorus, mirum videri poſſet, quod non aduerterit, ſi quid probant contra nos, probare non minus contra Mercorum ipſum. Quia Auguſtinus in illo

loco,

Digitized by Google

loco, nempè (Mercorus enim nimis vagè illum indicat, cum Auguſtinus ter vt minimum ſcripſerit in illum locum) lib. 11. de Gen. ad lit. cap. 35. poſt med. non dicit, *probabile*, aut *minùs probabile exiſtimans, ſed probabilius exiſtimans*. Licitum autem eſſe vſum opinionis probabilioris, tametſi minus tuta ſit, ipſe etiam Mercorus admittit, & fusè proſequitur in ſua tertia parte. Verùm abſolutè nil probant verba illa Auguſtini, neque ad rem, de qua agitur, pertinent. Quia ſiue probabile, ſiue probabilius exiſtimauerit Eua mortemnon eſſe ſequuturam ex prohibita pomi comeſtione, non tamen exiſtimauit id, iuxta mentem Auguſtini, opinione ſeu probabili, ſeu probabiliori, ſed voluntario manifeſto errore, atque infidelitate, ad eum vtique modum, quo hæretici omnes, cœterique infideles ſua dogmata exiſtimant probabiliora, & vera eſſe pronunciant. Id quod ex teſtimonijs ſuperius productis apparet clariſſimè, & potuit Mercorus obſeruaſſe ex eodem illo lib. 11. de Gen. ad lit. cap. 30. Ex quo tranſcripſit priorem partem teſtimonij pro ſe adducti, quia Auguſtinus inibi immediatè antè dicit ſic: *Quando his verbis* (ſerpentis) *crederet mulier à bona, atque vtili re diuinitus ſe fuiſſe prohibitos, niſi iam ineſſet menti amor ille propriæ poteſtatis, & quædam de ſe ſuperba præſumptio, quæ per illam tentationem fuerat conuincenda, & humilianda?*

Art. 6. Sed quid amplius moramur in ambiguitate legis pœnalis non coligantis in conſcientia, & non comprehendentis, præſertim ſi exorbitet à iure communi (quæ enim verò obſeruatio eſt admodum opportuna pro eo ſtatu) perſonas in eo non nominatas, nec non præcepti non potentis obligare in materia leui ſub culpa graui? Quid inquam moramur? Quando certum in primis eſt præceptum illud fuiſſe Adamo cum Eua commune fatente ipſa Eua, Gen. 2.3. *Præcepit nobis Deus, ne comederemus*; Et certum pariter eſt ex definitione Concilij Tridentini præcepto eidem adiunctam à Deo fuiſſe comminationem pœnæ, quæ ſoli rependitur peccato lethali, vt patet ex his eius verbis ſeſſ. 5. in decret. de pecc. orig. can. 1. *Si quis non confitetur primum hominem Adam, cum mandatum Dei &c. incurriſſeque, per offenſam præuaricationis huiuſmodi, iram, & indignationem Dei, atque ideò mortem, quam antea illi comminatus fuerat Deus, & cum morte captiuitatem ſub eius poteſtate, qui mortis deinde habuit imperium, hoc eſt Diaboli &c. anathema ſit.* Omitto plura dicere, & excuſo, quod tam multa dixerim. Quia nimirum volui, manifeſtata huius argumenti diſſonantia, ſuperſedere à reliquis eiuſdem Auctoris argumentis, præter hoc aliud ſimile præcedenti.

Aliud

Digitized by Google

Aliud eiuſdem Auctoris argumentum ex peccato Sauli parcentis Amalec.

ART. 7. Proponit nimirum ſecundo loco peccatum Saulis ex 1. Reg. 15. vbi præmittitur primò præceptum impoſitum Sauli per Samuelem nomine Dei de læſione, & totali exterminio Amalec, gentis rebellis Deo, & inimicæ populo Dei Iſraeli: *Nunc ergo vade, & percute Amalec, & demolire vniuerſa eius. Non parcas ei, & non concupiſcas ex rebus ipſius aliquid, ſed interfice à viro vſque ad mulierem, & paruulum, atque lactentem, bouem, & ouem, camelum, & aſinum.* Sequitur deinde aggreſſio, & victoria Saulis aduerſus Amalec cum internetione vulgi, & demolitione rerum vilium, auectis verò à milite pretioſis quibuſque, ac pulchris, & Rege Agag ſeruato incolumi: *Et pepercit Saul, & populus Agag, & optimis gregibus ouium, & armentorum, & veſtibus, & arietibus, & vniuerſis, quæ pulchra erant, nec voluerunt diſperdere ea; quidquid verò vile fuit, ac reprobum, hoc demoliti ſunt.* Clauditur demum narratio reprobatione huius facti, & indignatione Dei aduerſus Saulem propter tam magnum, tanque manifeſtum peccatum. Quæ reprobatio, & indignatio occupat totum reliquum caput illud à ver. 10. ad 35. & incipit his verbis: *Factum eſt autem verbum Domini ad Samuel dicens: Pœnitet me, quòd conſtituerim Saul Regem, quia dereliquit me, & verba mea opere non impleuit.*

Art. 8. Subdit iam R.P. Mercorus Saulem habuiſſe opinionem probabilem de honeſtate eorum, quæ fecit, ſeu quod ea omnia ſibi licerent, ſolumque proinde peccauiſſe, quia oppoſita opinio erat probabilior. Maiorem iſtam probabilitatem non probat, ſed ſupponit; probabilitatem illam probat, quia Saul conſiderauit præceptum diuinum ſibi à Samuele intimatum non potuiſſe eſſe nouum, nec diuerſum ab oraculo diuino, quod fuerat regiſtratum à Moyſe ad perpetuam rei memoriam, Exod. 17. 14. vbi dicit Deus: *Delebo memoriam Amalec ſub cælo. Illud autem oraculum non minus probabiliter* (verba ſunt Mercori) *poterat interpretari de delenda memoria, quam de delendis ſolis maſculis Amalecitarum.* Quia videlicet erat ſcriptum caracteribus ambiguis, & non magis ſignificantibus deletionem memoriæ, quam deletionem maſculi. Quam in rem notat ex Sixto Sen. lib. 3. Bibl. Methodo ſecunda, antiquos Hebræos non fuiſſe in ſcribendo vſos vocalibus vllis, ſed ſolis conſonantibus, & quia hinc oriebantur frequentes errores in intelligentia ſacri textus, adinuenta poſtea fuiſſe puncta,

qui-

quibus cuique conſonanti opportunè ſubiunctis loco vocalium, ſenſus vbique legitimus redderetur clarus, ac dilucidus; atque ſpecialiter in oraculo prædicto, ob defectum pro tunc, & vocalium, & punctorum viceuocalium, æquè benè intelligi potuiſſe, tum deletionem memoriæ, tum deletionem maſculi, vti idem Sixtus inibi oſtendit, & ex eo tranſcribit Mercorus, atque ideo Saulem probabiliter opinatum fuiſſe, ſe nil acturum contra præceptum, ſi deletis maſculis Amalecitis aſſeruaret, vti aſſeruauit, res eorum omnes pretioſas, & pulchras. Qua equidem de cauſa Rabini aliqui excuſant Saulem à tranſgreſſione diuini præcepti, vti memorat idem Sixtus eodem in loco.

Art. 9. Confirmat Mercorus iſtam Saulis probabilitatem. Primum enim ſi ſeruauit viuum Regem Agag, id fuit ad magnificentiam triumphi propter gloriam populi Dei, & nil intererat, an ante, an poſt triumphum occideretur Rex; ſi ſeruata ſunt pecora, id fuit ad immolandum Deo, & nil intererat ea, vel demoliri gladio in prælio, vel conſumere igne in altari; ſi denique ſeruatæ ſunt veſtes, & alia pretioſa, id rationabiliter permiſſum eſt militibus loco ſtipendij, eò vel maximè, quia verba illa præcepti, *non concupiſces ex rebus ipſius aliquid*, non habentur in textu Hebræo, & propterea ſunt expuncta obelo in noſtra vulgata. Accedit hæc omnia fuiſſe mala, quia prohibita, non verò prohibita, quia mala, atque in hoc genere patet amplior benignæ interpretationi locus. Accedit rurſus, quod ex verbis excuſatorijs Saulis innoteſcit, hac illum probabilitate nixum fuiſſe. Dicit enim ver. 25. *Adduxi Agag Regem Amalec, & Amalec interfeci. Tulit autem de præda populus oues, & boues, primitias eorum, quæ cæſa ſunt, vt immolet Domino Deo ſuo in Galgalis.* Accedit denique rationes ponderatas pro Saule eſſe magis probabiles, quam quæ adducuntur pro peccato ſolùm veniali, ex comeſtione ouorum, & laticiniorum abſque priuilegio tempore Quadrageſimæ; pro licita inductione ad iurandum falſum, quod à iurante putatur verum; pro liberatione legatarij ab onere ſoluendi, vltra centum annos, legatum pium perpetuum, quæ tamen, & ſimilia vulgantur in libris tanquam probabilia. Habuit igitur Saul opinionem pro ſe probabilem, & tamen certò peccauit lethaliter.

Digitized by Google

Inobedientiam Saulis omni prorſus probabilitate deſtitutam fuiſſe multipliciter demonſtratur.

ART. 10. Reſpondeo negando Saulem habuiſſe vllam veram probabilitatem de licita ſibi omiſſione, & commiſſione eorum, quæ commiſit, & omiſit, & ob quæ punitus à Deo fuit. Circa probationes P. Mercori in contrarium nota, quæ ſequuntur. Primò aſſeritur affirmatè ab hoc Auctore Saulem conſiderauiſſe indiſtinctionem præcepti ſibi impoſiti ab oraculo antiquo; cuius tamen conſiderationis, nec fundamentum, nec fundamenti veſtigium extat alicubi vllum. Secundò pro interpretatione, & intelligentia probabili præcepti oretenus intimati immediatè, & clarè, directi indiuidualiter ad Saulem, deſcendentis diſtinctè ad particularia adhibetur oraculum ambiguis, vt prætenditur, caracteribus exaratum olim, & in quo nulla fit Saulis, aut vllius omninò hominis mentio, ſed ſolùm Deus dicitur dilecturus memoriam Amalec ſub cælo abſque vlla determinatione, an per ſeipſum immediatè, an mediatè per aliquem hominem, & quem, & quando, & quomodo; ideſt exponitur clarum per obſcurum, diſtinctè prolatum per exaratum ambiguè, determinatum quoad tempus, perſonam, & modum, ac circumſtantias per indeterminatum, ac vagum quoad eadem omnia; Quod quidem interpretandi genus longè abeſt à vera, ac legitima probabilitate. Tertiò inducitur Saul homo militaris, & ignarus, per ſeipſum interpretans ſacrum textum, & oraculum diuinum in eo contentum, nec volens conſulere Samuelem Prophetam, quem habebat præſentem, & intimatorem præcepti diuini à Deo miſſum, à quo poterat facillimè, ac certiſſimè de veritate doceri. Quod itidem eſt contra conceptum opinionis verè probabilis. De cuius videlicet ratione eſt, vt concipiatur omnibus hinc, & inde conſideratis, & adhibita omni diligentia, quæ moraliter adhiberi poteſt: Quartò cum oraculum illud eſſet ſcriptum lingua, & caractere vernaculo, ideòq; eſſet facilè peruium Sauli quoad rem ſignificatam nomine proprio; ad adſtruendam nihilominus ancipitem in illo obſcuritatem fit recurſus ad ambiguum, ac lubricum ſcriptionis Hebraicæ ſenſum ob defectum vocalium, necnon punctorum viceuocalium, quæ puncta tunc tunc temporis adinuenta nondum fuerant. Pro iſta porrò ſic, ſeù ſuſpicandi, ſeù aſſerendi ratione vtitur Mercorus, vt vidimus, authoritate Sixti Senenſis, & noluit aduertere, quod tradit idem

Sixtus eodem illo in loco, & eſt valdè notum omnibus ea de re aliquid ſcientibus, eiuſmodi punctorum neceſſitatem, & hallucinationem in intelligentia ſuarum conſonantium abſque vocalibus, & punctis accidiſſe Hebræis poſt aliquot annorum centurias à Chriſto nato; idque propter diſperſionem Hebræorum in varias mundi plagas, ex quo Regnum Hieroſolymitanum funditus euerſum, & gens Hebræa quaqua verſum diſſipata à Romanis fuit, atque per diuturnam apud exteras nationes moram, & conuictum ceperunt, vt vſu venit, dediſcere vſum legitimum idiomatis proprij, & iuſtam, ac certam intelligentiam propriorum caracterum; cum prius omnem eorum vim, & ſignificationem ſub quauis diſpoſitione, inflexione, & reſpectu mutuo tam certo, & cum tanta diſtinctione, ac determinatione, aut certè non admodum minori callerent, atque callemus Hiſpani, Galli, Itali, alijque ſua quiq; idiomata, & ſcripturas. Ergo Saul vſque adeò diſtans ab eiuſmodi Hebræorum diſperſionis tempore, ac ſtatu nullum potuit ex hoc capite, aut errorem pati, aut excuſationem obtendere. Quintò; imò ne tentauit quidem Saul talem excuſationem, vt patet obſeruanti totum illud decimum quintum caput libri primi Regum, & exactum inibi, Samuelem inter, & Saulem, colloquium accuſationis, & excuſationis delicti. Vbi vrget P. Mercorum argumentum ad hominem. Cum enim dixiſſet adfuiſſe Sauli opinionem probabilem quoad retinendas oues, & boues Amelecitarum, quia retentæ fuerunt ad immolandum Deo; id deindè confirmat, quia ex eo capite nixus eſt Saul ſe excuſare Samueli. Debuiſſet igitur è conuerſo P. Mercorus agnoſcere nullam adfuiſſe Sauli opinionem probabilem ex collatione præcepti cum veteri oraculo, exque eiuſdem oraculi ambiguitate, quia Saul nullam ex hoc capite excuſationem obtendere auſus eſt.

Art. 11. Sextò deuiat quadrupliciter P. Mercorus quatenus adducit pro ſe ex Sixto Senenſi quoſdam Rabinos excuſantes inobedientiam Saulis ambiguitate veteris oraculi. Prima deuiatio leuiuſcula eſt, quod Sixto referente Iudæos quoſdam, Mercorus ſubſtituit Rabinos quoſdam, quod proinde eſt, atque Italis quibuſdam ſubſtituere Doctores quoſdam legis Italos. Secunda maior deuiatio eſt, quia illi Iudæi, ſeù Rabini, ſeù non Rabini non dicunt Saulem habuiſſe pro ſe opinionem probabilem, quod vnicè erat è re Mercori, ſed excuſant abſolutè inobedientiam Saulis, ideſt dicunt Saulem non peccaſſe, quod eſt contra ſuppoſitum fundamentale ipſius Mercori. Tertia maxima deuiatio eſt, quod P. Mercorus aduocet tanquam patronos ſuos, ſibique con-

ſentientes eos homines, qui in illo ipſo puncto, in quo collocatur patrocinium, atque conſenſus, ſunt hæretici manifeſti, vtpotè excuſantes inobedientiam Saulis, quam accuſat, ac reprobat clariſſimè ſacer textus, & punit ſeueriſſimè Deus, vt patet ex præindicato capite 15. Quarta non minor deuiatio eſt, quod P. Mercorus non parum conniueat Iudæis illis vſque adeò flagitioſis. Quia dum concedit Sauli probabilem pro ſe opinionem, eo ipſo concedit illi pluſquam ducentos Doctores catholicos ſuffragantes innocentiæ eius. Totidem enim ſunt, qui negant eum peccare, qui habet pro ſe opinionem probabilem. Adde vlterius, ſilibet, P. Mercorum, dum adducit pro ſe Iudæos illos, ſeù Rabinos, adducere pro ſe homines ſibi contradicentes: quia Iudæis illis excuſantibus Saulem non poteſt attribui, quod conceſſerint Sauli opinionem minùs probabilem, vtpotè inſufficientem ex Mercoro ad excuſandum. Conceſſerunt ergo illi opinionem magis probabilem, quæ ſola ex Mercoro ſufficit ad excuſandum, & quam idem Mercorus negat adfuiſſe Sauli. Negat verò ea præcisè ratione, qua eadem inter alia nos negamus adfuiſſe illi opinionem vllatenus verè probabilem. Quia nimirum conſtat clarè ex ſacro textu, & eſt certum ex fide Saulem peccaſſe, atque ad peccandum neceſſe eſt per Mercorum, vt qui peccat, non habeat pro ſe opinionem magis probabilem, ſicut neceſſe eſt per nos, vt nullam habeat pro ſe opinionem verè probabilem. Septimò vt admittatur fuiſſe probabilem confuſionem præcepti præſentis cum veteri oraculo, necnon intelligentiam eiuſdem oraculi, ac proinde & præcepti de delendis ſolis maſculis Amalecitis, nulla tamen ſupereſt probabilitas pro non deleto, ſed ſeruato viuo Rege Agag, qui vtique erat maſculus, & Amalecita. Ergo nec eo poſito habet intentum P. Mercorus.

Art. 12. Octauò, quæ primo loco dicuntur in confirmatione argumenti de occiſione Regis Agag poſt triumphum, de imolatione, de ſtipendijs, ſunt prætextus prorſus inanes, & vacui, quales nulli vnquam deſunt peccatori, & non ſufficiunt ad probabilitatem opinionis, de cuius nempè conceptu eſt, vt nitatur fundamento, quod omnibus hinc, & inde conſideratis non ſit leue, ſed magni ponderis, quale certè fundamentum in illis prætextibus minimè apparet, vti euincit clariſſimè Samuel in ſua Saulis redargutione ex aperta, ac manifeſta tranſgreſſione præcepti, & videre quiſque poteſt in illo cap. 15. ver. 22. Et fatetur ibidem ipſe reus Saul dicens ver. 24. *Peccaui, quia præuaricatus ſum ſermonem Domini, & verba tua, timens populum, & obediens voci eorum.* Nono, quod addit inibi P. Mercorus, verba illa, *non concupiſces ex*

rebus

rebus ipſius aliquid, non haberi in textu Hebræo, & in vulgata noſtra eſſe expuncta obelo, tametſi falſum ſit, & videri inſuper ſcandaloſum poſſit quoad expunctionem in vulgata per obelum, qui eſt nota adulterinorum, ſeù perperam ſcriptorum, vt patet ex dictionarijs, & ex vſu communi, miſſum tamen id facio pro re præſenti, quia nil confert ad ſcopum Mercori, vtpotè nil mouentis circa actum internum concupiſcendi, ſed ſolùm circa res ipſas, & operationes exteriores, circa quas ſupereſt vniuerſalis illa alia particula præcepti; *& demolire vniuerſa eius* vltra totalem internecionem expreſſam itidem in præcepto, & prætermiſſam magna ex parte in exequutione à Saule. Decimò diſtinctio, quam rurſus ſuperaddit P. Mercorus de prohibitis, quia mala, & de malis, quia prohibita, atque de benigniori quoad hæc poſteriora interpretatione; imprimis vt locum habeat aliquem circa prohibitionem legis humanæ, nullam tamen habet circa prohibitionem legis diuinæ, ſed eatenus eſt de ſubiecto non ſupponendi, cum nil ſit malum independenter à prohibitione diuina, ſeù antecedenter ad illam, vt tradit D. Thomas 1.2.quæſt.71.ar.6. ex Auguſtino, & oſtenſum à nobis fuit in prædicto lib.3. q.20. Deindè aliud eſt interpretari legem, qua obſcura eſt, ſeù non ſatis clarè apparens, aliud vim legis patentem, ac manifeſtam eludere prætextibus æquè patenter, ac manifeſtè vanis, qui eſt caſus noſter, vt patet ex dictis.

Art. 13. Vndecimò, & vltimò. Comparatio illa maioris probabilitatis rationum fauentium Sauli, quàm rationum fauentium tribus illis opinionibus de comeſtione ouorum, de inductione ad iuramentum falſum, de legato non ſoluendo vltra centum annos, vtrimque imprimis eſt de ſubiecto non ſupponenti, quia ſicut rationes fauentes Sauli nullius ſunt probabilitatis, vt ex dictis apparet abundè, ita tres illæ ſententiæ nullius ſunt probabilitatis, nec docentur ab vllo Doctore legitimæ auctoritatis, quæ ſufficiat ad probabilitatem ſententiæ iuxta dicta in quæſtione art.2. & 3. & communiter cenſentur à viris doctis temerariæ, & ſcandaloſæ. Quæro deinde à P. Mercoro, vbi habeatur præceptum diuinum diſtinctè, & indiuidualiter prohibens comeſtionem ouorum, & laticiniorum in Quadrageſima abſque priuilegio, inductionem ad iurandum falſum, quod ab inducto, ſeù iurante putatur verum, retentionem legati perpetui poſt centum annos? qua e præceptum habuit Saul aduerſus incolumitatem, ac retentionem eorum, quæ non eſt demolitus, & retinuit. Cum inuenerit ſimilitudinem, & æqualem claritatem, ac certitudinem præcepti, tunc enim verò agere potuit de paritate rationum probabi-

Digitized by Google

babilitatis, ſeù probabilitatis rationum. Hæc nimirum eſt præcipua, eaque planè grauiſſima deceptio P. Mercori tam in hoc argumento de Saule, quàm in præcedenti de Adamo, quod nititur ſententiam negatiuam obligationis in conſcientia fuiſſe probabilem apud vtrumque tranſgreſſorem diuini præcepti, cum apud vtrumque fuerit certa certitudine fidei diuinæ exiſtentia diuini præcepti vtrique indiuidualiter impoſiti, ac intimati, Sauli quidem in materia etiam ad ſenſum grauiſſima, primis verò parentibus ſub comminatione grauiſſima, ac proindè obligantis grauiter in conſcientia ſub eadem fidei diuinæ certitudine; cum ſit, per quam manifeſtum probabilitatem vnius partis conſiſtere minimè poſſe cum totali, ac ſumma partis oppoſitæ certitudine. Sed fortaſſe tœdet iam te optimè Lector tantæ in rebus tàm manifeſtis moræ. Tranſeamus igitur ad alium aduerſarium, eidem Sauli, ſed alia via, ac modo adhærentem.

Aditus ad argumenta Sinnichij aduerſus vſum licitum opinionis probabilis.

ART. 14. Ioannes Sinnichus Doctor Louanienſis, & Præſes Maioris inibi Collegij Theologici in libro quodam ſuo, quem inſcripſit, Saul Exrex, ſcribit multa fuſo admodum calamo à cap. 94. ad 123. incluſiuè, quæ ſincero, & ſapienti lectori videri poſſent, ac deberent ſcripta aduerſus ſchiſmaticos, hæreticos, atque paganos potiùs, quàm aduerſus Doctores vllos Catholicos, & quorum pleraque ſi non & omnia, nemini in mentem venire potuiſſet dirigi aduerſus ſententiam Doctorum Catholicorum, & plurimorum, & grauiſſimorum de vſu licito opinionis probabilis, ſi idem ipſe Sinnichus non præloquutus fuiſſet initio, atque in progreſſu non identidem commonefaceret intentionem ſuam dirigi aduerſus eos Doctores, quoad illam eorumdem doctrinam. Præloquitur autem ſic in præindicato cap. 94. *Poſtulat tractationis ordo, vt hoc loco breuiter perſtringamus Neothericorum quorumdam Ethicen, ſiuè morum doctrinam nimio iam ſucceſſu in Eccleſia adoloſcentem, multigena librorum editione ſeſe diffundentem, omnibus paſſim ſe opportunè importunè ingerentem, libertinis ſummopere arridentem, priſco Eccleſiaſticæ diſciplinæ rigori non tam inſidiantem, quam inſultantem, ſuffragatorum multitudine crebreſcentem, eorumdemque claritudine celebreſcentem, quæ humanarum opinionum dictaminibus tantum defert, ſiuè arrogat, vt vnicuique licere aſſerat, quidquid propria conſcientia probabilitate ſubnixa præſcripſerit.* Vt autem manifeſtet clarius

rius ſcopum ſuum, ſubiungit ex P. Thoma Tamburino declarationem opinionis probabilis, diſtinctionem probabilis ab intrinſeco, & ab extrinſeco, comparationem vtriuſque cum magis, & minus tuta, ac demum ſententiam eiuſdem Tamburini, licitum eſſe vſum opinionis cuiuſuis probabilis, tametſi oppoſita ſit, vel probabilior, vel tutior, vel etiam probabilior ſimul, & tutior; ideſt licitum eſſe vniuerſaliter vſum opinionis cuiuſuis, quæ nitatur ratione, vel authoritate alicuius ponderis, dummodò nil appareat conuincens pro parte oppoſita.

Art. 15. Tum pergit Sinnichius dicere §. 353. *Nolo dicere ſententiam iſtam per omnia coincidere cum errore libertinorum, ſuperiori capite diſploſo; vereor tamen, ne nimis propè accedat, atque ei reuehendo aditum pandat.* Dixerat verò de libertinis, dum eos diſploderet, hæc inter alia, progredi nimirum illos vſque ad Atheiſmi baratrum, fingere Deorum multitudinem, vt adſtruant delictorum impunitudinem; comminiſci Deum ſibi in culpa ſimilem, non modo perſonis vitioſis, ſed ipſis etiam vitijs diuinitatem arrogare, ſuperbiam eorumdem eſſe maiorem, quam Dæmonum, vel protoplaſtorum; ac demum celeuſma talium hominum eſſe; *Quis noſter Dominus eſt: Dominamur Altiſſimo; Superiores ſumus Deo.* Aſſimilem inibi comparationem inſtituit Ethices prædictorum Catholicorum Doctorum cum Ethice Gnoſticorum, Quintiniſtarum, & Manichæorum, atque de ijs omnibus prætulerat eadem ferè, atque de libertinis, & hoc præterea, omni impietate repletos eos eſſe, nullum peccatum agnoſcere, niſi ex falſa operantis opinione, omne genus viuendi probare etiam lenonum, furum &c. iure, ac merito cum Auguſtino illos dici *prauicordios, & torticordios*. Poſthæc parum iam videri, imò & modeſtum cenſeri poterit, quod idem Sinnichius eoſdem doctrinæ eiuſdem Doctores Catholicos ſæpius in progreſſu loxones compellet, atque palpones, & laxitatum buccinatores, quod opiniones eorum dicat ignorationum ſymptomata, imò & ignorationes ipſas propriè dictas, & quidem deterrimæ ſpeciei, nempè ignorationes prauæ diſpoſitionis, quæ ſunt puluilli, & ceruicalia illa reprobata Ezech. 13. 18. tanquam ſuppoſita *cubito, & capiti vniuerſæ ætatis ad capiendas animas*, quod ſtatuat Doctoribus eiſdem, & eorum aſſeclis congruere illud apud Matth. 13. 14. *Cæci ſunt, & duces cæcorum. Cæcus autem ſi cæco ducatum præſtet, ambo in foueam cadunt.* Et ſimilia penè innumera.

Art. 16. Quanto cum fundamento, quin imò quam ſine fundamento hæc omnia dicat Sinnichius, apparebit ex obſeruationibus, quas mox ſubijciam. Mirari interim ſubit, & multum

vehe-

Digitized by Google

vehementerque mirari talia, tam horrida, & vſque adeò enormia conuitia excogitari, euomi, typis publicis mandari potuiſſe ab homine profeſſionis catholicæ aduerſus non vnum, vel alterum tantummodo Doctorem catholicum, nec ſolùm aduerſus omnes, aut pleroſque vnius tantum, vel alterius Academiæ catholicæ, aut Ordinis Religioſi Magiſtros, quorum vtrumlibet eſſet valdè deteſtabile, ſed aduerſus tot, ac tantos omnium vbique Academiarum catholicarum, omniumque ordinum Religioſorum Doctores, ac Magiſtros, quot, & quantos, notum eſt nactam eſſe patronos doctrinam de vſu licito opinionis probabilis. Fatetur nimirum Sinnichius ipſe præmemoratis iam verbis ſuis, doctrinam iſtam nimio, vt dicit, ſucceſſu adoleſcere in Eccleſia Dei, ac debuiſſet dicere, eſſe adultam, & robuſtam. In Eccleſia, inquam, Dei; nec enim adoleſcit, vel adoleuit in vno aliquo angulo, in vna tantum, vel altera, ſeù Academia, ſeù prouincia, idq; apud paucos pleriſque omnibus pijs, & doctis viris, inibi reclamantibus, & toto niſu reſiſtentibus, qualis contigit adoleſcentia erroribus Baianis, ac Ianſenianis Sedis Apoſtolicæ auctoritate reprobatis, ac eliminatis, & qualis porrò contingit nonnullis eorumdem errorum, vt verbo Sinnichiano vtar opportunius, quam ille, ſymptomatis; ſed adoleſcit hæc doctrina, atque adoleuit in Eccleſia Dei, quaqua verſum ipſa patet, in omnibus eius Accademijs, atque in ordinibus religioſis vniuerſis, idque vix vno, vel alio alicubi reclamante, imò nullo prorſus alicuius nominis, ac celebritatis Theologo alicubi clarè, ac indubitanter contradicente. Vſque adeo verum eſt, doctrinam iſtam non modo, vt dixit Sinichius, ſuffragatorum multitudine crebreſcere; eorumdemque claritudine celebreſcere, ſed ex vtroque eo capite ita percrebuiſſe, ac celebrem euaſiſſe, vt nulla omninò doctrina inter Catholicos controuerſa tot, & tam claros patronos vbiq; gentium Chriſtianarum tanto cum conſenſu omnis generis hominum, ac Doctorum conſequuta ſit, ex quo ipſa cepit clarè, ac diſtinctè, atque in proprijs terminis agitari. Et tamen audet hic homo tot, & tam claros Doctores in toto Orbe Catholico præfulgentes æquiparare quoad hoc punctum libertinis, Gnoſticis, Quintiniſtis, & Manichæis, atque innuere doctrinam illorum ad iſtorum errorem nimis propè accedere, eidemque errori reuehendo aditum pandere; ideſt iuxta præmiſſam ex eodem Sinnichio expoſitionem, tot, ac tantos Doctores Catholicos nimis propè accedere, & aditum pandere ad Atheiſmum, & ad multitudinem Deorum, ad ſuperbiam ſuperbia Dæmonum, & protoplaſtrorum maiorem ad attribuendam non

modo

Digitized by Google

modo hominibus vitioſis, ſed vitijs quoque ipſis diuinitatem; Vltra plura alia, quæ excripſimus ex parte, & tœdet repetere.

Art. 17. De hoc modo agendi, ac dicendi nil mihi dicere, ac ponderare placet, nec neceſſe eſt. Fortè ſufficiet ad inſtructionem & coercitionem talium hominum zelus, & auctoritas Auguſtini perſtringentis Epiſt. 86. ad Caſulanum quendam, vt dicebat Caſulanus, Vrbicum, hominem Sinnichio diſſimilem, quatenus Vrbicus habebat pro ſe praxim Eccleſiæ Romanæ, & nonnullarum aliarum Occidentalium Eccleſiarum, atque fideles reliquarum per Orbem Eccleſiarum proſcindebat iniurijs, magnis illis quidem, ſed non ſummis, & horridis vltra omnem modum, atque teſtimonijs vtebatur pro ſe, aliquid dicentibus de ieiunio, de quo erat ſuſcepta ab Vrbico controuerſia; Sinnichius verò vtitur teſtimonijs, nil, vt videbimus, dicentibus, vel etiam inſinuantibus de vſu opinionis probabilis, quem impugnat, & vomit iniurias, quibus atrociores nullæ, vt vidimus, excogitari poſſunt; ac demum habet contradicentem ſibi praxim communem fidelium vbique terrarum abſque vllius Eccleſiæ exceptione, cum in ſacro pœnitentiæ tribunali, & iudices, & rei vtantur vbique communiter doctrina opinionis probabilis, nec ſit vllus vllibi Confeſſarius, qui repellat pœnitentem volentem vti, & quia vult vti opinione probabili. Audiatur iam Auguſtinus paulò poſt initium eius Epiſtolæ. *Quæ ſi de vno quopiam Dei famulo diceret, quis eum audire, quis non euitare deberet? Cum ergo his opprobrijs, atque maledictis inſectatur Eccleſiam per totum Orbem fructificantem, atque creſcentem, & die Sabbati penè vbique prandentem* (in re noſtra vbique vtentem opinione probabili) *admoneo quiſquis eſt, vt ſeſe cohibeat.* Fortiori igitur ratione audiendus non eſt, & eſt quoad hoc euitandus Sinnichius, & quiſquis eſt eiuſdem cum illo ſenſus, debet ſeſe cohibere, quo minus erumpat in verba, qualia euomuit, dum viueret Sinnichius. Verùm & illud ad eundem non minùs pertinet, quod Auguſtinus addit aduerſus eumdem Vrbicum ad medium eiuſdem Epiſtolæ dicens: *Nec ſe ipſe reſpicit, nec quid dicat, attendit, vt ſcriptis ſuis ab iſta præcipiti cohibeatur audacia.* Nempè Sinnichius propoſita ſibi initio opinionis probabilis reprobatione digreſſus protinus eſt ad reprobandam vniuerſaliter opinionem, omneſque operationes qualicunque innixas opinione, vt mox patebit. Quæcunque autem circa hoc diffuſiſſimè dicit opinando, vtique dicit, cum nec demonſtrationem pro ſe vllam habeat, nec certitudinem diuinæ reuelationis, à qua vtraq; abeſt longiſſimè. Ergo ſuo ſe gladio confodit. Sed iam ad particularia deſcendamus.

Obſeruatio prima aduerſus Sinnichium de probabilitate veritati contrapoſita, & de opinione cum errore confuſa.

ART. 18. Aſſumit Sinnichius §. 357. illud Chriſti Domini Ioann. 14. v. 6. *Ego ſum Veritas*, & videtur velle arguere ſic; Chriſtus dicit. *Ego ſum Veritas*. Ergo non eſt licitus vſus opinionis probabilis. Videtur, inquam, velle ſic arguere, quia non ſubintellecta iſta illatione teſtimonium hoc nil confert ad ſcopum ab auctore ſibi propoſitum, vti paulò ſuperius retulimus. Quod meminiſſe pariter neceſſe eſt pro quampluribus alijs teſtimonijs, quæ congerit in proſequutione eiuſdem cauſæ abſque vlla explicita, & formali illatione. Illatio autem hic propoſita eſt inutilis, vt per ſe patet: Sed non patet Sinnichio ponderanti; *Nequaquã dixiſſe perhibetur, ego ſum probabilitas, ſed ego ſum veritas*, quaſi inde detur intelligi, vnam ſectandam eſſe veritatem, non probabilitatem. Sed repono, ſicut non dixit, ego ſum probabilitas, ita non dixit, ego ſum fides, ego euidentia, ego maior probabilitas, ego tutitas. Ergo ſi quid valet conſequentia Sinnichij, neque fide diuina, vti licet in operando, neque cognitione euidenti, neque opinione, & probabiliori, & tutiori. Quod eſt per abſurdum, ac proinde eſt per abſurda illa etiam conſequentia.

Art. 19. At opponit ſeriò Sinnichius cap. 97. Omnis opinio, omnis, inquit, omninò eſt falſitas, & error. Ergo qui ſequitur opinionem, quæ eſt falſitas, & error, non ſequitur Chriſtum, ſed fugit à Chriſto, qui eſt veritas. Probat antecedens ratione. Quia licet aliquæ opiniones ſint reipſa verę formaliter, ſunt nihilominus eædem etiam falſæ æquiualenter ſaltem, & interpretatiuè. Latet enim opinantem veritas, etiam cum adeſt formaliter, atque ideò perinde ſe accommodat dictamini in ſe verò, atque ſi abeſſet veritas, adeſſet falſitas. Amplectitur ergo falſitatem ſaltem interpretatiuè, & equiualenter, ac proindè neutra poteſt vnquam eſſe regula honeſtę, & laudabilis operationis. Probat rurſus idem antecedens authoritate Auguſtini dicentis lib. de vtilit. cred. cap. 11. *Tria ſunt velut finitima ſibimet in animis hominum diſtinctione digniſſima; intelligere, credere, opinari. Quæ ſi per ſeipſa conſiderentur, primum ſemper ſine vitio eſt, ſecundum aliquando cum vitio; tertium numquam ſine vitio*. Et rurſus ibidem in proprijs terminis: *Quod intelligimus, debemus rationi; quod credimus, auctoritati; quod opinamur,*

namur, errori. Error autem, & vitium ſunt per ſe,& ſecundum ſe quid intrinſecè inordinatum, monſtroſum, & naturæ rationali diſſentaneum, vt exaggerat Sinnichius ex Auguſtino in Enchir. cap. 17. & 19.

Art. 20. Reſpondeo negando antecedens, cuius falſitas ita eſt manifeſta, vt ipſe etiam agnoſcat illam Sinnichius dicens aliquas opiniones eſſe formaliter veras; ſunt autem totidem veræ,atquè falſæ,quia cuiuis opinioni eſt alia opinio contraria, & neceſſe eſt alteram eſſe veram, & alteram falſam; atque eam, quæ eſt vera, eſſe aliquo modo falſam, perinde eſt, ac album eſſe aliquo modo nigrum, & lucem tenebras. Quoad æquiualentiam,& interpretationem retorquetur argumentum ſub eadem prorſus forma. Latet opinantem falſitas etiam cum adeſt formaliter,atque ideò ſe accomodat dictamini formaliter falſo, ac ſi adeſſet veritas; abeſſet falſitas. Amplectitur ergo veritatem ſaltem interpretatiuè, & æquiualenter. Idque eo magis quia intellectus ducitur, ac mouetur ad actum opinandi ſpecie, & apparentia veritatis, nec fieri magis poteſt, vt intellectus moueatur apparentia falſitatis, quam vt moueatur voluntas apparentia malitiæ. Dicendum eſt abſolutè opinionem ex ſuo conceptu eſſe fallibilem, falſam verò aliquando, & aliquando veram. Quod ſi falſitas proueniat ex voluntaria inconſideratione, & præcipitantia opinantis, tunc ineſt opinioni ignorantia prauæ diſpoſitionis affectiuè, & moraliter; ſecus verò ſi adhibita fuerit conſideratio, & conſultatio, quantam poſtulat res, de qua agitur. Quod autem opinioni inſit, vti ſæpè ineſt ignorantia prauæ diſpoſitionis materialiter tantum, ac phyſicè, nil id refert ad mores, quia ſub ignorantia inuincibili, ſeù conſcientia inuincibiliter erranti dari poteſt actus bonus, ac laudabilis, & oſtendi quæſt. 24. de act. hum. cum D. Thoma, alijſque omnibus Theologis.

Art. 21. Ad authoritatem Auguſtini dico,quod nuper ſignificaui de authoritate Chriſti, & ſæpè deinceps dicturus ſum cogente Sinnichio, nil illam facere ad propoſitum. Patet ex notione opinantis, quam præfert idem Auguſtinus in illo ipſo cap. 11. ſub initium: *Tria ſunt*, inquit, *alia hominum genera profectò improbanda, ac deteſtanda. Primum eſt opinantium, ideſt* (hoc nota) *eorum qui ſe arbitrantur ſcire,quod neſciunt. Alterum eorum &c.* Itaque opinio, prout ibi ſumitur ab Auguſtino,vltra incertitudinem aſſenſus includit exiſtimationem ſcientiæ coniunctam cum ignorantia. Nos autem diſputamus de opinione ſumpta pro aſſenſu incerto abſque eiuſmodi ſtultiſſima exiſtimatione, & opinionem vocamus ſiuè ratione, ſiuè authoritate nitatur incerta. Illa ita-

Digitized by Google

que multa, quæ ſapientiſſimè proſequitur ibi Auguſtinus contra opinantes, & opiniones nil pertinent ad præſentem quæſtionem. Imò opinionem pro aſſenſu incerto culpa vacare, & laudabilem eſſe poſſe tradit inibi Auguſtinus non ſemel. Dicit enim ad medium illius capitis: *Credere autem tunc eſt culpandum, cum vel de Deo indignum aliquid creditur, vel de homine facilè creditur. In cæteris verò rebus, ſi quis quid credit, ſi ſe id neſcire intelligat, nulla culpa eſt*. Nempè tametſi fallatur. Et rursùs in fine capitis: *Sed ſi quis diligenter conſideret plurimum intereſſe, vtrum ſe ſcire quis putet, an quod neſcire ſe intelligit, credat aliqua auctoritate commotus; profectò erroris, & inhumanitatis, atque ſuperbiæ crimen vitabit*. Ac demum cap. 12. ſub initium: *Nam quis vel inſanus eum culpandum putet, qui eis officia debita impenderit, quos parentes eſſe crediderit, etiam ſi non eſſent*. Id eſt etiam ſi fallatur, etiam ſi opinione falſa inducatur ad agendum. Opinione, inquam, ſumpta iuxta ſenſum præindicatum quæſtionis noſtræ.

Art. 22. Sanè ſi ad hæc attendere, Sinnichius voluiſſet, & ea inuicem diſtinxiſſet, inter quę dicit Auguſtinus, plurimum intereſſe, atque rebus ipſis ſignificatis, nec ſoli vocis ſono aliter, & aliter ſignificantis animum applicuiſſet; Vitare facilè potuiſſet inconueniens confundendi opinionem, de qua diſputamus, cum errore, & falſitate, nec erupiſſet §. 357. & §. 364. in illas ab Auguſtino nuper, & ſæpè aliàs reprobatas clarè, atque temeritate plenas ſententias, quibus diſſertè aſſerit nullam, & nuſquam opinionem ſeù probabilem, ſeù probabiliorem, ſeù etiam probabiliſſimam excuſari, aut excuſare à peccato, ſed omnem prorſus opinionem eſſe peccatum, & inducere in peccatum, atque eum, qui in rebus animo quidem oblatis, ſed incertis, aut ambiguis, hoc eſt in rebus vtrimque opinabilibus (nec enim de certis, aut claris, ac indubitatis opinari eſt) eum, inquam, qui in talibus erumpit in aſſenſum opinatiuum, eo ipſo quadam mentis inordinatione infectum ſe prodere, erroris periculo ſe citra neceſſitatem exponere, adeoque reatum erroris incurrere, temeritatis ſibi notam inurere, monſtroſum mentis fœtum parere, & quaſi iam ſufficiente notitia ad rectè agendum inſtructum, ſtudium vlterioris indagationis deponere. Quæ omnia præterquam habent Auguſtinum, vt dixi, contradicentem in verbis nuper memoratis, & clarius, ac plenius in toto contextu, vnde extracta illa ſunt, eademque ipſum vel maximè carpunt Sinnichium vtpotè efutientem illa cum aſſenſu opinatiuo in re apud ipſum incerta, & ambigua, cum falſi apud neminem certitudo, & indubitantia dari poſſit. Ea omnia, inquam, ſunt vſque adeò paradoxa diſſona,

na, & à ſenſu, & praxi humani generis aliena, vt nulla mea indigeant impugnatione, quæ tamen ſuppetet abundè ex dicendis infrà præſertim de mente Auguſtini circa quæſtionem iſtam totam.

Obſeruatio ſecunda de vlteriori Sinnichiana confuſione opinionis, & ignorantiæ cum vitio, & peccato.

ART.23. Inſurgit nouo, ſed aſſimili conatu Sinnichius aduerſus communem apud probabilitatum patronos, excuſationem petitam ex ignorantia inuincibili, ratione cuius in rebus plurimis nec ſcientiæ, nec fidei diuinæ certitudinem aſſequi poſſumus, & ſæpè à veritate per deceptionem, & fallaciam ineuitabiliter aberramus. Inſurgit verò dicendo ignorantiam vſque adeò non excuſare à peccato, vt ipſa qualiſcunque ignorantia circa agibilia, ſeù eligibilia ſit per ſe peccatum, atque pro hac re tranſportat in ſuum codicem cap. 96. quæ ex Auguſtino, & alijs accumulauerat in eundem ſcopum Ianſenius in ſuo Pſeudo Auguſtino, & ſunt obuia in Auguſtino. Addit §.361. ignorantiam ſaltem legis naturalis excuſare neminem poſſe, quia nunquam inuincibilis ea eſſe poteſt. Quam in rem ſuperaddit Patribus Theologorum præcipuos, qui habentur apud Vaſq.1.2.diſp.120. & 122. cap.1. & notat dictum Gerſonis lib. de vita ſpirit. lect. 4. coroll.3. *Concordem eſſe ſententiam, nullam in his, quæ legis diuinæ ſunt, cadere ignorantiam inuincibilem.* Addit rurſus §.363. opinionem ex ſuo conceptu vniuerſali includere in ſe inordinationem aliquam & vitioſitatem. Quod probat ex D.Thoma negante ea de cauſa probabilitatem opinandi pro Statu Innocentiæ, vt apparet ex loco à nobis indicato ſuperius art.2. & ponderat Sinnichius ex inordinato, & vitioſo nil vnquam ordinatum, ac virtuoſum prouenire poſſe, ac proinde ex nulla opinione, qualiſcunque ea ſit, actum vllum bonum procedere vnquam poſſe.

Art.24. Dico nil horum quidquam facere ad propoſitum. Quod vt clarius manifeſtetur, triplex diſtinctio habenda præ oculis eſt. Prima diſtinctio eſt peccati, quod ratione ſui meretur ſpecialem pœnam, à peccato, quod ità eſt pœna peccati, vt nullam vlterius ſpecialem pœnam ratione ſui mereatur. Altera diſtinctio eſt ignorantiæ vincibilis ab inuincibili. Vincibilis eſt, quæ ab eo, qui illi ſubeſt, vitari propria voluntate potuit, ſeù mediatè, ſeù immediatè, ſeù remotè, ſeù proximè; inuincibilis, quæ non potuit ſic vitari.

BIBLIOTECA NAZ. ROMA VITTORIO EMANUELE

Art. 25. Agnoſcit vtramque iſtam diſtinctionem Auguſtinus (vltrà alia plura loca) præſertim Enchir. cap. 20. & 21. & lib. 3. de lib. arb. cap. 19. Epiſt. 105. ad Sixtum aliquantò poſt medium. *Ac per hoc*, ait, *inexcuſabilis eſt omnis peccator, vel reatu originis, vel additamento etiam propriæ voluntatis, ſiue qui nouit, ſiue qui ignorat, ſiue qui iudicat, ſiue qui non iudicat. Quia & ipſa ignorantia in eis, qui intelligere noluerunt, ſine dubitatione peccatum eſt, in eis autem, qui non potuerunt, pœna peccati.* Vbi diſtinctio ignorantiæ eorum, qui intelligere noluerunt, ab ignorantia eorum, qui intelligere non potuerunt, clariſſimè continet in ſe diſtinctionē ignorantiæ vincibilis ab inuincibili. Illa enim talis dicitur, quia, & quatenus prouenit à libera intelligendi nolitione; hęc quia, & quatenus prouenit ab intelligendi impotentia. Nec minus elucet clarè diſtinctio peccati, quod per ſe eſt cauſa pœnæ, à peccato quod eſt pura pœna, tum in iiſdem poſtremis verbis, tum maximè in priori allati teſtimonij periodo. Abſurdè namque diſtingueretur, quod ſine dubitatione peccatum eſt, ab eo, quod eſt pœna peccati, ſi vtrique ita conueniret ratio pœnæ peccati originalis, quæ procul dubio cōuenit omnibus peccatis perſonalibus filiorum Adæ, vt conueniret etiam vtrique ſpecialis cauſalitas vlterioris pœnæ. Abſurdiùs verò, ſeu manifeſtiori abſurditate diſtingueretur in initialibus verbis peccator inexcuſabilis reatu originis, à peccatore, qui eſt inexcuſabilis additamento proprię voluntatis, ſi eadem aſſerta à nobis diſtinctio peccatorum ab Auguſtino non agnoſceretur, nec dicerentur peccata obnoxia diuinæ vindictæ, alia quidem per ſolam denominationem à peccato originali, alia verò etiam per ſeipſa.

Art. 26. Poſtrema diſtinctio eſt ignorantiæ legis naturalis quoad præcipua eius capita, & fundamentalia principia valdè manifeſta, & quibuſuis facilè peruia, ab ignorantia legis naturalis, quoad concluſiones deducibiles ex illis principijs occultiores ex ſua natura; & à ſolis ſapientibus cognoſcibiles, per proprium diſcurſum, & ne ijs quidem notas quoad aliqua certitudinaliter, ac euidenter: Diſtinctionem iſtam amplectuntur, & merito Theologi cum D. Tho. 1. 2. qu. 100. art. 11. Vbi expreſsè diſtinguuntur præcepta naturalia cuilibet etiam populari facilè nota, & præcepta naturalia ſolis ſapientibus nota, & ſimiliter diſtinxerat q. 95. art. 6. præcepta communiſſima legis naturalis, & præcepta magis particularia, & quaſi concluſiones priorum; atque hæc poſteriora dixerat poſſe aboleri à corde hominis non ſolum per peccata propria, ſed etiam per malas aliorum perſuaſiones; Et præterea qui ſcit Decalogum, prout reperitur expreſſus in ſacris litteris, dicitur abſolutè ſcire, & non dicitur abſolutè ignorare

ſc-

legem Dei, tametſi ignoret interea quamplures concluſiones indè deducibiles; atque D. Auguſtinus conſcius vtique diuinæ legis, atque Sapientiſſimus dubitat de nonnullis in lege Dei contentis, vt ex.gr. lib.1. de ſerm. Dom. in Monte cap.16. poſt med. dubitat, an vxor à marito ſuo dimiſſa committat peccatum mæchiæ, ſi alteri marito copuletur viuente priori marito. Dicit enim: *Si autem dimittatur à viro, cum quo eſſe cupiebat, mœchatur quidem, qui eam duxerit ſecundum Domini ſententiam; ſed vtrum & ipſa tali crimine teneatur, incertum eſt.* Et inibi pauló poſt propoſita quæſtione, an licere aliquando poſſit vxori, vt præ habito conſenſu mariti alteri homini commiſceatur? ſubdit: *Quanquam nonnullæ cauſæ poſſint exiſtere, vbi & vxor mariti conſenſu, pro ipſo marito hoc facere debere videatur, ſicut Antiochiæ factum eſſe perhibetur;* Atque relato caſu Antiocheno planè miſerabili concludit: *Nil hic in alteram partem diſputo, liceat cuique æſtimare quod velit.* Idemque S. Doctor Ep.65. poſtrema frequentes ſuas circà legem Dei hæſitationes exponit Paulino his verbis: *Sæpè nos quippè conturbat, & difficile eſt non aliquid, quod magis faciendum erat, omittere, dum illud mutare volumus, in quo prius permanere ſtatueramus.* Et rurſus: *Hic non falli difficile eſt.* Ac demum: *Hinc oro participem me facias cogitationum tuarum, quid in talibus vel facere ſoleas, vel faciendum eſſe reperias.* Sed nil neceſſe eſt in hoc puncto amplius immorari; quando id eſt manifeſtiſſimum ex quampluribus, apud præclariſſimos, quoſque Magiſtros, & Eccleſiæ Doctores, Controuerſijs de licito, & illicito iuxtà legem Dei, legemque naturalem, alijs affirmantibus, alijs negantibus, ac proindè alterutris ſaltem ignorantibus, idque procul dubio inuincibiliter, cum adhibeant diligentiam, quantam poſſunt.

Art.27. Iam probabilitatum Patroni, quos Sinnichius capite illo 96. initio impugnandos propoſuerat ſibi, quoad hoc ſpecialiter punctum ignorantiæ, nullibi docent ignorantiam vincibilem, ſed ſolam inuincibilem excuſare à peccato, vt communiter loquimur, formali, ſeù à peccato, quod ratione ſui ſeorſim ſit meritorium pœnæ; atque id tenent tanquam principium indubitatum, vt notaui quæſt.24. de act. hum. Exorbitat itaque Sinnichius, dum proponens impugnare probabiliſtas; nullamque tentans aduerſus eos rationem proponere, nullum item profert teſtimonium, in quo aliquid dicatur, vel etiam inſinuetur vllo modo de ignorantia inuincibili non excuſante à peccato ratione ſui ſeorſim meritorio pœnæ, vti facilè, & clarè deprehendet, qui volet legere longam eius circa hoc rapſodiam. Sed exorbitat multò magis, quatenus inſerit teſtimonium idque

gra-

Digitized by Google

grauiſſimum, quod ſuffragatur apertè ſufficientiæ ignorantiæ inuincibilis ad excuſandum à tali peccato. Inſerit enim Auguſtinum dicentem lib. de gratia, & lib. arbitr. cap. 3. *Nec tamen ideò confugiendum eſt ad ignorantiæ tenebras, vt in eis quiſque requirat excuſationem. Aliud eſt enim neſcire, aliud ſcire noluiſſe. Voluntas quippè in eo arguitur, de quo dicitur: Noluit intelligere, vt bene ageret.* Per quæ manifeſtè datur intelligi in ijs ſolùm ignorantiæ tenebris non eſſe requirendam excuſationem, quibus quis voluntate ſubeſt, non neceſſitate, ac proindè ignorantiam, quæ ab ignorante ipſo vitari non potuit, valere ad excuſationem à peccato ratione ſui ſeorſim ſpecialiter demeritorio. Verborũ in hoc teſtimonio immediatè antecedentium, & ſubſequẽtium meminero paulò poſt.

Art. 28. Prius etenim notare oportet confinem aliam exorbitationem Sinnichij quoad peccata ſubſequentia ad ignorantiam inuincibilem. Quia probabiliſtæ non negant dari ſub ignorantia inuincibili peccata, quæ ſolemus dicere materialia, & S. Auguſtinus, vt mox vidimus, alijque exemplo ipſius dicunt pœnas peccatorum, ſeù peccata, quæ ſunt pœnæ peccatorum. Sed neque negant ijdem probabiliſtæ peccata iſta materialia eſſe verè, & propriè peccata per denominationem à peccato originali, & eſſe voluntaria, atque imputabilia ea præcisè voluntarietate, & imputabilitate, quà peccatum idem originale ſimul cum omni deordinatione, ac peruerſione intellectus, & voluntatis indè neceſſario reſultante voluntarium, atque imputabile eſt. Ita autem hoc non negant, vt neque affirment, quia è reipſorum non erat quidquam circa hoc affirmare, vel negare, cum quæſtio ſolùm ſit, an opinio probabilis excuſet ab eo peccato, à quo certum eſt non excuſare opinionem improbabilem, ac temerariam, aut errorem liberè propria perſonali libertate contractum, ideſt, an excuſet à peccato, quod ratione ſui ſeorſim mereatur ſpecialem pœnam. Præſcindunt itaque à malitia, & imputabilitate illa per denominationem à peccato originali, vt à re minimè pertinenti ad ſcopum quæſtionis, idque faciunt iure optimo ſequentes exemplum in re ſimili, & conſilium D. Thom. de verit. quæſt. 18. Quæ eſt de cognitione primi hominis art. 6. vbi ſic habet: *Alij verò hoc dictum improbare nituntur ex hoc, quod Auguſtinus omnem falſam æſtimationem, errorem nominat, & dicit etiam omnem errorem malum eſſe, in magnis quidem magnum, in paruis autem paruum. Sed in hoc non eſt multum inſiſtendum. Quia cum de rebus agitur, debet quæſtio nominum intermitti.* Perperam ergo, & prorſus abs re conuehit Sinnichius plura illa teſtimonia de obliuione, & ignorantia, ſeù ſubiacente peccato, ſeù non excuſante à peccato,

to, cum in pleriſque eorum nulla fiat diſtinctio, aut ignorantiæ vincibilis ab inuincibili, aut peccati, quod ratione ſui eſt cauſa pœnæ, à peccato, quod ſolùm eſt pœna peccati; atque vbi hæc diſtinctio adhibetur, adhibeatur cum additamento doctrinæ contradicentis ſcopo Sinnichij, vti de Auguſtino, quem cæteri ſequuntur, innotuit ſatis art. 25. Iure ergo à nobis prætermittuntur eiuſmodi teſtimonia, vtpotè nil ad rem pertinentia, & quæ à nobis admittuntur de plano, vt iacent abſque vllo præiudicio præſentis noſtræ doctrinæ.

Art. 29. Id circa hæc fortè proderit adnotaſſe, Auguſtinum, & qui cum ipſo, aut propè ipſum vixere, & ſcripſere, optimo conſilio inſtitiſſe agnoſcendæ, exprimendæ, ac firmiter retinendæ rationi peccati in obliuione, & ignorantia, qualiſcunque ea eſſet, necnon in ijs, quæ qualitercunque inde ſubſequerentur diſſentanea reipſa legi Dei. Quia Auguſtinus, quem reliqui imitati ſunt, vt dixi, & imitari debuerunt, vtpotè in eundem ſcopum collimantes, totam ætatem egit in refellendis, atque per omnes vias, ac modos confundendis hæreticis, ac præſertim Pelagianis, qui negabant peccatum originale, & conſequenter dicebant, obliuionem, & ignorantiam, & quemuis alium hinc, vel aliundè prouenientem defectum recti ad finem vltimum ordinis abſque propria cuiuſque perſonali libertate, non eſſe ſordes animi inuectas per peccatum originale, & quibus idem peccatum originale inficiat animum, ſed eſſe primordia hominis naturalia, & proprietates naturæ humanæ prout à Deo inſtituta eſt, nullamque proindè in vllis eiuſmodi defectibus agnoſcendam eſſe vllo modo rationem voluntarij, & peccati, vti deſcribit Auguſtinus latè libris duobus de peccato originali lib. 4. 5. & 6. contra Iulianum cap. 11. de dono perſeuerantiæ, & alias ſæpiſſimè. Vndè apud Pelagianos nolle agnoſcere in obliuione, & ignorantia, alijſque eiuſmodi defectibus vllam rationem peccati vllo modo, perindè erat, atque nolle agnoſcere, penituſque negare peccatum originale. Neceſſe igitur Auguſtino fuit, & optima ratione in hoc ſemper incubuit, vt pro ſtabiliendo eodem peccato originali ijſdem illis defectibus, eorumque proprijs fœtibus adſcriberet è contra rationem peccati modo, & ſenſu iam explicato ex Auguſtino ipſo, vbicunque incideret de illis ſermo, dum diſputabat aduerſus Pelagianos, Manichæos, aliaſque ſimiles peſtes. Cæterum vt Cornelius ille Iprenſis, & Sinnichius iſte, alijque nonnulli vſurpent Auguſtni ea de re, aliorumque per ea tempora ſcriptorum teſtimonia, dum diſputant contra Theologos Catholi-

tholicos, & pleroſque de Religione Catholica optimè meritos, atque de peccato originali, & eius effectibus firmiſſimam tenentes fidem, & ſanam, atque integram doctrinam; id enim verò eſt non ſolùm abs re, & extrà ſcopum propoſitum, vt dixi, verum etiam ſcandalo propriè dicto plenum, quoad pleroſque ipſorum lectores, quatenus eas auctoritates, & auctoritatum ponderationes proſequuntur abſque præmiſſa à nobis, ex communi conſenſu, diſtinctione, & accommoda diſtributione ignorantiæ, & peccati, hoc tempore apprimè neceſſaria, & ſufficienter ſubintellecta tempore Auguſtini, ac propè; Ex ipſo celeberrimo pro tunc controuerſiarum ſtatu. Hoc, inquam, tempore apprimè neceſſaria ob rationem illi ſimilem, qua Synodus Tridentina propter nonnullos poſtremi ſæculi hæreticos coactæ eſt adijcere ſeſſ. 5. ſub finem definitionem iſtam. *Hanc concupiſcentiam, quam aliquando Apoſtolus peccatum appellat* (appellat verò frequentiſſimè omnium Auguſtinus) *Sancta Synodus declarat, Eccleſiam Catholicam nunquam intellexiſſe peccatum appellari, quod verè, & propriè in renatis peccatum ſit, ſed quia ex peccato eſt, & ad peccatum inclinat*. Atque hæc de ignorantia, & peccato in genere.

Art.30. Quod ad ignorantiam inuincibilem attinet legis, ſeù iuris naturalis poſſibilem, vel impoſſibilem. Pro præſenti imprimis controuerſia de vſu licito opinionis probabilis, loquendo formaliter, & directè intra limites eius proprios, nil refert ſcire, in qua materia, & circa quæ obiecta dari poſſit, vel non poſſit opinio probabilis, & is conſequenter ignorantiæ gradus, qui eſt de conceptu talis opinionis. Solùm namque quæritur, an opinio probabilis, quandocunque, & cuicunque adeſt, & quandiù adeſt, in quacunque demum materia contigerit illam adeſſe, reddat tutum in conſcientia operantem ſecundum ipſam? Vndè ſicut eſſet præter rem, dum agitur de hoc puncto inquirere, quinam ſint, & quando incipiant, & quandiù permaneant eſſe capaces concipiendæ opinionis probabilis; ità eſt præter rem inquirere, quænam obiecta ſint capacia terminare opinionem probabilem. Licet enim neutrum ſit extra ſpheram totius tractationis de Conſcientia, eſt tamen vtrunque extra ſpheram huius controuerſiæ particularis.

Art.31. Difficiliùs deindè eſt, vt quis inculpabiliter habeat opinionem probabilem, eamque ſolam ignorantiam, quæ eſt de conceptu ipſius, quam vt inculpabiliter patiatur totalem ignorantiam circa eam legem, cuius notitia certa, ac indubitata eſt obuia, & cuius faciliſſimè peruia; ſicut eſt difficilius, vt quis inculpabiliter careat diſcurſu circa aliquid, præhabito principio

diſcur-

Digitized by Google

diſcurrendi circa illud, quàm vt inculpabiliter careat eo principio particulari. Sicut enim qui aſſequutus eſt, & tenet in mente ſua principium diſcurrendi circa aliquid; Eo ipſo habet in poteſtate, vt diſcurrar circa illud, fieri verò facilè potuit, vt non haberet ſimiliter in poteſtate cognitionem eiuſdem principij: ità qui opinatur circa rem aliquam, facilè fieri potuit, vt de ea re nil cogitaret, ac proindè nec opinaretur, nec haberet in poteſtate cogitare, aut opinari; at ex ſuppoſitione quod opinetur, neceſſe eſt, vt cogitet actu de re, circa quam opinatur; & ſiquidem opinetur probabiliter; Neceſsè ſimiliter eſt, iuxtà notionem opinionis probabilis ſuperius inſinuatam art. 14. eamdemque certiſſimam apud omnes, vt circumſpiciat diligenter, an appareat aliquid certum, & indubitatum in contrarium. Hæc autem circumſpectio diligens adhiberi à nemine poteſt circa rem, cuius certa, & indubitata notitia eſt cuiuis facilè peruia, quin idem circa eãdem rem hanc ipſam notitiam aſſequatur de facto. Dum ergo Sinnichius impoſſibilitatem opinionis probabilis circa ea, quæ ſunt de iure naturæ, ideſt quorum notitia certa dicitur facilis, & obuia, nititur probare ſolis teſtimonijs negantibus impoſſibilitatem ignorantiæ ſimpliciter circa eadem, aſſumit, quod eſt difficilius, vt credatur, ad id probandum, quod creditur facilius. Quod eſt contra rectam methodum argumentandi.

Art. 32. Id aliquanto deterius videri poteſt, quod rurſus deſaratur punctum controuerſiæ, ob defectum diſtinctionis à nobis præmiſſæ art. 26. Quia Theologi illi præcipui, & quæ à Gerſone merito dicitur concors ſententia, non negant poſſibilitatem, aut etiam frequentem exiſtentiam ignorantiæ inuincibilis circa occultiores legis naturalis concluſiones, & articulos, ſed ſolùm circa præcipua eius capita, ex ſe ſpontè manifeſta, & cuiuis facilè peruia. Cuius inter alia argumento eſt D. Thomam, qui inter præcipuos eos Theologos eſt ſuper præcipuus, & quo nemo manifeſtiùs negat abſolutè ignorantiam inuincibilem legis naturalis, tenere nihilominùs poſſibilem eſſe, & dari ſæpè ignorantiam inuincibilem circa remotiores, & abſtruſas eiuſdem legis concluſiones, vt conijci facilè poteſt ex locis à nobis indicatis ſupra art. 26. Et docent eam eſſe S. Doctoris mentem Sylueſter cum S. Antonino verb. Opinio q. 1. alijque Thomiſtæ communiter, quibus addi poſſunt plures alij cum eadem limitatione relati ab ipſo Sinnichio cap. 101. præſertim ſub finem. Probabilitatum autem patroni nullum opinionibus probabilibus dant aditum, neque controuerſiam mouent vllam circa fundamentalia illa principia facilè obuia, & certitudinaliter manifeſta, ſed

ſolùm circa concluſiones remotas, & abſtruſas, cum ſit axioma illorum indubitatum, ad probabilitatem requiri, vt pro neutra parte appareat, vlla totalis certitudo, vt Sinnichius ipſe referebat ex Tamburino, quem vult credi probabiliſtarum perditiſſimum, poſt Illuſtriſſimum Caramuelem. Perperam ergo, & prorſus abs re vtitur Sinnichius auctoritate veterum Theologorum aduerſus Neotericos nihilo ab illis differentes, niſi quod Neoterici hac de re loquuntur cum diſtinctione, & claritate aliquantò maiori, quæ eſt ordinaria poſteriorum ſcriptorum prærogatiua quoad ea, quæ æquè ac priores intelligere ſufficiunt. Verùm oportet ſeorſim audire Gerſonem, cui ſpecialiter ſemel, atque iterum plaudit Sinnichius dicenti par. 3. lib. de vita ſpirit. lect. 4. coroll. 7. *Quidquid ſit de ignorantia facti, aut iuris humani, & naturalis poſitiui, concors eſt ſententia, nullam in his, quæ legis diuinæ ſunt, cadere ignorantiam inuincibilem, quoniam facienti, quod in ſe eſt, Deus ſemper aſſiſtit paratus illuſtrare mentem, quantum oportebit ad ſalutem, & erroris euitationem*. Poſtremæ iſtæ particulæ, quas prætermiſit Sinnichius, haud ſpero ſufficient aduerſario pertinaci, vt nobiſcum conſentiat in intelligentia concordis eius ſententiæ: ſicut nec ſufficiet, quod habetur apud eundem par. 2. lib. de reg. Moral. Lit. B. *Non quilibet tenetur ſcire de quolibet peccato mortali, an ſit tale, licet expediat &c.* Et paulò poſt. *Nemo vtens ratione diu ab ignorantia principiorum moralium* (an etiam concluſionum?) *excuſatur. Fortè enim morulam ad conſiderandum apponere fas habet*. Sed neque ſufficiet, quod idem author in eodem opere de vit. ſpirit. præmiſerat circa idem punctum lect. 2. poſt med. *Sequitur ſtatim ex his*, ait, *quod apud facientem illud, quòd in ſe eſt, nulla eſt ignorantia inuincibilis, neque iuris, neque facti in lege diuina; Vel agens ex ignorantia tali nunquam peccat. Primam partem tenuerunt Doctores Excellentes, vt Guillielmus Pariſienſes, contra quos ſunt validæ rationes &c. Pro parte altera ſunt alij, vt Guillielmus Antiſiodorenſis, qui talem ignorantiam præſertim facti, ac iuris humani dicunt poſſe contingere*. Audiatur iam ergo diſtincta expreſſio eius, quod intelligit, & complectitur Gerſon ſub nomine legis diuinæ, & naturalis. *Lex aliqua*, inquit, ibidem coroll. 4. *Non ideo dicitur appropriatè diuina, quia ex principijs iuris diuini deducitur*. Et poſt pauca; *Et pro manuductione capiamus ſimile in eis, quæ dicuntur fidei. Non enim fidei adſcribimus omnem veritatem, quæ ſequi poteſt ex veritatibus contentis in Sacra Scriptura*. Quod ſanè exemplum eſt ſignificantiſſimum in rem noſtram. Summa tamen eius claritas habetur coroll. 7. initio. *Aliqua eſt lex purè diuina*, (idem dicit de lege naturali in fine corollarij) *aliqua pertinens ad diuinam, aliqua impertinens*: Ac deindè. *In primo gradu reponuntur*

leges

leges immediatè reuelatæ à Deo pro tota communitate hominum, aut principaliori parte ſcriptæ in Biblia. Rurſus poſt med. *Declaremus nunc poſtmodum quid ſit lex pertinens ad diuinam, & dicemus, quod illa lex eſt pertinens ſolùm, quæ licet deduci non poſſit à veritatibus ſolis legis diuinæ, deducitur tamen ex eiſdem, aſſumptis aliquibus verè probabilibus, quæ piè, & rationabiliter negari non poſſunt*. Suggerit autem poſt hæc vtilem admonitionem. *Ignorantia autem iſtius diſtinctionis multos plerumque turbat. & inuoluit*. Nempè extendentes, vel ad legem pertinentem ad diuinam, aut naturalem, quæ dicuntur de impoſſibilitate ignorantiæ inuincibilis circa ipſam diuinam, aut naturalem legem, vel ad hanc vtramque, quæ dicuntur de poſſibilitate inuincibilis eiuſdem ignorantiæ circa legem pertinentem. Sed eiuſmodi turbatio, ac inuolutio eorum iam tantummodò eſt, qui turbari amant, ac inuolui regredientes à claris, ad obſcura, & renunciantes manuductioni ſucceſſionis doctrinæ, qua parte proficit diſtinctione indiſtinctorum prius. Poſteriores namque DD. Adrianus, Vaſquez, aliique quamplures clariſſimè hæc expoſuere, & confirmauere iuxta dicta. In eandem diſtinctionem intenderunt poſteris digitos duo præcipui præcurſores Theologiæ Albertus Mag. in 2. diſt. 22. art. 16. ad med. & Alenſis 2. par. quæſt. 112. memb. 7. & quæſt. 153. memb. 3. ad 2. Cum enim vterque abſolutè enunciet ignorantiam iuris naturalis, & diuini non excuſare à peccato; Diſtinguunt nihilominus, ac limitant; Albertus quidem his verbis. *Iuris autem ignorantia eſt duplex, Quia quoddam eſt vniuerſale, quod omnibus proponitur ad ſciendum, & quoddam eſt particulare, quod non ſcitur niſi per ſtudium; Et puto quod prima eſt craſſa, & ſupina non excuſans: Secunda autem excuſat vel à tanto, vel à toto, ſi eſt caſus multum difficilis*. Alenſis verò dicit ſic. *Eſt iterum ignorantia iuris diuini, & canonici, & hæc excuſat ſimplices quoad quædam, quæ non ſunt neceſſaria ad ſalutem eſſentialiter. E contrario vero eſt ignorantia, quæ non excuſat quoad Deum; vtpotè ignorantia ſupina, ſiuè affectata, & ignorantia eorum, ad quæ tenetur homo, & ignorantia negligentiæ*. Et rurſus. *Ad 2. verò dicendum, quod illa authoritas Auguſtini intelligenda eſt de illis, qui habent ignorantiam illorum, quæ neceſſe eſt cognoſci per diſciplinam, & tales excuſantur non ſolùm à pœna, ſed etiam à culpa*. Authoritas Auguſtini erant verba illa ex qq. vet. & noui Teſtam. *Ille ignorans poteſt excuſari à pœna, qui quod diſceret, non inueuit*. Ex his ergo, quæ per poſteriores omnes Theologos maiori ſemper cum luce propagata ſunt, apparet clarè nullam contra nos vim fieri poſſe in teſtimonijs dicentium abſolutè, ac indiſtinctè non dari ignorantiam inuincibilem circa ea, quæ ſunt iuris diuini, aut naturalis. Eiuſmodi eſt, quod dicit Gratianus 1. qu. 4.

Digitized by Google

cap. *Turbatur. Ignorantia iuris naturalis omnibus adultis damnabilis eſt.* Cui vltra dicta adiungo gloſſam inibi marginalem, in qua cum ſimiliter dicatur: *Ignorantia iuris ciuilis, ſeu canonici neminem excuſat*; mox ſubditur: *Et hoc intellige, cum ius tale eſt, quod aliquis de facili per ſeipſum ſcire potuit, vel per alios*. Suggero: & ſimile in ſimilibus ſemper ſubintelligendum eſt iuxta monitum Philoſophi, lib. 3. Eth. cap. 5. ante med. *Eos quoque puniunt, qui aliquid eorum ignorant, quæ ad leges pertinent, quæ quidem & ſciri debeant, & difficilia non ſint.* Atque ibi D. Thom. lect. 11. fine. *Difficilia iuris non tenentur omnes ſcire; quia nec poſſent.* Ac demum nullus inuenitur auctor claſſicus, qui meminerit diſtinctionis internea, quæ ſunt expreſſa in lege Dei, quæque inde inferibilia ſunt; inter clara, & obſcura; facilia ſcitu, & difficilia, & tamen neget promiſcuè de omnibus dari poſſe ignorantiam inuicibilem, & excuſantem à peccato.

Art. 33. Quod dixi, Theologos eos Modernos nullum dare aditum probabilitati opinionum circa fundamentalia, & à quouis certo cognoſcibilia legis naturalis principia, multò magis habet locum circa ea, quorum notitia certa certitudine fidei diuinæ eſt neceſſaria neceſſitate medij ad conſequutionem vitæ æternæ. Quia Deus quibus *dedit poteſtatem filios Dei fieri*, dedit vtique poteſtatem ea conſequi, quibus non habitis filij Dei fieri nequaquám poſſunt. Vndè nemo adultus citra culpam ſuam grauem carere poteſt fide Dei remuneratoris, & agnitione veræ Religionis, ac proindè nemo inuincibiliter patitur ignorantiam oppoſitam cognitioni eiuſmodi certiſſimæ, & infallibili, neque quoad hoc exiſtit vlla cum probabiliſtis controuerſia. Vndè ſpeciali claritate clariſſimum eſt Sinnichium abuti teſtimonio Auguſtini ad rem, de qua controuertitur, nil pertinente, ex libro de gratia, & lib. arb. cuius teſtimonij partem expendimus art. 27. dilata in hunc locum parte reliqua, in qua perſpicitur manifeſtè Auguſtinum ibi agere de ſola notitia neceſſaria ad ſalutem, deque eius priuatione non excuſabili per ignorantiam, quo minùs ignorans pœnas inferni ſuſtineat. Cum enim prætuliſſet Auguſtinus: *Dominus in Euangelio ait: Seruus, qui neſcit voluntatem Domini ſui, & facit digna plagis, vapulabit pauca; ſeruus autem, qui ſcit voluntatem Domini ſui, & facit digna plagis, vapulabit multis*; interijcit deindè verba, quæ ſuperius expendimus, ſubditque demum hæc alia, quibus intentum noſtrum ponit ob oculos: *Sed & illa ignorantia, quæ non eſt eorum, qui ſcire nolunt, ſed eorum, qui tanquam ſimpliciter neſciunt, neminem ſic excuſat, vt ſempiterno igne non ardeat, ſi propterea non credidit, quia non audiuit omninò, quod crederet, ſed fortaſſis vt minùs ardeat.*

Art. 34.

Digitized by Google

Art. 34. Similia multa, quæ fuſè tranſcribit Sinnichius, non eſt opere pretium ſingillatim referre, ac excutere cum temporis iactura, & tœdio Lectoris, quando omnia ex dictis claram legitimæ intelligentiæ lucem apud quemlibet facilè nanciſcantur. Nanciſcuntur certè illam faciliimè verba quædam Lactantij emphaticè à Sinnichio repetita ex lib. 2. Inſtitut. diuin. cap. 7. & & hæc alia Diui Auguſtini lib. de catech. rud. cap. 25. *Cum videris multos non ſolùm hæc facere, ſed etiam defendere, atque ſuadere; tene te ad legem Dei, & non ſequaris præuaricatores eius. Non enim ſecundum eorum ſenſum, ſed ſecundum illius veritatem iudicaberis.* Auguſtinus enim in his verbis, atque in toto illo libro, & ſimiliter Lactantius in toto illo ſuo opere, ac præſertim in libro illo ſecundo, ac in verbis à Sinnichio iactatis non loquuntur de ignorantia, & de errore, ſeù opinione, vel in genere, vel circa ea, quæ omnibus hinc inde diligenter conſideratis ſunt incerta, & opinabilia, ſed circa ea humanæ ſalutis fundamentalia principia, quæ vel ratione euidenti, cui maximè incumbit Lactantius, vel manifeſta diuinæ reuelationis authoritate, quam Auguſtinus impenſius conſiderat, ſunt certiſſima, ac infallibilia, quod quiuis ea opera, vel oſcitanter perlegens palpabiliter deprehendat, vt propudioſum planè ſit, & non ſolùm perperaneum eiuſmodi teſtimonia in rem præſentem conſercire.

Art. 35. Eadem ratione prætermitto ea ſacri eloquij oracula, quæ aduerſus infideles, idolatras, & hæreticos, directa ab Spiritu Sancto, Sinnichius nullo etiam ſuperinducto colore applicat Doctoribus Catholicis ſuffragatoribus opinionis probabilis. Tale imprimis illud eſt, quod cap. 98. & 99. repetita vociferatione promit ex Matth. 15. 14. *Sinite illos: cæci ſunt, & duces cæcorum. Cæcus autem, ſi cæco ducatum præſtat, ambo in foueam cadunt.* Quæ indubitanter indidem apparet dicta eſſe de Scribis, & Phariſæis nolentibus credere Chriſto; tranſgredientibus, & irritum facientibus mandatum Dei propter traditionem humanam contradicentem mandato Dei; docentibus modum non honorandi patrem, & matrem, & vtrique maledicendi. Atque vt hæc non eſſent particulariter diſtinctiſſimè elucidata in contextu, quis non intelligit eum dici, & eſſe abſolutè cæcum, qui ad lucem meridianam non videt, quæ ſunt omninò conſpicua, & patentia, non verò eum, qui illa tantùm certè, ac diſtinctè non videt, quæ ſub luce maligna tranſparent ambiguè? Patet igitur verba Chriſti contorta à Sinnichio nil habere commune cum opinantibus ſic, vel aliter circa opinabilia, ſimulque certa fide tenentibus, quæ certa ſunt, ideòque non comprehenſis in deſcriptionibus cæcorum.

Iſaiæ

Digitized by Google

Iſaiæ:59. 10. *Palpauimus ſicut cæci parietem, & quaſi oculis attrectauimus, impegimus meridie quaſi in tenebris*: Et Iob.5.14. *Per diem incurrent tenebras; & quaſi in nocte, ſic palpabunt in meridie*: & 2. Petri 1.9. *Cui enim non præſto ſunt hæc* (cognitio Chriſti, & manifeſta, ac certiſſima vitæ Chriſtianæ rudimenta, de quibus præloquutus fuerat) *cæcus eſt, & manu tentans*. Oportet ergo agnoſcere clariorem meridiana luce differentiam certorum ab incertis, & diſſidentium quoad hæc à diſſidentibus quoad illa, & non vtroſque confundere ſub eadem cenſura.

Art.36. Pergit probare Sinnichius cap.99. longis textibus Auguſtini, & aliorum vim obligatoriam Decalogi perſeuerare poſt Chriſti aduentum, nec legem Moſaicam euanuiſſe quoad moralia, atque §.350. monet, quod nemo ipſo non monente conijcere, aut ſuſpicari potuiſſet, ea omnia ſe inſeruiſſe, vt animaduertatur, quanta ſedulitate curandum ſit, *ne animæ per lubricas probabilitatum rotas in præcipitia tranſgreſſionum deuoluantur*. Iſta autem interiecta monitione tam opportuna attexit immediatè diſtributionem peccatorum in quatuor gradus inuicem inęquales, nempè peccati originalis, & perſonalium; ſub lege naturæ; ſub lege ſcripta; ſub lege gratiæ, ac Euangelij. Qui poſtremus gradus eſt maioris procul dubio malitiæ, quam cęteri; ac proindè tranſgreſſores legis ſub Euangelio ſunt cæteris tranſgreſſoribus deteriores. Quid, inquam, inde? Habeo intentum dicit Sinnichius, & arguit ſic arrogans euidentiam ratiocinationi ſuæ. *Quod ſi euidens ſit tranſgreſſores Euangelicæ legis, enormius peccare tranſgreſſoribus legis Moſaicæ; euidens quoque eſſe debet, enormius peccare eos, qui opinionum ſuarum commentis anſam præbent Chriſtianis tranſgrediendi legem Euangelicam, quam qui olim Iudæis anſam præbuere tranſgrediendi Moſaicam*. Dico argumentum eſſe optimum ad concludendum Luterum, & Caluinum, alioſque ſimilium ſectarum Magiſtros, qui anſam eiuſmodi præbent eſſe deteriores, & grauius peccare, quam ſubuerſores legis Moſaicæ. At contra Doctores Catholicos, quibus duellum indixerat Sinnichius, nil probat, quia Doctores iſti non præbent anſam tranſgrediendi legem, ſed ſolùm dicunt, idque innixi fundamentis abſolutè, & comparatiuè magnis, nullam eſſe tranſgreſſionem legis in quibuſdam operationibus, in quibus Sinnichius nulla ductus ratione, vel authoritate, quæ ad rem pertineat, tranſgreſſionem aſſeuerat. Fecit hoc Auguſtinus memoratus ſupra art.17. aduerſus Vrbicum circa ieiunium Sabbati; fecit Apoſtolus Paulus aduerſus Doctores legis Moſaicæ circa obſeruationem ceremonialium, & legalium; fecit Chriſtus aduerſus Scribas, & Phariſæos quoad ablutionem ma-

manuum, vt omittam quamplura alia exempla Summorum Pontificum, & Conciliorum, & tamen nulla inde præbita eſt anſa tranſgrediendi legem Euangelicam.

Art. 37. Supereſt leuiter attingenda poſtrema pars huius obſeruationis de opinione, quam dum Sinnichius vniuerſaliter perſequitur ſecundum totum genus, non vno ex capite diſplicere omnibus debet. Primum enim exorbitat à ſcopo, dum propoſita controuerſia de ſpecie, nempè de opinione probabili, regreditur ad controuerſiam de genere, nempè de opinione vt ſic, eamque exulare penitus iubet, qualiſcumque demum ſit, & in quacunque materia. Deindè contradicit eatenus Apoſtolo permittenti ad Rom. 14. 5. Vt in rebus quibuſdam: *Vnuſquiſque in ſuo ſenſu abundet*, quod non ſit niſi opinando; atque reprehenſores huiuſmodi facultatis opinandi, inter quos eſt Sinnichius ex profeſſo, reprehendit ibi grauiter Apoſtolus. Tertiò rediguntur homines per hanc doctrinam ad impoſſibile, quia occurrunt plura, circa quæ nec agere, nec ceſſare quiſquam poſſit, niſi dependenter ab opinione propter incertitudinem vtriuſque partis contradictionis quoad honeſtatem, & ſecuritatem, vt dicetur infra ex Auguſtino de communione quotidiana. Quartò ſi omnis prorsùs opinio exulare deberet, nil omninò credendum eſſet fide humana, quæ vtique opinatiua eſt. Id autem meritò deteſtatur vehementer Auguſtinus in libro iam iterum memorato de vtilitate credendi à cap. præſertim 11. tanquam diſſolutiuum ſocietatis humanæ, & commerciorum eius. Quod ſi propterea admittatur, vti admittendum procul dubio eſt, ſæpè concipi honeſtè, & laudabiliter aſſenſum opinatiuum dependenter ab authoritate humana, eundemque eſſe poſſe principium ſaltem remotum electionis honeſtæ; quidni idem dicatur de aſſenſu opinatiuo concepto dependenter à ratione, quæ tanti ponderis ſit, quanti eſt authoritas humana, cui aſſentimur prudenter? Iam ad fundamentum Sinnichij non negatur, quin opinio ſit operatio imperfecta, & quæ eſt falſa, ſit inſuper vitioſa, ac monſtroſa phyſiè, ſitque incompoſſibilis, etiam quæ vera eſt, cum ſtatu ſupernaturali innocentiæ, qualis de facto fuit. Cæterum opinionem ex ſuo conceptu eſſe moraliter imperfectam, & quæ falſa eſt, eſſe moraliter, ſeù imputabiliter vitioſam, & hoc nomine eſſe incompoſſibilem cum innocentia, nec ab ea proficiſci vnquam poſſe actum voluntatis expertem malitiæ formalis, ſeù ratione ſui merentis pœnam. Hoc enim verò eſt falſiſſimum, & nulla vel etiam apparenti ratione probatum à Sinnichio, qui ab eodem D. Thom. quem pro ſe adducit, edoceri ſatis potuit, ſi con-

ſiderare voluiſſet doctrinam eius 1.2.quæſt.19.art.5.& 6. Verum circa hoc punctum abundè ſufficiunt, quæ paulò antè præmiſſimus art.20.& 21.

Obſeruatio tertia aduerſus Sinnichium de via anguſta comparata cum iugo ſuaui.

ART. 38. Reſumit Sinnichius §.357. illud Christi Domini Ioan.14.6. *Ego ſum veritas*,& præſuppoſito ex §.proximo 356. illo oraculo Matth.7.13. *Intrate per anguſtam portam, quia lata eſt porta, & ſpatioſa via, quæ ducit ad perditionem, & multi ſunt, qui intrant per eam. Quam anguſta porta, & arcta via eſt, quæ ducit ad vitam, & pauci ſunt, qui inueniunt eam.* Aſſumit deindè iſtam ponderationem. *Porrò, quod huius (Chriſti) magiſterio didicimus, verum eſſe non ambigimus. Proindè quantumuis Diana moliatur viam cœli dilatare, vel viam perditionis anguſtare, non ei credimus, ſed Chriſto potiùs acquieſcimus aſſeueranti illam eſſe arctam, iſtam verò ſpatioſam. Qui enim illam prædicauit arctam, & iſtam ſpatioſam, Deus eſt, Legifer eſt, Veritas eſt: Diana quantumlibet à Caramuele laudatus, purus eſt homo, Legifer non eſt, Veritas non eſt.* Poſt hæc interpoſitis duobus teſtimonijs ſacris, de quibus paulò inferiùs, pergit congeminare eandem antitheſim: *In Dei iudicio non quæretur à iudicandis, quid dixerit Diana, quid Caramuel, aut alius quiſpiam talium; ſed quid Chriſtus, quid alij quiuis Legiſlatores, & legitimi ſuperiores;* Ac demum loco ſigilli ſuperaddit Lactantium rectè monentem lib.2. inſtitut.diu. cap.13. *Ne trahamur authoritate cuiuſquam, ſed veritati potiùs faueamus, & accedamus. Nullus hic temeritati locus eſt, in æternum ſtultitiæ pœna ſubeunda eſt, ſi aut perſona inanis, aut opinio falſa deceperit.* Quibus peractam putat Sinnichius cauſam aduerſus vſum licitum opinionis probabilis.

Art.39. Dico tamen, quod dixi, & dicturus ſum ſæpius, nil hæc ad rem pertinere, de qua agitur. Quia porta, & via quæ ducit ad vitam, non dicitur anguſta, & arcta propter ea,quæ inter Doctores Catholicos ſunt controuerſa, ſic,vel aliter deciſa, ſed propter ea, quæ indubitato omnium Catholicorum conſenſu, ſunt certiſſima, atque authoritate diuinæ reuelationis diſtinctè,& clarè illa intimantis infallibilia, & penes quæ tergiuerſari minimè licèt propter vnanimem, & perpetuam Eccleſiæ Catholicæ intelligentiam, ac traditionem. Ad hæc certè pertinent, quæ in capite iſto ſeptimo Matthæi tangit Chriſtus particulariter, atque ad eadem prout tradita diſtinctius ab ipſo fuerant cap.5.eiuſdem Mat-

Digitized by Google

Mathæi, alludit in iſtis verbis ſuis à Sinnichio obiectis, vt obſeruat poſt alios Cornelius à Lapide ibi. Eodem reſpicit tritum illud ex Auerroe, & conſideranti humanæ naturæ fragilitatem abſque auxilio gratiæ Dei plauſibile, ha nimium; *lex Chriſtianorum, lex impoſſibilium*. Eodem reſpexere Mandarini Chinenſes Philoſophiæ naturalis præſertim moralis haud ignari, qui audita à noſtris Miſſionarijs lege Dei, qualiter ſolet cathechizandis proponi, ſuperſedendo ſcilicet à controuerſis inter Catholicos, repoſuerunt; legem eiuſmodi non eſſe pro hominibus, ſed pro ſpiritibus. Eodem reſpeximus, & nos quæſt. 18. de virt. Theol. dum præinſinuatis ſupremis capitibus Ethices Chriſtianæ haud controuertibilibus inter Catholicos, concluſimus doctrinam fidei noſtræ, qua parte practica eſt, eſſe naturaliter incredibilem, ac inacceptabilem, nec niſi operante, & cooperante gratia Dei potuiſſe vſque adeò inualeſcere in genere humano, atque ipſam eius vſque adeò arduæ propagationem tam latam, tam firmam argumentum eſſe validiſſimum, ac prorſus inſuperabile veritatis ſibi inexiſtentis, & authorem habentis Deum omnipotentem. Denique ſi portam cœli eſſe anguſtam, & arctam viam verificaretur dependenter à probabilium deciſione hac potius, quam illa, ſequeretur, vel illam veritatem, quæ eſt de fide, eſſe tantùm opinionem probabilem, vel probabilium iſtorum, in quibus vtralibet pars contradictionis eſſet tantum probabilis, alteram partem eſſe certam ex fide, & alteram hæreticam. Quia quæ dependent ex probabilibus non poſſunt eſſe certa, ſed ad ſummum probabilia; & quæ connectuntur cum infallibilibus, ſunt & ipſa eatenus infallibilia.

Art. 40. Facilè eſt aduerſarios adigere ad ſimilem reſpondendi modum, ſi illis objiciatur illud Chriſti Domini Matth. 11. 30. *Iugum meum ſuaue eſt, & onus meum leue*: Si imitandum proponatur exemplum Apoſtolorum, & ſeniorum Ieroſolymæ ſcribentium Antiochenis Act. 15. 18. *Viſum eſt Spiritu Sancto, & nobis, nil vltra imponere vobis oneris; quam hæc neceſſaria* (quæ lex, aut ratio clara certo præſcribit): ſi exprobretur illud Chriſti Domini aduerſus Scribas, & Phariſæos Matth. 23. 4. *Alligant onera grauia, & importabilia, & imponunt in humeros hominum*. His enim & ſimilibus, quæ ſunt permulta, auditis neceſſe eſt, vt dicant aduerſarij, nil illorum ad ipſos ſpecialiter pertinere. Nempè iugum Dei fieri ſuaue, & onus leue non indulgentia temporalium delectationum, ſed dilectione Dei, vt docet ſæpè Auguſtinus; atque inter onera neceſſaria connumerari, quæcunque recta ratio, quam

videlicet hi potiſſimum authores ſequi ſe gloriantur, deducit ex oneribus explicitè, & certò impoſitis à Deo; grauia verò, & importabilia dici, quæ eam menſuram certò, multumque prætergrediuntur. Patet igitur per huiuſmodi axiomata generalia, quæ locum maioris tantummodo habere poſſunt, nil peragi quoad vtramlibet partem præſentis controuerſiæ de vſu licito opinionis probabilis, dum non ſubiungitur minor continens conditionatè falſitatem eorumdem axiomatum, ſi ea pars teneatur, quam quiſque euertere nititur. Id quod Sinnichius vſque adeò non præſtat, vt ne tentet quidem.

Art.41. Apparet adhuc manifeſtius neutri parti ſic, vel aliter opinantium ſeù rigidè, ſeù benignè adeſſe vllum ſpeciale vniuerſale patrocinium in generalitate axiomatum prædictorum, ſi conſiderentur oracula diuina æqualiter remouentia ab vtroque extremo nimiæ laxitatis, & reſtrictionis nimiæ, vt Deuter. 4. 2. *Non addetis ad verbum, quod vobis loquor, nec auferetis ex eo: Cuſtodite mandata Domini Dei veſtri, quæ ego præcipio vobis*. Et ibidem cap. 12. fine: *Quod præcipio tibi, hoc tantum facito Domino; nec addas quidquam, nec minuas*. Et Prouerb. 4. 27. *Ne declines ad dexteram, neque ad ſiniſtram*, id eſt neque prætextu exquiſitæ honeſtatis, neque appetitu delectationis temporalis, quæ ferè eſt expoſitio Auguſtini dicentis lib. 2. de peccat. mer. cap. 35. *Non declines in dexteram ſuperba præſumptione iuſtitiæ, nec in ſiniſtram ſecura delectatione peccati*: Similiter Iſaiæ 30. 21. *Hæc eſt via, ambulate in ea, & non declinetis neque ad dexteram, neque ad ſiniſtram*. Manifeſtum porrò eſt in controuerſiis de obligatione tale, vel tale aliquid, ſeù agendi, ſeù omittendi opinionem aſſertiuam obligationis, ſi falſa ſit, addere legi Dei, ſicut demit eidem opinio negatiua obligationis, atque vtrauis falſitate declinare opinantem, altera ad dexteram, altera ad ſiniſtram. Cum ergo euidentiſſimum ſit in tota collectione eiuſmodi controuerſiarum de eligibilibus, ac agibilibus totidem dari opiniones aſſertiuas, ac negatiuas obligationis, & totidem ſimiliter falſas, ac veras; ſiquidem in qualibet tali controuerſia perpetuo dantur, vti ipſe controuerſiæ conceptus eſſentialiter requirit, duæ opiniones inuicem contradictoriæ, quarum proinde altera eſt affirmatiua, altera negatiua, altera vera, & altera falſa, & conſequenter altera non addens, nec auferens legi Dei, nec ad dexteram declinans, nec ad ſiniſtram, altera è conuerſo declinans ad dexteram, vel ad ſiniſtram, & vel addens, vel auferens; Cumque ſit non minus incertum; vtra collectio opinionum affirmantium, an negantium obligationem plures in ſe

con-

Digitized by Google

contineat falſitates ; hoc eſt vtra collectio plus declinet à via recta, & an collectio affirmantium plus addat legi, quam auferat collectio negantium ; vel ſi mauis, vtra collectio declinet, & vel addat, vel auferat: concluditur planè neutrum genus opinionum ita eſſe vniuerſaliter præferendum alteri opinionum generi, vt hac præciſè de cauſa vna opinio, aut via opinandi præferatur alteri cæteris omninò paribus, aut non manifeſtè diſparibus, quia vna eſt benigna, vt dicitur, altera ſeuera, quia vna imponit onus, quod aufert altera, quia vna conſulit ſuauitati iugi Euangelici, altera anguſtæ portæ Paradiſi. Vtrumuis nimirum ex his extremis eſt æquè periculoſum, quia exceſſus vtrobique eſt perindè contrarius legi Dei eadem ſeueritate interdicentis additionem, & ablationem, augmentum, & diminutionem, declinationem tum ad dexteram, tum ad ſiniſtram: *Ambulandum eſt enim*, vt monet rectè Gerſon. par. 2. de reg. moral. ſub titulo de ſuperbia, & vanagloria lit. D. *In virtutis doctrina via regia, vt nec ſtrictius fiat Dei mandatum, nec latius, quam ipſe mandauerat, quamuis inde ſuuere poſſint aliqui, aut malitiæ velamen libertatem, aut è contra in deſperationem corruere.*

Art. 42. Conſtat itaque nil rem ſuam promouere Sinnichium oſtentatione portæ anguſtæ, & arctæ viæ ducentis ad vitam, nec non latæ, ac ſpatioſæ ducentis ad mortem, & ſua deſuper vociferatione; ſicut nemo proficere quidquam poſſet aduerſus eundem, & ſocios obiecta ſuauitate, & leuitate oneris, & iugi Chriſti, nec non grauitate, & importabilitate onerum impoſitorum per Doctores antichriſtianos. Supereſt ergo, vt omnes vnanimi conſenſu enitamur, quantum poſſumus, ad veritatem, & ea circa rem quamlibet teneatur ſententia, quæ vera eſſe conuincetur, aut omnibus hinc, & indè diligenter conſideratis videbitur ad veritatem propius accedere; ea verò reijciatur, ac reprobetur, quæ falſitatis conuincetur, aut ad falſitatem vergere potiſſimum videbitur: nihili interim habito, an ſententia ſit benigna, vel aſpera; lata, vel anguſta; leuis, vel grauis. Quia eadem ſententia veritatis anguſtiam, & arctitudinem, ſuauitatem, & leuitatem peræque docet, & prædicat de lege ſua, quæ proinde ſola ſtat veritate, ſolaque poteſt euerti, ſola labefactari falſitate, ſiuè ad dexteram declinanti, ſiuè ad ſiniſtram. Vndè Sinnichius deuiat penitus à legitima diſputandi ratione, dum nil afferens pro veritate doctrinæ ſuæ, & falſitate noſtræ, ſed hac, & illa ſuppoſita, vel vtraque prætermiſſa totus eſt in exaggeranda anguſtia portæ, & arctitudine viæ ducentis ad vitam, cum eam & anguſtiam, & arctitudinem promoueant multò magis nonnullæ hæreſes impo-

nen-

ponentes onera grauia, & importabilia, quam doctrina paucorum Catholicorum contraria doctrinæ noſtræ communi, vt paulò poſt clarius oſtendetur.

Art. 43. Oportet nimirum notare prius duo quædam alia circa diſcurſum Sinnichij propoſitum pro hac obſeruatione art. 38. Primum eſt non magis è re Sinnichij, ſed & clariùs præter illam eſſe teſtimonium illud Lactantij, quàm fuerint verba Chriſti Domini; vt liquido apparet ex annotatione ſuperius præmiſſa art. 34. de contextu, & intentione Lactantij. Sed vt non vacauerit Sinnichio conſiderare contextum eius; ac intentionem, mirabile planè eſt, quod neque vim verborum, quæ prò ſe affert cum magno plauſu, animaduertere voluerit, atque imprimis vim reſtrictiuam particulæ *hic*, dum dicit: *Nullus hic temeritati locus eſt*, quæ reſtrictio cogit ad conſiderandum contextum, & manifeſtat, in rebus quibuſdam alijs eſſe temeritati locum aliquem; & deinde illationem pœnæ æternæ ex deceptione, & ex admiſſa opinione falſa; quæ illatio ab homine ſani cerebri intelligi minimè poteſt de controuerſijs vniuerſaliter omnibus circa peccata etiam venialia, & imperfectiones morales, ſeù de quauis promiſcuè deceptione, & opinione falſa etiam practica; de qua tamen vt ſic agebat Sinnichius, intelligitur verò rectè de falſitate oppoſita agnitioni veri Dei, veræque Religionis, & principijs fundamentalibus ſtatus, & motuum ſalutarium, de qua deceptione ſola patet, vt diximus, agere ibi, & in toto eo libro Lactantium, qui propterea rectè præmittit; *Ne trahamur authoritate cuiuſquam*; quæ prohibitio accepta vniuerſaliter de rebus etiam alijs eſt inſipiens, & nefaria.

Art. 44. Alterum nota dignum in eodem diſcurſu eſt oppoſitio, quàm inducit Sinnichius Chriſtum inter & Dianam. Sed ego conſultius arbitror illam penitus omittere, & ſolùm aduerto controuerſiam inter Sinnichium, & eos, quos impugnandos ipſe ſibi propoſuerat, non eſſe, an ſit anguſta porta, & arcta via, quæ ducit ad vitam, lata verò, & ſpatioſa, quæ ducit ad perditionem. In hoc enim vtroque conſtantiſſimè aſſerendo Catholici omnes, atque ij maximè, de quibus vt diſplicentibus ſibi præloquebatur ſupra Sinnichius art. 14. vnanimiter conueniunt; nec niſi conueniendo Catholici eſſe poſſent; & ſiquidem mediocri ſaltem attentione obſeruare Sinnichius voluiſſet, vel ſolum illud caput quintum Matthæi, cuius mox memini, dubitare minimè potuiſſet, quin porta cæli ſit anguſta, & arcta via, retentis ijs ſolis documentis ethicis, quæ ſunt de fide, ideòque retinentur ab omnibus Catholicis; tametſi excludantur de cæ-

tero

tero anguſtiæ omnes, & arctitudines, quas excludere nititur Diana, & alij communiter Doctores Catholici ſuffragatores opinionis probabilis; & ideò inter alia illi ſuffragantes, ne portam, & viam Paradiſi, quæ certò ac indubitanter, & iuxtà certas, ac indubitatas regulas morum, anguſta valdè, & arcta eſt, opinando reddant anguſtiorem, & arctiorem. Controuerſia igitur tantummodò eſt, quam ſit arcta, & anguſta ea porta, & via? aſſerente Sinnichio, & negantibus nobis tàm eſſe anguſtam, & arctam, vt non capiat vtentem in opinabilibus opinione verè probabili, ſed minùs probabili, minuſque tuta. Hunc nimirum ſcopum propoſuerat ſibi Sinnichius, vt retulimus art. 14. eumdemque argumenta eius minimè tangunt, vt vidimus, & videndum adhuc eſt.

Obſeruatio quarta aduerſus Sinnichium non minus reprehendi in ſacris litteris eos, qui nimis ſtringunt, & pungunt, quàm eos, qui nimis laxant, & palpant.

ART. 45. Hæc obſeruatio coincidit ferè cum obſeruatione proximè præcedenti. Verùm quia ſub his potiſſimùm terminis ſæpiùs, & maximè debacchatur Sinnichius aduerſus ſuffragatores opinionis probabilis, neceſſè eſt illum eatenus audire ſeorſim, atque ea præſertim conſiderare, quæ ponderat ex profeſſo cap. 95. §. 355. vbi primo loco producit illud apud Iſa. 3. 12. *Popule meus, qui te beatum dicunt, ipſi te decipiunt, & viam greſſuum tuorum diſſipant.* Tum, vt manifeſtet hoc teſtimonium pertinere ad patronos probabilitatum, & legitimè aduerſus ipſos vſurpari, remittit lectorem ad verba Hieronymi, quæ ante retulerat §. 347. Vbi Hieronymus inuehitur vnicè, ipſo fatente, & pro viribus cooperante Sinnichio, aduerſus Hæreticos docentes ſolam fidem abſque operibus ſufficere ad ſalutem vitæ æternæ. Addit Hieronymo Baſilium in commentario huius loci: *Quiſquis*, ait, *non ſinit eos, qui defecerunt à zelo prædeceſſorum, viam ingredi, quæ ſenſu ipſo inamæna eſt, & triſtitiam parit; ſed delinquentes quaſi rectà agentes deprædicat beatos, hic ſemitam pedum eorum conturbat.* Subiungit deindè Auguſtinum optimè perſtringentem eoſdem palpones quæſt. 59. inter 83. tanquam ſignificatos per venditores olei in parabola de virginibus fatuis. *Vendunt*, ait, *oleum adulatores, quia ſiuè falſa, ſiuè ignorata laudando, animas in errorem mittunt, & eis vana*

gau-

Digitized by Google

gaudia, non intelligentes quod ſcriptum eſt. Qui vos felices dicunt, in errorem vos mittunt. Plaudit poſt hæc Cypriano pulchrè, & appoſitè dicenti lib. de lapſis num. 59. *Cum ſcriptum ſit; Qui vos fælices dicunt, in errorem vos mittunt, & ſemitas pedum veſtrorum turbant, qui peccantem blandimentis adulantibus palpat, peccandi fomitem ſubminiſtrat, nec comprimit delicta ille, ſed nutrit. At qui conſilijs fortioribus &c.* Et Epiſt. 28. *Salubria noſtra, & vera conſilia nil promouent, dum blanditys, & palpationibus pernitioſis ſalutaris veritas impeditur.* Interiectis mox quibuſdam Caramuelis, aduerſus iſta ſaluberrima documenta, laudibus, & encomijs, quibus ille plaudit Dianæ, & opinionibus nonnullis benignioribus ad probabilitatem per eum perductis, porgit Sinnichius eam palponiſmi expreſſionem, & commendationem deteſtari his S. Paulini verbis Epiſt. 50. ad Celantiam: *Adulatorum aſſentationes, & noxia blandimenta fallaciæ, velut quaſdam animæ peſtes fuge. Nil eſt quod tàm facilè corrumpat mentes hominum, nil quod tàm dulci, & molli animum feriat vulnere, vndè & quidam ſapiens ait; Verba adulatorum mollia; feriunt autem interiora ventris.* Et poſt alia eiuſdem ſenſus ſubdit, & applicat Sinnichius ſic. *Haud aliter certè etiam hodie hi probabilitatum artifices haberi volunt humaniores, beneuolentiores, benigniores; aduerſarios autem ſuos traducunt, vt inhumanos, prærigidos, & conſcientiarum carnifices, quin & imperitos.* In eumdem ſcopum accumulat §. 357. illud Prou. 1. 12. *Eſt via, quæ videtur homini iuſta, nouiſſima autem eius deducunt ad mortem:* Et illud Iſaiæ 5. 20. *Væ qui dicitis malum bonum; & bonum malum; ponentes tenebras lucem, & lucem tenebras; ponentes amarum in dulce; & dulce in amarum.* Eodem pertinent; quæ eadem intentione ſuperaddit Sinnichius §. 362. ex Eccleſ. 12. 11. *Verba ſapientum ſicut ſtimuli, & quaſi claui in altum defixi.* Atque vt ex hoc loco appareat, an nouelli laxitatum inuentores habendi ſint in numero ſapientum, audiendum dicit Sinnichius Hieronymum ibi dicentem inter alia: *Si igitur ſermo non pungit, ſed oblectationem facit audientibus, iſte non eſt ſermo ſapientis: Verba quippè ſapientum ſunt ſicut ſtimuli.* Verba autem inſipientum comparantur è conuerſo puluillis, & ceruicalibus apud Ezechielem 13. 18. *Væ qui conſuunt puluillos ſub omni cubito manus, & faciunt ceruicalia ſub capite vniuerſæ ætatis ad capiendas animas.* Quod exponens optimè Greg. lib. 8. moral. cap. 4. *Ad hoc,* ait, *puluillus ponitur, vt mollius quieſcatur. Quiſquis ergò malè agentibus adulatur, puluillum ſub capite, vel cubito iacentis ponit, vt qui corripi ex culpa debuerat, in ea fultus laudibus molliter quieſcat.* Cum igitur authores aſſerentes licitum eſſe vſum opinionis cuiuſuis practicè probabilis, adulentur malè agentibus, nec pungat eorum ſermo, & dicant bonum malum, tenebras lucem, atque

bea-

beatum prædicent populum; indulgentem vtique appetitui ſenſitiuo &c. idque ſit manifeſtum, nec probandum, ſed ſupponendum; Concluditur planè eos eſſe inſipientes, reprobatæ à Deo Doctrinæ fautores nefarios, ac proindè audiendos minimè eſſe, nec tuta conſcientia aſſentiri quemquam illis poſſe.

Art.46. Reſpondeo, quod ſemel, ac iterum neceſsè fuit reſpondere, & quiuis ſponte cognoſcit reſpondei debere, nil hæc, aut quidquam horum vlla ex parte pertinere ad controuerſiam, qua de agere propoſuerat Sinnichius; nempè de vſu, ſeu licito, ſeù illicito opinionum probabilium: Et quidem quoad primum textum ex Iſaia de Doctoribus beatificantibus populum Dei, ideòque decipientibus illum, & diſſipantibus viam greſſuum eius; apparet id liquido ex ijs ipſis SS.PP. teſtimonijs, quę commentarij vice circumponit illi Sinnichius. Quia S. Hieronymus tradit ex profeſſo; eo textu percelli hæreticos bonorum operum contemptores, & negantes eorumdem operum vltrà fidem neceſſitatem ad ſalutem vitæ æternæ; atque in eumdem ſcopum eodem vtitur textu ipſe quoque Sinnichius loco iam præindicato: Baſilius autem eadem Iſaiæ verba contorquet aduerſus homines implicitè, atque opere ipſo hæreticantes, qui videlicet beatificant, ſeù approbant, ac laudant delinquentes; atque ſermonibus ſuis auocant ab ſtudio emendationis, & mortificationis paſſionum eos, qui defecerunt à zelo, & ſanctis prædecefforum exemplis. Quæ ſunt manifeſta relegenti vtcumque ea teſtimonia, prout referuntur à Sinnichio, multò verò magis volenti conſiderare eorum apud authores ſuos contextum. Is igitur poterit ſibi in animum inducere, ea teſtimonia ad rem propoſitam pertinere, qui poterit credere, nil differre hæreſes, & palpationes hæreticales, ab opinionibus probabilibus.

Art.47. Ad Auguſtinum quod attinet, ſciendum eſt in ea quæſtione de parabola decem virginum, per vnumquemque earum quinarium intelligi ab Auguſtino continentiam à carnalibus quinque ſenſuum illecebris; atque continentes coram Deo, vtq; Deo placeant dici Virgines prudentes; fatuas verò continentes coram hominibus, vtque hominibus placeant; ac probentur, & laudem ex illis reportent humanam. Porrò per oleum intelligit gaudium, & lætitiam, quæ per prudentes quæritur in teſtimonio Dei, & propriæ conſcientiæ; quod intuetur cor, per fatuas verò in fallaci hominum teſtimonio, quod ſolam reſpicit exteriorem apparentiam. Hinc fatuæ petentes oleum à prudentibus ſub aduentum ſponſi Chriſti ſupremi iudicis, meritò ab ijs remittuntur ad venditores olei, quibus velificauerant, id eſt ad

F homi-

homines laudantes turpis lucri gratia exteriorem operum apparentiam, nulla habita ratione interioris, ſeù prauæ, ſeu rectæ intentionis, ac electionis. Hæc nimirum eſt iuſtiſſima adulatorum deſcriptio à Sinnichio relata. Relata verò aduerſus patronos probabilitatum eodem iure, quo referri potuiſſet aduerſus Aſtrologos, Medicos, Pictores &c. Quia probabilitatum Patroni ſcribunt pro toto genere humano, pro præſentibus, & abſentibus, atque futuris, prudentibus, & fatuis, amicis, & inimicis: Neminem proindè captant, & à nemine lucrum, aut quærunt, aut ſperare poſſunt: Et quod caput eſt, quidquid ſeù laudant, ſeù vituperant, dirigitur primò, & principaliter non ad exteriorem, ac ſenſibilem operationum apparentiam, ſed ad realem internarum electionum honeſtatem, ac inhoneſtatem: Hæc omnia ſunt manifeſtè contraria iis omnibus, quæ tradit Auguſtinus de venditoribus olei. Ineptit igitur manifeſtè Sinnichius cum olei, & operæ iactura. Ex eadem adulatorum, & probabiliſtarum mutua maxima diſſimilitudine, quin imò oppoſitione conſtat clarè, quæ à Cypriano, & Paulino dicuntur aduerſus adulatores, quæque plenis plauſtris conuehi in eumdem ſcopum facilè poſſent, non magis tangere patronos probabilitatum, quàm tangant prudentes, liberales, eutrapelos, quæ dicuntur aduerſus aſtutos, prodigos, ſcurras, & ſic de ſimilibus.

Art. 48. Haud eſt obſcurior aberratio à ſcopo in reliquis textibus à Sinnichio productis. In illo Prouerbiorum; *Eſt via, quæ videtur homini iuſta*, per viam iſtam intelligitur, vti refert Cornelius ibi, à nonnullis mens, ſeù voluntas libidine obcæcata; ab alijs fœlicitas temporalis; ab alijs error, aut in fide, vt atheiſmus, gentiliſmus, hæreſis, aut in moribus, vt quod furtum, fornicatio, vindicta, & ſimilia non ſint mala; à nemine autem, præterquam à Sinnichio intelligitur per viam illam opinio probabilis. Similiter commiſeratio illa, ſeù potiùs exprobratio Iſaiæ de dicentibus malum bonum, & è conuerſo non cadit ſuper opinantes in materia controuerſa, atque omnibus hinc & indè debitè conſideratis adhùc incerta, proptereaque vno aſſirmante, & alio negante talem aliquam actionem, vel omiſſionem eſſe peccaminoſam, quorum proindè alteruter neceſſe eſt, vt quod reipſa eſt bonum, dicat malum, aut è conuerſo. Si enim ſupra iſtiuſmodi opinantes caderet ea commiſeratio, ſeù exprobratio, numerandi neceſſariò eſſent inter Doctores miſerabiles, & deplorabiles, ac deteſtandos, vel D.Thomas, vel D.Bonauentura, vel vterque ſecundum diuerſas quæſtiones morales, & ſic de alijs pluribus laudabilium, & optimorum Doctorum binarijs ſæpè inui-

Digitized by Google

inuicem diſſentientibus, atque contradicentibus circa bonitatem, & malitiam plurium operationum. Deindè modus ipſe loquendi Prophetæ demonſtrat clarè non eſſe ſermonem de bonitate, & malitia controuerſis; tum quia id, cuius ſeu bonitas, ſeu malitia controuertitur probabilibus, ideſt æqualibus, aut ferè hinc & indè argumentis, nec bonum dicitur, ac ſupponitur abſolutè, nec malum, ſed cum addito; Videri bonum potius, quàm malum, aut è conuerſo; tum maximè quia opinio probabilis, nec quæ vera eſt, tantam habet conſpicuitatem, nec tantam caliginem, quæ falſa eſt, vt poſſit ore pleno altera dici lux, & altera tenebræ, & ſic de obiecto vtriuſque, prout ipſis ſubeſt. Cadit itaque prophetica ea deploratio ſupra ſolos tantæ cæcitatis homines, vt vitia certa, ac manifeſta approbent, deprædicent, ac magnificent tanquam virtutes, atque è conuerſo, contradicentes eatenus, vel manifeſtæ diuinæ reuelationi, vel euidenti rationi, atque ità ea verba intelligunt omnes interpretes.

Art.49. Circa textus illos duos, qui ſuperſunt Eccleſiaſtis de ſtimulis, & clauis ſapientum, & Ezechielis de puluillis, ac ceruicalibus palponum cum ponderationibus Hieronymi, & Gregorij, aliiſque à Sinnichio adiunctis audiendus eſt D. Th. 2.2.q.115. art.1. ad 1. *Laudare aliquem contingit, & benè, & malè, prout ſcilicet debitæ circumſtantiæ, vel ſeruantur, vel prætermittuntur. Si enim aliquis aliquem velit delectare laudando, vt ex hoc eum conſoletur, ne in tribulatione deficiat, vel etiam, vt in bono proficere ſtudeat, alijs debitis circumſtantijs obſeruatis; pertinebit hoc ad prædictam virtutem amicitiæ. Pertinet autem ad adulationem, ſi quis velit aliquem laudare, in quibus non eſt laudandus, quia fortè mala ſunt, ſecundum illud Pſal.9. Laudatur peccator in deſiderijs animæ ſuæ.* Per hanc diſtinctionem componuntur inter ſe optimè duo Pauli Apoſtoli de ſeipſo teſtimonio 1. ad Corinth. 10. 33. *Sicut & ego per omnia omnibus placeo*, & ad Galat. 1. 10. *Si adhuc hominibus placerem, Chriſti ſeruus non eſſem.* Primum enim accipitur de ijs, in quibus oportet placere proximo; alterum de ijs, in quibus non oportet. Vt igitur Sinnichius quidquam faceret in rem ſuam, debuiſſet oſtendere patronos probabilitatum laudare, quæ, aut quando, aut quantum non oportet; quod tamen ille tam non probat, vel etiam probare conatur, quàm non ædificat, qui citharam pulſat: Profectò ſi quod dicitur de ſtimulis, & clauis ſapientum, & additur de eorumdem ſermone pungenti, accipiatur cum vniuerſalitate diſtributiua, & abſque diſtinctione, ac modificatione expoſita à D.Th. inurenda imprimis foret Apoſtolo palponiſmi nota ſcribenti 1. ad Corinth. 10. 25. *Omne quod in macello venit, manducate*, & rurſus,

ſi quis vos vocat infidelium, & vultis ire, omne quod vobis apponitur, manducate, & cap. 7. 9. *Quod ſi non ſe continent, nubant: Melius eſt enim nubere, quam vri*. Quibus ſunt ſimilia alia non pauca minimè pungentia ſecundum ſe. Deindè in omni controuerſia de obligatione aliquid faciendi, vel omittendi aſſertiua obligationis ſententia tenenda neceſſariò ſemper eſſet, vt vitaretur vitium adulationis. Quæ cum ſint perabſurda; patet eſſe perabſurdum modum agendi Sinnichij ſupponentis, quod probandum erat, & probantis, quod erat ſupponendum, abſque idonea diſtinctione, & modificatione.

Art. 50. Verum quia oſores vſus liciti opinionum practicè probabilium vniuerſaliter omnium poſſunt prætexere, ſe agere laudabilius, dum longiùs recedunt ab extremo vehementius reprobato in ſacris litteris, & à SS. PP. vti colligere fortaſſe illis libebit ex teſtimonijs à Sinnichio productis aduerſus laxones, & palpones; non erit abs re, ſi paucis, quam pluribus eiuſdem instituti prætermiſſis, oſtendero ex Apoſtolo tantùm, & Auguſtino, non minùs, quàm illos ab eadem regula veritatis coargui, qui nimis ſtringunt, & pungunt, vt vtraque nimietate vtrimque æqualiter agnita, ac reprobata omnes vnanimi ſtudio contendamus ad auream mediocritatem, & inquiramus vnicè veritatem, in qua illa ſita eſt, inquiramus verò per principia immediata, & propria prætermiſſis remotioribus huiuſmodi, ac extraneis, vna cum voluntaria huc illuc accommodatione eorum. Aſſumo itaque pro comparatione propoſita, doctrinam inductiuam obligationis non nubendi, & abſtinendi à cibis, qui ſunt delectabiles, eſſe ſermonem proculdubio pungentem, & aſſimilem ſtimulis, ac clauis, & nil habentem commune cum puluillis, & ceruicalibus; Videamus iam, an ea nihilominus doctrina ſit ſermo potius inſipientis, & attendamus, quàm fortiter, quàm vehementer iraſcatur authoribus illius Apoſtolus 1. ad Tim. 4. 1. *Spiritus autem manifeſtè dicit, quia in nouiſſimis temporibus diſcedent quidam à fide attendentes ſpiritibus erroris, & doctrinis Dæmoniorum in hypocriſi loquentium mendacium, & cauteriatam habentium ſuam conſcientiam* (nil ferè aſperius dicit Sinnichius contra nos) *prohibentium nubere, abſtinere à cibis, quos Deus creauit ad percipiendum cum gratiarum actione fidelibus, & ijs, qui cognouerunt veritatem. Quia omnis creatura Dei bona eſt, & nil reijciendum, quod cum gratiarum actione percipitur*. Videatur, ſi placet Auguſtinus vtens hoc teſtimonio pro re partim eadem Epiſt. 119. cap. 20. Idem Auguſt. Epiſt. 59. qu. 7. proſequitur pluribus expoſitionem, & commendationem eiuſdem Apoſtolici documenti ad Coloſſ. 2. Vbi totus eſt Apoſtolus

lus in remouendis fidelibus à doctrina imponentium illis obligationem ſeruitutis, & onerum veteris legis, vt apparet ex ijs ver. 16. *Nemo ergo vos iudicet in cibo, aut in potu, aut in parte diei feſti, aut neomeniæ, aut Sabbatorum*. Et rurſus ver. 21. hortatur, vt nihili faciant dicentes: *Ne tetigeritis, neque contrectaueritis, quæ ſunt omnia in interitum ipſo vſu ſecundum præcepta, & doctrinas hominum*. In hunc ſcopum præmonet ver. 4. *Hoc autem dico, vt nemo vos decipiat in ſublimitate ſermonum*. Et rurſus ver. 8. *Videte, ne quis vos decipiat per Philoſophiam, & inanem fallaciam ſecundum traditionem hominum, ſecundum elementa mundi, & non ſecundum Chriſtum*. Ac demum ver. 23. poſt reprobata illa præcepta, & doctrinas hominum, ſubdit immediatè; *quæ ſunt quidem rationem habentia ſapientiæ* (apparentiam quamdam veritatis, & fucatam probabilitatem) *in ſuperſtitione, & humilitate, & non ad parcendum corpori*. Ecce quàm feriò, quàm ardenter perſequitur Paulus palliatos zelo, qui nimis ſtringunt, & imponunt onera grauia, in quos & Auguſtinus inuehitur latè cum Apoſtolo loco indicato; tametſi eſſent vallati inſuper prætextu venerabilis traditionis præceptorum, & doctrinæ communis, ſpecie ſapientiæ per philoſophiam, & ſophiſmata, ſublimitate ſermonis præferentis Religionem, & humilitatem vexantem corpus, quæ eſt expoſitio Auguſtini præſertim ſub finem quæſtionis.

Art. 51. Locupletior eſt in eumdem ſcopum eiuſdem Auguſtini Ep. 89. q. 4. & 5. in quarum priori multis, & magnis argumẽtis retundit atroces diuitum pungones, quorum doctrina erat, diuites non poſſe adipiſci ſalutem vitæ æternæ prçterquam venditis, atq; in pauperes diſtributis facultatibus ſuis vniuerſis. Quamuis autẽ eam in rem vterentur verbis Chriſti Domini Matt. 19. 21. *Vade, & vende, quæ habes, & da pauperibus*; & quæ magnum diſcipulis incuſſerunt horrorẽ Mar. 15. 25. *Facilius eſt camelum per foramen acus tranſire, quàm diuitem intrare in regnum Dei*, aliaque ſimilia accumularent magis præſeferentia anguſtam eam, & arctam doctrinam, quam prçſeferant doctrinam nimis ſtringentium aduerſariorum noſtrorum, teſtimonia Scripturæ, Pontificum, & Sanctorum, quæ ponderant pro ſe, iaciuntur nihilominus in illos ab Auguſtino, quæ ſequuntur. Inter med. & princ. quæſtionis dicit. *Vtrum Apoſtolus contra Dominum loquitur, an iſti neſciunt, quod loquuntur? Quid horum credat, eligat Chriſtianus. Puto melius non credere, iſtos neſcire, quid loquantur, quàm Paulum contra Do minum loqui*. Et rurſus inter med. & finem: *Proindè iſti deſinant contra ſcripturas loqui, & in ſuis exhortationibus a d maiora ſic excitent, vt minora non damnent*. Quod eſt ſimile noſtris exiſtimationi, & deſiderio de tutioribus, &

pro-

Digitized by Google

probabilioribus ità præferendis, vt non reprobentur minùs probabilia, minuſque tuta. Quo etiam ſuo modo pertinet, quod paucis interiectis ſubditur ibidem. *Sed ſi verè pauperes Chriſti ſunt, & non ſibi, ſed Chriſto colligunt, infirmiora eius membra quare puniunt, antequam ſedes iudiciarias acceperint?* Proſequitur paulò poſt Auguſtinus, quaſi Sinnichium ſpecialiter conueniret: *Puto enim, quod quidam eorum, qui hæc impudenter, atque imprudenter garriunt, à diuitibus Chriſtianis, & pijs in ſuis neceſſitatibus ſuſtentantur.* Et mox iterum: *Quamuis talia diſputare, qualia iſti diſputant, non ſit militare, ſed rebellare: non ſit plantare vineam, ſed eradicare: non ſit paſcendos congregare, ſed perdendos à grege ſeparare.* Tum interiectis laudibus, & commendatione paupertatis ſummè perfectæ præ minus perfecta, adiungit cautionem cum deteſtatione ſtringonum; *Sic tamen, vt præcipuè ſana doctrina teneatur, nec eos, qui iſta non faciunt, vana contumacia iudicemus.* Contextum, qui ſequitur vſque ad finem quæſtionis, quia longus eſt, & tamen eſt peropportunus, inter ciſſum exhibeo aduerſarijs noſtris conſiderandum. *Quod ideò commemoraui*, ait, *quoniam iſti, quando talia dicere prohibentur, reſpondent eos talia diſputare nolle, quoniam vitijs ſuis fauent, & Dominica præcepta implere detrectant. Etiam ipſi cupidi, & auari: tolerabiliores in ea* (Eccleſia Dei) *ſint, quam iſti, quia talia ſermocinando, & diſſeminando hæreditatem Domini, quæ vſque ad fines terræ dilatatur, atque diffunditur, hac doctrina non ſana perturbare, atque euertere moliantur.* Iam ex quæſt. 5. in qua agitur aduerſus imponentes obligationem nunquam vlla de cauſa iurandi, quorum ſententiam reprobandam dicit Auguſtinus, proderit hæc eius verba adnotare. *Multò enim tutius, vt dixi, quantum ad nos attinet, nunquam iuramus, vt ſit in ore noſtro: Eſt, eſt; non, non: Sicut Dominus monet. Non quia peccatum eſt, verum iurare, ſed quia grauiſſimum peccatum eſt, falſum iurare, quò citiùs cadit, qui conſueuit iurare.*

Art. 52. Non neceſſe eſt, vt ſuperaddam vlterius multa illa, quę latè proſequitur Auguſtinus Ep. 86. aduerſus ſtringonem alium, cuius memini ſupra art. 17. vbi prænotata ſunt, quantum ſufficit, quæ indè huc faciunt. Tantum ſuperaddo accommodationem ad præſens conſilij, quod ex Apoſtolo accommodat inſtituto ſuo Auguſtinus poſt medium eius Epiſtolæ. Conſilium Apoſtoli eſt: *Qui manducat, non manducantem non ſpernat, & qui non manducat, manducantem non iudicet:* Accommodatio Auguſtini ad Vrbicum eſt: *Iſto modo hoc temperamentum, quo ſcandala deuitaret, inter ieiunantes Sabbato, & manducantes teneret, vt & ipſum non manducantem manducans quiſque non ſperneret, & ipſe non manducans manducantem non iudicaret.* Similiter ergo, vt & ego accommodem in

Digitized by Google

in rem meam, Sinnichius, & ſi qui alij omninò cum eo ſunt, aut vmquam erunt, deſinant iudicare patronos vſus liciti opinionum probabilium, confundendo eos cum adulatoribus, & palpantibus, laudantibus, quæ certò, ac manifeſtè mala ſunt: ſicut nos ſuperſedemus iudicare patronos ſententiæ negantis eundem vſum probabilium confundendo eos, cum ijs, qui nimis ſtringũt, ſeù amaris, ac litigioſis reprobantibus, quæ certò, ac manifeſtè bona ſunt, aut indifferentia. Iuuerit attentè obſeruare Chriſoſtomum longiori contextu abigentem à paruis initijs, & magnis progreſſibus doctrinæ tum nimium indulgentis, tum ſtringentis nimium hom. 87. in Matthæum poſt med. ab illis verbis: *Solet mihi nonnunquam videri non tanto ſtudio magna peccata eſſe euitanda, quanto parua, & vilia.* Et rurſus ab illis: *Certas adhuc addit* (Diabolus) *inſidias, quibus Religioſos deuotionis habitu ad peccandum impellit.* Eiuſdem rationis eſt, quod in materia longè diuerſa dicit Philoſophus lib. 3. Rhetor. cap. 16. ante medium. *Qui verò breuem eſſe aſſerunt narrationem oportere, ridiculi ſunt; veluti qui interroganti piſtori, durum ne, an mollem pinſet? Quid, inquit, eſt ne impoſſibile bene pinſere?* Redditque mox rationem: *Benè dicere tamen, quod eſt oratoris proprium, nec in longo, nec in breui eſt, ſed in medioeri.* Similiter ergò bonitas doctrinæ moralis non in eo ſita eſt, quod delectet, nec in eo, quod contriſtet, ſtringat, aut laxet, ſed in eo quoad neutrum nimis, ideſt in aurea mediocritate, quæ veritati deuincta eſt. Nihili ergo facienda ſunt quoad hoc punctum, quæ proſequitur Sinnichius de ijs, qui nimis laxant, & quæ è contra dici poſſunt de ijs, qui nimis ſtringunt. Eo vel maximè quia adulatio, & litigium, ſeù ſermo amarus ſunt extrema vitioſa oppoſita affabilitati, quæ eſt virtus, proindè vtraque illa ſunt æquè vitanda, niſi quod litigium, ſeù amaritudo ſermonis eſt maioris malitiæ ex ſpecie ſua, ideoque eſt magis vitanda per ſe, quàm adulatio, vt tradunt D. Tho. 2. 2. q. 116. art. 2. & duplici quæſtione præcedenti, & ibidem reliqui Theologi, atque in Decret. diſt. 47. cap. 3. & 5. clericus adulator, & maledicus pariter plectuntur, ſed acrius maledicus; & præterea in eadem diſt. cap. 1. & 2. obſeruare Sinnichius, & inuicem conferre potuiſſet verba illa D. Gregorij de puluillis, & ceruicalibus aduerſus adulatores, & verba eiuſdem Gregorij haud mitiora aduerſus elatos, & amaros Doctores, quibus & accommodat, quod apud Ezech. 34. 4. dicitur de paſtoribus nequam: *Sed cum auſteritate imperabitis eis.* Patet itaque nullam ſupereſſe cauſam, imò nec prætextum ſupereſſe vllum reiiciendi ſententiam noſtram ex adulationis confinio, atque oppoſitæ ſententię pluſculum nocere aſperitatis confinium,

& Sin-

& Sinnichium ita exceſſiſſe ponderando, vndè fugeret, vt non conſiderauerit, quò confugeret, aut quo appropinquaret. Quod tamen vltrà dicta conſiderandum, vel maximè erat propter formidoloſam comminationem Chriſti Domini aduerſus Doctores nimis duros, ac anguſtos Matt. 23. 13. *Væ autem vobis Scribæ, & Phariſæi hypocritæ, qui clauditis regnum cælorum ante homines. Vos enim non intratis, nec introeuntes ſinitis intrare* inducendo videlicet obligationes vltrà modum; de quibus præmiſerat ver. 4. *Alligant enim onera grauia, & importabilia; & imponunt in humeros hominum;* quæ onera exprimit deindè pluribus diſtinctè in decurſu eiuſdem capitis.

Obſeruatio quinta de infidelitate, & ignorantia prauæ diſpoſitionis vincibili, ac effectata reddita per Sinnichium probabili.

ART. 53. Poſtremus Sinnichij conatus nititur incommodis, ſeù abſurditate conſequentium ad noſtram ſententiam. Hoc argumentum proponit, & varijs promouet exemplis c. 99. §. 371. & 372. Nimirum ſi licitus vniuerſaliter eſſet vſus opinionis probabilis, licitum imprimis fuiſſet apud Hebræos propè aduentum Chriſti, & cum iam Chriſtus adeſſet præſens, vt nec filij ſubuenirent indigentiæ parentum, nec debitores creditoribus ſatisfacerent, dummodò partem bonorum; quanta officio huic pietatis, & iuſtitiæ ſufficeret, & impendi alioqui deberet, reponerent in manibus Scribarum, & Phariſæorum pro ſtructura, alijſque vſibus templi. Hoc enim licitum eſſe, & valdè laudabile, vt ità fieret, docebant vnanimi conſenſu Scribæ, & Phariſæi Doctores eius populi, vt tradit Hieronymus ad c. 15. Matthæi; Quorum profectò omnium authoritas ſuperabundanter ſufficiebat ad probabilitatem eius doctrinæ, quandoquidem apud nos vnici etiam Doctoris pij, & docti authoritas ſufficit ad probabilitatem opinionis. Accedit Scribas, & Phariſæos vſos eam in rem fuiſſe argumento magni ponderis, & veriſimilitudinis admodum conſpicuæ. Prætexebant enim, vt tradit ibidem idem Hieronymus, Deum eſſe verum omnium Patrem, primumque multiplici titulo creditorem omnis humani obſequij, proptereàque præferendùm proculdubio Patri, & creditori terrenis. *Sanè*, ponderatio eſt his à Sinnichio annexa, *ſi moder-*

norum

norum probabilitatum patronorum principijs inſiſtimos, non facilè apparet, quomodo eos accuſare poſſimus, & multa ſuppetunt, vndè excuſari poſſe videantur. Iſta autem multa reducuntur ab illo ad ea tantum duo, quæ iam propoſui, alterum ab extrinſeco, alterum ab intrinſeco, vtrumque, ſi illi credimus, excedens in ſuo genere fundamenta probabilitatis, quæ exigunt, & communiter exhibent moderni probabiliſtæ pro ſuis opinionibus. Subſumit iam Sinnichius, eiuſmodi probabilitate nil obſtante reprobari, & tranſgreſſores legis, ac peccatores declarari à Chriſto, tum authores eius Doctrinæ, tum qui illa vterentur negando ſub eo prætextu, & indigentiæ parentum ſubſidium, & ſolutionem iuri creditorum, vt patet ex præindicato cap. 15. vbi præmemorata eiuſmodi doctrina, & eiuſdem praxi ſubiungit Chriſtus ver. 6. *Irritum feciſtis mandatum Dei propter traditionem veſtram. Hypocritæ bene prophetauit de vobis Iſaias &c.* Et ruſus ver. 14. *Sinite illos, cæci ſunt, & Duces cæcorum. Cæcus autem, ſi cæco ducatum præſtet, ambo in foueam cadunt.* Per quæ non ſolùm damnantur, & conijciuntur in foueam Doctores, de quibus ob maiorem in ipſis notiam legis dubitari poſſet, an eorum nequitia probabilitate careret, ſed etiam damnantur, & conijciuntur pariter in foueam plebeij è fæce vulgi, de quorum probabilitate fundata in authoritate ſuorum Doctorum, & in propria ſui ipſorum ignorantia, ac ineptitudine dubitari minimè poteſt. Ergo probabilitas non excuſat à peccato, nec impedit, quominus operans iuxtà illam, decidat in foueam, foueam vtique inferni ſimul cum Doctore ſuo, licet hic cadat profundius, vtpotè ducens, ac præiens,, ideòque prius cadens, & habiturus ſupra ſe cęcum ſequentem, qui poſterius, nec tam altè cadit lentiori præcipitio ſarcinæ minùs grauis.

Art. 54. Simile argumentum, & quidem apparentiæ aliquantò maioris, & quod horrorem incuteret longè maiorem aduerſus vſum probabilitatis, confici potuit ex crucifixoribus Chriſti Domini, quia populus Hebræorum, qui erat Hyeroſolimis, conſenſit crucifixioni Chriſti, & ad eam impulit, atque coegit Pilatum munitus authoritate, qua nulla deſiderari, nulla tunc inter puros homines reperiri poterat maior in genere humano. Sequutus namque eſt ſententiam ſummorum Sacerdotum, qui inito bis conſilio, & re proinde tota maturè deliberata cum Senioribus, & Scribis, & vniuerſo concilio, ſtatuerunt Ieſum eſſe reum mortis, & debere tradi Pilato, vt crucifigeret eum. Statuerunt autem moti pluribus, & magnis argumentis, vt patet ex his ipſorum verbis Lucæ 23. 2. *Hunc inuenimus ſubuertentem gen-*

tem noſtram, & prohibentem tributa dare Cæſari, & dicentem ſe Chriſtum eſſe. Quorum quodlibet etiam ſeorſim ſufficiebat abundè ad ſententiam cohoneſtandam, ſi verum eſſe conſtaret. Id verò conſtabat probationibus apud eos Iudices vſque adeò efficacibus, vt ſperauerint, vi illarum ſe poſſe in foro contentioſo cauſam euincere, atque Pilatum Iudicem alioqui bonum, & nullo præoccupatum præiudicio ad ſuam ſententiam pertrahere. Atque hæc omnia ſunt certa, ac manifeſta ex Euangeliſtis. Certum igitur, ac manifeſtum eſt crucifixores Chriſti præſertim plebeios habuiſſe pro ſe maximam, ac ſuperabundantem probabilitatem, tùm ab extrinſeco, tùm ab intrinſeco. Neceſſe porrò non eſt, nec verò decet, vt Catholicus diſputans cum Catholicis probet, nequiſſimos eos crucifixores peccauiſſe nihilominus omnes, & ſingulos, & grauiſſimè, ac deterrimè peccauiſſe ea probabilitate nil excuſante, & ne minuente quidem vlla ex parte enormem peccati omnium, quæ vnquam fuerunt, aut erunt, granditatem.

Art. 55. Potuiſſet præterea Sinnichius adiungere argumento huic ex perſequutoribus Chriſti argumentum aliud ex ſequacibus Antichriſti, maioris itidem apparentiæ, quam ſit illud ſuum. Qui enim ſequentur Antichriſtum, eique obſequentur, id facient inducti authoritate magna, & magnis argumentis, vti colligere licet ex verbis Chriſti Domini, Matth. 24. 11. *Et multi pſeudo Prophetæ ſurgent, & ſeducent multos*, & ver. 23. *Tunc ſi quis vobis dixerit: Ecce hic eſt Chriſtus, aut illic, nolite credere. Surgent enim pſeudo Chriſti, & pſeudo Prophetæ, & dabunt ſigna magna, & prodigia, itant in errorem inducantur (ſi fieri poteſt) etiam Electi*. Vbi probabilitatem ſententię ſuffragantis obſequio erga Antichriſtum aſtruunt. Primò multitudo eorum, qui illam amplectentur vt veram. Secundò multitudo coniuncta cum inſigni, ac illuſtri qualitate Magiſtrorum eius ſectæ, nempè pſeudo Chriſtorum, & pſeudo Prophetarum, id eſt hominum præſeferentium magnam apparentiam, ſeù probabilitatem, quod ſint veri Chriſti, ac Prophetæ. Tertiò exhibitio per eoſdem ſignorum magnorum, ac prodigiorum. Quartò denique tanta vis pertrahendi in iis omnibus ſimul ſumptis, vt electi etiam ipſi, quos certum eſt decipi finaliter non poſſe in ſenſu compoſito electionis, futuri ſint proximi tali deceptioni, & quaſi iam iam caſuri. Certè nullis modernorum opinionibus fundamenta vſq; adeò valida ſubſtruuntur ad probabilitatem. Et tamen conſtat ex relatis verbis Redemptoris ſolos reprobos eſſe decipiendos, atque conſenſuros errori, quatenus exceptio firmat regulam in contrarium. Ergo probabili-

tas.

Digitized by Google

tas opinionis non reddit honeſtam operationem ſibi conformem.

Art. 56. Hæc obiter, & breuiter indicare libuit, nequid diſſimularem, quod cauſam Sinnichij maximoperè iuuare videretur in eo genere, quod is attigerat, nempè in rebus pertinentibus ad fidem, quà ad fidem pertinent. Videndum modo, quid ille dicat circa res pertinentes ad rationem naturalem, quà ad ipſam pertinent. Audet affirmare abominandis flagitijs, ac facinoribus; quæ olim apud varias gentes in conſuetudinem nemine refragante abierant, ſuffragatam fuiſſe opinionem probabilem de honeſtate eorum omnium,& quorumlibet. Pro cognoſcendis fœdiſſimis eiuſmodi apud varios populos,ac nationes flagitijs conſuetudine roboratis remittit Lectorem ad Alexandrum Sardum Ferrarienſem de moribus,ac ritibus gentium præſertim lib. 1.c.1. 2.3. & 23. Tum refert præcipua quædam ſingillatim verbis Hieronymi lib.2. aduerſus Iouinianuum cap.6.Concubitum vagum abſque vllo vxoris,& mariti diſcrimine apud Scotos iuxta documentum Platonis, & exemplum Catonis; connubia, ſeù copulationes cum matribus, & auijs, cum filiabus,& nepotibus apud Medos, Indos,& Aethiopes; parentum, cognatorum,& propinquorum iam ſenum cædem, & comeſtionem apud Maſſagetas, & Derbices; affinia huic poſtremo alia ſcelera vſu pariter,& vnanimi conſenſu recepta apud Tibarenos, Hircanos, Caſpios, Scythas; beſtias, & monſtra multiplicia diuinitate donata, & ſacro, ac inuiolabili cultu adorata apud Aegyptios, diuerſis Ciuitatibus diuerſa eiuſmodi deliria profitentibus. Iſtum errorum, ac fœditatum cathalogum claudit Hieronymus hac illatione. *Perudes igitur, quod non ſolùm in eſu, ſed & in ſepulturis, & in connubys, & in omni conuerſatione vnaquæque gens ſuo ritu, & proprietatibus victitet, & hoc eam naturæ legem putare, quod didicit.* Didicit autem, ac putauit cum probabilitate non qualicunque, ſed maxima. Quia didicit, ac putauit adſtipulante vnicuique cæterorum, quibuſcunque conuiueret,& maximè ſapientum, quos noſſet omnium, necnon Magiſtratus, cui ſubeſſet, vnanimi conſenſu, & exemplo. Neque verò moderni probabiliſtæ diffiteri poſſunt pondus iſtud immenſum tantæ authoritatis ſufficere, ac ſuperabundare ad probabilitatem ab extrinſecò,quandoquidem plerique eorum docent ex profeſſo vnius etiam ſolius ſapientis, quidni viginti, vel triginta, vel certè centum,aut mille ſapientum authoritatem ad illam ſufficere; quem tamen numerum longè ſuperabant homines, tùm conuiuentes,tùm maximè ſuccedenter ſibi inuicem per plura ſæcula reputati ſapientes apud vnamquamque eiuſmodi

di gentem. Hoc argumentum viget multò magis, propterea que animoſius adhibet Sinnichius pro honeſtate probabili Idolatriæ, vtpotè peruagatæ olim per totum fermè genus humanum, & communitæ vnanimi conſenſu Phhiloſophorum, & ſapientum ſæculi omnium, necnon legibus, ac ſtatutis Principum, Regum, Imperatorum, vt liquet ex hiſtorijs, & conteſtatur ſacer Textus Sap. 14. 16. præmiſſa enim Idolatriæ origine per hæc verba: *Acerbo enim luctu dolens Pater citò ſibi rapti filij fecit imaginem, & illum, qui tunc quaſi homo mortuus fuerat, nunc tanquam Deum colere cœpit, & conſtituit inter ſeruos ſuos ſacra, & ſacrificia*: Subdit immediatè progreſſum, & acceſſionem authoritatis. *Deinde interueniente tempore, conualeſcente iniqua conſuetudine, hic error tanquam lex cuſtoditus eſt, & tyrannorum imperio celebrantur figmenta.*

Art. 57. At nullus Catholicus audebit dicere idolorum cultores, & vitijs ad idolatriam ſpontè conſequentibus deditos ob eam tantam probabilitatem immunes fuiſſe peccati, ſeù materialiter tantùm peccaſſe, nec pœnam æternam meruiſſe; Et ſi quis fortè auſurus alioqui fuiſſet id dicere, arcebit eum à tanta falſitate Apoſtolus luculenter tradens in Epiſt. ad Romanos cap. præſertim 1. & 2. idolorum cultores, & tranſgreſſores legis naturalis eſſe inexcuſabiles coram Deo ſiuè Gentiles ſint, ſiuè Hebræi, cap. namque 1. à ver. 18. inter alia eodem pertinentia, hæc habet. *Reuelatur enim ira Dei de cælo ſuper omnem impietatem, & iniuſtitiam hominum eorum, qui veritatem Dei in iniuſtitia detinent. Quia quod eſt Dei, manifeſtum eſt in illis. Deus enim illis manifeſtauit. Inuiſibilia enim ipſius &c. itaut ſint inexcuſabiles. Quia cum cognouiſſent Deum, non ſicut Deum glorificauerunt.* Ac demum enumeratis tranſgreſſoribus Decalogi ſub idolatrica cæcitate, concludit ver. 32. *Qui cum iuſtitiam Dei cognouiſſent, non intellexerunt, quoniam qui talia agunt, digni ſunt morte, & non ſolũ qui ea faciunt, ſed etiam qui conſentiunt facientibus.* Ex capite ſecundo, quod totum ferè eſt eiuſdem inſtituti, ſufficit obſeruare vniuerſalem illam declarationem ver. 12. *Quicunque enim ſine lege peccauerunt, ſine lege peribunt, & quicunque in lege peccarunt, per legem iudicabuntur.* Plura alia Auguſtini præſertim, & Proſperi, necnon Theologorum teſtimonia accumulat Sinnichius in præiudicato c. 99. pro inexcuſabilitate quorũlibet quandolibet adultorum colentium idola, & agentium contra Decalogum, atque ſpecialiter aduerſus idolorum cultores, proque eorum reatu inexcuſabili ſunt efficacia nimium, & clara hæc tria, 2. ad Teſſal. 1. 8. Vbi deſcribitur aduentus Chriſti ad iudicandum *in flamma ignis dantis vindictam ijs, qui non nouerunt Deum*, Pſal. 78. 6. *Effunde iram tuam in gentes, quæ te non nouerunt, & in regna, quæ*

nomen

nomen tuum non inuocauerunt. Sap. 13. 10. poſt argumenta manifeſtiſſima aduerſus ignorationem Dei, & aduerſus idolorum cultores, concluditur ſic: *Infelices autèm ſunt, & inter mortuos ſpes illorum eſt, qui appellauerunt Deos opera manuum hominum, aurum, & argentum, artis inuentionem, & ſimilitudines animalium, aut lapidem inutilem, opus manus antiquæ*. Conſtat itaque ex ijs omnibus opinionem probabilem, aut etiam probabiliſſimam non ſufficere ad excuſandum à peccato formali, atque accidere, vt ibi emineat multò clarius, ac certius ratio malitiæ, vbi prælucet ratio maioris probabilitatis, vti quoad vtramque partem manifeſtatum eſt circa idolatriam,

Art. 58. Libuit mihi hæc argumenta ſub vno ſimul proſpectu continuata ſerie proponere, quia licet ſint valdè diuerſa ex parte materiæ; ratio tamen formalis, qua nituntur, & conſequenter qua etiam refelluntur, eſt in omnibus vna, & eadem, & fundamenta eius rationis in ſingulis argumentis ſunt valdè affinia inter ſe. Nituntur nimirum ea argumenta inadæquata opinionis probabilis conſideratione, & conſequenter diruuntur negando adfuiſſe, & oſtendendo non adfuiſſe opinionem probabilem ſimpliciter, ſeù ſecundum ſuum conceptum adæquatum vlli eorum, quos peccaſſe, & magna, abſque vlla legitima excuſatione, commiſiſſe flagitia, rectè aſſumitur, & abſque neceſſitate probatur in argumentis. Opinio probabilis in ſuo conceptu adæquato includit duo. Requiritur enim primò, vt adſit pro opinione ratio, vel authoritas magni momenti: Deindè requiritur, vt nulla appareat authoritas, vel ratio conuincens pro parte oppoſita; id eſt vt ſententia contraria non ſit omninò certa vllo ex capite. Hic eſt vnanimis conſenſus omnium authorum docentium licitum eſſe vſum opinionis probabilis, neque id poteſt in dubium reuocare Sinnichius, quem vidimus ſupra art. 14. fine ita referentem, & proponentem ſibi impugnandum vſum licitum opinionis probabilis iuxta eam ipſius vſurpationem. Ratio eſt clara, quia oppoſitum eius, quod certò eſt verum, eſt certò falſum. Nequit autem eſſe probabile, id eſſe verum, quod certò conſtat eſſe falſum. Nequit, inquam, eſſe probabile probabilitate, de qua agunt Theologi, licet poſſit eſſe probabile probabilitate ſumpta pro qualicunque apparentia veritatis; tametſi coniuncta ea ſit cum totali certitudine, ac euidentia falſitatis.

Art. 59. De iſta poſteriori probabilitate vſque adeò non diſputant Theologi, nec dubitare quiſquam ſapiens poteſt, an ea ſufficiat ad excuſandum à peccato, vt ſit manifeſtiſſimum, nullum omninò

Digitized by Google

ninò peccatum committi poſſe, quin adſit peccanti aliqua eiuſmodi probabilitas, eademque impellat ad peccandum. Cum enim obiectum voluntatis ſit bonum verum, vel apparens, impoſſibile planè eſt, vt quis peccet amplectendo aliquid inhoneſtum, quin præfulgeat peccatori ex parte intellectus aliqua apparentia, per quam obiectum re ipſa inhoneſtum, indignum, quod eligatur, & perducens ad infælicitatem, appareat nihilominus verum bonum, dignum, quod hic, & nunc eligatur, & conferens ad fælicitatem. Quia verò eiuſmodi apparentia poteſt eſſe maior, & minor, atque pro committendis peccatis, aut maioribus, aut manifeſtioribus oportet ex natura rei illam eſſe proproportionaliter maiorem; quatenus ad repellendam maiorem vim requiritur vis contraria proportionaliter maior; atque vis retractiua voluntatis à committendo peccato eo eſt maior, quò eius malitia eſt maior, ac manifeſtior, eamque vim retractiuam ſola ſuperat apparentia bonitatis, & eligibilitatis, vt conuenientis obiecto inhoneſto, cuius amore peccatur: propterea in ſuperioribus argumentis apparentia veritatis, & probabilitas eiuſmodi inadæquata pro parte peccantium exiſtit maxima, quia peccata, circa quæ argumenta verſantur, ſunt maxima, & malitia eorum erat manifeſtiſſima. Hinc effectum eſt, vt Sinnichius, & nonnulli alij in caſibus argumentorum æquiuocare potuerint probabilitatem inadæquatam, apparentem, & falſam cum probabilitate adæquata, reali, ac vera. Quia ſupremum generis inferioris attingit proximè infimum generis ſuperioris, ſuntque ambo inter ſe valdè affinia. Probabilitas autem inadæquata, & falſa, & ſecundum quid talis, quàm diximus reperiri in ſupremo gradu, in caſibus argumentorum, eſt genus inferius reſpectu probabilitatis adæquatæ, veræ, & ſimpliciter talis; atque æquiuocatio contingit facilè inter ea, quæ ſunt inuicem affinia; omnis ſiquidem æquiuocatio prouenit ex mutua aliqua affinitate, & ſimilitudine æquiuocatorum.

Art.60. Vtcumque hæc habeant; probabilitatem adæquatam, ſeù ſimpliciter dictam, & de qua quæſtio eſt inter Theologos, defuiſſe in caſibus argumentorum, quia adfuit totalis certitudo, vel quæ illi quoad præſens omninò æquiualet ignorantia vincibilis, ac ſupina de malitia operationum, circa quas eadem argumenta verſantur, facilè poteſt eundo per ſingula demonſtrari. Quoad primum de filijs, qui prætextu templi, ſeù cultus diuini negabant parentibus obſequium, & ſubſidium debitum, dupliciter demonſtrat Chriſtus adfuiſſe illis, & eorum Magiſtris notitiam certam obligationis in contrarium. Primò quia cum Matth. 15. in-

crepuiſſet Scribas, & Phariſæos de tranſgreſſione legis: *Quare & vos tranſgredimini mandatum Dei propter traditionem veſtram?* ver. 3. vt id probet, vtitur immediatè argumento ſapientibus, & inſipientibus peræquè obuio, ac manifeſto nempè comparatione mandati diuini, quod à pueritia docebantur omnes, cum traditione humana, quam ita nouerant, vt etiam exercerent actu. Dicit enim: *Nam Deus dixit; honora patrem, & matrem; & qui maledixerit patri, vel matri, morte moriatur. Vos autem dicitis: Munus quodcunque eſt ex me* (oblatum templo) *tibi proderit, & non honorificabit patrem ſuum, aut matrem ſuam* (ad hoc iam non tenebitur). *& irritum feciſtis mandatum Dei propter traditionem veſtram.* Hoc argumentum eſſe conuincens nullus negabit Catholicus, cum ſit argumentum Chriſti. Idem autem fuiſſe peruium, ac manifeſtum non Scribis modo, & Phariſæis, ſed & aſſeclis eorum vniuerſis, palam eſt ex notatiunculis à me præinſertis circa vtramque illius partem, nempè mandatum Dei, & traditionem humanam. Aderat ergo tranſgreſſoribus iſtis aliquid conuincens in contrarium. Idem rurſus apparet ex cenſura, qua Chriſtus afficit huius erroris, & Doctores, & aſſeclas ver. 14. *Sinite illos: cæci ſunt, & duces cæcorum.* Cœcus enim dicitur, qui meridianam lucem non videt, quæque ſunt admodum viſibilia, ac patentia; non qui latebroſa tantum, ac per tenues rimas vix tranſparentia non penetrat, vti ponderatum eſt ſupra art. 35. Aderat ergo in contrarium aliquid ita clarum, ac patens, vt ſolus cœcus, aut oculos ſponte claudens, id non videret. Præterea quid euidentius, & clarius in rebus moralibus eſſe poteſt, quam quod exiſtentibus tribus in Decalogo preceptis, primo de cultu Dei, quarto de pietate erga parentes, ſeptimo de iuſtitia erga proximum circa fortunas, adimpletiones eorum non ſolùm eſſe inuicem compoſſibiles, ſed etiam neceſſarias ſingulas ſeorſim. Agebant ergo contra veritatem ſibi manifeſtiſſimam, dum prætextu perficiendi opus iniunctum per vnum præceptum prætermittebant opus iniunctum per aliud, vel alia duo præcepta. Eadem namque eſt ratio de vtrolibet, & de vtroque, nempè authoritas diuina præualens infinitè ſupra quamlibet authoritatem humanam, quæ proindè vtcunque aliàs magna, debuiſſet à popularibus haberi catenus pro nihilo. Prætermitto hic, propter totalem ſimilitudinem difficultatis, & ſolutionis, argumentum aliud ex vendentibus, & ementibus in Templo, quorum menſas, & cathedras euertit Chriſtus dicens Matth. 21. 13. *Domus mea, domus orationis vocabitur: Vos autem feciſtis illam ſpeluncam latronum.* Quidquid enim ſit de prætextibus, quibus illi, vt deſcribit Hierony-

mus

mus apud Maldonatũm ibi palliabant vſuras, certum eſt,& non tantum probabilius, non licere facere; quod illi faciebant: Domum Dei ſpeluncam latronum.

Art.61. Quoad crucifixores Chriſti, ex quibus ſecundum argumentum ducebatur, eadem certitudo in contrarium eſt quodam modo manifeſtior ex verbis Chriſti Ioan.15.24. *Si opera non feciſſem in eis, quæ nemo alius fecit, peccatum non haberent. Nunc autem & viderunt, & oderunt me, & patrem meum.* Viderunt autem ea opera, & certiſſimam eorum notitiam habuerunt ſapientes, & inſipientes, Principes, & populi. Omnes enim fama celeberrima, & quampluribus teſtibus ocularibns roborata certiſſimè nouerant cœcos videntes, claudos ambulantes, leproſos mundatos, ſurdos audientes, mortuos reſurgentes, ac præſertim ſtupendam Lazari reſurrectionem coram magna Iudæorum multitudine glorioſiſſimè peractam. Vnde timor ille Pontificum, & Phariſæorum Ioan. 13.48. *Si dimittimus eum ſic, omnes credent in eum*, & mœſta illa veluti deſperatio eorundem Phariſæorum apud eundem Ioan.12.19. *Phariſæi ergo dixerunt ad ſemetipſos: Videtis, quia nil proficimus. Ecce mundus totus poſt eum abijt*: His operibus vſq; adeò conſpicuis, vſque adeò vulgatis, certiſſimè notis, & manifeſtiſſimè demonſtrantibus diuinitatem Chriſti nulla poterat opponi authoritas, nulla ratio in contrarium, quæ eſſet momenti abſolutè, & comparatiuè magni, & quæ comparatione eorumdem operum non deberet flocci fieri, & pro nihilo reputari. Atque vt crucifixores non attenderint, prout attendere omninò tenebantur opera à Chriſto peracta pro iiſdem crucifixoribus, & pro omnibus; fieri certè non potuit, vt ignorarent ſuum ipſum opus contra Chriſtum, quod exprimitur Matth. 26.59. *Principes autem Sacerdotum, & omne Concilium quærebant falſum teſtimonium contra Ieſum, vt eum morti traderent, & non inuenerunt; cum multi falſi teſtes acceſſiſſent.* Hæc falſorum teſtium indigentia, & inquiſitio, nota vtique quærentibus, & ijs, inter quos quærebantur, palam prodebat iniquitatem cauſæ, quam & agnouit minus conſcius veritatis Iudex Gentilis Pilatus dicens ad Principes Sacerdotum, & turbas Lucæ 32.4. *Nil inuenio cauſæ in hoc homine*: Patet itaq; nullum de honeſtate operis ſui probabilitatem adeſſe, & adſtipulari potuiſſe crucifixoribus Chriſti, cum tanta iiſdem contradiceret certitudo innocentiæ, & diuinitatis Chriſti, tamque eſſet manifeſta falſitas, & mala fides perſequentium illum.

Art.62. Iam quoad aſſeclas Antichriſti ſufficit obſeruare habituros illos eſſe contradicentem ſibi infallibilem, & nunquam interituram certitudinem Sanctorum quatuor Euangeliorum æqualiter

atteſtantium Chriſto, & deteſtantium Antichriſtum. Cuius proindè aſſeclæ licet habituri ſint argumenta pro ſe maxima ſecundum conceptum abſolutum, atque eatenus omninò maiora, quam quæ communiter habentur pro ordinarijs Doctorum catholicorum reſolutionibus circa caſus conſcientiæ; habituri nihilominus ſunt contra ſe omnia argumenta Chriſtianæ fidei, authoritatem Eccleſiæ, & quod caput eſt, authoritatem diuinam in ijs manifeſtè præeminentem; ideſt habebunt pro ſe argumenta, quæ ita comparentur cum argumentis contra ipſos, ſicut comparatur homo apprimè pictus cum homine vero, ac viuo, aurichalcum cum auro, & Rex comicus cum eo, quem fingit; quanquam diſtantia inter hæc ſit incomparabiliter minor, quam inter illa. Argumenta autem pro opinionibus apud nos reputatis probabilibus comparantur cum argumentis in contrarium, ſicut comparantur inter ſe antagoniſtæ duo virium plus minus earumdem, nec aliter alterutra pars improbabilitatis, vt minimum, aut temeritatis notam euadit.

Art.63. Venio ad poſtremum argumentum deſumptum ex prætenſa apud antiquos Gentiles probabilitate opinionis affirmantis honeſtatem idolatriæ, & aliorum plurium operum, quibus directè, ac immediatè contradicit Decalogus. Et nego vllam vnquam opinionem verè, ac adæquatè probabilem fuiſſe vllis idolatriæ profeſſoribus, aut ſectatoribus vitiorum, quæ ad profeſſionem idolatriæ ſpontè conſequuntur contra Decalogum. Quia licet illis fauerint authoritas humana vtcunque magna, & rationes, atque prætextus apparentiæ vtcunque magnæ magnitudine vtrobique excedente præciſam eatenus ſufficientiam ad probabilitatem; contradixit tamen eiſdem, tum euidentia certiſſimæ rationis naturalis, tum infallibilis certitudo diuinæ reuelationis, & authoritatis, quarum neutra vlli opinioni probabili contradicit, & eſt contra conceptum veræ, ac legitimæ probabilitatis, vt contradicat, vti nuper obſeruatum, ac demonſtratum eſt. Nec idololatræ illi, & antidecalogi homines, ſeu populi excuſari potuere per ignorantiam inuincibilem. Quia inuincibilis ignorantia Decalogi quoad ea, quæ expreſsè in illo continentur nulli vnquam adulto contigit, aut contingere poteſt ſaltem ad longum tempus, ſaltem ad extremum vſque vitæ. Qua in re probanda nil me morari neceſſe eſt, dum reſpondeo Sinnichio ſemel, atque iterum probanti fusè nulli vnquam adulto ineſſe ignorantiam inuincibilem legis diuinæ, & naturalis, atque in eum ſcopum ſuperaddenti communem conſenſum Theologorum, primùm cap.96. ſub finem cum ea indiſtinctio-

ne, de qua ſuperius conqueſtus ſum att. 26. Et ſecundò rurſus cap. 101. itidem ſub finem cum diſtinctione, ac limitatione, quam & exegi prius, & modo adhibui. Neque circa hoc prætereunda ſunt verba Auguſtini, ad quæ ſæpiùs recurrit Sinnichius in Pſal. 118. conc. 25. poſt med. vbi præmiſſa quæſtione: *Nunquid lex iſta naturalis non erat in populo Iſraele?* reſpondet: *Erat planè, quoniam & ipſi homines erant. Sine autem lege naturali eſſent, ſi præter naturam humani generis eſſe potuiſſent.* Erat autem, & vigebat cum vi proxima obligandi. Totus nempè ſermo ille procedit ſecundum iſtam legis vſurpationem. Specialiter autem idolatria, cuius profeſſioni maximoperè credit, ac contendit Sinnichius ſuffragatam fuiſſe probabilem de eius honeſtate opinionem, eſt tam manifeſtè ſtulta, tum quatenus negat vnum authorem, & Dominum vniuerſorum, tum quatenus arrogat diuinitatem rei creatæ, ac limitatæ, maximè ſenſibili, ac materiali, & multò maximè experti rationis, aut ſenſus, aut vitæ, aut naturæ, vt nil ſtultius dici, ac cogitari poſſit, contradicentibus argumentis quoad vtramque eam partem euidentiſſimis, quæ norunt docti, & non eſt huius loci, vt diſtinctè exhibeantur. Verum nec neceſſe eſt, quia conſtat id patenter ex illis ipſis duobus teſtimonijs ſacris, quæ producuntur in argumento art. 56. & 57. vtrobique ſub finem, altero de origine Idolatriæ, altero de eiuſdem fœditate, & ſtulta malitia. Conſideretur vtrumque, & ſufficit, vt omnia deeſſent alia. Patet itaque opinioni de honeſtate idolatriæ, & ſubſequentium contra Decalogum operationum non defuiſſe certitudinem in contrarium, aut quæ illi quoad præſens omninò æquiualet, vincibilem, ac ſupinam ignorantiam eiuſdem, ex communi, ac indubitato PP. ac Theologorum conſenſu apud ipſum Sinnichium, & apud Vaſquez, & alios indicatos ab eodem vbi ſupra; ac proinde defuiſſe illi opinioni probabilitatem adæquatè, propriè, ac ſimpliciter talem, & de qua ſola viget controuerſia inter Theologos.

Art. 64. Precor iam ſeriò Lectorem meum, vt conſideret ipſe, ac iudicet, quam cenſuram mereatur propoſitio affirmans hæreſim, aut aliam infidelitatis ſpeciem, & manifeſtam, ac impiam ſtultitiam eſſe opinionem probabilem, aut reddi poſſe probabilem quantalibet cuiuslibet qualiumcunque hominum multitudinis authoritate? Quod ſi cui minus patet quid, aut quorſum proponam. Rogo rurſus, vt quiſque iudicet, quam cenſuram mereantur iſtæ propoſitiones: Probabile eſt, (Sinnichius dicit, fuit) licitum eſſe negare indigentiæ parentum ſubſidium neceſſarium, & creditoribus legitimis iuſtam

ſtam ſolutionem exhibita ad vſus templi proportionali aliqua quantitate pecuniæ, ſi decem, viginti, centum, mille Doctores obſequente ſibi populo, aut populis ita dicant. Probabile ſimilite eſt (Sinnichius dicit in ſimili fuit) licitum eſſe cultum, quem Maometi exhibent eius aſſeclæ, quia ita ſentiunt omnes ſapientes, & inſipientes per Dominium Turcicum penè vniuerſum. Nota quoad primam propoſitionem, Decalogum vltra rationem naturalem vbique, & ſemper parem, tam benè notum fuiſſe Iſraelitis, atque nobis, atque authore Deo vtriſque intimatum. Quoad poſteriorem nota, idolatriam eſſe multò deteriorem, quam cultum Maometis, & turpitudinem illius eſſe multò notiorem, quam turpitudinem huius, & inſuper nullam idolatriæ ſpeciem habuiſſe tot ſectatores, quot à principio in hunc vſque diem numerat Maometiſmus. Iudica ſimiliter, ſi placet, de dicentibus probabile eſſe, nil peccaſſe crucifixores Chriſti, nil peccaturos aſſeclas Antichriſti; atque aduerte, differentiam temporis eſt, vel fuit materialiter ſe habere in materia doctrinali, nec fieri poſſe, vt fuerit probabile, non peccaturum ſic, vel ſic agentem, & non ſit probabile ſub eadem hypotheſi, non peccaſſe eum, qui ſic, vel ſic egit. Cenſura autem, quam tuleris, comprehendet Sinnichium tenentem pertinaciter, & docentem ex profeſſo, hæreſim Scribarum, & Phariſæorum, ex qua arguit, & impiam idololatrarum ſtultitiam fuiſſe opiniones probabiles probabilitate, de qua diſputatur inter Theologos.

Art. 65. Adde circa eadem argumenta, ſi quid ea probarent, & ſiquidem præſcindatur, vti præſcindit Sinnichius, à certitudine, quæ reipſa aderat in contrarium, probare plùs etiam, quam intenditur, & probare contra ſententiam authoris ipſorum. Quia probaret, opinionem non ſolùm vtcunq; probabilem, ſed etiam probabiliorem, & probabiliſſimam, ſimulque exiſtimatam tutiorem non excuſare à peccato. Scribæ namque, & Phariſæi, non vnus, vel alter, aut pauci aliqui, ſed omnes vnanimi conſenſu erant authores, & ſuffragatores traditionis reprobatæ à Chriſto, atque docebant, laudabilius, ac tutius eſſe operari iuxta illam. Idem facilè conijcies proportionaliter circa crucifixionem Chriſti, & adorationem Antichriſti, & facilius multò circa idolatriam, necnon circa proſequutionem vitiorum contra Decalogum.

Art. 66. Adde rurſus abſque vlla Sinnichium neceſſitate circuiuiſſe remotiſſima, & tempora, & loca, vt inueniret ſuas illas reconditas opiniones probabiles. Habebat enim ſub oculos in proximis circumquaque prouincijs quamplurimas, quales quærebat

opiniones probabilitatis tàm ſolidæ,tàm firmæ, vt conſiſtere poſſet cum contradicente ſibi certitudine infallibili, tum fidei diuinæ, tum rationis euidentis. Aderant nimirum in Germania, Anglia, Ollandia, alijſque finitimis prouincijs Christus in Euchariſtia conculcatus, conculcatæ ſacræ imagines, ſponſæ Chriſti ex aſceterijs raptæ ad concubinatum matrimonij nomine cohoneſtatum, bona opera excluſa à cooperatione ſalutis æternæ, ex lex arbitrium humanum, quia expers libertatis, ac indifferentiæ, aliæque ſimiles fœditates aſſenſu, & vſu receptæ ex vnanimi conſenſu omnium inibi pſeudo Epiſcoporum, Doctorum, ſeù Miniſtrorum, Magiſtratum, Principum, populorum. Aderant hæc propè in ianuis. Quid igitur opus fuit recurrere ad remotiora, & obſcuriora?

Art.67. Adde poſtremò vniuerſaliter, vt tandem aliquando diſcedam à Sinnichio, conatus illius omnes, qui tàm multipliciter comperti ſunt inanes, ac diſſoni aduerſus noſtram, & communem ſententiam, valere nihilominus aduerſus ipſum Sinnichium, qui ſua argumenta putat concludentia, & ineluctabilia contra vſum licitum opinionis probabilis, & etiam probabilioris, ac probabiliſſimæ, vt retulimus ſupra, & tamen docet licere vti opinione practicè probabili eo quoque comprehenſo articulo, qui inter perſpicaciores patronos huius doctrinæ cenſetur communiter cœteris omnibus difficilior, nempè licere cuique vti opinione practicè probabili aduerſus propriam in contrarium opinionem ſpeculatiuam. En verba Sinnichij in eodem illo opere ſuo de Saule ex Rege lib. 1. cap. 67. §.260. *Neque enim peioris conditionis cenſeri debent Summi Pontifices, quàm cæteri homines, quibus ſubindè licitum eſt in praxi procedere ſecundum probabilem ſententiam, ei etiam opinioni aduerſam, quàm ſpeculatiuè reputant veriorem.* Credidiſſes hoc dici potuiſſe ab homine, qui erumpere potuit in tot, & tam horrida deteſtationum portenta, quot & qualia ex eo commemorauimus aduerſus opinionem in genere, & aduerſus qualemlibet vſum opinionis quantumcumque probabilis? Et tamen profert verba, quæ retuli, differens de caſu, in quo tutius inſuper erat omittere, quam agere. Tu vide, ſi placet. Mihi enim placet non diſtineri diutius cum Sinnichio.

Propo-

Proponitur argumentum Marinarij ex Academiſmo.

ART.68. R. P. Fr. Antonius Marinarius in opuſculo de opin prob.cap.17. proſequitur fuſiuſculè hoc argumentum cum aliqua circuitione, qua rationem inferendi reddit aliquantò impeditiorem. Totum argumentum ducitur ex Auguſtino deſcribente, ac refellente pluries Academicos, quem Marinarius non vidit, ſed excepit, vt ipſe fatetur num.7. S. Doctoris teſtimonia ex P. Benedicto à Ieſu Chriſto, quem nondum mihi videre licuit. Agit autem Auguſtinus de Academicis fusè, & ex profeſſo tribus libris aduerſus ipſos, qui habentur in tomo eius primo, & breuiùs lib.19.de Ciuit.cap.18.in Enchir.ad Laur.cap.20. lib.15.de Trin.cap.12.Epiſt.2:3. & alibi. Academici noui, nam de veteribus hic non agitur, inueniendæ veritatis deſperationem, in quam inciderant, auditoribus ingerebant rati impoſſibilem eſſe aſſequutionem illius eò quod *veritas*, vt refert Auguſtinus lib.2. contra Acad. cap.5. *Siuè propter naturæ tenebras quaſdam, ſiue propter ſimilitudinem rerum, vel obruta, vel confuſa latitaret*. Conſequenter cenſuere, ſapientem, vt eximeretur à periculo errandi, nil tanquam verum amplecti vnquam debere, ſed ſuſpenſo iudicio omnia dubitabundum abſque aſſenſu circumſpicere. *Hinc eis iniuria magna conflata eſt*, vt ait, ibidem Auguſt. *Videbatur enim eſſe conſequens, vt nil ageret, qui nil approbaret. Vndè dormientem ſemper, & officiorum omnium deſertorem ſapientem ſuum Academici deſcribere videbantur, quem nil approbare cenſebant: Hinc illi inducto quodam probabili, quod etiam veriſimile nominabant, nullo modo ceſſare ſapientem ab officijs aſſerebant, cum haberet, quid ſequeretur*. Doctrina igitur de ſuſpendendo circa omnia aſſenſu, nilque approbando, & ſimul de probabili, ſeù veriſimili ad agendum ſufficienti ex authoribus ſuis Academicis, Academiſmus nuncupatur, atque ex eo tale inſtruitur contra nos argumentum.

Art.69. Doctrina de vſu licito opinionis cuiuſuis practicè probabilis coincidit cum Academiſmo, eſtque verus, ac purus Academiſmus. Academiſmus autem pandit aditum ad flagitium omne, & omne nefas reddit licitum, ac honeſtum; eſtque vorago omnium vitiorum. Ergò & doctrina de vſu licito opinionis cuiuſuis practicè probabilis hoc ipſum præſtat; ac proindè eſt falſa, & modis omnibus deteſtanda. Identitas probabiliſmi, vt

ita

ita dicam, cum Academiſmo, quæ eſt maior propoſitio, ex eo videtur manifeſta, quia vterque dirigit, ac regulat operationes humanas per probabile; itaut probabiliſtæ dicant operantem cum probabilitate, eo ipſo operari prudenter, nec eſſe vndè iuſtè reprehendatur, aut puniatur, certè ego ita docui in mea quæſtione, & Academici docerent vſque adeò operari ſapienter operantem cum probabilitate, vt non aliter ſapiens quiſquam eſſe poſſet, quam operando iuxtà probabilitatem, & ſequendo probabile, vt apparet ex verbis relatis Auguſtini, & apparebit clarius ex mox referendis. Quod autem apud Academicos omnes vniuerſim operationes humanæ ſapienter exercitæ ſola probabilitate niterentur, apud probabiliſtas verò catholicos nonniſi aliquæ, nempè illæ ſolæ quarum honeſtas, & inhoneſtas eſt controuerſa; eſt diſcrimen inter vtroſque purè materiale, & per accidens, quatenus materia ſubiacens probabilitati latius patebat apud Academicos, quàm pateat apud nos, quàm conſtat eſſe differentiam ex parte ſolius materiæ, atque adeò purè materialem, & per accidens. Quod enim ad formale attinet, vtriſque vnanimiter videtur, vnumquemque ſapienter, ac prudenter, atque adeò laudabiliter & honeſtè amplecti quidquid probabile ſibi videtur, quidquid ſit, an ſæpè, an raro, an quandócunque acturus eſt, an aliquando tantum, psobabile ipſum occurrat.

Art. 70. Iam Academiſmum pandere aditum ad omne flagitium, atque omnia promiſcuè licere abſque vlla exceptione, ac limitatione, ſi admittatur ea Academicorum doctrina, quæ erat propoſitio minor; Auguſtinus tàm luculenter, tàm efficaciter docet, vt nil locupletius, nil neruoſius proſequutus vnquam ſit, lib. præſertim 3. contra Academicos, ex quo pauca hæc conſiderare ſuffecerit cap. 15. fine, tranſiens ab ſpeculatiua ad moralem, & practicam Accademici dogmatis conſiderationem deplorat primum vniuerſaliter turpiſſimam morum corruptionem, quàm muehit ea doctrina: *Hinc iam aduerſum iſta verba vigilantior, ipſa facta hominum, & mores conſiderare cœpi: Tum verò tàm multa mibi, & tam capitalia in iſtos venerunt in mentem, vt iam non riderem* (vti facit arguens ſpeculatiuè) *ſed partim ſtomacharer, partim dolerem homines doctiſſimos, & acutiſſimos in tanta ſcelera ſententiarum, & flagitia deuolutos.* Proponit deindè cap. 16. ſub initium iuuenem adulterantem, eumdemque nihilòminus impunibilem, irreprehenſibilem iuxta eam Doctrinam: *Quid ſi ergo aliquis adoleſcentium, cum hos audierit dicentes: Turpe eſt errare, & ideò nulli rei conſentire debemus; ſed tamen cum agit quiſque, quod ei videtur probabile, nec peccat, nec errat* (quæ eſt ipſiſſima noſtra ſententia.) *Illud tan-*

tantum meminerit, quidquid occurrit vel animo, vel ſenſibus, non prc vero eſſe approbandum. Id igitur audiens adoleſcens inſidiabitur pudicitiæ vxoris alienæ: Tete conſulo M.Tulli, de adoleſcentum moribus, vitaque tractamus, cui educandæ, atque inſtituendæ omnos illæ litteræ tuæ vigilauerunt. Quid aliud dicturus es, quam non tibi eſſe probabile, vt id faciat adoleſcens? At illi probabile eſt. Nam ſi ex alieno probabili viuimus, nec tu debuiſti adminiſtrare Rempublicam, quia Epicuro viſum eſt, non eſſe faciendum. Adulterabit igitur ille iuuenis coniugem alienam. Qui deprehenſus ſi fuerit, vbi te inueniet, à quo defendatur, quanquam etiam ſi inueniat, quid dicturus es? Et poſtquam vrſit aduerſus Ciceronem, nec defendi, ac liberari iuuenem poſſe, ſed neque reprehendi, ac condemnari debere retenta ſcholæ Academicæ Doctrina, concludit. *Sed vos* (colloquutores Alipius, Trigetius, Licentius) *me iocari arbitramini: Libet deierare per omne diuinum* (cuius formulæ pœnitet S.Doctorem lib. 1. retract. cap. 1. ſub finem) *neſcire me prorſus, quomodo iſte peccauerit, ſi quiſquis id egerit, quod probabile videtur, non peccat.*

Art.71. Hinc progreditur immediatè ad excludendam vniuerſaliter rationem peccati ab omni, & quolibet vtcunque enormi flagitio, & ad aſtruendam honeſtatem omnium, & quorumlibet vitiorum iuxtà eam doctrinam, ſimulque obſtruit vnicum Academicorum, & noſtrum effugium oſtendendo nullum flagitium, nullum vitium vſque adeò probabilitate deſtitui, vt probabile videri non poſſit. Audiatur attentè; *Taceo de homicidijs, parricidijs, ſacrilegijs, omnibuſque omnino, quæ dici, aut cogitari poſſunt flagitijs, aut facinoribus, quæ paucis verbis, & quod eſt grauius apud ſapientiſſimos iudices defenduntur; Nil conſenſi, & ideo non errani; Quomodo autem non facerem, quod probabile viſum eſt? Qui autem non putant* (ecce effugium) *iſta probabiliter poſſe perſuaderi; legant* (ecce occluſum) *orationem Catilinæ, quæ patriæ parricidium, quo vno continentur omnia ſcelera, perſuaſit;* Quod eſt indicium euidentiſſimum eius parricidij ea oratione redditi probabilis. Ea autem oratio efficaciſſimis maximæ apparentiæ argumentis referta videri poteſt apud Saluſtium in Catilina. Redit ad idem Auguſtinus paucis interiectis; *Illud eſt capitale, illud formidoloſum, illud optimo cuique metuendum; quod nefas omne, ſi hæc ratio probabilis erit, cum probabile cuiquam viſum fuerit eſſe faciendum, tantum nulli quaſi vero aſſentiatur, non ſolum ſine ſceleris, ſed etiam ſine erroris vituperatione committatur.* Hoc eſt baratrum abominationis, in quod iudice, & demonſtratore Auguſtino conijcit confuſio probabilis cum honeſto, quàm fatebantur ſponte, & audacter profitebantur Academici noui in omni agibili, & quam eandem amplectuntur

noui.

noui probabilitatum patroni circa agibilia honeſtatis controuerſæ.

Cui nil eſt certum, nil eſſe probabile; Et probabile Catholicorum toto cælo differre à probabili Academicorum.

ART.72. Reſpondeo negando maiorem de identitate doctrinę inter Academicos profligatos ab Auguſtino, & Doctores Catholicos laceſſitos à Marinario, & dico nil eſſe vtriſque ſpecialiter commune præter tinnitum vocis huius æquiuocæ, probabile, ſonantis ex longinquo ex parte Academicorum, & pertingenti ad aures noſtras per lineam obliquam, perque interiectos plurium ſæculorum, & authorum ex referentibus referentium anfractus, ac propterea confuſæ ab arguente cum probabili ſibi familiari, magiſque noto; & quod apud authores Synchronos, non alieno ex alieno rurſus relatu, ſed voce ſua propria exponentes ſenſum ſuum percipere diſtinctiùs potuit. Vt æquiuocatio iſta, quæ eſt valdè pinguis, manifeſtetur clarè, penituſque diſſipetur, obſeruandum eſt initio ingens diſcrimen, quod ex ipſo argumenri contextu apparet haud obſcurè, & conſtituit dilucidè Auguſtinus lib. 19. de Ciuit. cap. 17. inter Catholicos omnes, eo ipſo, quod Catholici ſunt, & Academicos quoad dogma ipſorum proprium; Expedit autem caput illud exhibere integrum. *Quod autem attinet ad iſtam differentiam, quàm de Academicis nouis Varro adhibuit, quibus incerta ſunt omnia, omninò Ciuitas Dei talem dubitationem tanquam dementiam deteſtatur, habens de rebus, quas mente, atque ratione comprehendit, etiamſi paruam propter corpus corruptibile, quod aggrauat animam, quoniam ſicut dicit Apoſtolus; Ex parte ſcimus; tamen certiſſimam ſcientiam, creditque ſenſibus, in rei cuiuſque euidentia, quibus per corpus animus vtitur, quoniam miſerabilius fallitur, qui nunquam putat eis eſſe credendum. Credit etiam Scripturis ſanctis, & veteribus, & nouis, quas Canonicas appellamus, vndè fides ipſa concepta eſt, ex qua iuſtus viuit, per quam ſine dubitatione ambulamus, quamdiù peregrinamur à Domino. Qua ſalua, atque certa, de quibuſdam rebus, quas neque ſenſu, neque ratione percipimus, neque nobis per Scripturam Canonicam claruerunt, nec per Teſtes, quibus non credere abſurdum eſt, in noſtram notitiam peruenerunt, ſine iuſta reprehenſione dubitamus.* Itaque nemo Catholicus eſſe, & ad Ciuitatem Dei pertinere poteſt, quin diſtinguat certa quædam à quibuſdam incertis,

tis, atque hætentem indiſcriminatim circa omnia dubitationem ità depellat, vt admiſſis in animum, firmoque aſſenſu retentis ijs, quæ per ſenſum, vel rationem euidenter innoteſcunt, vel authoritate diuina infallibiliter confirmantur, conijciat alia quędam ſupereſſe, de quibus abſque iuſta reprehenſione dubitare ſibi liceat; cum Academicus nullam inter hæc omnia, aut aliqua horum differentiam agnoſcat, ſed omnia promiſcuè in idem dubitationis chaos perindè vtique hæſitans, ac ſuſpenſus obtrudat, atque in hoc ſapientiæ apicem ipſe, ſicut Catholicus dementiæ deteſtationem conſtituat.

Art.73. Ad iſtud diſcrimen conſequitur neceſſariò diſcrimen aliud minimè contemnendum, imò quam maximi faciendum. Nempè Academicus nequit diſtinguere vlla ex parte opinabile à probabili, ſed totum illud genus cum toto hoc genere confundit ineuitabiliter; & perindè eſt probabile apud ipſum, quod eſt opinabile temerariè, ſtultè, impiè, ſacrilegè, atque quod eſt opinabile rationabiliter, ſapienter, ſeù prudenter, piè, religioſè; atque diuiſio opinionis, quæ eſt nobis familiaris, pernecceſſaria, & certiſſimè legitima, in improbabilem, & probabilem, nullum poteſt habere locum; Sed eſt chimerica apud Academicos. Ratio eſt, quia omnes eiuſmodi differentiæ opinionum, & opinabilium conſtituuntur per differentias maioris, & minoris acceſſus, & receſſus reſpectu eorum, quæ certa ſunt, & habent in animo ſtatum immutabilis, ac indubitabilis veritatis, nec niſi aliquid certum poteſt eſſe menſura, & regula probabilium, & improbabilium, & magis, ac minus ſeù probabilium, ſeù improbabilium; Sicut menſura, & regula vtilium, & inutilium, & magis, ac minùs ſeù vtilium, ſeù nocentium eſt delectabile aliquod, vel honeſtum, quod habeat rationem finis, quatenus primum in vnoquoque genere eſt menſura, & regula cæterorum, vt vulgo dicitur cum Philoſopho. Ob rationem contrariam apud Doctores catholicos probabilitatum patronos opinabile reipſa differt à probabili tanquam genus à differentia, & diuiditur legitimè per probabile, & improbabile, & per reliquas præmemoratas modò ſpecies. Quia videlicet Doctores Catholici habent principia certa, ac indubitabilia, tum fidei diuinæ, tum rationis, & ſenſus, per quæ tanquam per regulam, & menſuram inuariabilem metiri, ac determinare poſſint inferiorum incertarum cognitionum diſpares gradus, momenta, & qualitates, ac præſertim diſcernere, ac deiudicare inter opinabilia, quę ſunt probabilia, quæque improbabilia.

Art.74. Ex his apparet Academicos abuſos planè fuiſſe hac voce,

Digitized by Google

probabile, maximè quia probabile iſtud ſuum dicebant approbabile etiam, & veriſimile, vt notat Auguſtinus in illo cap. 1. lib. 1. retract. propè finem. Patet enim abuſiuè dici probabile, quod reipſa non eſt probabile potiùs, quàm improbabile, & cuius oppoſitum non conſideratur, an ſit certè verum, an certò falſum, an neutrum certò, cum hinc ſaltem partialiter dependeat probabilis ab improbabili differentia: Rurſus quænam apertior loquutionis improprietas eſſe poteſt, quam vt aliquid approbabile, & veriſimile dicatur ab eo, qui profitetur nil eſſe approbandum, & verum cognoſci, ac inueniri à nemine vnquam poſſe; id eſt eſſe dignum approbatione, quod approbari nunquam debet, & quod debet non approbari, atque aliquid cognoſci, vt ſimile vero, ab eo, qui verum ipſum non cognoſcit, & dicit cognoſci à nemine poſſe. Auguſtinus autem nil frequentius, ac ſignificantius dicit, ac deridet in toto opere contra Academicos, quàm iſtas eorum loquutiones improprias, & implicatiuas contradictionis; At Doctores catholici vtuntur eadem voce, probabile, iuxtà legitimam, ac propriam ſignificationem. Dicunt enim probabile, quod probatur fundamento magni momenti, & nil conuincens apparet in contrarium, ideſt nil certitudinaliter oſtendens illud eſſe falſum. In ſumma probabile Academicorum eſt qualecunque apparens apparentia veri incogniti, certè non agniti, nec limitabile, ac regulabile per aliquid certum ſeù poſitiuè, ſeù negatiuè, atque adeò indifferens ad manifeſtè ſtultum, & non ſtultum, temerarium, & non temerarium &c. Quorum omnium oppoſita, & non ſolùm diuerſa conueniunt probabili catholicorum. Quapropter perindè eſt, imò fædius eſt velle transferre ad probabile catholicorum, quæ dicuntur de probabili Academicorum, ac velle transferre ad canem Venatorum, quæ dicuntur de cane Aſtrologorum.

Art. 75. Perſpicietur clariùs, & prorſus inſuperabiliter diſcrimen propoſitum, ſi producantur in medium definitiones vtriuſque probabilis; & clariùs adhùc, atque inſuperabilius, ſi argumenta Auguſtini aduerſus probabile Academicorum admoueantur contra probabile catholicorum. Probabile Academicorum ſic definit Auguſt. lib. 2. aduerſus ipſos cap. 11. ad med. *Id probabile, vel veriſimile Academici vocant, quod nos ad agendum ſine aſſenſione poteſt inuitare*. Atque hoc, *ſine aſſenſione*, exponit vlterius dicens immediatè: *Sine aſſenſione autem dico, vt quod agimus, non opinemur, aut nos id ſcire arbitremur, agamus tamen*. Vides hic Academicum non tam eſſe ſollicitum de qualitate cognitionis, cui oporteat ſubeſſe probabile ſuum, quàm de qualitate cognitionis, cui oportet

tet illud non ſubeſſe. Vides excludi à conceptu probabilis omnem opinionem, omnemque aſſenſionem, ideſt omnem actum iudicatiuum, & adhæſiuum ad vnam determinatè partem potiùs, quàm oppoſitam, ſolumque exigi cognitionem qualiſcunque de reliquo ſit, quæ inuitare poſſit ad agendum, & cum qua agamus. Vides igitur ad probabile Academici non minùs ſufficere cognitionem, cum qua, & ex vi cuius inhoneſtè, imprudenter, ſtultè agitur, & perpetratur quodcunque, & qualecunque flagitium, quàm cognitionem, cum qua, & ex vi cuius honeſtè, prudenter, ſapienter agitur, & vitatur quodcunque, & qualecunque flagitium. Vtrique etenim cognitioni perindè comune eſt, & æquè conuenit, vt inuitet ad agendum, vtque cum ea agamus. Conſidera modo ex dictis in noſtra quæſtione juxtà communem conſenſum definitionem probabilis catholicorum. Iſtud probabile ex ſuo imprimis conceptu generico includit aſſenſum vnius partis cum diſſenſu partis oppoſitæ. Quia probabile ſubeſt opinabili tanquam generi ſuo immediato. Opinio autem, relatè ad quam opinabile dicitur, definitur *aſſenſus vnius partis cum formidine partis oppoſitæ*. Vndè probabile noſtrum includit in ſuo conceptu generico oppoſitionem contradictoriam cum probabili Academico. Deindè probabile noſtrum ex ſuo conceptu differentiali eſt reſtrictum ad honeſtum creditum tale cum fundamento magni momenti, magni verò tùm poſitiuè, tùm negatiuè, ſeù & abſolutè, & comparatiuè. Vndè non poteſt inuitare ad agendum quidquam certò inhoneſtum. Quia opinio probabilis, per quam ipſum agibile denominatur probabile, eſt aſſenſus conceptus ex motiuo fallibili quidem, ſed magni momenti non ſolùm ſecundum conceptum abſolutum, verum etiam comparatione facta cum motiuo partis oppoſitæ. Ità videlicet, vt omnibus diligenter, quantum par eſt, conſideratis, nulla partis oppoſitæ appareat certitudo. Quare probabile noſtrum per ſuam rationem differentialem opponitur probabili Academicorum ſicut reſtrictum, & regulatum laxo, & ex legi, quæ quidem diſtantia eſt qualis datur inter hominem pictum, & verum, vel potiùs qualis inter ebrium, & ſobrium. Iuuerit relegere, quæ ſuperiùs dicta ſunt art. 58. & 59. de probabili adæquatè, & ſimpliciter tali, & de eo, quod inadequatè tantum, & ſecundum quid tale eſt. Quia probabile Academicorum eſt idem, ac probabile inadæquatè, & ſecundum quid ibi expoſitum, & coincidit, vt apparet conſideranti definitionem Auguſtini, cum appetibili proximè, vtcunque appetibile ſit ſiuè honeſtè, ſiuè inhoneſtè, flagitioſè, ac nefariè, idque certò, ac

Digitized by Google

manifeſtè. Cuius oppoſitum conuenit probabili noſtro adæquatè, & ſimpliciter tali, vt inibi expoſitum eſt. Perge modo identificare hæc duo probabilia vſque adeò ſibi inuicem repugnantia; & habebis hircocerum.

Art.76. Tranſeo ad argumenta Auguſtini, quæ retuli art. 70. & dico, ea, ſi adhibeantur aduerſus noſtrum probabile, euadere tam ridicula, ac indigna, quam ridiculam, ac abominabilem, iiſdem argumentis idem Auguſtinus effecit, ac potius demonſtrauit doctrinam moralem Academicorum. Proponat iterum Auguſtinus adoleſcentem inſidiantem pudicitiæ vxoris alienæ; & quærat ex me, ſicut quærit ex Marco Tullio, quid dicam. Dico, quod dicit Marcus Tullius, mihi non videri probabile; quòd ſeu intendit, ſeu agit adoleſcens. Reponat Auguſtinus mihi, quod repoſuit Tullio, videri tamen probabile ipſi adoleſcenti, nec ex alieno probabili, ſed ex cuiuſque proprio agendum eſſe. Reſpondeo iam iuxtà probabile catholicorum, quod iuxtà probabile Academicorum reſpondere Tullius nequaquam potuit. Nego adoleſcenti videri, aut etiam poſſe videri, id eſſe probabile. Quia habet certitudinem in contrarium ſibi manifeſtam. Sunt enim illi nota, vel quod perindè eſt, vincibiliter, & affectatè ignorata hæc principia, quæ inſidijs pudicitiæ vxoris alienæ contradicunt euidenter: Nempè illud vniuerſaliſſimum vſurpatum in ſimili ab ipſo Auguſtino ſerm. 25. in Pſalm. 118. Enrrat. in Pſalm. 57. lib. 2. de ſerm. Dom. in Monte cap. 9. & lib. 2. confeſs. cap. 4. *Quod tibi non vis fieri, ne facias alteri,* Et illa duo magis particularia: *Non mœchaberis; Non concupiſces vxorem proximi tui*. Quæ ſunt omnibus certiſſimè nota, certè à nemine ignorantur inculpabiliter, vt tradit Auguſtinus in illis locis, & tenent firmiſſimè aduerſarij noſtri, vt vidimus ſupra. Ecce habemus adoleſcentem euidenter conuictum iuxtà noſtrum probabile, euidenterque deſtitutum probabilitate noſtra, quo eodem adoleſcente conuincit euidenter Academicos Auguſtinus, quia probabile Academicum eripi illi nullo pacto poterat. Vndè quod ad veritatem attinet, licet profectò mihi inuertere iuramentum Auguſtini, & dicere iuxtà probabile catholicorum: *Libet mihi deierare per omne diuinum, ſcire me prorſus, quomodo iſte peccauerit, tametſi quiſquis id egerit, quod probabile videtur, non peccet.* Quia non probabile, ſed temerarium, ſed ſtultum, ſed hæreticum, & ſupinæ ignorantiæ eſt credere, quod liceat inſidiari pudicitiæ vxoris alienæ. Multò autem manifeſtius euaneſcit, & putidum euadit alterum argumentum de homicidijs, parricidijs, ſacrilegijs, deque conglobato omnium facinorum, & flagitiorum,

rum,

rum, quæ dici, aut cogitari poſſunt, ſi ſimiliter dirigatur aduerſus probabile catholicorum. Cum enim ſingula ea flagitia habeant contradicentem ſibi certitudinem manifeſtam euidentiſſimæ rationis naturalis, ac infallibilis authoritatis diüinæ, vt dictum eſt, multò clariùs collectio eorumdem, & aliorum flagitiorum, quæ dici, & cogitari poſſunt, eidem ſubeſt certitudini in contrarium. Eſt igitur pluſquam dici, aut cogitari poſſit ridiculum, quod aſſeratur homicidia, parricidia, ſacrilegia, omniaque flagitia, & facinora, quæ dici, aut cogitari poſſunt paucis verbis apud ſapientiſſimos iudices defendi, & ſine peccato committi; Si quiſquis id agit, quod non eſſe peccatum eſt practicè probabile apud catholicos, non peccat; ideſt, ſi is non peccat, qui cum magno fundamento, & abſque vlla certitudine in contrarium putat eſſe licitum, quod agit.

Art.77. Oratiò Catilinæ, quo exemplo vtitur per opportunè Auguſtinus, & rem ſuam promouet fortiſſimè, ea verò admouet ſcopo noſtro lucentiſſimam facem. Oratio eſt digna authore ſuo, & ſocijs authoris, iiſdemque auditoribus condecentiſſimis. Vtrorunque vera effigies exprimitur à Saluſtio, ex quo carptim pauca hæc prænotare libet, & expedit. *Catilina fuit ingenio malo, prauoque. Huic ad adoleſcentia bella inteſtina, cædes, rapinæ, diſcordia ciuilis grata fuere, ibique iuuentutem ſuam exercuit. Animus audax illi fuit, ſubdolus, varius, cuiuslibet rei ſimulator, ac diſſimulator, alieni appetens, ſui profuſus, ardens in cupiditatibus, ſatis loquentiæ, ſapientiæ parum* (hinc ſpecialiter ſublucet ſpes probabilis apud Theologum orationis) *Vaſtus animus immoderata, incredibilia, nimis alta ſemper cupiebat. In tanta, tamque corrupta ciuitate Catilina, id quod factu facillimum erat, omnium flagitiorum, atque facinorum circum ſe, tanquam ſtipatorum cateruas habebat. Nam quicunque impudicus, adulter, ganeo, manu, ventre, pene bona patria diſſipauerat; quique alienum aes grande conflauerat, quo flagitium, aut facinus redimeret; præterea omnes vndique parricidæ, ſacrilegi, conuicti iudicijs, aut pro factis iudicium timentes; ad hoc, quos manus, atque lingua periurio, aut ciuili ſanguine alebat; poſtremò omnes, quos flagitium, egeſtas, conſcius animus exagitabat, hi Catilinæ proximi, familiareſque erant. Iam primùm adoleſcens Catilina multa nefanda ſtupra fecerat cum Virgine nobili, cum Sacerdote Veſtæ, & alia huiuſmodi contra ius, faſque. Animus impurus, dijs, hominibuſque infeſtus, neque vigilijs, neque quietibus ſedari poterat, ita conſcientia mentem excitam vaſtabat. Sed iuuentutem, quam, vt ſupra diximus, illexerat, multis modis mala facinora edocebat. Ex illis teſtes, ſignatores falſos commodare, fidem, fortunas, pericula vilia habere. Poſt vbi eorum famam, atque pudorem attriuerat, maiora alia imperabat. Si cauſa*

ſa

Digitized by Google

manifeſtè. Cuius oppoſitum conuenit probabili noſtro adæquatè, & ſimpliciter tali, vt inibi expoſitum eſt. Perge modo identificare hæc duo probabilia vſque adeò ſibi inuicem repugnantia; & habebis hircocerum.

Art.76. Tranſeo ad argumenta Auguſtini, quæ retuli art. 70. & dico, ea, ſi adhibeantur aduerſus noſtrum probabile, euadere tam ridicula, ac indigna, quam ridiculam, ac abominabilem, iiſdem argumentis idem Auguſtinus effecit, ac potius demonſtrauit doctrinam moralem Academicorum. Proponat iterum Auguſtinus adoleſcentem inſidiantem pudicitiæ vxoris alienæ, & quærat ex me, ſicut quærit ex Marco Tullio, quid dicam. Dico, quod dicit Marcus Tullius, mihi non videri probabile; quòd ſeù intendit, ſeù agit adoleſcens. Reponat Auguſtinus mihi, quod repoſuit Tullio, videri tamen probabile ipſi adoleſcenti, nec ex alieno probabili, ſed ex cuiuſque proprio agendum eſſe. Reſpondeo iam iuxtà probabile catholicorum, quod iuxtà probabile Academicorum reſpondere Tullius nequaquam potuit. Nego adoleſcenti videri, aut etiam poſſe videri, id eſſe probabile. Quia habet certitudinem in contrarium ſibi manifeſtam. Sunt enim illi nota, vel quod perindè eſt, vincibiliter, & affectatè ignorata hæc principia, quæ inſidijs pudicitiæ vxoris alienæ contradicunt euidenter: Nempè illud vniuerſaliſſimum vſurpatum in ſimili ab ipſo Auguſtino ſerm. 25. in Pſalm. 118. Enrrat. in Pſalm. 57. lib. 2. de ſerm. Dom. in Monte cap. 9. & lib. 2. confeſs. cap. 4. *Quod tibi non vis fieri, ne facias alteri*, Et illa duo magis particularia: *Non mœchaberis; Non concupiſces vxorem proximi tui*. Quæ ſunt omnibus certiſſimè nota, certè à nemine ignorantur inculpabiliter, vt tradit Auguſtinus in illis locis, & tenent firmiſſimè aduerſarij noſtri, vt vidimus ſupra. Ecce habemus adoleſcentem euidenter conuictum iuxtà noſtrum probabile, euidenterque deſtitutum probabilitate noſtra, quo eodem adoleſcente conuincit euidenter Academicos Auguſtinus, quia probabile Academicum eripi illi nullo pacto poterat. Vndè quod ad veritatem attinet, licet profectò mihi inuertere iuramentum Auguſtini, & dicere iuxtà probabile catholicorum: *Libet mihi deierare per omne diuinum, ſcire me prorſus, quomodo iſte peccauerit, tametſi quiſquis id egerit, quod probabile videtur, non peccet*. Quia non probabile, ſed temerarium, ſed ſtultum, ſed hæreticum, & ſupinæ ignorantiæ eſt credere, quod liceat inſidiari pudicitiæ vxoris alienæ. Multò autem manifeſtius euaneſcit, & putidum euadit alterum argumentum de homicidijs, parricidijs, ſacrilegijs, deque conglobato omnium facinorum, & flagitio-

rum,

rum, quæ dici, aut cogitari poſſunt, ſi ſimiliter dirigatur aduerſus probabile catholicorum. Cum enim ſingula ea flagitia habeant contradicentem ſibi certitudinem manifeſtam euidentiſſimæ rationis naturalis, ac infallibilis authoritatis diuinæ, vt dictum eſt, multò clariùs collectio eorumdem, & aliorum flagitiorum, quæ dici, & cogitari poſſunt, eidem ſubeſt certitudini in contrarium. Eſt igitur pluſquam dici, aut cogitari poſſit ridiculum, quod aſſeratur homicidia, parricidia, ſacrilegia, omniaque flagitia, & facinora, quæ dici, aut cogitari poſſunt paucis verbis apud ſapientiſſimos iudices defendi, & ſine peccato committi; Si quiſquis id agit, quod non eſſe peccatum eſt practicè probabile apud catholicos, non peccat; ideſt, ſi is non peccat, qui cum magno fundamento, & abſque vlla certitudine in contrarium putat eſſe licitum, quod agit.

Art.77. Oratiò Catilinæ, quo exemplo vtitur per opportunè Auguſtinus, & rem ſuam promouet fortiſſimè, ea verò admouet ſcopo noſtro lucentiſſimam facem. Oratio eſt digna authore ſuo, & ſocijs authoris, iiſdemque auditoribus condecentiſſimis. Vtrorunque vera effigies exprimitur à Saluſtio, ex quo carptim pauca hæc prænotare libet, & expedit. *Catilina fuit ingenio malo, prauoque. Huic ad adoleſcentia bella inteſtina, cædes, rapinæ, diſcordia ciuilis grata fuere, ibique iuuentutem ſuam exercuit. Animus audax illi fuit, ſubdolus, varius, cuiuslibet rei ſimulator, ac diſſimulator, alieni appetens, ſui profuſus, ardens in cupiditatibus, ſatis loquentiæ, ſapientiæ parum* (hinc ſpecialiter ſublucet ſpes probabilis apud Theologum orationis) *Vaſtus animus immoderata, incredibilia, nimis alta ſemper cupiebat. In tanta, tamque corrupta ciuitate Catilina, id quod factu facillimum erat, omnium flagitiorum, atque facinorum circum ſe, tanquam ſtipatorum catervas habebat. Nam quicunque impudicus, adulter, ganeo, manu, ventre, pene bona patria diſſipauerat; quique alienum aes grande conflauerat, quo flagitium, aut facinus redimeret; præterea omnes vndique parricidæ, ſacrilegi, conuicti iudicijs, aut pro factis iudicium timentes; ad hoc, quos manus, atque lingua periurio, aut ciuili ſanguine alebat; poſtremò omnes, quos flagitium, egeſtas, conſcius animus exagitabat, hi Catilinæ proximi, familiareſque erant. Iam primùm adoleſcens Catilina multa nefanda ſtupra fecerat cum Virgine nobili, cum Sacerdote Veſtæ, & alia huiuſmodi contra ius, faſque. Animus impurus, dijs, hominibuſque infeſtus, neque vigilijs, neque quietibus ſedari poterat, ita conſcientia mentem excitam vaſtabat. Sed iuuentutem, quam, vt ſupra diximus, illexerat, multis modis mala facinora edocebat. Ex illis teſtes, ſignatores falſos commodare, fidem, fortunas, pericula vilia habere. Poſt vbi eorum famam, atque pudorem attriuerat, maiora alia imperabat. Si cauſa*

ſa

Digitized by Google

ſa peccandi in præſens minus ſuppetebat, nihilominus inſontes, ſicuti ſontes, circumuenire, iugulare. Scilicet ne per otium torpeſceret manus, aut animus, gratuito potiùs malus, atque crudelis erat. His amicis, ſocijſque confiſus Catilina &c.

Art. 78. Ex animo, & pro animis tàm fœda peſtiferarum conſuetudinum lue correptis, penituſque corruptis, qualis oratio prodire, qualis ad perſuadendum idonea cenſeri, & eſſe potuerit; facilè, & certò præſumitur. Sed nil opus eſt præſumptione. Oratio ipſa extat apud eundem Saluſtium, & in ea tota nullum eſt verbùm, nullum veſtigium, aut ſapor, aut vmbra honeſtatis, ſed omnis vis perſuadendi redigitur ad ſolam vtilitatem, delectationem, ſeù libertatem ex legem, & ad gloriam vanam. Poſt maledicentiam enim aduerſus dominantes, & inter alia aduerſus ſeueram flagitiorum coercitionem, robur orationis in hæc verba contrahitur. *Quin igitur expergiſcimini? En illa, illa, quàm ſæpè optaſtis libertas, præterea diuitiæ, decus, gloria, in oculis ſita ſunt. Fortuna ea omnia victoribus præmia poſuit. Res, tempus, pericula, egeſtas, belli ſpolia magnifica, magis quam oratio mea vos hortentur.* Ea pericula erant ex legibus ob delicta antè perpetrata, egeſtas ex prodigentia, & vita luxurioſè peracta, ſpolia magnifica dicuntur direptio patriæ, quæ ſunt manifeſta ex contextu Saluſtij. Honeſtiſſima hæc oratio tunc tandem perſuaſit, euicitque intentum, & vim ſuam exeruit manifeſtius, cum poſtulantibus ſubindè ſocijs, *quæ conditio belli foret, quæ præmia armis peterent?* perrexit Catilina *polliceri tabulas nouas, proſcriptionem locupletum, Magiſtratus, Sacerdotia, rapinas, aliaque omnia, quæ bellum, atque libido victorum fert*; breuiter, & dilucidè, vt creditores fraudarentur iuribus ſuis, ſpoliarentur iuſti etiam omnis generis bonorum poſſeſſores, liceret omne nefas.

Art. 79. Oratione iſta nil potuiſſe probabiliter perſuaderi probabilitate honeſtatis, claritate ipſa eſt clariùs. Qua videlicet claritate clarum eſt, nil quemquam perſuadere de re aliqua poſſe ſub ea ratione formali, ſub qua nil de illa dicit, nil conſiderat. Siquidem ergo ex euentu orationis eius, quatenus de facto parricidium patriæ, quo vno continentur omnia ſcelera, perſuaſit, rectè colligit Auguſtinus, omne ſcelus eſſe probabile, & defendi poſſe, & committi ſine peccato iuxtà dogma Academicorum; euidenter concluditur probabile Academicorum non fuiſſe reſtrictum ab probabilitatem honeſti, ſed prorſus indifferens, iuxtà præmemoratam ex Auguſtino definitionem, ad quodcunque, & qualecunque potens nos ſine aſſenſione inuitare ad agendum. Verùm Academici non ſolùm non adhi-

adhibuere, ſed nec potuerunt adhibere vllam eiuſmodi reſtri-ctionem probabilis ſui ad honeſtum. Quibus etenim nil cer-tum erat, neque hoc vtique certum erat, vtile patere latius, quam delectabile, & vtrumuis, atque vtrumque latiùs, quàm honeſtum, & magnam inter hæc exiſtere differentiam, ac di-ſtantiam. Neceſſe igitur erat, vt probabile Academicorum, id eſt potens abſque vlla aſſenſione inuitare ad agendum, eſſet prorſus vagum, ac indifferens ad triplex illud genus bonorum, vtque amplecteretur æqualiter omne appetibile, ſiuè honeſtè, ſiuè inhoneſtè appetibile eſſet, & quidem honeſtate, ac inho-neſtate, ſiuè certa, ac indubitata, ſiuè incerta, & controuerſa. Nos autem diſputamus de probabili probabilitate honeſtatis, quod nos inuitare poſſit ad agendum per aſſenſum, quo proba-biliter iudicamus illud eſſe honeſtum, & certò ſcimus, non eſ-ſe certum, quod ſit inhoneſtum. Quod ſanè probabile, vſque adeò non euincit oratio Catilinæ, adfuiſſe in opere, quod per-ſuaſit, vt ne quidem illud attigerit. Ex ijs itaque omnibus abun-dè liquet argumentum ex Academiſmo nil ad rem ipſam perti-nere, qua de agitur in præſenti, & æquiuocatione laborare val-dè craſſa, atque differentiam Academicos inter, & nos catholi-cos probabilitatum patronos non eſſe materialem, & penes ſo-lam maiorem, vel minorem extenſionem ipſius probabilis, ſed eſſe omninò formalem, & quoad totum conceptum realem quidditatiuum probabilitatis, & probabilis, ſolamque hanc vo-cem probabile eſſe vtriſque communem.

Tres inſuper Annotationes circa Academiſmum.

ART. 80. Duo quædam alia notanda ſuperſunt circa iſtud ar-gumentum ex Academiſmo deriuatum. Primum leuioris momenti eſt, Marinarium perperam in longinquam regionem peregrinatum eſſe, atque per ſæcula quamplura, perque ambi-guas tenebroſæ antiquitatis ſemitas retroceſſiſſe ad tempus vſq; Academicorum, quorum nullus iam diù extat codex, vt argu-mentum erueret, quale propoſuit. Si enim noluiſſet nudæ huic voci, probabile, adhæreſcere, quod eſſe turpe, & ſapiente indi-gnum inculcat Auguſtinus in illo cap. 11. lib. 2. contra Acade-micos, ſed rem ipſam vrgere ea voce ſignificatam, & expreſſam definitione Auguſtini dicentis probabile eſſe, quod nos ad agen-dam ſine aſſenſione poteſt inuitare. Si, inquam, rem hanc ipſam vrgere voluiſſet, habuiſſet illam facilè obuiam apud peccatores,

& im-

Digitized by Google

& improbos quoſque homine, qui nullo vnquam ſæculo defuerunt, nec pauci fuerunt. Iis enim nunquam defecit, quod inuitaret ad agendum, & quidem cum aſſenſione, quod magis confert ad paritatem reſpectu noſtri probabilis; cum aſſenſione verò ita plena, vt & plauderent ſibi nequiter agentibus, tanquam prudenter, & optimo conſilio agentibus iuxta illud Prou. 2. 14. *Qui lætantur, cum malè fecerint, & exultant in rebus peſſimis*, & illuderent timentibus Deum tanquam ineptis, ac inſipientibus, ſeque ipſos ſtultè odio habentibus iuxtà illud Sap. 5. 4. *Nos inſenſati vitam illorum æſtimabamus inſaniam, & finem illorum ſine honore*. Defuit autem iis nihilominus probabile ſimpliciter, & adæquatè tale, eadem ratione, qua dictum eſt Academicis defuiſſe, & diximus ſupra aduerſus Sinnichium defuiſſe peccatoribus alijs. Quia nimirum ſimul cum apparentia inuitante ad eligendum, ac agendum, quod elegerunt, ac agerunt, adfuit certitudo in contrarium, ad quam quia non attenderunt vti, & quantum par erat, agnoſcunt ſe in fine, & fatentur, ac deplorant inſenſatos. Sed hæc ratio in ijs peccatoribus eſt manifeſta, in Academicis exeſa vetuſtate, ac tenebroſior, ideòque hi præelecti ſunt ad contentionem.

Art. 81. Alterum ſeria magis animaduerſione notandum eſt, quod doctrina Academicorum quoad hanc partem fuit tam ſtulta, tam fœda, vſque adeò pernicioſa, vt Auguſtinus non potuerit ſibi in animum inducere Academicos, licet docentes illam palam, atque clamantes ſe eam tenere, & hortantes, ac ſuadentes, vt omnes eandem tenerent, tenuiſſe illam reipſa, mentemque doctrinæ exterius ſonanti conformem habuiſſe, ſed finxiſſe potiùs pro temporum opportunitate, atque alijs tradidiſſe, quæ ipſi falſa reputarent, ad vitanda nimirum maiora incommoda, quæ pro ea, quæ tunc vigebat, rerum, animorumque diſpoſitione vitari aliter poſſe minimè ſperarent. Qua ratione vindicat Auguſtinus ex profeſſo Philoſophos illos à tanta fœdiſſimæ ſententiæ ignominia lib. 3. contra eoſdem à cap. 17. ad finem vſque libri, & tota Epiſt. 213. quæ ſic incipit. *Academicos ego, ne inter iocandum quidem, vnquam laceſſere auderem, quando enim me non tantorum virorum moueret authoritas, niſi eos putarem longè in alia, quam vulgo creditum eſt, fuiſſe ſententia*. Par autem profectò erat, vt Illuſtriſſimus Marinarius tantumdem, vt minimum deferret Doctoribus Catholicis vocatis, & inductis à Deo in admirabile lumen ſuum, & multis, & pijs, & ſapientiſſimis, quantum detulit Auguſtinus eadem in re Gentilibus vnius ſcholæ Philoſophis manentibus in vmbra mortis, & cœca infidelitate obuolutis.

Art. 82.

Digitized by Google

Art. 82. Hoc præterea inſinuare iuuat occaſione belli Catilinarij, quod in argumento attactum fuit, nos non debere, nec poſſe cogi ad demonſtrandum ſingillatim ijs omnibus, & ſingulis, quos conſtat retroactis temporibus peccauiſſe talia, vel talia agendo, aut ſic, vel ſic agendo, ſiuè in bello, ſiuè in pace, defuiſſe eatenus probabilitatem ſententiæ ipſis fauentem, & adfuiſſe certitudinem in contrarium; idque duabus inter alia rationibus, quas etiam ſuperius aduerſus Sinnichium ſubindicaui. Prima eſt, quia rationes vniuerſales, quibus hæc controuerſia de vſu licito opinionis probabilis in vtramque partem promouetur, ſunt notiores nobis, atque clariores, quam circumſtantiæ, & rationes differentiales ſingulorum actuum præteritorum, & qualitas, atque gradus cognitionis illarum apud operantes. Notiora autem, & clariora, non debent ſubeſſe minus notis, minuſque claris, ſed hæc potiùs par eſt per illa regulari; nec eſt boni conſilij, vt quod ſcitur, dimittatur propter id, quod ignoratur; vti ſoleo in ſimili ſuggerere poſt Auguſtinum lib.6.muſ.cap.5. paulò poſt initium, & alibi ita præcipientem, ad repellendam ineptitudinem nonnullorum fluctuantium circa rationes vniuerſales rectè concludentes, quia nequeunt illas in ſingulis quibuſque particularibus differentijs diſtinctiſſimè percipere, & exponere adæquatè, quod eſt opus operoſiſſimum intellectus propemodum infiniti. Secunda, & præcipua ratio eſt, quia propter eaſdem cauſas, & motiua, propter quas apud nos eſt certum tales, vel tales, tali, vel tali tempore peccauiſſe, quatenus tale, vel tale aliquid, vel taliter fecerunt, nec eſt apud nos probabile illos eatenus non peccauiſſe; fuit pariter certum, aut quod perindè eſt, debuit eſſe certum apud illos ipſos peccatores, fore vt peccarent, ſi talia, vel taliter facerent, qualia, vel qualiter faciendo peccauerunt, nec fuit probabile apud eoſdem, quod poſſent talia, vel taliter facere ſine peccato. Quia rationes, & regulæ honeſtatis, & inhoneſtatis ſunt ſemper eædem, æternæ, & inuariabiles, nec differentia temporis præſentis, futuri, aut præteriti variare quidquam eatenus poteſt. Ergo fieri non poteſt ex natura ipſa rei, vt apud nos ſit prorſus improbabile Catilinam, & ſocios non peccaſſe perpetrando patriæ parricidium, in quo omnia ſcelera continentur, & nihilominus non fuerit eodem modo, ac ſenſu improbabile apud ipſos Catilinam, & ſocios ſe poſſe ſine peccato idem patriæ parricidium perpetrare, idemque dicitur de ſimilibus. Mitto in fine ponderare circa orationem Catilinæ, quod & in alijs ſuperius argumentis reſpectiuè obſeruaui; ſi quam illa euinceret probabilitatem eius partis, pro qua pugnauit, euincere etiam maio-

Digitized by Google

rem probabilitatem, ſeu vt loquitur Marinarius, certitudinem moralem eiuſdem partis, quia alioquin non potuiſſet obtinere, prout de facto obtinuit, omnium omninò Auditorum vnanimem aſſenſum, & conſenſum. Argumentum igitur ex illa oratione impetit æquè authores ſuos, atque nos.

Remouetur ſcrupulus Marinarij circa aſſenſum opinantis.

ART. 83. Illuſtriſſimus Marinarius cap. illo 17. quia proponendo ſuperius argumentum ex Academiſmo audiuit Auguſtinum dicentem probabile Academicorum eſſe, quod ſine aſſenſione inuitat ad agendum, conatus eſt ibidem à num. 8. aſſimilare nos Academicis, atque oſtendere identitatem doctrinæ inter vtroſque quoad hanc etiam partem de defectu aſſenſus. Adducit in hanc rem verba D. Thom. de verit. quæſt. 14. art. 1. *Dubitans non habet aſſenſum, cum non inhæreat vni parti magis, quam alij. Similiter nec opinans, cum non firmetur eius acceptio circa alteram partem.* Hinc infert, quod communiter dicitur, opinantem aſſentiri vni parti, accipiendum eſſe non de aſſenſu ſimpliciter, & abſolutè, ſed de aſſenſu cum addito, nempè opinatiuo, & probabili; qui vt ſic ex modo tendendi eſt indifferens ad verum, & falſum. Tum addit Academicos ita excluſiſſe à ſuo probabili aſſenſum ſimpliciter, & abſolutè, vt tamen admiſerint aſſenſum cum addito, nempè opinatiuum, & probabilem, cum admitterent cognitionem ſufficientem ad agendum.

Art. 84. Dico conatum iſtum identificandi doctrinam noſtram cum doctrina Academicorum quoad excluſionem, vel incluſionem aſſenſus nequaquam ſubſiſtere. Quia Academici non ſolùm repudiabant vniuerſaliter, & reſpectu cuiuſuis cognoſcibilis aſſenſum firmum, ſeu certum, ac immobilem, ſed etiam, & maximè aſſenſum infirmum, opinatiuum, ac probabilem. Scopus enim illorum erat liberare ſapientem à periculo erroris, & falſitatis, cui periculo illis videbatur ſubeſſe quemlibet in qualibet materia aſſenſum vnius determinatè partis, ſubeſt verò ex omnium ſententia aſſenſus opinatiuus, & probabilis. Hunc igitur excludebant vel maximè, atque omninò volebant ſapientem hærere perpetuò inter affirmationem, & negationem, atque de omnibus, & ſemper dubitare; itaut ne quidem hoc ipſum affirmarent fieri debere, ſed ſolùm dicerent videri ſibi, quod ita fieri deberet. Conſtat hoc clarè ex toto opere Auguſtini contra Academi-

demicos, & ex qualibet eius parte, ac præcipuè lib. 2. cap. 5. nec non ex his eiuſdem Auguſtini verbis lib. 15. de Trinit. cap. vltimo: *Exceptis enim, quæ in animum veniunt à ſenſibus corporis, in quibus tam multa aliter ſunt, quam videntur, vt eorum veriſimilitudine nimium conſtipatus, ſanus ſibi videatur, qui inſanit; vnde academica Philoſophia ſic inualuit, vt de omnibus dubitans multò miſerius inſaniret. His igitur exceptis &c.* Cum ergo nos aſſenſum opinatiuum circa opinabilia, ſeù incerta quidem, ſed quæ magis, quam ſua oppoſita, accedant ad ea, quæ certa ſunt, minimè excludamus, atque in hoc Marinarius ipſe nobiſcum conueniat, manifeſtum eſt nos cum Academicis minimè conuenire quoad aſſenſum opinatiuum circa agibilia, vel admittendum, vel reijciendum.

Art. 85. Quod attinet ad allatum D. Thomæ teſtimonium, S. Doctor diſtinctè tradit in illis verbis hanc, dubitantem inter, & opinantem differentiam, quod dubitans non inhæreat vni parti magis, quàm alij, opinans verò inhæreat, licet abſq; firmitate circa alteram partem. Vndè dubitatio duplici titulo, opinio vno tantum deficit à conceptu aſſenſus. Quia aſſenſus, & adhæret vni parti magis, quam oppoſitæ, & adhæret cum firmitate excludente omnem formidinem partis oppoſitæ. *Sententia enim, à qua dicitur aſſenſus, ſicut aſſentiens à ſentiendo, eſt conceptio diſtincta, vel certiſſima alterius partis contradictionis*; vti aſſumit, ac ſupponit inibi Diuus Thomas ex Iſaac, & Auicenna. Quidquid autem ſit de ſtrictiori iſta, & maximè propria ſignificatione aſſenſus, ratio certè aſſenſus, & diſſenſus latius ſumpti, & prout vulgo magis communiter vſurpatur pro affirmatione, & negatione, eſt vniuocè communis actui incerto opinionis, & actui certo intelligentiæ, ſcientiæ, ac fidei diuinæ. Ex doctrina namque Philoſophi, de qua infra, perindè neceſſe eſt opinantem verum dicere, aut falſum, ideſt affirmare, vel negare, ac intelligentem principia, ſcientem demonſtrata, credentem reuelata, & perinde contradicit negans poſſibiles eſſe plures ſpecies Angelorum affirmanti eaſdem eſſe poſſibiles, atque contradicit affirmanti ſcientificè animam eſſe immortalem, qui idipſum negat; atque ideò perindè omnes hi dicunt, affirmant, & negant verè, & propriè, & ſic de ſimilibus. Tota ergo differentia reducitur ad formidinem oppoſiti, quæ ineſt opinioni; & ad firmitatem, quæ ineſt actibus certis. Quod ſi Marinarius hanc ſolam differentiam exprimere voluit dicens opinantem aſſentiri vni parti, non aſſenſu ſimpliciter tali, ſed cum addito nempè aſsenſu opinatiuo, ac probabili; Dicit quidem verè, vt patet ex præmiſſis, ſed inſufficienter, vt ex eo liquido apparet, quia ſimiliter dici poteſt ſcientem aſſentiri aſ-

 ſenſu

ſenſu non qualicunque, ſed cum addito, nempè aſsenſu ſcientifico, & certo, & neutrius extremi ratio differentialis ab altero extremo innoteſcit magis, quam prius propter inflexionem ſolam nominis ſubſtantiui in adiectiuum. Quod enim prædicatum aliquod ſignificetur per modum per ſe ſtantis, quod fit per nomen ſubſtantiuum, vel per modum alteri adiacentis, quod fit per adiectiuum, nil variat claritatem, aut obſcuritatem circa idem prædicatum, cum nec augeat, nec minuat cognitionem illius. Vt igitur aliquid vtiliter agatur, neceſse eſt declarare aliundè quid ſit formido opinantis, quid firmitas intelligentis, ſcientis, credentis aliquam veritatem. Declarat hoc luculenter, vt ſolet Diuus Thomas in illo eodem articulo, quem qui leget attentè, facilè agnoſcet inde erutam eſse expoſitionem, quæ ſequitur.

Art.86. Intelligens prima principia, ſeù principia per ſe nota, vt quodlibet eſse, vel non eſse; totum eſse maius ſua parte; duo, & tria eſse quinque, in ſimplicibus eiuſmodi complexionum extremis videt clarè connexionem eorum inter ſe indefectibilem, ac inuariabilem; atque hæc clara eius connexionis viſio eſt tota inuariabilis in omnem euentum firmitas eiuſmodi affirmationum, ſeù complexionum. Similiter ſciens aliquid demonſtratiuè illatum ex præmiſſis, ſiuè per ſe notis, ſiuè per hæc aliàs demonſtratis, vt Deum eſse ſummè amabilem, quia Deus eſt purum bonum, atque purum bonum eſt ſummè amabile, videt clarè connexionem indefectibilem terminorum ſimplicium conſequentis, non immediatè in iis ipſis terminis, ſed mediatè in præmiſſis; atque particula, *ergo* (vt hoc obiter addam) quæ ſolet præponi conſequenti, ponitur ad ſignificandam mediatam iſtam, qua mediata eſt, cognitionem connexionis inter extrema ſimplicia, quibus terminatur complexio conſequentis, in præmiſſis, vel per immediatam inſpectionem terminorum ſimplicium, ex quibus conſtant ipſæ præmiſſæ, ſi eædem præmiſsæ ſint principia per ſe nota, ſin minus per memoriam claram illationis demonſtratiuæ ex per ſe notis, atque vtralibet huiuſmodi cognitio clara connexionis indefectibilis, ac inuariabilis terminorum conſequentis, in præmiſſis, eſt tota inuariabilis in omnem euentum firmitas ſcientiæ. Iam credenti deeſt vtraque ea cognitio clara connexionis indefectibilis terminorum ſimplicium complexionis creditæ, proptereaque deeſt actui fidei ratio formalis, ſeù ſpecies firmitatis, tam eius, quæ datur in actu intelligentiæ complexæ, quam eius, quæ datur in actu ſcientiæ; atque hac ſola de cauſa idem actus fidei dicitur, & eſt obſcurus, tam reſpectu obie-

obiecti ſui materialis, ſeù purè terminatiui, quod eſt articulus reuelatus, quam reſpectu ſui motiui formalis; ideſt teſtimonij diuini, quod, & propter quod credit. Præfulget nihilominus credenti fide diuina cognitio clara, & diſtincta, qua in argumentis, ſeù fundamentis eiuſdem fidei videt credibilitatem, ſeù poſſibilitatem, & obligationem adhærendi firmiſſimè teſtimonio diuino, quod in illis præeminet, per actum voluntatis, & intellectus contemptiuum, ac reiectiuum omnium, & quarumlibet, tum rationum, tum auctoritatum ſuadentium oppoſitum; atque hæc tanta voluntatis, & intellectus adhæſio ad teſtimonium diuinum, quatenus intrinſecè relata ad præcognitionem illam claram, ac euidentem ſummæ credibilitatis, eſt certitudo, & firmitas propria fidei diuinæ, ſeù fidei, qua Deo credimus ſuper omnia, vt expoſui lib. 6. Curſ. Theol. quæſt. 22.

Art. 87. Denique opinioni, ſiuè ratione nitatur, ſiue authoritate, deeſt clara, & diſtincta cognitio tam mediata, quam immediata tum connexionis indefectibilis terminorum ſimplicium, quos inuicem confert, vel componendo, vel diuidendo, tum ſummæ credibilitatis, ſeù poſſibilitatis, & obligationis adhærendi per voluntatem, & intellectum teſtimonio propoſito ſuper omnia, & quælibet poſſibilia occurrere in contrarium; atque hic vtriuſq; eiuſmodi cognitionis claræ, ac diſtinctæ defectus, qui eſt pura quædam carentia perfectionis ſpecialis expoſitæ in actibus præcedentibus, eſt incertitudo propria opinionis, eademque communiter dicitur formido ad eum modum, quo in actibus voluntatis carentia rectitudinis debitæ dicitur malitia, carentia viſus in ſubiecto capaci cæcitas, carentia lucis tenebræ, & ſic de alijs. Incertitudo iſta, & formido negatiua, ſeù excluſiua perfectionis ſpecialis expoſitæ in actibus intrinſecè certis ineſt vniuerſalitet omni opinioni, & pertinet ad conceptum eius quidditatiuum; ſed quod ſit purè negatiua, vel non ſit, accidit ei ſecundum ſuum conceptum genericum, & eſt variabile in ſpeciebus eiuſdem. Fieri namque poteſt, & ſæpè accidit, vt quis opinando non ſolum non cognoſcat diſtinctè, & clarè, vel connexionem indefectibilem terminorum, vel ſummam credibilitatem modo dicto, ſed etiam cognoſcat clarè, atque aduertat deeſſe, vel in ſua cognitione, vel etiam in obiecto tùm connexionem, tum credibilitatem eiuſmodi; atque hæc vtriuſque eius defectus cognitio eſt incertitudo, & formido poſitiua, & continet in ſe imperfectionem vniuerſalem opinionis; vt ſic coniunctam cum perfectiuncula aliqua particulari, quatenus cognitio imperfectionis eſt aliqua perfectio. Itaque opinioni eſt communis cum intelligen-

ligentia complexa, ſcientia, & fide diuina cognitio connexionis terminorum ſimplicium, aut credibilitatis, nec non conformitatis inter ipſum actum,& obiectum prout ab eo repreſentatum; ſolumque differt ab eiſdem per defectum, vel purè, vel non purè negatiuum cognitionis claræ, & diſtinctè de prædicta vel connexione indefectibili, vel ſumma credibilitate, & conſequenter de formali ſui ipſius infallibilitate credita per fidem, viſa per intelligentiam, & ſcientiam.

Art. 88. Iam igitur Academici non ſolùm nullam in vllo actu humano agnoſcebant certitudinem, ac infallibilitatem, ſolamque agnoſcebant poſſibilem homini opinionem, quæ eſt fallibilis, & expoſita periculo falſitatis, ac erroris; ſed hinc vlterius eò progrediebantur, vt dicerent nil vnquam affirmandum, vel negandum, vt ſic vitaretur omne periculum falſitatis, & deceptionis, quam putabant eſſe ſummum hominis malum; proptereaque ſapientis eſſe dubitare circa quælibet occurrentia, & hærere ancipitem in apparentijs apprehenſis, atque operari iuxta eaſdem apparentias prout apprehenſas. Quæ omnia patent clariſſimè ex locis præindicatis Auguſtini, vt patet ex dictis hùc vſque à nobis opinantem verè affirmare, & negare, atque operantem ex opinione, operari cum iudicio determinato circa alteram partem contradictionis, & contrarietatis, licet cum defectu certitudinis, & indefectibilitatis. Quod Illuſtriſſimus Marinarius non ſatis expoſuerat, & oportuit, vt nos diligentius exponeremus ad vitandas nonnullorum circa hæc tricas, ac præſertim recurſum quorundam ad prædicata quædam phyſica diſtincta à repræſentatione, & defectu repreſentationis pro exponendis mutuis quibuſdam differentijs diuerſorum actuum intellectus; ac ſi intellectus per ſpecies obiectorum, quibus ſolis mouentibus, determinantibus, & cooperantibus agit, quidquid agit, poſſet moueri, ac determinari ad aliud, quàm ad repræſentandum hæc, vel illa, & plus, vel minus; ſicut ſi diceretur, quod voluntas per bonitatem ſibi propoſitam poſſit moueri ad aliud, quam ad affectus, & ad differentias alias, quam affectiuas formaliter, aut viſus, vel auditus ad alias, quam viſiuas, & auditiuas, atque ex omni parte repreſentatiuas. Verum de hoc, & de non diuerſificandis actibus intellectus, & voluntatis ex ſolo modo tendendi abſque vlla, vel etiam abſque pari, & aſſimili prorſus diuerſitate ex parte obiectorum, circa quæ verſantur, ſicut res purè phyſicè ita differunt inter ſe ex modo eſſendi, vt ſimul neceſſe ſit illis ineſſe ſpecialia alia prædicata, ratione quorum verificetur diuerſitas quoad modum eſſendi. De ijs, inquam, alibi ex profeſſo. Id monere neceſſa-

Digitized by Google

ceſſarium non videtur, quæ dixi de propoſitionibus affirmatiuis, intelligenda pariter eſſe de negatiuis proportione ſeruata, cum ſit eadem de vtriſque ratio, eò vel maximè quia omnis negatiua ſemper, ac neceſſariò fundatur in aliqua affirmatiua, ſicut omne odium fundatur in aliquo amore, vt notaui lib. 7. Curſ. Theol. quæſt. 10. & 12. art. 1. Qua itidem ratione D. Thomas in præindicato art. 1. & alibi opinionem dicit acceptionem vnius partis, tametſi opinio negatiua ſit potius reiectio. Sed nil eſt mouendum de modo loquendi, cum de re conſtat.

Proponitur, ac diluitur difficultas ex definitione probabilis per plerunque contingens.

ART. 89. Ex hoc capite intenditur quæſtionem noſtram eſſe de ſubiecto non ſupponenti, atque ſententiam noſtram de vſu licito opinionis minùs probabilis relicta opinione contradictoria magis probabili implicare in terminis, ac proindè proferri à nobis voces Pſittacorum more abſque vlla vera intelligentia, & reali interiori aſſenſu rei ſignificatæ per voces, eiuſdemq; rei diſcretione, ac mentali diſtinctione à contradictorio ipſius. Arguitur autem ſic. Probabile eſt, quod plerunque contingit: Sed repugnat manifeſtè in terminis, vt contradictorium eius, quod plerumque contingit, ſit & ipſum plerumque contingens. Ergo repugnat manifeſtè in terminis, vt contradictorium eius, quod eſt probabile, ſit & ipſum probabile. Ergo in nulla contradictione vtraque pars poteſt eſſe probabilis, ſeù magis, ſeù minus; ſed ſi vna pars eſt probabilis, reliqua eſt non probabilis, ſeù improbabilis. Neceſſe namque eſt contradictorium plerumque contingentis rarò contingere, idest contradictorium probabilis eſſe improbabile iuxta definitionem datam; nec oppoſitum huius concipi mente poteſt cum aſſenſu ab intelligente terminos, & diſcernente, quod affirmat, ab eo, quod negat, cum ſit veritas per ſe nota, ſicut quodlibet eſſe, vel non eſſe. Reliqua huius argumenti præter maiorem ſunt per ſe manifeſta, atque omninò indubitabilia. Maior autem patet ex Philoſopho ſic ſæpè definiente probabile, ac ſupponente talem eſſe ipſius conceptum, & quidditatem, maximè verò, & ex profeſſo lib. 2. Prior. cap. 27. initio, & lib. 2. Rhet. cap. 2. poſt med. in quorum priori loco ſic habet: *Eicos quidem eſt propoſitio probabilis. Quod enim vt in pluribus ſciunt ſic factum, vel non factum, aut eſſe, vel non eſſe, hoc eſt eicos, vt odi-*

re.

Digitized by Google

re inuidentes, vel diligere amantes. In poſteriori autem ſic; *Probabile namque eſt, quod ferè ſemper ſolet fieri. Verum non ſimpliciter, vt quidam definiunt, ſed quod, cum de ijs ſit, quæ aliter ſe poſſunt habere, ſic ſe habet ad illud, ad quod eſt probabile, ſicut vniuerſale, & particulare*.

Art.90. Iſtud argumentum non iam ex ijs eſt, de quibus initio dicebam mihi in mentem non veniſſe, antequam ederem quæſtionem meam. Oppoſuerat enim illud mihi in diſputationibus domeſticis, cum prima vice docerem de conſcientia in hoc Romano Collegio, Collega tunc meus in ſchola Theologica Eminentiſſimus Cardinalis Pallauicinus. Prætermittendum tamen duxi, & cum ſecunda vice adhibito nouo labore, ac diligentia eaſdem inibi quæſtiones traderem, & cum vltimam illis manum adhiberem ante editiouem tùm Romanam, tùm deindè Lugdunenſem. Quia nimirum credideram, ſicut nullus ante hac Theologus vſus fuerat ea probabilis notione, ac definitione, quàm in analyticis, ac Rhetoricis tradiderat Ariſtoteles, ità nullum deinceps futurum Theologum, qui eidem inſiſtendum putaret pro rebus Theologis, ac controuerſijs moralibus declarandis, & determinandis eò quod ad hanc illa minimè pertineret, nec ad eam eſſet accommodabilis directè. Verùm quia nuper legi Cardinalem Pallauicinum ſerio adhærentem pro re præſenti definitioni illi Ariſtotelicæ *diſp.8. & 9. de act. hum.* legi verò monitus à nonnullis, qui illum ea in re imitantur, neceſſe eſt, vt hic inſeram, & pluſculum exponam, quæ in diſputatione illa exercitatoria, cuius mox memini, breuiter reſpondendo ſuggeſſeram.

Art.91. Dico Ariſtotelem expoſuiſſe optimè probabile pertinens ad ſcopum ſuum, ſed ne attigiſſe quidem, ſaltem directè, ac immediatè, probabile pertinens ad rem noſtram præſentem. Ariſtoteles intendit exponere probabile argumentatiuum, ac ſyllogiſticum, ſeù entimematicum, ac proindè vniuerſale, quandoquidem ſyllogiſmi ex vniuerſalibus ſunt, & prætereà probabile per ſe opinabile, atque credibile, ſeù veriſimile, quoniam ſyllogiſmus procedit ex per ſe notis, aut ex aſſumptis tanquam per ſe notis ad notum per aliud, quatenus notum per aliud. Nos autem in controuerſia præſenti ſumus intenti ad probabile practicum, eligibile, & exequibile, ac proindè ad ſingulare, quatenus operationes ſunt circa ſingularia, & præterea ad opinabile, credibile, ſeù veriſimile per aliud, quatenus electiones, & operationes humanæ ſunt ex præconſiliato, ſeù circa notum ex alio, nempè ex præeunte conſultatione. Talem eſſe noſtram

præ-

præſentem intentionem nulla indiget probatione. Controuerſia namque noſtra eſt, an ſit licitus vſus opinionis probabilis. Vſus autem eſt circa ſingulare, ac proindè opinio, cuius eſt vſus, eſt itidem circa ſingulare. Sed neque obſcurum eſt intentionem Ariſtotelis eſſe, qualem diximus. Et quidem de priori loco ex prioriſticis nil neceſſe eſt dicere, cum ſit manifeſtum in toto eo opere de nulla alia re agi, quàm de dirigendis, ac rectè ordinandis ſyllogiſmis, atque in illo ipſo capite 27. nil agatur aliud, quàm diſtribuere, & adaptare opportunè ipſum eicos, ſeù probabile ad omnes figuras ſyllogiſmorum, quos abſque vniuerſali eſſe non poſſe eſt nimis familiare, ac notum apud Ariſtotelem, cuius inter alia eſt hoc lib.8.top.cap.4.propè finem. *Non eſt ſyllogizare quicquam ſine vniuerſali*. Quoad locum ex Rhetoricis ſufficit, ſi non & ſuperfluit hæc audire ex eodem illo cap.2.paulò ante verba obiectionis: *Cumque ars nulla conſideret ſingularia, vt Medicina quid Socrati, aut Calliæ ſalubre ſit, ſed quid tali, vel talibus; id enim artificioſum eſt; Singularia autem infinita ſunt, & ſcientia nequeunt contineri; nec Rhetorica vtique, quod cuique credibile eſt, conſiderabit, vt puta quid Socrati, aut Hippiæ, ſed quid talibus, veluti & Dialectica. Vtitur enim & ipſa ſyllogiſmo*; adeòque & vniuerſali. Sed quid opus eſt, aliundè id confirmare? cum ex ipſo teſtimonio, quòd obijcitur, ſit manifeſtum; tum quia dicitur probabile ita ſe habere ad id, ad quod eſt probabile, ſicut vniuerſale ad particulare, quod patet nulli particulari reſpectu alterius particularis conuenire poſſe, tum quia in ipſa prima quidditatis expreſſione dicitur probabile eſſe, quod ferè ſemper ſolet fieri, cum ſingulare, nec ferè ſemper, nec rarò, nec vllo modo aliquoties, ſed ſemel tantum fieri poſſit.

Art.92. Manifeſtum igitur eſt, ſingularia, circa quæ eſt operatio, & electio, & de quorum proindè cognitione, & cognitionis qualitate principalis noſtra controuerſia eſt, nec probabilia, nec improbabilia eſſe poſſe iuxtà eam Ariſtotelicam probabilitatis vſurpationem, ſed opinabilia, credibilia, veriſimilia, vel è conuerſo inopinabilia, incredibilia, inueriſimilia. Et quidem Philoſophus diſtinguit non ſemel credibilia, & veriſimilia à probabilibus tanquam genus à ſpecie, vt apparet ex eodem cap. 2. Rhetoricæ paulò poſt principium. *Rationibus autem*, ait, *in fidem auditores inducimus, cum verum, aut veriſimile ex probabilibus, quæ in vnoquoque ſunt, eſſe demonſtramus*. Et rurſus ante med. *Nam cum credibile cuidam credibile ſit, & aliud quidem per ſeipſum illicò ſit credibile, atque probabile, aliud quoniam probari per talia videatur*. Ac demum paulò poſt. *Eſt autem poſſibile ratiocinari, atque colligere, alia quidem*

ex ijs, quæ prius ſyllogiſmo collecta ſunt, alia verò ex ijs, quæ ſyllogiſmo quidem collecta non ſunt; ſyllogiſmo autem indigent, eo quod non ſint probabilia. Quorum neceſſariò quædam huiuſmodi ſunt, vt ea iudex propter prolixitatem (ſimplex enim eſſe ſupponitur) non bene conſequatur, quædam non credibilia, quoniam nec ſunt ex conceſſis, nec ex probabilibus. In hac præcipuè poſtrema ratiocinatione perſpicitur probabile apud Ariſtotelem in prædictis locis perindè vſurpari, quoad genus incertorum, ſicut ab eodem, & ab alijs communiter, dum propriiſſimè loqui volunt, accipitur intelligibile quoad genus eorum, quæ certa ſunt. Sicut enim in ſerie eorum, quæ certa ſunt, ità etiam in ſerie eorum, quæ certa omninò non ſunt, neceſſe eſt dari quædam prima principia, quæ non ex alijs prioribus, ſed ex ſe præcisè credibilia ſunt, ideòque dicuntur per ſe credibilia, ſeù credibilia ex ſola apprehenſione terminorum, & & hæc appellantur ab Ariſtotele probabilia. In neutro namque genere dari poteſt proceſſus in infinitum, & in vtroque neceſſe eſt dari aliquod primum, quod non ex alio, vt demonſtrat Philoſophus lib. 1. poſter. cap. 3. niſi quod vtrumque originem ducit ex inductione ſingulorum obſeruatrice, non illatiua principij complexi, ſed manifeſtatiua ſimplicium complexionis terminorum, vt apparet quoad probabile ex allatis hic teſtimonijs, & tradit quoad intelligibile Philoſophus primo Metaphyſicæ, & cum eodem exponit D. Th. 4. Metaph. lect. 6. ante med. his verbis. *Quod quidem fit* (vt adquirantur prima principia ſine ratiocinatione, *per hoc, quod à ſenſibus accipitur memoria, & à memoria experimentum, & ab experimento illorum terminorum cognitio, quibus cognitis cognoſcuntur huiuſmodi propoſitiones communes, quæ ſunt artium, & ſcientiarum principia.* Differunt ergo probabilia iſta Ariſtotelica à reliquis credibilibus cum formidine oppoſiti ad eum modum, quo differunt intelligibilia, ſeù per ſe nota principia à reliquis enunciabilibus cum certitudine. Quod volenti attendere apparet clarè ex prælatis Ariſtotelicis illis particulis; *quæ ſyllogiſmo quidem collecta non ſunt, ſyllogiſmo autem indigent, eò quod non ſint probabilia &c. quædam non credibilia, quoniam nec ſunt ex conceſſis, nec ex probabilibus.* Idem igitur (ſi non & maius) abſurditatis genus eſt adducere Ariſtotelicam probabilis definitionem ad declarandam quidditatem probabilis proximè practici, ac ſingularis, & non aſſumpti in conſultatione, ſed illati per conſultationem, atque adducere definitionem intelligibilis, & principij per ſe noti ad declarandam quidditatem ſcibilis, ſeù principij certò cogniti per aliud.

Art. 93. Reſpondeo iam in forma ad argumentum ex art. 89. diſtinguen-

ſtinguendo maiorem. Probabile vniuerſale, & argumentatiuum & quod per ſe, ac primò, ſeù ex ſola apprehenſione terminorum tale eſt, eſt plerumque contingens, tranſeat maior. Probabile ſingulare, & proximè practicum; atque illatum ex alio, & quod proindè non ex ſe præciſè, exque ſola apprehenſione terminorum tale eſt, eſt plerumque contingens, nego maiorem, & ſuppoſitum maioris, & conceſſa minori diſtinguo ſimiliter conſequens: Ergo repugnat manifeſtè in terminis, vt contradictorium eius, quod eſt probabile, ſit & ipſum probabile probabilitate per ſe primò tali, vniuerſali, & argumentatiuo; concedo conſequentiam: Sit & ipſum probabile probabilitate non ex ſe præciſè, ſed ex alio, ſingulari, & proximè practica, nego conſequentiam. Ex hac diſtinctione patet ad cætera, quæ annectũtur ibi, & ſimiliter patet ex dictis teſtimonia illa Ariſtotelis ità probare partem cõceſſam, ſeù tranſmiſſam maioris, vt partem negatam minimè tangant. Neceſſitas, & opportunitas huius diſtinctionis apparet ex præindicata, & vtiliter repetenda intentione, & ſcopo, tum Ariſtotelis in illis locis, tum Theologorum in quæſtione præſenti. Ariſtotelis intentio, & ſcopus fuit inſtruere, & præmunire ad arguendum. Quia verò omnis argumentatio procedit ex vniuerſalibus, iiſque vel conceſſis, vel per ſe notis, atque quoad conceſſa nulla erat neceſſaria inſtructio. Neceſſe vtique fuit, vt expoſiturus locum à probabili complecteretur ſub ea voce aliquid ſolummodò vniuerſale, atque in ſuo genere per ſe notum. Theologorum autem in præſenti quæſtione intentio, & ſcopus eſt inſtruere, ac præmunire ad agendum, eligendum, ac exequendum. Quia verò actio eſt circa ſingulare, & electio eſt ex præconſiliato, neceſſe vtique eſt, vt acturi de probabili complectantur ſub ea voce ſola ſingularia, aut ad modum ſingularium ſe habentia, eaque quatenus nota, & concluſa ex alijs. Differt ergo alterum ab altero probabili, & definitio vnius à definitione alterius tanquam infinitum, ſeù interminatum, & primum à finito, determinato, ac poſtremò, & tanquam definitio illius à definitione huius. Propterea Ariſtoteles vſurpat probabile, non paſſiuè pro eo, quod probari, ſeù approbari meritò poteſt, ſicut viſibile vſurpatur pro eo, quod videri poteſt, & laudabile pro eo, quod meritò laudatur; ſed vſurpat actiuè pro eo, quod eſt aptum ad probandum, ac ſuadendum aliquid abſolutè incertum, ſeù pro principio probationis, ſeù ſuaſionis incertæ, ſicut riſibile vſurpatur pro principio ridendi, & viuens ſenſibile pro principio ſenſationis. Theologi è conuerſo accipiunt probabile paſſiuè pro approbabili, ſeù ha-

Digitized by Google

habente nac terminante probationem bonam, & validam, non actiuè pro idoneo ad probandum; ideóque exponunt ſuum probabile, non, ſicut Ariſtoteles in locis, & verbis præindicatis, relatè ad concluſionem, quàm inferre poteſt dicens, *ſic ſe habet ad id, ad quod eſt probabile, ſicut vniuerſale ad particulare*; ſed relatè ad argumentum, quo probatur, & dicunt probabile eſſe, quod nititur fundamento magni momenti, ſeù quod magis ſe habeat ad verum, quàm ad falſum. Permutant igitur actiua paſſiuis, & ponunt quid pro quo, qui Ariſtotelicam probabilis definitionem ad rem præſentem transferre conantur, vt iacet.

Art. 94. Hoc prætereà eſt valdè mirabile, Ariſtotelicam eamdem probabilis definitionem adduci ad probandum fieri non poſſe, vt vtraque pars contradictionis ſit ſimul credibilis, opinabilis, ac veriſimilis; nec vt altera magis, altera minus. Quod ſanè eſt non ſolum præter, ſed etiam contra mentem, intentionem, totumque ea in re inſtitutum Ariſtotelis, vt patet ex iis, inter alia eiuſmodi multa, ex lib. & cap. 1. Rhetor. verſus finem: *Prætereà oportet, vt ſicut & in ſyllogiſmis perſuadere contraria poſſimus*. Et mox diſtinctiùs. *Aliarum igitur artium nulla de contrariis ratiocinatur; ſed dialectica, & Rhetorica id ſola faciunt. Nam vtraque ſimiliter de contrariis eſt*. Nempè vt vtralibet valeat reddere credibilia, atque adeò vtraque ſimul credibilia reddant Dialectici, & Oratores ſibi inuicem contradicentes. Atque hoc ita poſitum in genere, toto deinceps reliquo libro deducit in opus tradendo vbique principia, & modum, quibus in vnoquoque genere vtraque pars contradictionis reddatur opinabilis, atque credibilis. Ex. gr. cap. 15. quod eſt de inartificiali fide, primum ex legibus locum ſic verſat ad aſtruendam vtriuſque partis contradictionis credibilitatem, præmittens hanc iſtius ſuæ intentionis expreſſionem. *Primum autem de legibus, quo pacto ſuadenti, & diſſuadenti, accuſanti, & defendenti* (intentis vtique ad contradictoria) *vtendum ſit, dicamus.* Tum ſic: *Patet ergo; ſi lex ſcripta aduerſus nos ſit, communi tunc lege vtendum eſſe, & æquo, ac bono tanquam iuſtioribus, & quod optima ſententia vti hoc eſt, ne vtaris ſcriptis in omnibus, & quod æquum, ac bonum idem permaneat ſemper, & nunquam immutetur, ſed nec communis lex, cum ſecundum naturam ſit, ius verò ſcriptum ſæpiùs &c.* Tranſit deindè ad alteram partem contradictionis reddendam pariter credibilem: *Sin verò lex ſcripta rebus conueniat, tunc optima ſententia dicendum, non eſſe legem poſitam, vt præter leges iudices, ſed ne ignorando, quod leges volunt, peieres. Et quod nemo eligit, quod ſimpliciter bonum eſt, ſed quod ſibi. Et quod non differat, vel nullas leges eſſe, vel non vti &c.*

Sic

Sic de teſtibus, ſic de pactis, ſic de quæſtionibus, ſic de iureiurando agit inducta vbique credibilitate vtriuſque ſimul partis contradictionis. Patet igitur Ariſtoteli magis, quàm nobis contradicere, negantes ſimultaneam vtriuſque partis contradictionis opinabilitatem, & credibilitatem, & quatenus id concludere nituntur ex probabili Ariſtotelico, niti concludere ex cauſa priuationem effectus. Quia nos authoritate Ariſtotelis ducti aſſentimur ſimultati probabilitatis circa vtramque partem contradictionis, eandemque ſimultatem idem Ariſtoteles deducit ex ſuo probabili, tanquam ex vnico, certè præcipuo credibilitatis, opinabilitatis, ac veriſimilitudinis principio circa reliqua incerta.

Art. 95. Ratio ſimultaneæ huius credibilitatis quoad vtramque partem contradictionis eſt; Quia licet ſit impoſſibile, vt vtraque pars contradictionis ſimul ſit vera, fieri tamen poteſt, vt vtraque pars ſimul ſubſit principio vniuerſali, quod iuxtà plerumque contingentia ſit per ſe primo credibile, ſeù vt loquitur Ariſtoteles, ſit probabile, ac proindè fieri poteſt, vt vtraque pars contradictionis ſimul reddatur credibilis, nempè vtralibet pars per ſuum probabile, ſeù primò opinabile, ac credibile, cui ſubeſt. Exemplo res fiet manifeſta. Matrem diligere filium; & lædentem non diligi à læſo; vtrumque eſt probabile, ac per ſe credibile. Accidit autem Mariam eſſe Matrem Petri, qui illam iniquè, & grauiter læſit. Erit igitur credibile Mariam; quæ mater eſt, diligere Petrum, & rurſus erit credibile, non diligere, qua iniquè, & grauiter læſa eſt. Quia quod infertur ex probabili eſt credibile iuxtà Ariſtotelem, qui & opere ipſo nuper id ſuadebar, atque ex D. Thom. opuſc. 48. cap. 1. *In omni materia exiſtentibus veris, vel probabilibus præmiſſis ſemper ſequitur concluſio vera, vel probabilis*. Verum de iſtiuſmodi ſimultate probabilitatis coniuncta cum improbabilitate ſimultatis, quoad vtramque partem contradictionis, atque de multiplici eatenus comparatione paulò poſt vberior redibit ſermo.

Art. 96. Nunc enim id poſtremo, & principaliter obſeruare oportet, quod demonſtrat Ariſtotelicam eam definitionem probabilis, ne indirectè quidem ad rem præſentem adaptari vniuerſaliter poſſe. Nempè probabilitas definita per plerumque contingens eſt probabilitas tantummodò quoad an eſt? an erit? an fuit? idque in materia ſolùm contingenti, & in qua abſolutè fieri poteſt rem ſic, vel aliter eſſe, fuiſſe, fore. In materia namque neceſſaria, & in quæſtione de quidditate rei nullus eſt locus plerumque contingenti, quandoquidem quæ neceſſaria ſunt,

co-

eodem modo ſemper eueniunt ſub iiſdem circumſtantiis, atque quidditates rerum ſunt inuariabiles, & ſemper eædem, adeòque explorandæ per ea, quæ ſemper, ac neceſſariò ſunt, non per id, quod plerumque contingit. Diſtinctionem iſtam ſuggerit, & annuit huic noſtræ illius applicationi Ariſtoteles lib. 1. Rhet. c. 15. ante med. Cum enim dixiſſet de probatione per teſtes, ſubdit: *Verum ij de huiuſmodi ſolummodò teſtes ſunt, factum ne ſit, an non; & vtrum ſit, an non? De qualitate verò minimè, vt puta ſi iuſtum ſit, an iniuſtum.* Atque mox addit vſum probabilium, qualia vtique expoſuerat vbi ſupra per plerumque contingens, eundem eſſe, atque teſtium prædictorum; *Qui ergo*, ait, *teſtes non habet, ys præſidys vtetur, quod ex probabilibus iudicandum ſit. Id enim eſt optima ſententia iudicare, quod pecunia corrumpi probabilia non poſſint, quod falſi nunquam teſtimonij crimine accuſentur. Qui autem habet aduerſus non habentem bis vtetur, quod ad ferendam ſententiam probabilia non ſufficiant, quod teſtibus nunquam opus eſſet, ſi ratione res ſatis cognoſci poſſet.* Pro ſola igitur quæſtione, an eſt, vtile eſſe poteſt probabile quatenus conuertibile cum plerumque contingenti, ſicut teſtes, qua teſtes præcisè ſunt, pro eadem ſola vtiles eſſe poſſunt. Noſtra autem controuerſia procedit de probabili quoad *qualitatem, & an iuſtum, an iniuſtum*; honeſtum, an inhoneſtum ſit. Quæ equidem qualitas in iis, quæ pertinent ad legem naturalem, eſt omninò inuariabilis, nec ad ea, quæ plerumque, ſed ad ea, quæ ſemper eodem modo proueniunt reducitur; in iis verò, quæ pertinent ad legem poſitiuam, ſiuè diuinam, ſiuè humanam, non itidem ex iis, quæ plerumque contingunt, deprehenditur, ſed ex eo, quod ſemel, nempè ex lege lata, vel non lata. Manifeſtum igitur eſt expoſitionem probabilis per plerumque contingens eſſe prorſus abs re pro intelligentia probabilis circa quæſtiones, conſultationes, & reſolutiones de licito, & illicito, honeſto, & inhoneſto.

Art. 97. Hinc Ariſtoteles in Ethicis meminit plerumque contingentium, & directionis, quæ deſumi indè poteſt, tantummodò lib. 1. cap. 3. & lib. 3. cap. 3. dum prudentiam in priori loco, & prudentem conſultationem in poſteriori conſiderat relatè ad electionem mediorum, quæ ſunt idonea conſeruandis, & augendis diuitijs, obtinendæ victoriæ, alijſque eiuſmodi negotijs ad optatum exitum perducendis; in quibus quæſtio eſt, an is exitus ſit futurus, vel non ſit futurus, qualis deſideratur medijs his, vel illis ſic, vel aliter diſpoſitis. At vbi agitur de diſcernendo honeſto ab inhoneſto, & de conſtituenda regula obiectiua prudentiæ ſimpliciter dictæ, & electionis abſolutè laudabilis in ordi-

ordine ad finem hominis, & non ſolùm artis, vel ſtatus particularis, nullus ampliùs fit recurſus ad plerumque contingens, nec fit vlla de eo commemoratio, ſed tota eatenus expoſitio fit per mediocritatem inter exceſſum, & defectum; per id, quod decet, quod videtur ſapienti, quod laudatur ab omnibus. Veritatem hanc quiuis facilè perſpiciet, nec dubitare de ea poterit, ſi placeat legere librum ſecundum, & ſextum ethicorum, vbi ea de re vniuerſa, & vniuerſaliter agit exactiſſimè Philoſophus, & nil non tangit, quod ad rem tantam pertineat, & ratio purè naturalis aſſequi poſſit, & tamen, vt hoc iterum dicam, iſtud plerumque contingens nullibi, vel leuiter tangit. Idem porrò de eodem ſilentium apparet in reliqua tota tractatione de virtutibus ſingulis in particulari, deque difficultatibus, & quæſtionibus plurimis circa eaſdem.

Art. 98. Sed nos id ipſum manifeſtemus clariùs, & ineptitudinem plerumque contingentis ad dignoſcendam probabilitatem ſententiæ de licita, aut illicita operatione hac, vel illa ponamus ob oculos diſtinctiùs propoſita vna, vel altera quæſtione in particulari. Reum conuictum in proceſſu poſſe, ac debere condemnari iuxtà qualitatem delicti à iudice, tametſi aliundè certò conſcio innocentiæ eatenus rei, affirmat D. Thomas, negat Scotus. Arguitur pro D. Thoma, quia iudex fert ſententiam quatenus, & gerit perſonam Reipublicæ, & eius vtitur authoritate, eiuſdemque proſpicit vtilitati. Reſpublica autem nullam habet notitiam præter eam, quæ apparet in proceſſu, & cætera quæ inibi non apparent, æſtimat pro nihilo iuxta illud vulgare, quod non eſt in proceſſu, non eſt in mundo, eiuſdemque Reipublicæ intereſt, vt iudex indiſpenſabiliter procedat iuxtà allegata, & probata, vtque nunquam ea conculcare, aut præterire illi liceat prætextu priuatæ qualiſcunque notitiæ. Arguitur pro Scoto, quia nulla repræſentatio, nullaque fictio iuris demere à Iudice poteſt realem perſonæ ſuæ ſingularitatem, eiuſdemque ſubiectionem ad legem naturalem, ratione cuius eſt intrinſecè malum infamare, & vexare innocentem certò cognitum, vt talem, necnon cooperari infamanti, & vexanti. Quæritur, an vtraque hæc ſententia ſit probabilis, an vtraque improbabilis, & an altera magis, ſeù probabilis, ſeù improbabilis, quam altera, an demum altera ſit probabilis; altera improbabilis? Nil poteſt reſponderi iuxtà regulam, ſeù definitionem de plerumque contingenti. Quia vna ſententia dicit, omnis, altera dicit, nullus. Vna ſemper, altera nunquam, & vtraque aſſumit principium affectum eadem vniuerſalitate. Nullius igitur eſt vſus ea definitio.

nitio.

nitio pro dignoſcenda probabilitate, aut improbabilitate ſententiæ. Quod ſi propterea fiat recurſus ad auctores ſententiarum plerumque non fallentes; Contra eſt primo, quia definitio non dicit id eſſe probabile, cuius aſſertor plerumque non fallit, ſed quod ipſum plerumque contingit, quæ ſanè ſunt diuerſa, & ſeparabilia realiter, vt patet in caſu poſito, quia fallit, vel D. Thomas, vel Scotus, & alteruter dicit, quod nec plerumque, nec vnquam contingit. Contra rurſus, quia nec D. Thomas plerumque fallit, nec Scotus, ac proindè ex hoc capite vtraque pars contradictionis erit probabilis in quæſtione propoſita. Argumentum autem, cui reſpondemus, adducebat eam definitionem probabilis ad probandum repugnare in terminis, vt vtraque pars contradictionis ſit probabilis. Eſt autem eadem ratio de omni, & qualibet alia quæſtione circa licitum, & illicitum, vt patet conſideranti, præſertim in materia virtutum, & vitiorum, quæ ſunt circa operationes, & non directè circa paſſiones. Quapropter quicunque volet adhęrere prædictæ definitioni probabilis, remanebit neceſſariò ex lex prorſus quoad hanc partem doctrinæ, & quælibet promiſcuè dicet, vel probabilia, vel improbabilia pro genio, aut habitu hilari, vel triſti, anguſto, vel auguſto, nec inueniet vllibi per quod à præcipitio reuocetur quoad hoc punctum: Quia verò definitio eſt vniuerſalis, & abſtrahit à probabilitate ſpeculatiua, & practica, perſpiciamus id ipſum in exemplo alio ex materia ſpeculatiua, quod ſuggerit D. Thomas ſuperaddito ſuo de probabilitate iudicio in 4. diſt. 45. q. 2. art. 2. quęſtiunc. 1. ad 5. Quęſtio eſt de vtilitate ſuffragiorū pro exiſtentibus in inferno. Quinta ratio dubitandi pro parte affirmatiua proponitur his verbis: *Damaſcenus in eodem ſermone* (de ſuffragijs mortuorum) *narrat, quod Gregorius pro Traiano orationem fundens audiuit vocem ſibi diuinitus illatam. Vocem tuam audiui, & veniam Traiano do. Cuius rei, vt Damaſcenus dicit in dicto ſermone, teſtis eſt Oriens omnis, & Occidens. Sed conſtat Traianum in inferno fuiſſe, quia multorum Martyrum necem amaram inſtituit, vt ibidem Damaſcenus dicit. Ergo ſuffragia etiam valent exiſtentibus in inferno.* Reſpondet ad hæc. D. Thomas: *Dicendum, quod de facto Traiani hoc modo poteſt probabiliter æſtimari, quod precibus B. Gregorij ad vitam fuerit reuocatus, & ibi gratiam conſequutus ſit, per quam remiſſionem peccatorum habuit, & per conſequens immunitatem à pœna: Sicut etiam apparet in omnibus illis, qui fuerunt miraculosè à mortuis ſuſcitati, quorum plures conſtat idolatras, & damnatos fuiſſe. De omnibus enim ſimiliter dici oportet, quod non erant in inferno finaliter deputati, ſed ſecundum præſentem iuſtitiam propriorum meritorum. Secundum autem Superiores cauſas,* qui-

quibus præuidebantur ad vitam reuocandi, erat de eis aliter diſponendum. Vel dicendum ſecundum quoſdam, quod anima Traiani non fuit ſimpliciter à reatu pœnæ æternæ abſoluta, ſed eius pœna fuit ſuſpenſa ad tempus, ſcilicet vſque ad diem iudicij. Nec tamen oportet, quod hoc fiat communiter per ſuffragia. Quia alia ſunt, quæ lege communi accidunt, & alia quæ ſingulariter ex priuilegio aliquibus conceduntur: Sicut alij ſunt humanarum limites rerum, alia diuinarum ſigna virtutum, vt Auguſtinus dicit in libro de cura pro mortuis agenda. Vides hic ex ſententia D. Thomæ probabiliter æſtimari de vtraque parte contradictionis, altera affirmante reſurrectionem, iuſtificationem, & gloriam, altera affirmante ſolam ſuſpenſionem pœnæ ad tempus. Vides neutrum horum eſſe plerumque contingens, aut ex plerumque contingentibus, aut ſecundum ſe, aut quoad modum, quo contigit; cum neutrum fuerit ex lege communi, ſed ex priuilegio, & quoad ſubſtantiam, & quoad modum. Ergo probabile apud D. Thomam, cum quo quoad hoc conueniunt omnes omninò Theologi, nil habet commune cum plerumque contingenti, neque poteſt regulari per plerumque contingens, eſtque alia, & alia res ſignificata per hanc vocem probabile apud Ariſtotelem, & apud D. Thomam, cæteroſque Theologos; ſicut eſt alius, & alius, tum ſcopus, tum vſus apud illum, & apud iſtos circa expoſitionem probabilis, & circa probabile ipſum, vt patet conſideranti, quæ hùc vſque dicta ſunt.

Expenditur Ariſtotelica alia probabilium definitio.

ARt. 99. Proderit ad maiorem eorum intelligentiam, & confirmationem, ſi conſiderationi prædictæ definitionis adijciatur conſideratio definitionis alterius, quàm idem Ariſtoteles de eodem probabili exhibet lib. 1. top. cap. 1. antè med. Definitio autem eſt talis: *Probabilia autem ſunt, quæ videntur omnibus, aut plurimis, aut ſapientibus, & his, vel omnibus, vel plurimis, vel maximè familiaribus, & probatis.* Hac definitione vtuntur admodum fidenter Illuſtriſsimus Marinarius, & nonnulli alij. Sed quam id faciant perperam, non eſt difficile demonſtrare. Obſeruanda imprimis eſt diſtinctio, ſimulque proportionalis ſimilitudo, quàm inibi immediatè præmittit Philoſophus, inter ſyllogiſmum demonſtratiuum, & dialecticum, ideſt concluſiuum veri cum certitudine, & concluſiuum veriſimilis cum formidine falſi: *Demonſtratio verò eſt*, ait, *quando ex veris, & primis ſyllogiſmus erit, aut ex talibus, quæ per aliqua prima, & vera eius, quæ circa ipſa eſt, cognitio-*

M

gnitionis principium ſumpſerunt. Dialecticus autem ſyllogiſmus eſt, qui ex probabilibus eſt collectus. Reddit mox rationem vtrique vtriuſque eius ſyllogiſmi declarationi communem per hæc verba: *Non enim oportet in diſciplinaribus principijs inquirere propter quid; ſed ſecundum vnumquodque principiorum* (iuxtà qualitatem cuiuſque principij fallibilis, ac incerti, vel certi, ac infallibilis) *ipſum per ſe eſſe fidem*. Ex ijs liquidò rurſus apparet veriſſimum eſſe, quod ſupra dicebamus, probabilia apud Philoſophum perindè ſe habere quoad genus incertorum, atque ſe habent apud ipſum, & apud omnes intelligibilia quoad genus eorum, quæ certa, ac infallibilia ſunt. Vtriſque enim commune eſt intra genus ſuum, *ipſa per ſe eſſe fidem*, & non dari prouocationem ad propter quid, ſeù ad aliquid natura vlterius, ac prius, ex quo illis concilietur fides. Atque hinc iterum conſtat probabile Ariſtotelicum, & quod definitio eius declarat, eſſe rem longè diuerſam à probabili, & probabiliori, de quo eſt præſens noſtra controuerſia. Hæc enim inſtituitur de probabili controuerſo, atque in vtramque, ſeù mauis, in vtramuis partem deducto ex prioribus alijs, atque notioribus.

Art. 100. Obſeruandæ deindè ſunt diſiunctiones quinque, quas innectit in ſua iſta definitione Philoſophus diſtinguens, atque gradatim diſtribuens totidem probabilium claſſes à ſumma probabilitate vſque ad infimam. Primus gradus probabilium eſt eorum, *quæ videntur omnibus*. Secundus eorum, *quæ plurimis*. Intelliguntur autem vtrobique docti promiſcuè, & indocti, nempè non alioquin dicendi, vel omnes, vel plurimi ſimpliciter, & abſque addito, ſeù diſtinctiuo aliquo. Intelligitur conſequenter vtrobique id genus rerum, & complexionum, quarum percipiendarum, ac æſtimandarum quiuis rationis compos eſt capax; nempè cuius quiſquam non ſic eſt capax, id ei videri, vel non videri non propriè dicitur. Ad hoc igitur probabilium genus pertinent prouerbia, ſeù adagia vulgò recepta, quæque illis affinia ſunt. Tertius gradus eſt eorum, quæ videntur omnibus ſapientibus. Quartus eorum, quæ plurimis ſapientibus. Intelliguntur autem vtrobique ſapientes non ſoli propriè, & strictè tales, quales ſunt pauciſſimi, ſed latiùs, & iuxtà vulgarem vſum tales, nempè verſati vtcumque in vnaquaque ſcientia, vel arte, & intelligentes, quæ in ea communiter traduntur, cuiuſmodi ſunt quamplures, ideoque diſtingui potuere in omnes, & plurimos, & dici ſolent viri docti, ſeù periti. Intelligitur conſequenter id genus rerum, quibus in vnaquaque ſcientia, vel arte percipiendis, ac æſtimandis plerumque ſufficiunt, qui illas profitentur.

tentur. Complectitur igitur hæc probabilium claſſis poſitiones, dignitates, & axiomata communiter citra omne dubium recepta in vnaquaque ſcientia, vel arte, & quæ ſunt illis affinia. Quintus, & infimus probabilium gradus continet ea, quæ videntur ſapientibus paucis quidem, ſed præeminentibus, & publica approbatione, ac plauſu celeberrimis. Contraponuntur enim poſtremi iſti ſapientes omnibus, & plurimis ſapientibus, & dicuntur maximè familiares, maximèque probati, ideſt non ſuperficiales in ſua ſcientia, vel arte, nec gaudentes ſola vulgari, & ordinaria approbatione, ac exiſtimatione ſui, ſed profundè penetrantes ad intima quæque, & abſtruſiſſima ſcientiæ, vel artis, & agniti communiter, ac venerabiles, vt tales, & quibus proindè turpe, ac temerarium ſit diſſentire eatenus, ac refragari ſapientes, ſeù profeſſores inferioris notæ. Vndè intra iſtum probabilium ordinem illa ſola connumerantur, quæ ſunt eleuatiſſima, ac remotiſſima à ſenſu, & quorum intelligentia, iuſtaque æſtimatio poſtulat virum ſummi ingenij, & improbi, ac diuturni laboris, ſtudijque pertinaciſſimi.

Art. 101. Ex legitima iſta, ac ſyncera expoſitione Ariſtotelicæ definitionis, vt dicitur ab aduerſarijs, & dicta à nobis eſt iuxta eorum loquutionem, ſeù potiùs deſcriptionis, ac diuiſionis probabilium, vti res ipſa habet, apparet ſpontè nullas, vel certè vix vllas Theologorum opiniones circa quæſtiones apud ipſos controuerſas dici poſſe probabiles, aut magis, minuſue probabiles, iuxta phraſim, & ſententiam Ariſtotelis, vti benè aduertit Bayllius in de trip. examine. Et quidem quoad primam, & ſecundam partem de omnibus, & de plurimis cuiuſuis promiſcuè conditionis, an aliquæ ex prædictis opinionibus ſint eatenus probabiles, aut magis, minuſuè probabiles, quæſtio eſt de ſubiecto non ſupponenti. Quia eiuſmodi quæſtiones ſunt ſupra captum inſipientum de vulgo hominum, quibus proindè per ſeipſos nil videtur circa illas, ſed à ſapientibus accipiunt, quid agant in illarum materia. Nec ſapientes de iis diſputarent, atque pugnarent inter ſe, quæ idiotæ aſſequerentur, & dijudicare poſſent, & circa quæ deceret, vt haberetur ratio iudicij ipſorum. Quoad tertiam, & quartam partem de ſapientibus, vel omnibus, vel plurimis, ideſt ferè omnibus eſt itidem de ſubiecto non ſupponenti eadem quæſtio. Quia circa ea, circa quæ conueniunt viri docti omnes, vel ferè omnes, nil amplius controuertitur, ſed illa aſſumuntur tanquam principia ad decidendas controuerſias. Notum deindè eſt in eiuſmodi Theologorum controuerſijs totidem plus

Digitized by Google

minus ſapientes adeſſe ſolere pro vtralibet parte contradictionis, cumque ſolere eſſe numerum Auctorum pro vtralibet parte, vt de neutra verificari poſſit videri illam Theologis omnibus, aut ferè omnibus. Obſeruatur nimirum hoc in praxi doctrinæ, vt quod vnus, vel alter Theologus è triuio dixerit aduerſus omnes, vel ferè omnes Doctores, non penſi habeatur, nec propterea id in controuerſiam vocetur, plauditurque meritò Philoſopho dicenti in eodem lib. 1. top. cap. 9. ad med. *Nam de quouis contrariæ opinionibus proferente curam habere ſtultum eſt*. Idem denique dico quoad poſtremam partem de ſapientiſſimis, ſeù de viris ſumma ſapientia præditis, & habitis in ſumma reuerentia. Nam quod certum eſt dixiſſe Dionyſium, Auguſtinum, Hieronymum &c. non controuertitur à Theologis, ſed aſſumitur vt principiū ad deciſionem controuerſiarum. Quod ſi quando contingat, ſapientiſſimo, & probatiſſimo aliquid dicenti contradicere ſapientes alios, ipſe id Ariſtoteles ea præcisè de cauſa excludet è numero ſuorum probabilium, vt colligitur ex his verbis in eodem lib. 1. Top. cap. 8. poſt initium. *Ponet enim aliquis* (vt probabile, & vt principium, de quo erat ſermo) *quod videtur ſapientibus, niſi id contrarium ſit multorum opinionibus*. Tanti enim, vt minimum fiunt ſapientes, tametſi inferioris notæ comparati ſapientiſſimo, & probatiſſimo, quanti ſit multitudo imperitorum ſapienti comparata. Patet ergo nullas Theologorum ſententias in rebus apud ipſos controuerſis dici poſſe probabiles, aut magis, minuſue probabiles iuxta phraſim, & eam, quam dicunt definitionem Ariſtotelis. Atque hæc multis eodem pertinentibus prætermiſſis inſinuaſſe ſuffecerit pro ijs, qui libros Topicorum Ariſtotelis non legerunt, vti certiſſimè non legerunt, qui Ariſtotelicam illam diuiſionem, ac deſcriptionem induxerunt in controuerſiam præſentem. Qui enim illos, vel ſaltem primum illorum librum legerunt, certò ſciunt, & quaſi palpant manibus, probabile ab Ariſtotele ſumi actiuè, vt dicebam ſupra, pro principio probationis incertæ, totumque eius ſcopum, & opus in libris topicorum eſſe ſuppeditare probabilia, ſeù loca probabilium in omni genere, tanquam principia idonea ad conficiendos in vtramque partem contradictionis ſyllogiſmos ſuaſibiles, hoc eſt, quibus pertrahi poſſit intellectus ad aſſenſum vtriuſuis partis contradictionis, ſeù poſſit vtramuis partem opinari.

Art. 102. Apud auctores autem Latinos tam veteres, Sanctis quoque PP. comprehenſis, quam recentes idem probabile ſumitur paſſiuè, vt ſimiliter dicebam ſupra, pro approbabili, ſeù pro eo,

quod

quod approbare, & cui adhærere, ac aſſentiri intellectus meritò poteſt cùm formidine tamen partis oppoſitæ. Vt autem res ipſa, de qua controuertitur, innoteſceret diſtinctiùs, & vitaretur quæſtio de voce, præmiſimus, & hic, & in quæſtione controuerſiam noſtram procedere de vſu licito opinionis practicæ, quæ nititur fundamento magni momenti, magni verò, & poſitiuè, & negatiuè, & abſolutè, & comparatiuè, ſeù omnibus hinc, & indè, pro, & contra conſideratis. Fundamentum magni hoc ſenſu momenti dicimus eſſe, quali prudens permoueri, & quali idem aſſentiri ſolet, quale plerunque non fallit, quod magis ſe habet ad verum, quam ad falſum; quod ita ſe habet reſpectu intellectus, ſicut ſe habet reſpectu voluntatis motiuum, quod nec inducit comparatione ſui, nec permittit comparatione oppoſiti neceſſitatem moralem, & tamen pollet vi pertrahendi ad ſe voluntatem omnibus, quæ occurrere cuique poſſunt, vndequaque conſideratis. Huc igitur reſpicere oportet, & videre, an opinio talis fundamenti ſufficiat ad operandum innocenter; & honeſtè ſine peccato, & cum laude, tametſi adſit pro parte oppoſita fundamentum maius ſiuè à ratione, ſiuè ab auctoritate abſque vlla tamen certitudine eiuſdem partis oppoſitæ; quidquid ſit, an eiuſmodi opinio dicenda ſit probabilis, vti dicitur à nobis, an alio aliquo modo ſit nominanda; Et an coincidat, vel non cum probabilitate, ſeù Ariſtotelica, ſeù Academica, aut alia qualibet apud quoslibet alios. Nec enim eſt admodum curandum de voce, cùm res ipſa patefacta ſatis eſt. Quod ſi quis conqueratur expoſitiones iſtas noſtras opinionis probabilis non eſſe methodicas, & indigere vlteriori alia expoſitione ſui, vt quietent intellectum, proptereaque concludat cudendam eſſe definitionem aliam Theologis hucuſque inauditam. Reponam ego imprimis exemplum Philoſophi in commemoratis nuper duabus eius definitionibus, in quarum altera exponit ſuum probabile relatè ad iudicium commune tum hominum, tum ſapientium, & ſpeciale ſapientiſſimorum, ſicut ego expoſui relatè ad prudentem; in altera verò exponit per plerunq; contingens; ſicut ego expoſui per motiuum plerumque non fallens, & quod magis ſe habeat ad verum, quam ad falſum. Nec deſinam ſuggerere monitum Philoſophi, circa quod videri poteſt optima expoſitio D. Thom. lib. 2. eth. lect. 3. initio: *Dicetur autem ſatis,* inquit Philoſophus, *ſi declarabitur perinde, atque ſubiecta materia poſtulat. Ipſum enim exactum non eſt in omnibus ſimili modo rationibus flagitandum,* & paulò poſt. *Amabile igitur de talibus, & ex talibus dicentes groſsè, & figuraliter veritatem oſtendere.*

Ac

Digitized by Google

Ac demum : *Diſciplinati enim eſt in tantum certitudinem quærere ſecundum vnumquodque genus in quantum rei natura recipit. Proximum enim videtur, & Mathematicum perſuadentem acceptare, & Rhetoricum demonſtrationes expetere*. Deinde ea acceptatio ſolùm videtur cadere poſſe in eam expoſitionem, quæ recurrit ad virum prudentem. Reliquæ enim conſtant iuſta forma cum ſuo genere, & differentia. Recurſus autem ad virum prudentem habet auctorem Ariſtotelem in re ſimili lib. 2. eth. cap. 6. poſt med. vbi mediocritatem propriam virtutis exponit ſic: *Quæ quidem mediocritas ratione præfinita ſit, atque ita vt prudens præfiniret*. Idem præſtiterat cap. 4. antè finem exponendo ſic iuſta, & temperata. *Res igitur iuſta, & temperantes dicuntur, cum fuerint tales, quales vir iuſtus, vel temperans ageret. Iuſtus verò vir, & temperans eſt, non qui hæc agit, ſed qui etiam ita agit, vt iuſti, & temperantes ſolent*. Vbi congeminatur, vt vides, recurſus ſimilis noſtro. Et quidem vir prudens eſt res vſque adeò conſpicua, & tot, tantiſque indicijs tàm multipliciter præclara, vt quod relatè ad illum manifeſtatur, ipſa videatur claritate clareſcere. Abſit verò, vt quiſquam propterea relatè ad ſeipſum, quatenus ſuo ſibi iudicio plaudentem de prudentia, librare velit, an fundamentum ſit graue, ſeù magni momenti. Qui enim ita ſibi deffert, ac credit, ſtulto deffert, ac credit, vt vulgo dicitur. Haud minùs abſurdum eſſet, vt dum fundamentum graue, ſeù magni momenti exponitur relatè ad prudentem, prudens viciſſim diſcerneretur ab imprudenti, non per alia indicia, & propria eius prædicata, ſed per hoc ipſum, quod ſoleat moueri fundamentis magni momenti. Sic enim incideret in circulum vitioſum, facilè alioquin vitabilem. Denique expoſitiones iſtæ meæ, ac definitiones ſunt ex ijs, quæ vnanimi conſenſu recipiuntur ab omnibus Theologis, qui egerunt hucuſque de iſta quæſtione in terminis proprijs, itaut nullus reipſa diſſentiat, licet quamplures illorum egerint de ea diligentiſſimè. Eſt autem præſumptuoſum contemnere, & abijcere definitiones communiter, ac vnanimiter receptas, & eſt pariter periculoſum in rebus præſertim moralibus inducere nouas, ac ſingulares definitiones. Quia definitiones paradoxæ inducunt concluſiones paradoxas, quas nemo neſcit in materia morum eſſe valdè periculoſas; & quod eſt cumulus mali, indidem reſultat pertinacia, & incorrigibilitas in doctrina, quia deſtitutus manuductione legitimæ definitionis, à qua dependet tota ſeries reliquæ doctrinæ, neceſſariò redditur incorrigibilis. Quod quale ſit inconueniens, quiuis ſpontè videt, & repræſentat benè Gerſon. par. 2. lib. de reg. moral.

ral. ſub titulo de ſuperbia, & vanagloria: *Pertinacia,* ait, *in opinionibus, & actibus proprijs, per quam quis non eſt paratus corrigi, damnabilis, & vix ſanabilis eſt præſumptio, & dum in rectoribus aliorum, aut apud religioſum eſt, cuncta turbat, & perdit.*

Finis primæ Partis.

Digitized by Google

Digitized by Google

PARS SECVNDA
DE ARGVMENTIS
Ex defectu libertatis opinandi, & phyſicæ, & moralis.

Reproducitur argumentum ex defectu libertatis ad ſpeciem actus opinatiui.

ART. 103. Tranſeo iam ad argumenta olim propoſita aduerſus noſtram ſententiam, & planè digniora, quæ attentè conſiderentur. Quæ enim proſequuti hucuſque ſumus, tricæ potiùs fuere, & æquiuocationes, quam argumenta. Duæ autem ſunt difficultates ex antiquis, circa quas potiſſimum aliquæ de nouo ſuperadditæ fuere ponderationes, quarum altera petitur ex defectu libertatis circa actus opinatiuos inæquales; altera eademque maioris longè momenti petitur ex periculo peccandi, ſeù agendi contra legem, cui ſubeſt operatio conformis opinioni minus probabili, ſimulque minus tutæ. Quia verò circa neutrum intelligi vlla ex parte poſſunt, quæ de nouo ſuperaddita, & ſuperaddenda ſunt, quin ſimul oculis ea etiam ſubiiciantur, quæ dederamus iam in noſtra quæſtione, oportebit, vt nos illa patienter repetamus. Repetemus autem data opera verboſius aliquanto, ac fuſius, quoniam aduertimus nonnullos, & quidem non ad modum paucos facilius adduci, vt multa legant, quam vt multum conſiderent, quæ paucis comprehenſa ſunt lineis; ſicut ſunt, quibus placeat magis longum iter, ſed planum, quam breue, ſed arduum; atque ab huiuſmodi genij, & ingenij hominibus iniecta nobis eſt tota ferè neceſſitas de vtroque eo argumento reſcribendi, cum ſi voluiſſent, attentius ea conſiderare, quæ ſcripſimus prius, aduertere facilè potuiſſent, quomodo inde iis etiam ſatisfieret, quibus denuò perſtrepunt.

Art. 104. Ad argumentum, quod attinet ex defectu libertatis, præmittendum eſt, libertatem circa aliquem actum eſſe duplicem, aliam contradictionis, aliam contrarietatis. Libertas contradictionis, quæ & libertas exercitij dici ſolet, necnon libertas

ad actum, & ad omiſſionem actus, eſt poteſtas eliciendi, ſeù inducendi actum aliquem coniuncta cum poteſtate omittendi, ac ſuſpendendi eundem actum. Libertas contrarietatis, quæ & libertas ſpecificationis, & libertas quoad ſpeciem actus dici ſolet, necnon libertas ad vtrumlibet ex actibus inuicem oppoſitis, vti opponuntur amor, & odium, affirmatio, & negatio circa idem, eſt poteſtas eliciendi, ſeù inducendi actum aliquem coniuncta cum poteſtate eliciendi, ſeù inducendi actum oppoſitum, ideſt actum vel contradictorium, vel contrarium circa idem obiectum eliciendi. Dico vtrobique, ſeù inducendi, quia poteſtas immediata voluntatis reſpectu proprij actus dicitur poteſtas eliciendi, mediata verò poteſtas eiuſdem voluntatis, tum reſpectu alicuius proprij ſui actus, tum reſpectu alicuius actus intellectus, alteriuſue potentiæ ſubordinatæ voluntati, dicitur poteſtas inducendi talem actum per imperium. Certum iam eſt apud omnes ineſſe nobis libertatem exercitij, & contradictionis reſpectu cuiuſuis actus opinatiui. Et ratio eſt, quia opinio ex ſuo conceptu ſe habet ad verum, & ad falſum, atque motiuum opinandi proponitur cum fallibilitate, & cum periculo aliquo falſitatis, quæ eſt ſummum malum intellectus. Nulla autem potentia rapitur cum omnimoda neceſſitate, niſi à puro ſuo bono, & vbi eſt admixta aliqua ratio malitiæ, eo ipſo eſt adiuncta remora, & cauſa ſufficiens, ob quam ſuſpendi ab actu ſuo poſſit. Certum ſimiliter prætereà eſt apud omnes ineſſe nobis libertatem ſpecificationis, & contrarietatis reſpectu cuiuſuis actus opinatiui ſaltem indirectè, & mediatè. Quia poſtquam voluntas, vtens præaſſerta modo libertate ſua exercitij, & contradictionis, ſuſpendit omnem actum tam affirmatiuum, quam negatiuum circa obiectum propoſitum cum ratione dubitandi pro vtraque parte, poteſt vtique applicare intellectum conſiderandis, ac promouendis rationibus vtriuſuis partis, prout ſibi placuerit, eundemque ſimul cohibere, quo minus actu conſideret, ac promoueat rationes partis oppoſitæ. Hoc autem præſtito citò fiet, vt pars prælecta, ſeù magis perplacens nanciſcatur eum apparentiæ, & veriſimilitudinis gradum, ac exceſſum, qui abundè ſufficiat ad aſſentiendum eidem demum parti. Verùm hic modus indirectæ, ac mediatæ libertatis non eſt proprius, ac ſpecialis reſpectu opinabilium, ſed demonſtrabilibus quoque communis. Notum namque omnibus eſt per experientiam manifeſtam, auocari ab vnoquoque intellectum pro libito, & quotieslibet, quominus conſideret veritatem iam demonſtratam, & rationes demonſtrantes, quæ habentur ſub proſpectu, eundemque transferri ad con-

Digitized by Google

conſiderandas, & omnibus modis promouendas rationes ſuadentes oppoſitum; atque hoc pacto vnumquemque traduci pro libito à veritatibus, tum ex fide diuina certis, tum euidentibus etiam iam agnitis, vt talibus, ad abſurdiſſimos errores. Neque de hoc libertatis genere circa actus intellectus ſiuè certos, ſiuè incertos, ſiuè euidentes, ſiuè obſcuros, eſt vlla apud authores controuerſia. Quapropter quicunque negata libertate ſpecificationis, ſeù contrarietatis quoad actus ſcientificos, affirmant nihilominus eandem quoad actus opinatiuos, cenſendi eo ipſo procul dubio ſunt affirmare quoad actus opinatiuos libertatem ſpecificationis immediatam, & formalem.

Art. 105. Quæſtio itaque eſt de libertate iſta immediata ſpecificationis quoad actus opinatiuos. An videlicet voluntas poſſit imperio ſuo adigere, ac determinare intellectum, vt aſſentiatur vtrilibet parti, prout ex alijs motiuis proprijs voluntatis eligere, ac imperare opinabundo ipſi placuerit, quoties adſunt, & habentur in proſpectu rationes dubitandi pro vtraque parte contradictionis, tametſi rationes vnius partis ſint efficaciores, & maioris momenti, quam rationes partis oppoſitæ? Sententiam affirmatiuam eiuſmodi libertatis tenent communiter, qui nobiſcum conſentiunt quoad vſum licitum opinionis minùs probabilis, & minùs tutæ, vt neceſſe minimè ſit ſingulos ſeorſim quoad hoc punctum referre. Solius P. Suarez placet hic verba referre, quia non nemo illum tentauit in dubium reuocare, cum tract. 2. in 1.2. diſp. 10. ſect. 10. ponat iſtas duas concluſiones: *Dico tertiò: Quando iudicium intellectus eſt euidens non pendet à voluntate in ſpecie actus. Dico quartò: Quando intellectus non habet euidentiam de aliquo obiecto poteſt moueri à voluntate ad ſpeciem actus.* Qui autem opinatur, nunquam habet euidentiam de obiecto, circa quod opinatur, ſub ea ea ratione, ſub qua de eo opinatur. Ergo ex ſententia P. Suarez intellectus diſpoſitus ad opinandum, quocunque demum modo ad id diſpoſitus ſit, ſemper poteſt moueri à voluntate ad ſpeciem actus. Idem docet D. Thom. lib. 3. eth. lect. 13. antè med. Vbi agens determinatè de opinionibus, circa quas verſatur præſens noſtra controuerſia principalis, nempè de opinionibus practicis, dicit: *Sed quia operabilia ſunt contingentia, non cogitur ratio ad aſſentiendum huic, vel illi, ſicut accidit in demonſtratiuis, ſed in poteſtate habet homo, quod aſſentiat vni, vel alij parti contradictionis, ſicut accidit in omnibus opinabilibus, & maximè circa operabilia, in quibus plurima attenduntur, ſecundum quorum quodlibet aliquid poteſt iudicari bonum.* Atque in hanc ſententiam exponit Ariſtotelem inibi dicentem: *At ſi habitus ipſius aliquo modo ſibi quiſque eſt cauſa, erit*

Digitized by Google

& apparentiæ ipſe ſibi quodammodo cauſa. Quia videlicet imperium, ſeù motio voluntatis quoad opinandum euadit conforme inclinationi habitus præexiſtentis, & propria cuiuſque libertate adquiſiti prius, atque huic deindè imperio, ſeù motioni euadit neceſſariò conformis apparentia, ſeù opinio hæc potiùs, quam oppoſita; idque etiam immediatè, quod ſolùm eſt proprium apparentium, & opinabilium; & non tantùm mediatè, ac per gyrum, quod in demonſtrabilibus quoque fieri poteſt, vt dictum eſt. Negant nihilominus communiter eandem hanc libertatem ſpecificationis quoad actus opinatiuos, qui nobis contradicunt quoad vſum licitum opinionis minus probabilis, ſimulque minus tutæ, atque inter alios promouet eam ſententiam præcipuo conatu, & fusè P. Mercorus in ſua Baſi part. 2. ab artic. 3. ad 8.

Art. 106. Tria ſunt præcipua huius ſententiæ negantis fundamenta, quibus eius auctores probare nituntur, quando in re incerta ex defectu euidentiæ, vel nullæ in alterutram partem occurrunt rationes, vel æquales vtrimque apparent rationes, in neutram partem poſſe intellectum iudicando determinari, ſiue ex ſe, ſiue ex imperio voluntatis; quando verò rationes, ſeù probationes qualeſcunque ſunt efficaciores, maioriſque momenti pro vna parte, quam pro parte oppoſita, tunc intellectum neceſſariò, ex imperio voluntatis, vel ſuſpendi omninò ſicut prius, vel ei parti aſſentiri, pro qua militant probationes meliores; idque exponunt, nonnulli etiam probant exemplo bilancis, quæ hæret in medio, ſiue inſint vtrimque æqualia pondera, ſiue neutram partem vllum pondus grauet; ſi verò inſint pondera inæqualia, ruit neceſſariò in eam partem, ad quam trahit maius pondus. Primum fundamentum ſumitur ex auctoritate Ariſtotelis dicentis lib. 3. de anima tex. 153. *Licet fingere pro libito quidquid volumus; opinari autem in nobis non eſt. Neceſſe enim eſt verum, aut falſum dicere.* Vbi ponderatur primum negatiua vniuerſalis; *opinari in nobis non eſt*. Eſſet autem in nobis, ſi liberum nobis eſſet aſſentiri vtrilibet parti pro libito; ſicut eligere media eſt in nobis iuxta veritatem, & iuxta frequentem phraſim Philoſophi lib. 3. eth. cap. 1. 2. & 5. & alibi, non alia profectò de cauſa, quam quia medium propoſitum proſequimur, aut reijcimus pro libito. Ponderatur rurſus cauſalis; *neceſſe enim eſt*, quæ eſſet inſufficiens, nilque conferret ad intentum, niſi ſupponeretur tanquam certum, ac indubitatum, neque verum dici poſſe, neque falſum, quin adſit ratio, vi cuius determinetur, & quaſi alligetur intellectus ad alterutrum ex illis determinatè. Hoc enim ſublato oppoſitum

po-

potiùs verificaretur; nempè liberum eſt verum, aut falſum dicere.

Exponitur teſtimonium Philoſophi de neceſſitate opinantis.

ART. 107. Vt appareat nil aduerſarijs prodeſſe hoc teſtimonium, conferendum illud eſt cum alio ſimili eiuſdem Philoſophi teſtimonio in eodem opere de anima lib.2. text.60. vbi ſic habet: ***Idcirco intelligere quidem eſt in ipſo, cum voluerit; ſentire autem non eſt in ipſo: Neceſſe enim eſt adeſſe ſenſibile.*** Ex quibus profectò verbis nemo ſanus intulerit, vel intelligere noſtrum nulla prorſus neceſſitate eſſe reſtrictum, vel nullum prorſus eſſe locum liberæ electioni quoad ipſum ſentire; cum ſit manifeſtum, non eſſe liberum nobis ea etiam, quando voluerimus, intelligere, quę nullo vnquam ſenſu percepimus prius, nilque in intellectu eſſe poſſe, quod non fuerit prius in ſenſu; eſſe verò liberum nobis, album videre, vel nigrum, & tangere molle, vel durum, cum vtrumque ſimul adfuerit. Quapropter ſolum ſubintelligitur diſcrimen libertatis quoad intelligere, & defectus libertatis quoad ſentire, quantum ſufficit ad concludendam, quæ ſola intendebatur, diſtinctionem intellectus à ſenſu, & quantum euincunt rationes vtrobique adhibitæ; quatenus, vt vulgò dicitur, ſenſus dictorum rectè colligitur ex rationibus dicendi, idque maximè in ratiocinante iuſtè, vt in Ariſtotele. Sufficit autem ad concludendam diſtinctionem inter intellectum, & ſenſum quæcunque ſpecialis libertas quoad intelligendum, quæ eadem non detur quoad ſentiendum. Concludunt verò ſpecialem aliquam libertatem quoad intelligendum, eiuſdemque libertatis defectum quoad ſentiendum rationes pro vtraq; ea parte propoſitæ à Philoſopho. Quia videlicet vniuerſalia, quæ ſunt obiectum intellectus, inſunt quodammodo in anima; ex quo ſemel præhabitæ fuere illorum ſpecies, ideoque intelligi quandolibet, & quoties libet poſſunt, ſiue adſint ſecundum ſe, ſiue abſint obiecta illa, ex quibus primitus emanauerant ſpecies deſeruientes ad eorundem vniuerſalium abſtractionem. At ſenſibilia ſunt extra animam, nec illis ſemotis manent amplius eorum ſpecies intentionales, ac proinde ſentiri eodem modo minimè poſſunt pro libito, niſi adſint phyſicè, quoties ſentienda ſunt. Sicut ergo hac ratione nil obſtante ſupereſt nihilominus in nobis aliqua libertas quoad ſenſibilia, actuſque ſentiendi, ita etiam reſpectu opinabilium, & opi-

& opinionum poteſt in nobis ſupereſſe aliqua libertas nil obſtante teſtimonio Philoſophi nobis obiecto, eiuſque rationo, & ſcopo.

Art.108. Scopus nimirum in illo loco eſt ſtatuere diſtinctionem inter opinionem, & phantaſiam, ſeu imaginationem, ſicut in loco priori inter intellectum, & ſenſum. Ratio in hunc ſcopum eſt, ſicut in priorem, ex amplitudine libertatis ad imaginandum, & ex reſtrictione libertatis eiuſdem ad opinandum. Imaginamur enim, quæ, & quando, & qualiter placet, ſiue vera, ſiue falſa ea ſint, ac appareant; id eſt, ſiue adſit aliqua, ſiue nulla prorſus adſit ratio aut veritatis, aut falſitatis. Opinari autem nequaquam poſſumus, quin dicamus verum eſſe, aut falſum, affirmemus, aut negemes, quod opinamur; Vbi ſupponitur tanquam per ſe, aut per experientiam manifeſtam omnibus notum, ac indubitatum, nos nec verum aliquid eſſe, nec falſum enunciare, ſeu nec affirmare, nec negare quidquam poſſe, quin adſit ratio aliqua ſic enunciandi; atque rationem talem non ſemper nobis adeſſe pro libito pro qualibet indiſcriminatim coniunctione rerum; aut diſiunctione. Vnde liberum eſt imaginari montem aureum, hominem volantem, ipſum imaginantem iam mortuum, & ſimilia; eadem autem affirmare non eſt liberum; ſed ſi opinari circa ea libeat, neceſſe erit illa negare, quia ratio negandi præſtò eſt, affirmandi verò nulla eſt; idemque dicitur de negabilibus, & minimè affirmabilibus eodem modo. Conuincit itaque manifeſtè intentum ratio Philoſophi ijs ſolis admiſſis, quæ ſunt certa, ac indubitata apud omnes de amplitudine libertatis ad imaginandum, & de reſtrictione libertatis eiuſdem ad enunciandum, ſeu opinandum. Quapropter ſicut inaniter inde inferretur vlterius libertatem imaginandi nullam omninò pati reſtrictionem, atque adeo nos ea etiam imaginari pro libito poſſe; quorum nullas vnquam ſpecies præhabuerimus per ſenſum externum; ita non minus inaniter infertur defectum libertatis quoad opinandum eſſe talem, vt cum nulla catenus libertate compatibilis ſit, proindèque liberum nobis nunquam eſſe poſſe opinari pro libito vtramlibet partem contradictionis, tametſi adſint ſimul rationes ſufficientes pro vtralibet parte contradictionis, ſeu tam ad affirmandum, quam ad negandum. Perindè namque non dicit hoc ſecundum Philoſophus, atque non dicit illud primum; & perindè certum eſt neutrum eſſe neceſſarium ad ſcopum eius, vt patet ex dictis. Ac demum qualis debeat eſſe ratio, quæ ſupponitur eſſe neceſſaria tam ad dicendum verum, quam ad dicendum falſum eſſe aliquid, ſeu tam ad affirmandum, quam ad negandum;

dum; an ſcilicet debeat eſſe præualens ex ſe, & efficacior, quam ratio partis oppoſitæ, an illi æqualis; an euidens, & certificatiua, an probabilis, & incerta? nec determinatur ibi à Philoſopho, nec inſinuatur. Verùm neque determinari, aut inſinuari id ibi aut poterat, aut expediebat. Quia licet interpres poſuerit verbum, *opinari*; certum tamen eſt Philoſophum ibi agere de enunciare, & exiſtimare in genere prout abſtrahit ab exiſtimatione, & enunciatione certa, & incerta; per ſe, & per aliud nota; prudenti, & ſtulta; vt patet intuenti contextum præcedentem; & maximè eum, qui ſubſequitur immediatè. Quia poſt rationem alteram diſtinctionis eiuſdem inter phantaſiam, & enunciationem, ſeù exiſtimationem ſubdit ſic: *Sunt porrò & ipſius exiſtimationis differentiæ, ſcientia, & opinio, & prudentia, & quæ his contraria ſunt, de quorum differentia alia ſit diſputatio*. Patet autem agendo de genere complectente ſub ſe differentias vſque adeò inter ſe diſſidentes, & indigas rationum æquè inuicem diuerſarum, non potuiſſe, certè non debuiſſe determinari, vel etiam inſinuari qualitatem hanc potiùs, quàm illam rationis requiſitæ ad enunciandum, ac exiſtimandum. Subinducunt igitur de ſuo aduerſarij abſque vllo fundamento in Ariſtotele rationem opinandi ſemper, ac neceſſariò debere eſſe præualentem ex ſe, & maiorem ſimpliciter, quam ſit ratio præconcepta partis oppoſitæ. Prior in contrarium ponderatio ex art. 106. ideò eſt defectuoſa, quia in ſermone comparatiuo, qualis ibi eſt ſermo Philoſophi, ad verificandam negatiuam de altero extremorum ſufficit, ſi id, & catenus illi deſit, quod & quatenus affirmatum fuit de altero extremo. Affirmata autem fuerat libertas quoad imaginandum nullius indiga rationis, ſeù præualentis, ſeù non præualentis. Negatur igitur in nobis eſſe opinari, vtique abſque vlla ſimiliter ratione ſeù præualenti, ſeù non præualenti, à quibus differentijs meritò præſcinditur. Altera ponderatio ideò deficit; quia licet in opinante neceſſitas dicendi verum, aut falſum poſſit eſſe coniuncta cum aliqua catenus libertate, atque hæc libertas ſit itidem in tali materia inſeparabilis ab aliqua neceſſitate, vt patet ex dictis, non tamen erat è re, vt quidquam diceretur de libertate, ſed ſolùm vt exprimeretur neceſſitas quatenus oppoſita amplitudini libertatis præaſſertæ ad imaginandum; & qualem ſolam probat ratio ſubinducta ab ipſo Philoſopho, vt viſum iam eſt. Præterea vtraque ponderatio patitur manifeſtam inſtantiam in altero illo teſtimonio à nobis expenſo in articulo præcedenti, vt apparet conſideranti, quæ ibi notata ſunt. Oportuit me totidem verbis hæc dicere propter aduerſariorum inſiſtentiam in eo

teſti-

teſtimonio, cum teſtimonium ipſum, quantum eſt de ſe, nullo, aut vix vllo indigeat commentario, vt concilietur cum ſententia aſſertiua libertatis quoad ſpeciem actus opinatiui. Nam ego ipſe, qui eiuſmodi libertatem affirmo eo modo, quem mox exponam, dico ſimiliter de plano, & pleno ore pronuncio; Neceſſe eſt opinantem verum dicere, aut falſum, affirmare, aut negare, neque fieri poteſt, vt quiſquam opinetur, quin verum, aut falſum dicat; affirmet, aut neget, & neceſſe rurſus eſt adeſſe aliquam rationem ad dicendum, tum verum, tum falſum; tum ad affirmandum, tum ad negandum; neque liberum eſt verum dicere, aut falſum; affirmare, aut negare, ſicut eſt liberum quiduis imaginari abſque vlla ad id ratione. Quid tum ad propoſitum?

Proponitur ſecundum, & tertium argumentum aduerſus libertatem opinandi.

ARt.109. Secundum aduerſariorum fundamentum eſt. Quia intellectus eſt potentia neceſſaria, atque centrum, ſeù proprium, & adæquatum bonum ipſius eſt ſola veritas. Omnis autem potentia neceſſaria neceſſariò mouetur ad ſuum bonum, ac centrum iuxta ſolam præualentem, ac efficaciorem inclinationem præuiam ad illud. Ergo intellectus præuentus rationibus dubitandi in vtramque partem, neceſſariò adhæret illi parti, pro qua ſtat maior apparentia veritatis, ſeù maior, ac efficacior probatio.

Art.110. Tertium fundamentum eſt. Quando pro vtraque parte contradictionis proponuntur rationes inuicem æquales, ad neutram poteſt determinari intellectus per imperium voluntatis. Ergo multò minus poteſt per idem imperium determinari ad eam partem, cui fauet minor ratio, ſeù cuius eſt probabilitas minor. Patet conſequentia. Quia cui eſt impoſſibile, quod minus eſt, ſeù ex ſe minus difficile eſt, non poteſt eſſe poſſibile, quod intra idem genus eſt plus, ſeù ex ſe difficilius eſt. Patet autem eſſe quid minus, atque ex ſe minus difficile flectere intellectum per imperium aduerſus vim motiui æqualis, quam aduerſus vim motiui ſuperioris, ac efficacioris. Ergo ſi primum illud præſtare non poſſit voluntas imperio ſuo, multò minus hoc ſecundum præſtare poterit. Antecedens probatur auctoritate, & ratione D.Thomæ quæſt.14. de verit.art.1.corp. poſt initium. *Sic igitur intellectus noſter poſſibilis reſpectu partium contradictionis ſe habet diuerſimodè.*

Digitized by Google

modè. Quandoque enim non inclinatur magis ad vnum, quam ad aliud, vel propter defectum mouentium, ſicut in illis problematibus, de quibus rationes non habemus, vel propter apparentem æqualitatem eorum, quæ mouent ad vtramque partem, & iſta eſt dubitantis diſpoſitio, qui fluctuat inter duas partes contradictionis. Quandoque verò intellectus inclinatur magis ad vnum, quam ad alterum, ſed tamen illud inclinans non ſufficienter mouet intellectum ad hoc, quod determinet ipſum ad vnam partem totaliter, vnde accipit quidem vnam partem, tamen ſemper dubitat de oppoſita, & hæc eſt diſpoſitio opinantis, qui accipit vnam partem contradictionis cum formidine alterius. Ergo ex ſententia D.Thomæ impoſſibile eſt, vt quis opinetur aliquid determinatè ſub motiuis in vtramque partem æqualibus; idque eſt tam patenter impoſſibile, quam patenter impoſſibile eſt, vt qui eſt diſpoſitus ad dubitandum, ea ipſa diſpoſitione ſit ſimul diſpoſitus ad opinandum, ſi placeat opinari; ideſt iuxta partitionem factam expreſsè à D.Thoma, vt qui ſubeſt motiuis in vtramque partem æqualibus, eo ipſo ſubſit inæqualibus, eademque ſint inuicem æqualia, & inæqualia. Vnde etiam fieret, quod non minus diſſonum eſt, vt ligatus per idipſum,quo ligatur,liberaretur à ligamine,& ſolueretur, ipſumque ligamen eſſet ſolutio ligaminis pro ſolo beneplacito ligati. Nempe dubitans comparatur ligato, & rationes dubitandi ſunt ligamen, & ſimiliter ratio opinandi eſt ſolutio. Audiatur Ariſt. lib.3. Metaph. cap.1. *Ineſt autem inueſtigare volentibus præ opere bene dubitare. Poſterior enim inueſtigatio priorum eſt ſolutio dubitatorum. Soluere enim non eſt ignorantis vinculum, ſed mentis dubitatio hoc de re demonſtrat. Quatenus enim dubitat, eatenus ſimile quiddam ligatis patitur. Vtroque namque modo impoſſibile eſt ad vlteriora procedere.* Et ibi D.Thomas: *Sicut enim qui habet pedes ligatos non poteſt in anteriora procedere ſecundum viam corporalem; ita ille,qui dubitat quaſi habens mentem ligatam, non poteſt in anteriora procedere ſecundum viam ſpeculationis; & ideò ſicut ille, qui vult ſoluere vinculum corporale, oportet, quod priùs inſpiciat vinculum, & modum ligationis, ita ille, qui vult ſoluere dubitationem, oportet, quod prius ſpeculetur omnes difficultates, & earum cauſas.* Impoſſibile igitur eſt, vt non ſuperueniente ratione ſolutiua maiori, quam quæ ligabat, ſuſpendebatque mentem, ligamen dubitationis diſſoluatur, & exiſtat opinio determinata in vnam potiùs partem, quam in alteram.

Art.111. Vt ijs duobus argumentis plenè ſatiſfiat, ſimulque præoccupentur quædam aliæ ſimiles circa idem ponderationes, expedit, vt noſtram ſententiam circa libertatem voluntatis quoad actus opinatiuos integrè ponamus ob oculos, præmonito tamen prius vtrumque argumentum eadem ferè vi probare aduerſus

O etiam

etiam libertatem contradictionis,ſeù exercitij. Quia quoad primum non minus eſt de conceptu cauſæ neceſſariæ,vt moueatur, ac determinetur iuxta inclinationem præualentem, nec maneat ſuſpenſa aduerſus eius vim, quàm vt maneat ſuſpenſa nulla in alterutram partem admota inclinatione præualenti. Quoad ſecundum verò, eiuſdem rationis videtur eſſe, neutram ex rationibus æqualibus iuuare, ac promouere imperio poſſe, atque rationem maiorem, ac præualentem frænare, & ſuſpendere eodem imperio minimè poſſe. Certè qui bilancem vtrimque æquiponderatam in neutram partem manu trahere, atque inclinare poſſet, nec etiam tenere in medio, ac ſuſpendere poſſet prægrauante in alteram partem maiori pondere. Sed iam rem ipſam abſolutè conſideremus.

Adſtruitur libertas ſpecificationis quoad actus opinatiuos.

ARt. 112. Dicendum eſt liberum eſſe in vtramlibet partem opinari, atque adeò conuenire nobis libertatem ſpecificationis, ſeù contrarietatis quoad actus opinatiuos, quandocunque motiua vtrimque apparentia ad opinandum ſunt heterogenea, ſeù diuerſæ rationis,& ſe habent tanquam excedens,& exceſſum, itaut neutra ex parte exceſſus ſimpliciter ſit euidens, atque omninò manifeſtus. Addo iſtas,ſeu limitationes, ſeù declarationes, alteram de heterogeneitate, ſeù diſſimilitudine mutua motiuorum, alteram de exceſſu alterius partis non euidenti, non manifeſto, ac indubitato. Addo, inquam iſtas duas limitationes, non ea præcipuè de cauſa,quia ſententiam in vtraque contentam cenſeo eſſe veram, ſed potiùs quia neutrius eiuſmodi extremorum comparationis diſcuſſio quidquam confert ad punctum principalis controuerſiæ de vſu licito opinionis minus probabilis. Fieri namque minimè poteſt, vt ex opinionibus inuicem contradicentibus altera ſit magis, altera minus probabilis, ſi motiua opinandi vtrimque ſint ſimilia, & æqualia; quandoquidem maior, & minor probabilitas opinionis deſumitur,& vnicè dependet ex maioritate, & minoritate motiui. Similiter fieri non poteſt, vt opiniones inuicem contradicentes maneant ambæ probabiles apud eum, cui eſt euidens, & manifeſtum, ac indubitabile, alteram opinionum niti motiuo abſolutè, & ſimpliciter omnibuſq; hinc, & inde conſideratis maiori. Quia ad probabilitatem opinionis requiſitum in proemio à nobis fuit,vt nitatur opinio fundamen-

Digitized by Google

damento, & abſolutè, & comparatiuè magno; ideſt fundamento, quod non ſolùm ſeorſim, & ſecundum ſe ſit difficile ſolubile, & validè pertrahat ad aſſenſum; ſed quod comparatum etiam cum fundamento oppoſitæ partis retineat adhuc vim magnam pertrahendi ad aſſenſum. Quando autem fundamentum vnius partis contradictionis euidenter, & manifeſtè, atque omninò indubitanter eſt maius, quam fundamentum oppoſitæ partis, eo ipſo fundamentum iſtud minus euadit paruum ſub ea comparatione, nec retinet amplius vim magnam pertrahendi intellectum ad aſsēſum. Hac igitur de cauſa do potius aduerſarijs per modum ſuppoſitionis, quam aſſeram, & defendendum ex profeſſo ſuſcipiam, nullam nobis ineſſe libertatem opinandi indifferenter in vtramlibet partem, quando vel motiua vtriuſque partis ſunt omninò ſimilia, & æqualia, vel exceſſus motiui pro vna parte eſt euidens, ac prorſus indubitatus. Similia porrò, & æqualia non ſunt apud me duo prædicata realiter inter ſe diſtincta, aut vllo pacto ſeparabilia, ſed prorſus inſeparabilia, & conuertibilia mutuò, atq; eſſentialiter idem, vt oſtendi ratione efficaci lib. 1. curſ. Theol. quæſt. 44. ad 7. art. 2. & 3. eademque ratione, ſed multò melius, & efficacius propoſita, magiſque comprehenſa idem demonſtrat ex profeſſo D. Thom. lib. 3. con. gen. cap. 97. & quæſt. vnica de anim. art. 7. & pluribus ingenioſè confirmat magnum olim ſcholæ meæ decus P. Euſebius Truchſes part. 3. Quodl. 2. & in Miſcell. theorem. 6. vbi & exhibet diſcurſum D. Thomæ verbis eiuſdem. Differunt autem ratione noſtra quatenus ſimilia, & diſſimilia dicuntur relatè ad conceptus noſtros, alterum confuſiuum, ſeù indiuiſim, atque indiſtinctè abſtractiuum, alterum diſcretiuum, ſeù diſtinctè repreſentatiuum, æqualia verò, & inæqualia dicuntur relatè ad communem menſuram phyſicam.

Art. 113. Obſeruandum prætereà eſt, me non aſſerere, nec aſſerendam putare, ſed reijciendam potius libertatem ad opinandum vtramlibet partem contradictionis in ſenſu compoſito iudicij de maiori probabilitate vnius partis, quam oppoſitæ; itaut quis iudicet fundamenta vnius partis eſſe maiora, habere maiorem veriſimilitudinem, eandemque partem reddere probabiliorem, quam oppoſitam; atque retento hoc iudicio iudicet nihilominùs partem hanc oppoſitam eſſe abſolutè veram, tametſi minus fundata ſit, minuſque veriſimilis, & minus probabilis. Impoſſibile namque eſt, vt quod alicui videtur falſum, videatur nihilominus eidem ſimilius vero, quam quod putat verum eſſe: ſicut eſt impoſſibile, vt quis iudicet eſſe ſimilius albo, quod

iudicat eſse nigrum, quam quod iudicat eſse album. Nec enim minus repugnat putatum falſum ſimul putari ſimilius verò, aut putatum nigrum ſimul putari ſimilius albo, quàm quod putatur verum, aut album eſse, quàm repugnet falſum ipſum ipſi verò, aut nigrum ipſum ipſi albo eſse ſimilius, quàm verum vero, & album albo. Ità nempè ſe habet putare ad putare in eodem reſpectu eorundem, ſicut eſse ad eſse ſub eadem comparatione; & compoſſibilia, atque incompoſſibilia in natura ſunt pariter ſecundum ſuum formalem conceptum compoſſibilia, atque incompoſſibilia in mente quoad partem iudicatiuam, quæ ſola determinat res intentionaliter ad eſse potius, quàm ad non eſse; & è conuerſo. Vndè quod apud nonnullos circumfertur nomine Ariſtotelis: *Multa falſa ſunt probabiliora veris,* non eſt imprimis Ariſtotelicum ſub his terminis, ac deindè eſt accipiendum de falſis in ſe, ſeù falſis reipſa tantum, non verò de falſis apud eum, ſeù eius æſtimatione, apud quem, ſeù cuius æſtimatione probabiliora ſunt. Quem ſenſum exprimit diſtinctè Ariſtoteles lib.8. Top. cap.4. paulò poſt princ. *Nil enim prohibet alicui videri, quæ non ſunt, magis, quàm vera*, ideſt veriſimilora reputari, non quæ falſa ab eodem reputantur, ſed quæ tantum falſa ſunt. Hinc nulla eſt in conſequentia, ſed maxima cohærentia in P.Suarez tract.2.in 1.2 diſp.10. ſect.1. quatenus cum diſertè ſtatuiſset libertatem quoad ſpeciem actus, quando deeſt euidentia de obiecto, vt retulimus ſupra art. 105. paucis interiectis ſubdit. *Mihi prababile eſt non poſſe moneri* (intellectum à voluntate) *niſi in illud, quod vero ſimilius, & probabilius apparet*. Ex ſuppoſitione nimirum, quòd vero ſimilius, & probabilius iudicetur, ſeù appareat enunciatiuè. Alioquin enim dirueret iſta ſua limitatione illam ſuam concluſionem in eodem contextu proximè poſitam, vt patet attentè conſideranti, & perindè eſset, atque ſi ſubdidiſset: Mihi probabile eſt meam hac ipſa de re concluſionem eſse falſam. Eodem ſenſu loquuntur nonnulli alij dicentes non eſse liberum opinari contra eam partem, quæ cuique videtur probabilior, ideſt, quæ ab vnoquoque iudicatur probabilior. Eſt enim vſu receptum, vt dicatur; mihi videtur pro, ego iudico; hoc apparet mihi melius pro, hoc iudico melius, vtque talia non dicantur ex vi ſolius apprehenſionis ſimplicis, aut rationis dubitandi, qualiſcunque ea ſit, ſiuè clarior, ſiuè obſcurior, ſiuè fortior, ſiuè debilior.

Art.114. Procedit itaque concluſio noſtra de libertate ad opinandum in vtramlibet partem ſub motiuis inuicem diſſimilibus & reipſa diſparibus, neutrius tamen partis exceſſu exiſtente omninò

Digitized by Google

ninò manifeſto, ac prorſus indubitato, aut agnito, ac præiudicato ab ipſo, qui adhuc eſt in actu primo proximo opinandi conſtitutus; atque in hoc ſenſu ità progredietur probatio, vt obiter confirmentur, ac corroborentur, quæ modo præſuppoſuimus omnia. Probatio autem eſt talis. Voluntas poteſt ſeipſam immediatè determinare per ſuam liberam electionem ad vtrumlibet ex motiuis inuicem oppoſitis, & inter ſe inæqualibus, dummodò vtrumuis excedat alterum ſecundum aliquid. Ergo eadem voluntas poteſt mediatè determinare intellectum per ſuum imperium ad vtrumlibet ex motiuis oppoſitis ſimiliter, & inæqualibus. Antecedens multiplici auctoritate, & ratione ſtabilitum, ac demonſtratum à nobis eſt lib.3.Curſ.Theol. tota qu.12. eique ſuffragatur vniuerſalis Theologorum conſenſus cum D.Thom.1.2.q.13.art.6. Fauet itidem conſequentiæ D.Tho.1.2. quæſt.17.art.6.ad 1. Præmiſſa enim libertate voluntatis ad inducendum aſſenſum, vel diſſenſum, vti mox referam. Subdit paritatem à nobis intentam his verbis: *Ad primum ergo dicendum, quod ratio hoc modo imperat* (mediante voluntate) *ſibi ipſi, ſicut & voluntas mouet* (immediatè) *ſeipſam vt ſupradictum eſt* (& indè à nobis inſinuatum eſt) *in quantum ſcilicet vtraque potentia reflectitur ſupra ſuum actum, & ex vno in alium tendit*. Ratio paritatis, & ſimul ratio à priori antecedenti, & conſequenti communis eſt. Primum inclinatio voluntatis ad bonum non eſt minor, quàm inclinatio intellectus ad verum, cum bonum ſit centrum voluntatis, ſicut verum eſt centrum intellectus; ac proindè, quod inter motiua vtriuſque potentiæ diſparia eſt maius, non minori vi trahit voluntatem ad amorem, quàm intellectum ad aſſenſum. Deindè voluntas non minorem habet facultatem determinandi mediatè per ſuum imperium potentias ſibi ſubordinatas, inter quas eſt intellectus, quàm determinandi ſemetipſam formaliter, & immediatè per ſuam electionem, eadem vtrobique præexiſtente proportionali diſpoſitione in actu primo proximo. Quia ſubordinatio potentiæ neceſſariæ reſpectu potentiæ liberæ ad hoc eſt inſtituta, vt imperium potentiæ liberæ ſubeat vices electionis propriæ reſpectu potentiæ neceſſariæ, adeòque vt potentia neceſſaria determinetur per imperium potentiæ liberæ ad ea omnia, & ſub ea omni diſpoſitione proportionaliter, ad quæ & ſub qua eadem potentia libera determinatur immediatè per electionem propriam; id eſt homo libera ſua electione inducit, & impedit cæteras ſuas operationes ad eum proportionaliter modum, & ſub ea ad eaſdem operationes proportionali diſpoſitione, quo, & ſub qua per eandem ſuam liberam electionem proſequitur, &

fugit

fugit, & proſequendo, ac fugiendo inducit, ac impedit res alias conuenientes ſibi, & diſconuenientes; quarum vtique eligendarũ, ac reijciendarum liberam facultatem perperam haberet, ſi nõ haberet facultatẽ æquè liberam inducendi, ac impediendi imperio ſuo ſuas illas alias operationes ſub aſſimili ad eaſdẽ diſpoſitione; cum non niſi mediantibus iſtis cæteras res electas, aut reiectas, ſeù inducere, ſeù impedire poſſit. Propoſitio denique motiuorum eligiendi, ac reijciendi, affirmandi, ac negandi diſſimilium, & quorũ vtrumlibet ſe habeat tanquam excedens, & exceſſum reſpectu alterius eſt diſpoſitio proportionaliter prorſus eadem ad actus, tum electionis, & reiectionis, tum affirmationis, ac negationis. Tale nempè eſt affirmare, & negare reſpectu intellectus, quale eſt velle, & nolle reſpectu voluntatis; & ſicut ſe habent fines in eligibilibus, ità ſe habent principia in ſcibilibus, vt tradit ſæpè D. Thomas ex Philoſopho, & videri poteſt 1. 2. q. 13. art. 5. & 6. Ac proindè qualis diſpoſitio prævia, & quales fines, qui ſunt motiua voluntatis, ſufficiunt ad volendum pro libito, vel nolendum, talis prævia diſpoſitio, & talia principia, quæ ſunt motiua intellectus, ſufficiunt ad affirmandum pro libito, vel negandum. Fieri igitur minimè poteſt, vt voluntas poſſit, vti certiſſimè poteſt, determinare ſeipſam immediatè per electionem, & ſimiliter non poſſit determinare intellectum mediatè per imperium ad vtrumlibet pro libito ex actibus inuicem oppoſitis ſub motiuis vtrobique ſimiliter oppoſitis inuicem, atque inter ſe diſparibus modo iam præindicato.

Art. 115. I. Agnoſcit iterum luculenter D. Thomas rationem iſtam paritatis, & à priori circa intellectum, & voluntatem quoad flexibilitatem vtriuſque ad oppoſita ex vi motiuorum inæqualium, & diſſimilium inuicem pugnantium, dum dicit quæſt. 6. de malo art. 11. ad 10. *Dicendum quod de intellectu, & voluntate quodammodo eſt ſimile, & quodammodo diſſimile. Diſſimile quidem quoad exercitium actus. Nam intellectus mouetur à voluntate ad agendum; voluntas autem non ab alia potentia, ſed à ſeipſa. Sed ex parte obiecti eſt vtrobique ſimilitudo. Sicut enim voluntas mouetur ex neceſſitate ab obiecto, quod eſt omnifariam bonum, non autem ab obiecto, quod poteſt accipi ſecundum aliquam rationem, vt malum, ità etiam intellectus ex neceſſitate mouetur à vero neceſſario, quod non poteſt accipi vt falſum; non autem à vero contingenti, quod poteſt accipi vt falſum.* Ibidem ad 15. tangit rationem à priori eius indifferentiæ in voluntate communem ſuo modo intellectui iuxtà æquiparationem modo relatam. *Sic ergo, ait, illa cauſa, quæ facit voluntatem aliquid velle, nou oportet quod ex neceſſitate hoc faciat, quia poteſt per ipſam voluntatem impedimentum*

præ-

præſtari, vel remouendo talem conſiderationem, quæ inducit eum ad volendum, vel conſiderando oppoſitum, ſcilicet quod hoc, quod proponitur vt bonum, ſecundum aliquid non eſt bonum. Quæ ſecunda diſiunctionis pars verificatur in concurſu motiuorum inuicem oppoſitorum, quorum vtrumlibet comparatur cum altero tanquam excedens cum exceſſo; ac proindè vtrumlibet ſecundum aliquid non eſt bonum, vtpotè continens in ſe, quatenus exceditur, priuationem illius gradus bonitatis, per quem conſtituitur exceſſus motiui oppoſiti ſecundum aliquid. Id quod exponit optimè Caietanus 1.2. in prænindicata quæſt. 13. art. 6. circa reſponſionem ad 3. quæ ſic habet. *Nil prohibet, ſi aliqua duo æqualia proponantur ſecundum vnam conſiderationem, quin circa alterum conſideretur aliqua conditio, per quam emineat, & magis flectatur in ipſum, quam in aliud, & eadem ratione.* Subdit Caietanus, *propoſito voluntati aliquo eligibili eminentiori alijs non neceſſitatur voluntas ad eligendum illud, quia poteſt mouere ad conſiderandum in altero aliquid aliud, quo præſtet, & ſic illud eligere.* Cum igitur ex priori textu aſſeratur à D. Thoma ſimilitudo intellectus, & voluntatis ex parte obiecti, ideſt quoad motionem, ac determinationem prouenientem ex obiecto; atque ex duplici poſteriori teſtimonio conſtet, ad liberam, ac indifferentem electionem voluntatis inter oppoſita ſufficere exceſſum vtriuſuis ſupra alterum ſecundum aliquid; concluditur planè, ex mente D. Thomæ ſufficere ſimilem exceſſum mutuum motiuorum intellectus, vt hic pari cum libertate, ac indifferentia determinetur per imperium voluntatis ad vtrumlibet illorum. Verum nil neceſſe eſt inducere mentem D. Thomæ, quandò ea directè, ac immediatè nobis fauet non ſolùm in loco ſuperiùs indicato art. 6. Sed etiam 1.2. in præ allegata quæſt. 17. art. 6. corp. *Alius autem rationis actus eſt, ait, dum his, quæ apprehendit, aſſentit. Si igitur fuerint talia apprehenſa, quibus naturaliter intellectus aſſentiat, ſicut prima principia, aſſenſus talium, vel diſſenſus non eſt in poteſtate noſtra, ſed in ordine naturæ, & ideò propriè loquendo, naturæ imperio ſubiacet. Sunt autem quædam apprehenſa, quæ non adeò conuincunt intellectum, quin poſſit aſſentire, vel diſſentire, vel ſaltem aſſenſum, vel diſſenſum ſuſpendere propter aliquam cauſam, & in talibus aſſenſus ipſe, vel diſſenſus in poteſtate noſtra eſt, & ſub imperio cadit.* Vides in his expenſam iam ſuperius contrapoſitionem ſcibilium, & opinabilium cum aſſertione poteſtatis indifferentis circa opinabilia, quæ negatur circa demonſtrabilia, ac proindè poteſtatem hanc indifferentem aſſeri circa opinabilia non indirectam tantum, & per gyrum, ſed etiam directam, & per lineam rectam iuxtà animaduerſionem ſuperius præmiſſam. Vides poteſtatem eandem opinandi aſſeri ſub co-

eodem indiuiduo contextu verborum, & cum diſiunctionis formula prorſus eadem, adeòque in eodem proculdubio ſenſu, tum ad aſſenſum, vel diſſenſum, tùm ad vtrumuis, vel ad vtriuſuis ſuſpenſionem; hoc eſt in eum modum indiuiduum, ac vniformem aſſeri libertatem, tùm exercitij, quæ eſt poteſtas indifferens ad actum, vel ſuſpenſionem actus, tùm ſpecificationis, quæ eſt poteſtas ad actum aliquem, vel ad oppoſitum actum, vt puta aſſenſum, vel diſſenſum. Indubitatum igitur cum ſit conuenire nobis libertatem exercitij directè reſpectu actus cuiuſuis opinatiui; ſi adhuc nihilominùs negas, aut etiam dubitas tantum, ex ſententia D. Thomæ conuenire itidem nobis libertatem directam ſpecificationis quoad actus opinatiuos, exerces vtique libertatem maiorem, quàm quæ à me aſſeritur, & à te negatur, vel certè vteris libertate indirecta diſtrahendo intellectum, à conſideratione ſenſus legitimi, ac manifeſti verborum D. Thomæ, ad ratiunculas tuas.

Art. 116. Prætermittenda minimè eſt circa eundem textum Diui Thomæ ratio diſiungendi poteſtatem ad aſſenſum, vel diſſenſum à poteſtate ad vtrumuis eorum tantum, vel ad vtriuſuis ſuſpenſionem; atque vlterior ratio vtramque poteſtatem vniformiter aſſerendi, & vtrobique vniformiter ſubijciendi imperio arbitrario, ac libero determinationem intellectus ad alterutrum ex extremis vtriuſque eius binarij. Contingit adeſſe motiuum fallibile aſſentiendi, quin ſimul adſit motiuum vllum diſſentiendi; aut è conuerſo; & tunc habetur in poteſtate aſſenſus tantum, vel ſuſpenſio aſſenſus, aut diſſenſus tantum, vel ſuſpenſio diſſenſus. Contingit etiam adeſſe ſimul motiuum aſſentiendi, & motiuum diſſentiendi circa idem cum fallibilitate, & mutua aliqua diſſimilitudine vtriuſque motiui; & tunc habetur in poteſtate aſſenſus, vel diſſenſus, necnon ſuſpenſio vtriuſque. Ex. gr. nunciat tibi famulus plerumque verax, nec nimis credulus imminere amico tuo præſens periculum vitæ, ni citò illi ſubuenias, vti potes cum aliquo, ſed cum minori periculo tuo; & nemo comparet, qui dicat oppoſitum, nec tibi occurrit vlla ratio in contrarium. Habes hucuſque in poteſtate aſſenſum, & ſuſpenſionem aſſenſus, non autem diſſenſum. Superuenit amicus tuus alius cætera ſimilis famulo, ſed non admodùm bene affectus erga amicum aſſertum periclitantem, dicit ſe adfuiſſe in loco ſimul cum famulo tuo, & negat vllum amico illi imminere periculum, vel negat ſubuenire te poſſe abſque maiori periculo tuo. Habes iam in poteſtate aſſenſum, vel diſſenſum, tum periculi amico imminentis, tùm honeſtatis, vt illi ſubuenias, & habes ſimi-

ſimiliter in poteſtate ſuſpenſionem aſſenſus ſimul, & diſſenſus. Ratio igitur diſiungendi poteſtatem ad aſſenſum, vel diſſenſum à poteſtate ad vtrumuis, vel ad vtriuſuis ſuſpenſionem eſt poſſibilitas occurſus motiuorum vtrouis ex his duobus modis.

Art.117. Pergo ad alteram partem de vniformi aſſertione vtriuſque eiuſmodi poteſtatis. Omnes incunctanter conueniunt cum D.Thoma quoad aſſerendam liberam poteſtatem ad aſſenſum, & ſuſpenſionem aſſenſus, (& ſic de diſſenſu, eiuſque ſuſpenſione) quando adeſt motiuum fallibile aſſentiendi, nullumque ſimul adeſt vllius generis motiuum ad diſſentiendum. Ratio autem indubitati omnium eatenus conſenſus non alia eſſe poteſt, quàm quia motiuum fallibile eſt motiuum biceps, habens perfectionem aliquam, ratione cuius gignit apparentem poſſibilitatem, & fundat ſpem aliquam aſsequendæ veritatis, ſi intellectus ſibi adhæreat, ac conformetur, & ſimul habens aliquam imperfectionem, ratione cuius gignit apparentem falſitatem, & fundat timorem incidendi in falſitatem ſub eadem conditione. Cum autem intellectus æquè propendeat in veritatem, & abhorreat à falſitate, hæreat neceſſe eſt, quantum eſt de ſe ſub tali motiuo, ſiquidem eſt potentia de ſe neceſſaria, & nil adeſt, quod neceſſitet, ſeù cum neceſſitate determinet; eademque ratione neceſſe eſt, vt idem intellectus ſub eodem motiuo ſit determinabilis per imperium voluntatis, tùm ad aſſenſum, tùm ad ſuſpenſionem aſſenſus, prout magis libuerit; quandoquidem intellectus eſt potentia ſubordinata voluntati, atque per eiuſmodi motiuum eſt ſufficienter diſpoſita ad vtrumlibet eorum extremorum. Accedat iam motiuo illi fallibili aſſentiendi motiuum aliud itidem fallibile diſſentiendi cum ancipiti exceſſu mutuo alterius ſupra alterum motiuum. Dico adeſſe iam eadem prorſus ratione poteſtatem indifferentem ad aſſenſum, & diſſenſum, & ad vtriuſque ſuſpenſionem, quanta prius aderat ad aſſenſum ſolum, & ad ſuſpenſionem aſſenſus; Quia ex vi noui motiui apparet tanta plus minus poſſibilitas, & ſpes attingendæ veritatis per diſſenſum, quanta prius apparebat poſſibilitas, & timor incidendi in falſitatem per aſſenſum. Fieri igitur non poteſt, vt ratione huius periculi, & timoris ſuſpenſio aſſenſus comparati cum aſſenſu ipſo ſubeſſet libero imperio voluntatis pro priori euentu motiui fallibilis ſolitarij; & non ſimiliter ſubſit imperio libero actus diſſentiendi comparatus cum actu aſſentiẽdi ratione illius poſſibilitatis, & ſpei pro poſteriori euentu concurſus motiuorum inuicem oppoſitorum cum ancipiti exceſſu

mutuo. Eadem igitur ratione, quia apud omnes eſt indubitata libertas exercitij, admitti quoque ab omnibus debet libertas ſpecificationis quoad actus opinatiuos, ſuppoſitis proportionaliter ſupponendis, vti perſpici clarè poteſt in exemplo nuper propoſito art.116. Optimo proindè conſilio D. Thomas eadem indiuidua, ac vniformi aſſertione complexus eſt libertatem ad aſſenſum, & diſsenſum, necnon ad vtrumuis eorum, & ad vtriuſuis, necnon vtriuſque ſuſpenſionem ſub motiuo, ſeù motiuis non conuincentibus intellectum.

Vlterior probatio libertatis opinandi ex libertate ad credendum Deo, nec non ad iudicandum de proximo.

ART.118. Subiungo Superiori diſcurſui duplex argumentum conuincens, niſi fallor, à fortiori. Primum ſumitur ex libertate reſpectu fidei diuinæ. Reſpectu actus fidei, quo credimus Deo datur libertas ſpecificationis, atque intellectus poteſt determinari imperio voluntatis, vt reiectis argumentis, & motiuo fidei diuinæ ſibi ſufficienter propoſitis aſsentiatur motiuis hæreſum, & errorum. Ergò poteſt ſimiliter determinari intellectus imperio voluntatis, vt aſsentiatur motiuo minoris reipſa probabilitatis præ motiuo probabilitatis reipſa maioris, ac proindè datur libertas ſpecificationis ad opinandum in vtramlibet partem ſub motiuis fallibilibus inuicem diſparibus diſparitate expoſita prius. Conſequentia tenet à fortiori. Quia nullius opinionis probabilis motiuum poteſt ſuperare tantò cum exceſsu motiuum cuiuſquam alterius opinionis verè probabilis apud ipſum opinantem, quanto cùm exceſsu ſuperant argumenta, & motiuum fidei catholicæ rationes omnes, & motiua hæreſum, errorumque oppoſitorum, vt eſt in confeſso apud omnes catholicos, & apparet clarè ex ijs, quæ diximus lib.6. Curſ. Theolog. quæſt.18. Antecedentis veritatem oſtendi peculiari fundamento in eodem libro quæſt.27. Addo nunc ſuffragium D. Thomæ, & communem conſenſum Theologorum D. Thomas 2.2. quæſt.1. art.4. dicit ſic. *Aſſentit autem intellectus alicui dupliciter. Vno modo quia ad hoc mouetur ab ipſo obiecto, quod eſt per ſeipſum cognitum; ſicut patet in principijs primis, quorum eſt intellectus; vel eſt per aliud cognitum, ſicut patet de concluſionibus, quorum eſt ſcientia. Alio modo intellectus aſſentit alicui, non quia ſufficienter moueatur ab obiecto proprio, ſed per quandam electionem voluntariè declinans in vnam partem magis, quàm in aliam. Et ſiquidem hoc ſit cum dubitatione, & formidine alterius partis,*

tis, erit opinio. Si autem ſit cum certitudine abſque tali formidine, erit fides. Vbi manifeſtè attribuitur liberæ electioni voluntatis non ſolùm, vt intellectus propoſito motiuo fidei declinet, vel non declinet ad actum fidei, ſed etiam quod ad eum actum declinet potiùs, quàm ad actum oppoſitum; idque traditur eſse commune actui opinionis, prout à nobis modo intenditur. Quod autem D.Thomas hic non agat de libertate indirecta tantum, quatenus voluntas poteſt diuertere intellectum à conſideratione argumentorum, & motiui fidei, eundemque applicare ad conſideranda ſeorſim motiua errorum, & ſic demum inducere in actum diſcredendi, & errandi, patet ex contrapoſitione neceſſitatis reſpectu ſcibilium, quàm immediatè præmittit; cum certum ſit poſse intellectum indirectè determinari ad actum etiam demonſtrationibus contrarium, ſi abſtrahatur à conſideratione demonſtrationum, & applicetur ad ſolam contrariorum ſophiſmatum, vel teſtimoniorum conſiderationem. Loquitur ergo D.Thomas de libertate directa ad credendum, & diſcredendum, dum intellectus actualiter conſiderat rationes, & motiuum credendi, eſtque proximè diſpoſitus ad credendum, ſi accedat pium voluntatis imperium per liberam electionem eius partis præoppoſita. Idem habetur quæſt. 2. art. 1. ad 3. *Intellectus credentis*, ait, *determinatur ad vnum non per rationem, ſed per voluntatem, & ideò aſſenſus hic accipitur pro actu intellectus, ſecundum quod à voluntate determinatur ad vnum.* Prætereà D.Thomam in his quæſtionibus de fide agere de libertate ad ipſam non indirecta, ac remota, ſed de directa, ac proxima, dum actualiter conſideratur motiuum proximè ſufficiens ad credendum, manifeſtat inibi quam clariſſimè S.Doctor qu. 2. art. 9. vbi cum in corp. Præmiſiſſet. *Ipſum autem credere eſt actus intellectus aſſentientis veritati diuinæ ex imperio voluntatis à Deo motæ per gratiam.* Deindè ad 2. ſubdit expoſitionem iſtam. *Dicendum quod in ſcientia duo poſſunt conſiderari, ſcilicet ipſe aſſenſus ſcientis ad rem ſcitam, & conſideratio rei ſcitæ. Aſſenſus autem ſcientiæ non ſubijcitur libero arbitrio, quia ſciens cogitur ad aſſentiendum per efficaciam demonſtrationis; & ideò aſſenſus ſcientiæ non eſt meritorius; ſed conſideratio actualis rei ſcitæ ſubiacet libero arbitrio. Eſt enim in poteſtate hominis conſiderare, vel non conſiderare; & ideò conſideratio ſcientiæ poteſt eſſe meritoria, ſi referatur ad finem charitatis, ideſt ad honorem Dei, vel vtilitatem proximi. Sed in fide vtrumque ſubiacet libero arbitrio, & ideò quantum ad vtrumque actus fidei poteſt eſſe meritorius.* Qui poſt hæc omnia per ſuffoſsos interpretationum cuniculos molitur D.Thomam, aut nobis ſubtrahere, aut ad oppoſitam trahere ſententiam, non is ſyncerè illum veneretur, ſed genuflexus colaphizat.

Certè Caietanus accuratus interpres, & fidus aſsecla Angelici Præceptoris, vſque adeò non diffitetur libertatem ſpecificationis quoad actus fidei, & opinatiuos, vt plus etiam illi indulgeat, quàm par eſt, vti perſpici poteſt ex 1.2.quæſt.65 ad art.4.& Mag. Sancto Thoma pugil acer controuerſiarum Thomiſticarum eam libertatem quoad actum fidei ità tradit, vt ſupponere potius tanquam indubitatam, quàm probare velle videatur 2.2. diſp.3. art.1. Et P.Luiſius Turria. diſput.29. dub.1. Eandem dicit eſse communem ſententiam, & ſibi certam, & expreſsè doceri à D.Thoma.

Art.119. Quoad communem auctorum conſenſum prolixitatis vitandæ gratia, exhibeo teſtem fide dignum P. Suarez de virt. Theolog. tract. 1. diſp. & ſect.6. num.3. vbi ſic habet. *Nihilominus communis ſententia eſt, ad credendum præſertim fide diuina, & infuſa, neceſſarium eſſe actum voluntatis, quo determinet intellectum ad credendum:* Atque relatis mox auctoribus, ſubdit: *Et eſt vera, & certa ſententia, quàm tribus propoſitionibus breuiter declaro, & confirmo. Dico ergo primo actum fidei eſſe liberum, non ſolùm quoad exercitium, ſed etiam quoad ſpecificationem.* Quam concluſionem probat efficaciter ex Sacris litteris, & Concilijs, & ex communi PP. conſenſu, ac demum confirmat, quia infidelitas meretur pœnam, & præmium fides, quæ duo ſunt certa ex fide, ex qua itidem certum eſt, nec meritum, nec demeritum abſque libertate, & indifferentia dari poſſe. Neque verò mouere quemquam debet, quod cum P.Suarez in concluſione diſtinctè poſuerit libertatem exercitij, & libertatem ſpecificationis, deindè in probationibus indiſtinctè loquatur de vtraque. Id enim facit iure optimo propter rationem à priori vniformitatis quoad vtramque libertatem cæteris paribus, quæ pauló prius expenſa à nobis fuit art.116.& art.117. Præterea licet circa res alias aliquando contingat ſuſpendi aſſenſum, quin ſubinducatur diſsenſus circa idem, aut aſsenſus circa oppoſitum; in negotio tamen Religionis, & propoſitione fidei catholicæ id non contingit, & cenſeo ne quidem contingere vllo pacto poſse. Quia quicunque reſiſtunt fidei catholicæ, nec volunt eam ſibi ſufficienter propoſitam amplecti, id faciunt propter contrariam ad errores, quibus ſunt innutriti, adhęſionem, nec fieri poteſt, vt quiſquam rationis compos ęligat nullius ſui vltimi realitati ſibi ſufficienter propoſitæ aſſentiri, quia ea ipſa electio neceſſario præſupponeret intentionem efficacem vltimi finis quaſi in genere iuxtà dicta cum D.Thoma lib.3.curſ.Theol. quæſt.1. Atque hæc intentio, propoſito hoc, & hoc vltimo fine in ſpecie, quàm veri vltimi finis propoſitionem continet in ſe

pro-

propoſitio fidei catholicæ, neceſſario inducit electionem alterutrius ex illis, in quo figat aſsenſum, & quem præfigat vitæ ſuæ, ſicut quælibet intentio finis cuiuſuis particularis inducit neceſſario electionẽ alicuius ex mediis propoſitis in ordine ad illum, nec niſi per electionem vnius reliquorum electionem ſuſpendere poteſt. Sed de hoc alibi fuſius. Sufficit nunc pro re noſtra Auguſtinus exprimens eiuſmodi libertatem, inter infidelitatem, & fidem Epiſt. 49. quæſt. 2. paulò ante finem. *Multi in eius* (Chriſti) *corporali præſentia fuerunt, qui in eum, nec ſuſcitatis ab eo mortuis, credere voluerunt; quales nunc etiam multos videmus, cum tanta manifeſtatione de illo compleantur præconia Prophetarum, nolle adhuc credere, & malle humana aſtutia reſiſtere, quàm tam claræ, atque perſpicuæ, tamque ſublimi, & ſublimiter diffamatæ diuinæ credere auctoritati.* Vbi humana aſtutia reſiſtere, nil eſt aliud, quam contradicendo fidei, ſufficienter vtique propoſitæ cum facultate proxima illi aſſentiendi, humanis potius rationibus adhærere, ac aſſentiri. Quæcumque igitur probant libertatem credendi Deo, æqualiter, ac indiuiſim probant libertatem contradictionis, & contrarietatis, idque iure optimo ſuppoſuit P. Suarez, vti etiam de D. Thoma dictum eſt ſuperius. Libertatem, inquam, credendi, quia teſtimonia omnia ſacra, quæ habentur de hac re plurima, & clariſſima, loquuntur de credendo expreſsè, deque ipſo actu credendi, & non tantum de libertate ad audiendum, legendum, conſiderandum ea, per quæ deueniri poteſt ad actum credendi. Eſt autem violenta, & valdè periculoſa alienatio verborum Sacræ Scripturæ, Conciliorum, & SS. PP. dum quæ dicuntur de aliquo actu cum expreſſione eius, transferuntur ad ea, quæ ſunt mediata, ac remota reſpectu eiuſdem actus. Hoc enim pacto vix quidquam remaneret certum, ac fixum in Sacra Doctrina. Nemo profectò dixerit abſolutè, & ſine addito digeſtionem cibi, reſpirationem, pulſum venæ eſſe liberam nobis, & ſubeſſe imperio voluntatis; & tamen ſubſunt illi mediatè, quia liberè ſumimus cibum, & ſumus phyſicè liberi, vt nosmetipſos occidamus.

Art. 120. Adminiculatur libertati fidei diuinæ libertas fidei humanæ, & conſenſui Doctorum circa illam conſenſus hominum circa iſtam, & vtrimque accreſcit auctoritas ſententiæ noſtræ. Videtur enimuerò hunc eſſe innatum hominibus ſenſum, ſe eſſe inuicem liberos, vt vtrilibet dicentium oppoſita accommodent fidem pro libito. Argumento imprimis eſt, vtrumque ex volentibus perſuadere oppoſita, præcipuo conatu in hoc incumbere, vt concilient ſibi beneuolentiam auditorum, quàm patet

ad

ad hoc quæri, vt imperium voluntatis determinet intellectum ad præſtandam fidem huic potius parti, quàm oppoſitæ. Et quidem apud Rhetores Ariſtotele priores ea fuit præcipua, ac ferè vnica ſollicitudo, præceptionumque materia, vt teſtatur Ariſtoteles ipſe, multumque deteſtatur lib. 1. Rhet. cap. 1. poſt initium, & claudit deteſtationem dicens. *Non enim oportet in iram, aut inuidiam, aut miſericordiam impellendo, à recto iudicem flectere, ne ſimiles ei ſimus, qui eam, qua vſurus eſt, regulam prius inflectit*: Nil autem id noceret, ſi non eſſet penes voluntatem, vt poſſet impellere intellectum in eam potiſſimum partem, in quam ipſa eſſet præinclinata. Retinuit nihilominus Ariſtoteles quanquam modificatam eam induſtriam captandi beneuolentiam pro obtinenda victoria in aſſenſu iudicis, dum dixit cap. 2. proximè ſequenti: *Harum igitur, quæ ratione parantur, perſuaſionum tria ſunt genera. Nam alia ſunt in moribus eius, qui dicit; alia in auditore modo quodam afficiendo; alia in ratione ipſa, cum demonſtremus, aut demonſtrare videamur.* Hæc autem ſecunda ars iudicis modo quodam afficiendi, ſi ad hoc tantum valere poſſet, vt applicaret ad conſiderandas rationes aduerſarij, non niſi apud prauum, & iniquum iudicem habere locum poſſet, & tamen traditur exercenda in omni iudicio, atque in familiaribus quoque perſuaſionibus idem ab omnibus præſtatur communiter, tametſi agatur cum homine ſummæ probitatis, & exiſtimato inflexibili, quominus æquè attendat ad rationes vtriuſque partis. Addit inibi Ariſtoteles ex tribus propoſitis generibus extremum vtrumque, & mores, & rationes dicentis augere probationem, adeòque conferre ex parte obiecti ad obtinendum aſſenſum auditoris. Quod cum verificari minimè poſſit de medio genere excitationis affectus, supereſt, vt hic conferat ad idem ex parte principij determinando intellectum per imperium ad eam partem, in quam præualuerit affectus, licet non præualeat ratio: *Propter ſeipſos autem auditores credunt*, inquit Ariſtoteles, *cum oratione in affectum impelluntur. Non enim ſimiliter iudicium reddimus, cum dolemus, & cum lætamur, & cum diligimus, & cum odimus*; nempè tametſi de cætero rationes iudicandi eaſdē æquè bene poſſideamus. Deindè accidit frequenter eodem idem referente duobus diſpariter affectis, alterum dicere, ego nolo credere quidquam, & puto eſſe falſiſſimum, alterum vero, ego omninò volo credere, & puto eſſe veriſſimum; vſurpaturque vulgò volo, & nolo in credendo, & diſcredendo, perindè atque in alijs operationibus certò ſubordinatis imperio voluntatis, & contradictoriè, & contrariè. Contingit demum ſimiliter, vt multa talia prætermittam, duobus vni, eidemque narrantibus oppo-

ſita, alterum ab illo repelli, alteri fidem præſtari, atque eum, qui repulſus fuit, conqueri de iniuria ſibi irrogata dicendo; noluit iſte mihi credere prouectiori, clariori, maioriſque probitatis, & voluit potius adhærere homuncioni inferioris, quoad omnia conditionis; O, quantum poteſt malus, vel bonus affectus &c. Videtur planè neminem his, alijſque eiuſmodi permultis in rem noſtram exemplis reſiſtere, & circa ea cauillari, niſi proteruiter poſſe, & exercendo (vt hoc iterum exprobrem) ad tuendum poſitum, eam libertatem, quàm dari negat, aut etiam maiorem. Quod ipſum iure optimo dixero circa teſtimonium S.P.N.Ignatij in aurea Epiſt.de virt.Obed.§.9. vbi clariſſimè ſuffragatur aſſertæ à nobis libertati quoad fidem diuinam, & humanam, omnemque opinionem iuxta planum, ſpontaneum, ac proindè legitimum ſenſum verborum eius, quæ talia ſunt. *Quæ vis animi* (intelligentia) *tametſi non ea, qua voluntas pollet, libertate prædita ſit, atque ipſa natura fertur eius aſſenſus in id, quod ſibi veri ſpeciem præbet, tamen multis in rebus, in quibus videlicet cognitæ veritatis euidentia vim illi non infert, poteſt voluntatis pondere in hanc partem potius, quàm in illam inclinari*: Cum multis alijs inferiùs, & ſuperiùs eodem efficaciter conferentibus.

Art. 21. Alterum argumentum conuincens quaſi à fortiori ſumitur ex libertate benè, & malè iudicandi de proximo. Quæ præcipiuntur nobis, ſubſunt vtique libertati noſtræ. Quod eſt principium celebre Auguſtini, perſæpè ab eo repetitum aduerſus Manichæos. Præcipitur autem nobis, non ſolùm vt ſuſpendamus iudicium, ſed etiam, vt ſiquidem iudicare velimus, interpretemur in meliorem partem, quando occurrit dubium de bona, aut mala operatione, ac præſertim intentione proximi, vt apparet ex illo Chriſti Domini Matth.7.1. *Nolite iudicare, ne iudicetur de vobis. In quo enim iudicio iudicaueritis, iudicabitur de vobis, & qua menſura menſi fueritis, remetietur vobis.* Quæ ſic legit, & exponit Auguſt. lib.2.de ſerm. Domini in Monte: *Hoc loco nil aliud nobis præcipi exiſtimo, niſi vt ea facta, quæ dubium eſt, quo animo fiant, in meliorem partem interpretemur.* Et ſanè, ſi ità liberum nobis eſſet iudicare, vel non iudicare de proximo in dubijs, vt non etiam eſſet liberum iudicare benè, vel malè, ſiniſtrè, vel benignè, prò, vel contra, perperam diceretur, *quo iudicio, qua menſura.* In his enim verbis clarè ſupponitur in noſtra eſſe poteſtate, non ſolum iudicare, & non iudicare, metiri, & non metiri, ſed etiam ſic, vel ſic, & metiri, & iudicare; itaut habeatur in poteſtate duplex, & menſura, & iudicium. Quare in priori verbo: *Nolite iudicare*, intelligitur cum Auguſtino, in deteriorem partem.

Nec enim prohibemur iudicare in meliorem partem. Ergo in dubijs, & opinabilibus non ſolum ſumus liberi libertate contradictionis, ſed etiam contrarietatis, ſeù & exercitij, & ſpecificationis. Videri poteſt in eandem rem idem Auguſtinus in expoſitione quarundam propoſitionem Ep.ad Rom.c.79. ad illud: *Tu quis es, qui iudicas?* Quod ſi liceret iſtud præceptum, *nolite iudicare*, retrotrahere, ac reſtringere ad ſolam conſiderationem rationum prò, & contra proximum, atque dicere præmiſſa de facto conſideratione rationum hinc, vel indè, vel vtrimque pugnantium, nullam iam amplius nobis ſupereſſe libertatem, nec vigere adhuc ſpecialem obligationem præcepti quoad actum ipſum iudicandi, qui in eo exprimitur, liceret vtique retrotrahere ſimiliter hæc præcepta: *non occides, non concupiſces*, & ſic de alijs, ad motiua, & circumſtantias inducentes proximam poſſibilitatem occidendi, fornicandi &c. atque dicere poſita ea poſſibilitate próxima nullam iam ſupereſſe libertatem, & obligationem quoad actum ipſum occidendi, fornicandi &c. qui exprimitur in præceptis. Quod tamen quale ſit, nemo non videt. Si autem dicas, adeſſe rationem diſparis intellihentiæ ex parte materiæ, dictum id erit ex præiudicio tuo abſque vllo prætenſæ differentiæ veſtigio in textu ſacro, & accommodabis Euangelium cerebro tuo per fas, aut nefas, non verò Euangelio, vti par eſt, cerebrum tuum nulla clara, & coactiua ratione præmunitum, imò nec vlla per ſe ſatis idonea, vt apparet ex dictis, ac dicendis.

Art.122. Longè aliter procedit hac in re D.Thom.2.2. quæſt. 60. art.3.& 4. Vbi agit de iudicio ex ſuſpicione, & de dubiorum interpretatione circa proximum, atque inducto præindicato apud Matthæum teſtimonio, & hoc alio ad Rom. 14. *Qui non manducat, manducantem non iudicet*, agnoſcit vbique libertatem, & peccatum in actu ipſo iudicandi, & non in ſolis præambulis conſiderationibus. Expedit legere, & conſiderare totos illos articulos duos, ex quibus ego hæc ad ſpecimen excerpo. Dicit itaque art.3.corp. *Alio modo prouenit* (iudicare ex leuibus indicijs.) *Ex hoc, quod aliquis malè afficitur ad alterum. Cum enim aliquis contemnit, vel odit aliquem, aut iraſcitur, vel inuidet ei, ex leuibus ſignis opinatur mala de ipſo. Quia vnuſquiſque faciliter credit, quod appetit.* Et paulò poſt. *Secundus gradus eſt, cum aliquis pro certo malitiam alterius æſtimat ex leuibus indicijs: Et hoc ſi ſit de aliquo graui eſt peccatum mortale. Ad 2. ex hoc ipſo, quod aliquis malam opinionem habet de alio ſine cauſa ſufficienti, indebitè contemnit ipſum, & ideò iniuriatur ei.* In art. 3. corp. repetit poſtremam iſtam periodum. Et addit: *Et ideò vbi non apparent manifeſta indicia de malitia alicuius, debemus eum, vt bonum habe-*

habere, in meliorem partem interpretando, quod dubium eſt. Deindè in reſponſ. ad 1. ſubdit auream, & ab omnibus receptam meritò rationem à priori: *Melius eſt, quod aliquis frequenter fallatur, habens bonam opinionem de aliquo malo homine, quam quod rarius fallatur, habens malam opinionem de aliquo homine bono. Quia ex hoc fit iniuria alicui, non autem ex primo*. Ac demum ad 3. *Alio modo interpretamur aliquid in bonum, vel malum, definiendo, ſiuè determinando: & ſic in rerum iudicio debet aliquis niti ad hoc, vt interpretetur vnumquodque ſecundum quod eſt; in iudicio autem perſonarum, vt interpretetur in melius, ſicut dictum eſt*. Præualet ergo vtrobique imperium voluntatis, ad quam ſolam directè pertinet ratio debiti; nec motiuum præualens alligat intellectum, abſque euidentia, ad vnam determinatè partem cum inflexibilitate ad oppoſitam in actu ipſo iudicandi. Abſque euidentia, inquam, cum eodem S. Doctore dicente paulò prius ad 2. *Ad hoc potiùs attendere debemus in tali iudicio, quod hominem iudicemus bonum, niſi manifeſta ratio in contrarium appareat*. Sola ergo manifeſta ratio pro vna parte itá alligat intellectum, vt non poſſit, nec debeat voluntas niti illum inflectere ad partem oppoſitam. Dixi, hoc argumentum conuincere quaſi à fortiori. Quia iudicium temerarium contra proximum, quod prohibetur præcepto à nobis ponderato, nititur leuibus indicijs, adeòque concipitur aduerſus motiuum præualens quoad intellectum ſecundum ſe.

Exponitur, an, & quando elidant ſe mutuò, vel non mutuò motiua opinandi inuicem oppoſita.

ART. 123. Ex aſſerta opinandi libertate, & ex præmiſſa à nobis expoſitione eius apparet ſatis, motiua inuicem oppoſita, ſimulque inuicem diſſimilia, quorum vtrumlibet comparatur cum altero tanquam excedens, & exceſſum abſque euidentia exceſſus ſimpliciter pro alterutra parte, non elidere ſe inuicem; neque mutuò, neque non mutuò. Quia elidi vnum motiuum per aliud, nil eſt aliud, quàm motiuum, quod eliditur, ita eneruari, ac exinaniri, & quaſi anichilari, vt omnem prorſus amittat vim proximam permouendi, ac determinandi intellectum, perindè omninò, ac ſi non adeſſet, ſeù non proponeretur intellectui. Patet autem neutrum ex motiuis inuicem oppoſitis, quorum vtrumlibet poteſt mouere in actu ſecundo, atque determinare intellectum accedente imperio voluntatis, itá eneruari, ac exinaniri per alterum. Cum ergo conſtiterit intel-

lectum moueri, ac determinari poſſe per vtrumlibet ex eiuſmodi motiuis; conſtat vtique neutrum ex iiſdem motiuis elidi per alterum. Expedit nihilominus id pluſculum exponere, & confirmare ad repellendum, & retorquendum conatum aduerſariorum in contrarium. Dico igitur conſequenter ad ea, quæ præmiſi præcedenti diſcurſui de libertate opinandi; probationes, & argumenta partium inuicem aduerſantium elidere ſe inuicem, ſi ſint omninò ſimilia, eiuſdemque prorſus rationis; elidere verò ſe mutuò, ſi contingat ea ſimul eſſe omninò æqualia inter ſe, ſin minùs non mutuò; ſi verò probationes, & argumenta ſint inuicem diſſimilia, & diuerſæ hinc, & inde rationis, vel adæquatè, vel ſaltem inadæquatè, nunquam ſe elidere mutuò; ſed neque non mutuo, niſi exceſſus ſimpliciter ex vna parte ſit omninò manifeſtus, ac indubitatus. Diſtinctionem iſtam motiuorum ſimilium, & diſſimilium, & exceſſus ex vna parte certi, ac incerti nullibi ſatis aduertunt ad erſarij, & multò minus vtilitatem eius, ac momentum agnoſcunt pro præſenti controuerſia; tametſi & diſtinctionem adhibuerim clarè, & eius vtilitatem ſuaſerim ſufficienter in quæſtione mea. Indè effectum eſt, vt iidem aduerſarij noſtri arripuerint ineptè pro toto genere qualiumcunque probationum, & argumentorum, quæ ita conuincunt eliſionem conceſſam in priori parte noſtræ concluſionis, vt ſimul repellant eliſionem negatam in poſteriori parte eiuſdem concluſionis. Id quod apparebit haud obſcurè, ſi diſcutiatur praxis tribunalium, qua maximè nituntur P. Mercorus in Baſi part. 2. ab art. 16. alijque nonnulli nobis contradicentes; nempè in tribunalibus forenſibus probationes vtrimque æquales haberi pro nullis, ſeù elidi mutuo; ſi verò ſint inæquales, elidi debiliorem, & ſententiam nonniſi pro potiori ferri poſſe: Vnumquemque autem eſſe ſibi iudicem in negotio ſalutis animæ ſuæ inter honeſtum, & inhoneſtum, & inter contrarias circa vtrumque opiniones, ac proinde debere ferre ſententiam definitiuam cuiuſque controuerſiæ moralis ad inſtar iudicij forenſis.

Art. 124. Amplector ego libenter iſtam inter vtrunque iudicium internum, & externum, politicum, & monaſticum analogiam. Et dico eam nobis plurimum adfauere. Vt hoc pateat, ſubijcienda eſt oculis origo, & regula præallegatæ tribunalium praxis, ideſt iuris eadé re diſpoſitio. Noti imprimis iuris eſt, probationes eiuſdem omninò hinc, & indè rationis, atque inter ſe prorſus æquales pro nihilo reputari, nullamque, in vim illarum, ſententiam proferri poſſe. Conſtat hoc luculenter ex toto tit. de probationibus lib. 2. Decretal. Vbique enim exigitur aliqualis ex alte-

altera parte diſparitas, ac inæqualitas, vt ſententia ferri poſſit. Et gloſſa ibidem cap. *Licet cauſam*, ad illud; *uti poſſidetis*, dicit ſic: *Vbi nullus oſtendit titulum, vel vterque, & probatione ſunt omninò æquales; nec apparet, quis ad iudicium prouocauit, ſorte dirimatur*. Neque verò minus certum eſt in eodem caſu probationum vtrimque ſimilium, eiuſdemque rationis, ſeù vt vulgo dicitur, generis, ſi altera earum ſit maior, ac efficacior, eo ipſo exinaniri, ſeù elidi minorem probationem, atque ſententiam debere ferri maiori, ac efficaciori probationi conformem. Traditur hoc clarè, & repetitur ſæpiſſimè in eodem titulo de probationibus. Do pauca, hæc ex cap. *Cum cauſam*; *Mandamus*, inquit Gregorius, *quatenus ſecundum diuiſiones, quæ per libros antiquos, vel alio modo melius probantur, necnon & teſtes, famam, & quæcunque alia adminicula, in negotio procedatis*. Vbi eadem omnia pro vtraque parte diſcutiuntur, & ſententia addicitur meliori probationi. Benè igitur habet prior pars noſtræ concluſionis de eliſione tum mutua, tum non mutua probationum inuicem ſimilium. Iam ſi probationes ſint inuicem diſſimiles, diuerſæque rationis, vel ex toto, vel ex parte, nunquam eliduntur, ſed ſemper proceditur ad ſententiam, atque pro ea ferenda ſpectatur ſaltem plerumque, motus animi exiſtens in iudice. Colligitur ex 4. quæſt. 2. & 3. cap. *Si teſtes*. Vbi poſt medium habentur hæc verba ex l. 3. ff. de teſtibus. *Sæpè ſine publicis monumentis, cuiuſque rei veritas deprehenditur, aliàs numerus teſtium, aliàs dignitas, & auctoritas, aliàs veluti conſentiens fama confirmat rei, de qua quæritur, fidem. Non ergo ad vnam probationis ſpeciem cognitionem ſtatim iudex alligare debet; ſed ex ſententia animi ſui exiſtimare, quid aut credat, aut parum ſibi probatum opinetur*. Hinc ſponte apparet, inductis diſſimilibus diuerſarum inuicem rationum probationibus deueniri ad deciſionem, ac proindè nunquam dari eliſionem mutuam eiuſmodi probationum. Nempè data eliſione mutua probationum, ſuſpenditur neceſſariò iudicium, perindè, ac ſi nulla pro alterutra parte producta fuiſſet probatio. Verum attentius conſideranti apparet indidem vlterius, accidere in eiuſmodi diſſimilaribus probationibus, vt neutra probatio elidatur per alteram, ſed vtraque ſimultaneè vigeat, & iudex iuxta vtramlibet concipere ſententiam poſſit pro varia animi ſui diſpoſitione præuia. Etenim ſi hoc non admittatur, non video, quem ſatis idoneum ſenſum habere poſſint verba illa. *Sed ex ſententia animi ſui exiſtimare*, debet iudex, *quid aut credat, aut parum ſibi probatum opinetur*. Quibus congruunt hæc alia ſub initium eiuſdem Canonis; *Confirmabitque iudex motum animi ſui ex argumentis, & teſtimonijs, quæ rei aptiora, & verò proximiora eſſe compererit*. Inquiro,

quiro, quod & quale momentum adijcere poſſit iudex ex ſententia animi ſui, vt ex iſtimet, quid credat, vel reijciat, ſeù opinetur non ſatis probatum? & quem animi ſui motum confirmare idem valeat ex aptioribus rei, & verò proximioribus? ſi altera pars ſupponitur iam eliſa, aut neceſſario elidenda per ſolam vim, & robur partis alterius ſecundum ſe præcisè conſideratæ, & ex ſe præcisè victricis, atque intellectui dominantis, qualiſcumque demum præexiſtat in iudice motus animi, atque ſententia; vel etiam ſubſequatur, aut interijciatur. Ne igitur perperam vtriuſque iuris directione, ac mandato dicatur inſtrui eatenus iudex, dicendum potius eſt, neutram partem probationum elidi per alteram in caſu, & ambas in conſpectu mutuo vigere ſimul, atque pro obtinenda victoria dependere ex præuia animi diſpoſitione in iudice, non ſolùm quoad prolationem verborum, ſed etiam, vt exprimitur in textu, quoad actum credendi, aut reijciendi, ſeù opinandi parum probatum. Benè igitur habet ſecunda quoque pars noſtræ concluſionis de motiuis inuicem oppoſitis, ac diſſimilibus non elidentibus, ſeù interimentibus ſe mutuò, & plerunque ſaltem, neque non mutuò. Nota, vt occludatur aditus abuſui prædictorum textuum, & noſtræ circa eos ponderationis, illicitum nihilominus ſemper eſſe reſpectu iudicis, vt ferat ſententiam, ſeù in materia ciuili, ſeù in criminali aduerſus propriam opinionem, aut etiam aduerſus eam, quam iudicat probabiliorem, vtcumque, & quantumcumque probabilis ſit, & credatur eſſe oppoſita opinio, idq; ſiue circa factum, ſiue circa ius. Multò verò minus ei licet, vt ferat ſententiam in alterutram partem, dum dubitat, & quoad id, de quo dubitat; necnon dum iudicat æqualia eſſe iura, aut iurium, & facti rationes, ac probationes pro vtraque parte. Tametſi enim aliqui auctores, iiique non admodum pauci varijs modis laxent habenas iudicibus quo ad hoc punctum, ego illis vſque adeò eatenus diſſentio, vt ſi quid ſubſidij accedere poſſit alicui eiuſmodi laxitati ex ijs, quę vel hic præmiſi, vel alibi dixi, illa eatenùs indicta velim, ac reprobem. Verum hoc iſtic obiter ad cautelam. Vide P. Anton. Perez. tract. de iuſt. diſp. 4.

Art. 125. Confirmari illud ipſum, quod dicebam ex profeſſo, dillucidius poteſt auctoritate D. Auguſtini lib. de princ. Rhet. c. 8. Vbi agit de controuerſijs, quæ non propriè, ſed impropriè tantum controuerſiæ dicuntur, quatenus non ſunt in vtramlibet partem opinabiles, ſed vel in neutram, vel in alteram tantum partem, proptereaque propriè dicuntur plegmata aloga, hoc eſt propoſitiones irrationabiles, ſeù inopinabiles, vtpotè de quibus

non

non ita ratiocinari in vtramlibet partem poſſibile eſt,vt vtraque pars ſuaſibilis fit, reddaturque opinabilis. Iſtiuſmodi porrò controuerſias non controuertibiles, ſeu plegmata aloga, & propoſitiones, & quæſtiones irrationabiles, dicit quatuor omninò ſpeciebus circuncludi. Prima ſpecies eſt,cum ob defectum circumſtantiæ, nempè cauſæ, perſonæ, loci, aut alicuius alius eiuſmodi, in neutram partem moueri quidquam poteſt, & de hac ſpecie pronunciat ſic Auguſtinus: *Hoc autem genus aſyſtati* (inconſiſtentis) *in ſcholaſticam materiam non poteſt cadere, idcircò quia eſſe non poterit vllum thema deficiente circumſtantia*. Secunda ſpecies eſt cum ſuſpendit intellectum probationum hinc, & inde productarum omnimoda ſimilitudo, & æqualitas. Iſtam ſpeciem definit, & ſubiecto exemplo declarat Auguſtinus valdè oppoſitè ad rem noſtram his verbis: *Alter eſt modus aſyſtati, quem cata inſotita appellant; Nos tamen, ſi nomen Latinum dare non poſſumus, tamen vim intelligere debemus. Nam cum eadem vtrimque dicuntur,& nulla re, ne parua quidem diſcernuntur, tamen huius plegma, propter æqualitatem vtriuſque partis, ſtatum implicat. Vt vicini adoleſcentuli, qui ſpecioſas vxores habebant, noctu alter alterum obuium habuerunt, accuſant inuicem adulterij. Nam quidquid altera pars dixerit, hoc altera dicat neceſſe eſt. Veriſimile eſt te adulterium voluiſſe committere, quia adoleſcens es. Te quoque veriſimile eſt voluiſſe, quia adoleſcens es. Veriſimile eſt,quia ſpecioſam vxorem habeo: Te quoque veriſimile eſt, quia & ego ſpecioſam vxorem habeo. Facultatem tibi vicinitas præbuit. Et tibi eadem vicinitas præbuit facultatem. Cur nocte in me? Cur tu autem in me incidiſti? Nil eſt,quod diſtinguatur, & idcircò vter eorum, ſiue accuſat alterum, ſe criminatur; ſiue ſe purgat, defendit eum, quem criminari videtur*. Tertia ſpecies eſt, cum probatio vnius partis ita obruit probationem alterius, vt exceſſus ſit manifeſtus, ac indubitatus, ideòque ſententia non niſi pro parte priori concipi poteſt. *Tertium eſt aſyſtati genus*, ait Auguſtinus, *quod Græci cata heteromeriam appellant, ideſt ſecundum alteram partem, cum reo nulla defenſio eſt, & aut color in facto non inuenitur, aut parum probabilis color inuenitur*; Subdit verò paucis interiectis, quod expedit animaduertere in rem noſtram. *Nos, ſi afferatur aliquid ad defenſionem, vel mediocriter probabile,admittimus*: hoc eſt à toto aſyſtatis genere ſubducimus, & attribimus numero controuerſiarum opinabilium in vtramque partem. Qui ſenſus redditur adhuc clarior ex hac immediatè adiuncta aduerſatiua: *Sed ſi euidenter confeſſa cauſa eſt, vt oportet ſecundum heteromeriam, explodemus*. Quarta denique ſpecies eſt, quando præeunte initiò diſſimilitudine probationum hinc, & inde, & ſuperueniente poſtea contraria diſſimilitudine totus demum cumulus probationis ex

vna

Digitized by Google

vna parte euadit omninò ſimilis, & æqualis toti cumulo proportionis ex altera parte, propterea que ſuſpenditur neceſſariò iudicium, & quæſtio redditur prorſus inopinabilis. Audiatur expoſitio Auguſtini, & exemplum. *Quartus eſt modus aſyſtati, vel caliginoſiſſimus, adeò vt doctis etiam hominibus ſoleat obrepere. Habet enim nonnullam ſpeciem probabilis, conſiſtentiſque materiæ.* Quia nimirum ſimilitudo, & æqualitas motiuorum in hac ſpecie conſurgit, & eſt miſta ex duplici correlatiua diſſimilitudine. *Ea eſt huiuſmodi*, proſequitur Auguſtinus, *in qua iudex ferendæ ſententiæ rationem explorare non poteſt. Hoc Græci aporon vocant. Sed ſubyciamus exemplum. Petebat quidam ab alio vſuram quaſi pecuniæ creditæ. Ille accepiſſe ſe pecuniam confitebatur, ſed depoſitam, & idcircò velle ſe reſtituere ſortem ſine vſura. Pendente interea iudicio lex de nouis tabulis* (abolitiuis debitorum, ſeu pecuniarum creditarum, & vſurarum) *lata eſt. Repetit ille pecuniam quaſi depoſitam, ille retinet quaſi creditam. Non video quid ſit hic, quod in ſententia ferenda iudex ſequi poſſit; Cum petitor idem interdum crediſſe, interdum depoſuiſſe ſe dicat; & ille alter interdum depoſitam accepiſſe, interdum creditam; & neuter ſua priore, ſed vterque alter alterius præterita ſententia vtatur.* His itaque omnibus ita ſe habentibus, neceſſe iam eſt, vel dicere, quod nefas eſt, Auguſtinum inadæquatam, ac defectuoſam feciſſe partitionem propoſitionum in neutram, aut in alteram tantum partem opinabilium; vel fateri, quod intendimus, nunquam ſe elidere mutuò, aut etiam non mutuò motiua inuicem oppoſita, atque inter ſe ita diſſimilia, ac diſparia, vt neutrius exceſſus ſimpliciter ſupra alterum ſit prorſus euidens, ac indubitatus. Quia quando motiua opinandi inuicem oppoſita elidunt ſe mutuò, in neutram partem eſt opinabilis propoſitio, ſicut quando pro neutra parte vllum omninò adeſt motiuum; eſt verò opinabilis propoſitio in alteram tantum partem, quando datur eliſio non mutua. Auguſtinus autem propoſitiones non opinabiles indifferenter in vtramlibet partem redigit ad quatuor claſſes. In primo nullum pro alterutra parte adeſt motiuum ob defectum circumſtantiæ, & inde ſtatus. Secunda exhibet motiua hinc, & inde ita inuicem ſimilia, & æqualia vt ſint *eadem vtrimque, & nulla re, ne parua quidem diſcernantur.* Ad tertiam claſſem pertinent motiua, quorum alterius exceſſus ſimpliciter ſupra alterum eſt ita manifeſtus, ac euidens, *vt nulla ſuperſit defenſio, nullus color, euidenterque confeſſa cauſa ſit*, vſque adeò, *vt ſi adſit aliquid ad defenſionem, vel mediocriter probabile*, eo ipſo propoſito ſit propriè controuerſa, atque in vtramlibet partem opinabilis. Quarta denique claſſis coincidit per gyrum cũ ſecunda, duplici contrariæ rationis diſſimilitudine

dine redeunte in ſimilitudinem, & æqualitatem totalem. Patet igitur ex mente Auguſtini propoſitionem ſubſtantem motiuis inuicem oppoſitis, inter ſe diſſimilibus, ac diſparibus, ſed quorum neutrius exceſſus ſupra alterum ſit euidens, atque omninò manifeſtus, ac indubitatus, eo ipſo eſſe indifferenter opinabilem in vtramlibet partem, ac proindè motiua talia nunquam ſe elidere, ſeu mutuò, ſeu non mutuò. Deductio hæc, niſi omninò fallor, eſt omninò manifeſta, ac intergiuerſabilis intelligenti, & attendenti.

Art. 126. Expeditius aliud eiuſdem Auguſtini eandem in rem teſtimonium habetur lib. 2. de Doctr. Chriſt. cap. 8. Vbi diuinarum ſcripturarum indagatorem circa ſcripturas controuerſas, inſtituit ſic: *Tenebit igitur hunc modum in ſcripturis canonicis, vt eas, quæ ab omnibus accipiuntur Eccleſijs catholicis, præponat eis, quas quædam non accipiunt. In eis verò, quæ non accipiuntur ab omnibus, præponat eas, quas plures, grauioreſque accipiunt, eis, quas pauciores, minoriſque auctoritatis Eccleſiæ tenent. Si autem alias inuenerit à pluribus, alias à grauioribus haberi, quanquam hoc facile inuenire non poſſit, æqualis tamen auctoritatis eas habendas puto.* In trimembri iſta partitione, extrema primæ, & ſecundæ comparationis ſunt inuicem ſimilia, eiuſdemque prorſus rationis, ſed inæqualia cum exceſſu manifeſto vnius partis ſupra aliam, proptereaque eliditur motiuum minus à maiori, & eidem maiori motiuo addicitur determinatè ſententia prælatiua. In tertia comparatione exhibentur extrema inuicem diſſimilia, pluralitas ex vna parte, grauioritas ex altera, inter quas eſt manifeſtus exceſſus ſecundum quid vtriuſuis ſupra alteram, at exceſſus ſimpliciter alterutrius (quem re ipſa dari patet ex obſeruatione præmiſſa art. 112. fine) eſt quoad nos obſcurus, & anceps, ac proindè ſunt ea extrema æqualia negatiuè quoad nos. Quid tum? Iuxta aduerſarios dicendum eſſet elidere ſe mutuò pluralitatem, & grauioritatem, & conſequenter ſcripturas; quas plures Eccleſiæ accipiunt, grauiores non accipiunt, aut è conuerſo, perindè æſtimandas eſſe, atque ſi nullæ illas acciperent, nullæ reijcient Eccleſiæ, hoc eſt nullius illas auctoritatis reputari debere. At Auguſtinus è contra, non equidem nullius, ſed æqualis auctoritatis habendas illas eſſe putat. Ergo motiua inuicem oppoſita, & inter ſe diſſimilia, atque exceſſus ſimpliciter obſcuri, ac ancipitis, nec mutuò ſeſe elidunt, necnon mutuò, ſed vtraque ſimul vigent. Locum hunc Auguſtini expendit operosè poſt, & contra P. Bardi P. Mercorus in Baſi par. 2. ar. 22. cuinque diuidit in tres partes, ſeu vt ipſe dicit, caſus, ſed partem, quæ apud Auguſtinum eſt poſtrema, hinc pluralitatis, inde grauio-

uioritatis, quæ pars, vel maximè ad controuerſiam pertinet, penitus in expenſione prætermittit, ſed nec fideliter eam refert. Videatur ſi placet.

Art. 127. Ad eundem ſcopum pertinent omnia ea loca Auguſtini, in quibus S. Doct. vtramque ſimul partem contradictionis agnoſcit probabilem, vel æqualiter, vel inæqualiter. Quia opinio, cuius motiuum eſt iam eliſum, ſeù exinanitum, & annichilatum per motiuum oppoſitum, perindè nequit iam eſſe probabilis, atque nequit probabilis eſſe opinio, cuius nullum prorſus eſt fundamentum. Quare toties implicitè, & æquiualenter dicitur motiua opinionum inuicem oppoſitarum non elidere ſe, neque mutuò, neque non mutuò, quoties expreſsè, & formaliter adſtruitur ſimultas probabilitatis opinionum inuicem oppoſitarum, ſiue æqualis vtrobique, ſiue maior ex vna parte, & minor ex altera probabilitas agnoſcatur. Eiuſmodi porrò ſimultas probabilitatis opinionum, quæ non poſſunt ſimul eſſe veræ, legenti Auguſtinum occurrit in ipſo perſæpè. Ecce ſpecimen: lib. 1. de Serm. Domini in monte cap. 9. antè med. præmiſſa quadam ex Græco ſignificatione vocis Racha: *Probabilibus eſt ergo*, ſubdit, *quod audiui à quodam Hebræo*. Et lib. 2. cap. 7. initio ad illud. *Panem noſtrum quotidianum*; propoſita triplici expoſitione: *Sed horum trium*, ait, *quid ſit probabilius conſiderari oportet*, lib. 9. de Gen. ad lit. cap. 6. propè finem, cum de Enoch, & Helia dixiſſet inter alia, *nec morbo, nec ſenectute deficiunt*, ponderat. *Quantò iuſtius, atque probabilius primis illis hominibus præſtaretur?* &c. & cap. 18. verſus finem. *Per Eccleſiam multiformis ſapientia Dei probabiliter creditur*, nempè ſic, & ſic, & oppoſito modo, lib. 2. de doctr. Chriſt. cap. 12. ſub initium: *Nunc autem collato interpretum ſenſu probabilior occurrit ſententia*; nempè alijs duabus inter ſe, & cum hac tertia incompoſſibilibus, quas proximè reddiderat, & agnouerat probabiles, Epiſt. 54. ad med. *Niſi fortè quis dicat alia bonorum, alia malorum eſſe peccata; quod non vſquequaque improbabiliter dicitur*. Vbi ſupponitur oppoſitum etiam eſſe probabile, & quidem priori certius. Addit inibi poſt med. *Aliquando autem miſericordes, & in ipſo dubio nolunt homini pro incerta pecunia certa inferre ſupplicia. Ad hanc miſericordiam etiam nos prouocari, & exhortari decet. Melius enim* (ergo & oppoſitum ſine peccato, & ſit, & docetur) *etiam ſi habet, amittis, quam ſi non habet, aut excrucias, aut occidis*, ep. 59. col. 2. initio. *Sed quod alij codices habent* &c. *obſcurius eſt quidem, ſed electiori ſententiæ videtur aptius conuenire*, ep. 118. cap. 7. *Sed nonnullos probabilis quadam ratio delectauit, vt vno certo die per annum*, &c. *Honeſtius autem arbitror ea hora fieri* &c. Ac deindè probabilitati, & licito vſui vtriuſque

que opinionis ſubſcribit his verbis: *Quapropter neminem cogimus ante Dominicam illam cœnam prandere; ſed nulli etiam contradicere audemus.* Neutrius igitur ſententiæ ratio rationem oppoſitæ ſententiæ elidit apud Auguſtinum.

Art.128. Verum ponet ob oculos diſtinctius mentem Auguſtini, & rem noſtram caſus conſcientiæ in hac eadem poſtrema Epiſtola cap.3. ab eodem Auguſtino reſolutus. Quæritur, an ſit licita quotidiana Eucharistica communio? Præmittit Auguſtinus ſententiam aſſirmantem, & negantem cum ſuis fundamentis, & negantem quidem ſic: *Dixerit aliquis non quotidie accipiendam Euchariſtiam. Quæſieris, quare? Quoniam inquit, eligendi ſunt dies, quibus purius homo, continentiuſque viuat, quò ad tantum Sacramentum dignius accedat. Qui enim manducat, & bibit indignè, iudicium ſibi manducat, & bibit.* Affirmantem mox ſententiam proponit his verbis. *Alius contra: Imò, inquit, ſi tanta eſt plaga peccati, atque impetus morbi, vt medicamenta talia differenda ſint, auctoritate Antiſtitis debet quiſque ab altario remoueri ad agendam pœnitentiam, & eadem auctoritate reconciliari. Hoc eſt enim indignè accipere, ſi eo tempore accipiat, quo debet agere pœnitentiam, non vt arbitrio ſuo cum libet, vel auferat ſe communioni, vel reddat. Cæterum ſi peccata tanta non ſunt, vt excommunicandus aliquibus* (fortè aliquatenus) *homo iudicetur, non ſe debet à quotidiana medicina Dominici corporis ſeparare.* Neceſſe iam eſt, fundamenta affirmantis huius, & negantis ſententiæ, vel æqualia eſſe, vel inæqualia. Si ſunt æqualia elidunt ſe mutuò iuxta aduerſarios, & neceſſariò ſuſpenditur iudicium, ſicut ſuſpendit dubitans, dum dubitat. Si autem inæqualia dicantur, vti repſa ſunt, cum ſint diſſimilia, à maiori eliditur minus fundamentum iuxta eoſdem aduerſarios, & illi ſoli parti poteſt præſtari aſſenſus. Neceſſe igitur erat ex eorundem ſententia, Auguſtinum, de quo dubitari non poteſt, quin vtriuſque partis fundamenta conſiderauerit ſatis, & percalluerit; vel alteram ex illis opinionibus approbare cum ſua praxi, & alteram reprobare cum ſua; vel certè neutram, aut approbare, aut reprobare, atque fateri, neſcio quid dicam. At Auguſtino neutrum horum viſum eſt, ſed agnoſcit ſimultaneum eorum motiuorum inuicem oppoſitorum vigorem, ac ſufficientiam, & permittit vnicuique aſſenſum, & praxim vtriuſuis opinionis iuxta motum piæ affectionis in vnoquoque præualentis. Piæ, inquam, affectionis, quia rationes opinandi non variantur directè pro diuerſitate indiuiduationum, & habituum, & reſultantium ex illis cognitionum, ſed ſolæ cognitiones affectiuæ, ipſique affectus. Audiantur verba reſolutoria Auguſtini immediata ad controuerſiam modò relatam. *Rectius*

inter eos fortaſſe quiſpiam dirimit litem, qui monet, vt præcipuè in Chriſti pace permaneant. Faciat autem vnuſquiſque, quod ſecundum fidem ſuam piè (ex vi piæ affectionis) *credit eſſe faciendum. Neuter enim eorum exhonorat corpus, & ſanguinem Domini, ſi ſaluberrimum Sacramentum certatim honorare contendunt. Nec enim litigauerunt inter ſe, aut quiſquam eorum ſe alteri præpoſuit Zachæus, & ille Centurio, cum alter eorum gaudens in domum ſuam ſuſceperit Dominum, alter dixerit: Non ſum dignus. Ambo Saluatorem honorificantes diuerſo, & quaſi contrario modo; Ambo peccatis miſeri, ambo miſericordiam conſequuti. Valet etiam ad hanc ſimilitudinem, quod in primo populo vnicuique manna ſecundum propriam voluntatem in ore ſapiebat; ſic in ore cuiuſque Chriſtiani Sacramentum illud quomodo ſumatur, æſtimandum* (ſequente vtique diuerſitate iudiciorum diuerſitatem affectuum) *Nam & ille honorando non audet quotidie ſumere, & ille honorando non audet vllo die prætermittere. Contemptum ſolum non vult cibus ille, ſicut manna faſtidium.* Cenſet igitur Auguſtinus præuentos iiſdem apud vtrumque rationibus dubitandi hinc, & indè diuerſis poſſe, & phyſicè, quod modo intendo, & honeſtè, de quo dicam paulò poſt, ſubinducere iudicium practicum diuerſum ex diuerſo imperio voluntatis iuxta diuerſitatem præexiſtentis piæ affectionis; atque adeò rationes dubitandi non neceſſariò ſe inuicem elidere ſaltem mutuò, & ſæpè nec non mutuò. Nempè occurrunt ſæpè rationes dubitandi proportionales rationibus Auguſtinianæ huius quæſtionis, quarum tamen neutra putatur ab Auguſtino eliſa fuiſſe per alterant.

Superadditur auctoritati ratio circa eliſionem motiuorum intellectus.

ART. 129. Auctoritatibus, quæ cogunt intellectum, adiungenda modo eſt ratio, quæ quietet eundem. Ratio, inquam, tum eliſionis mutuæ motiuorum ſimilium, & æqualium, tum non mutuæ ſimilium, ſimulque inæqualium, ſeù inæqualium intra eandem ſpeciem; tum nullius eliſionis motiuorum diſſimilium; ſeù diuerſæ inuicem ſpeciei, adeòque inæqualium, dummodo exceſſus ſimpliciter, in quam determinatè cadat partem, ſit anceps. Quicunque opinatur circa aliquod obiectum, neceſſe eſt, vt aſſentiat illi, vel diſſentiat, & neutrum facere poteſt, quin motiuum aſſentiendi præferat motiuo diſſentiendi; aut è conuerſo, atque alterum iudicet eſſe verax, alterum fallax. Impoſſibile autem eſt, vt quis præferat motiuum aliquod moti-

motiuo alij omninò ſimili, & æquali, & alterum dicat eſſe verax, alterum fallax. Eo namque ipſo idem præferret, ſimulque poſthaberet eidem ſecundum idem, & de eodem ſecundum idem pronunciaret eſſe verax, ſimulque fallax. Quia in omninò ſimilibus, & æqualibus omnia ſunt idem præter indiuiduationem, quæ nulla prorſus vi mouendi prædita eſt præcisè ratione ſui; cum nulla prorſus perfectio ſit formaliter ratione ſui, ſed ſolùm pura limitatio, ac coarctatio perfectionis ſpecificæ; atque vis mouendi intellectum ſit perfectio aliqua, vtpotè actiua eatenus aliquo modo. Impoſſibile igitur eſt, vt præuentus motiuis hinc, & indè omninò ſimilibus, & æqualibus opinetur in alterutram partem, vtque vel aſſentiat, vel diſſentiat; ac proinde motiua talia conſtituunt intellectum in eodem indeterminabilis ſuſpenſionis ſtatu, in quo foret, ſi nullum prorſus in alterutram partem appareret motiuum. Hoc autem dicitur, & eſt ea motiua elidere ſe mutuò iuxta conceptum eliſionis, quem præmiſimus ex ſenſu communi. Rationem iſtam expoſitam à nobis in genere, ſugeſſit ſubtiliter in ſpecie, atque in indiuidualibus terminis Auguſtinus verbis illis relatis paulò prius artic. 125. antè med. *Nil eſt, quod diſtinguatur, & idcircò vter eorum, ſiuè accuſat alterum, ſe criminatur, ſiue ſe purgat, defendit eum, quem criminari videtur.*
Eadem ratione facilè concluditur ex motiuis ſimilibus, & ſimul inæqualibus, ſeù inæqualibus intra eandem ſpeciem, quod minus eſt, elidi à maiori motiuo. Quia ſi exceſſus maioris motiui præſcindatur formaliter à reliquo, per hoc reliquum intelligitur eliſum mutuò totum motiuum minus, vt patet ex ratione mox ponderata. Ergo exceſſus ipſe ſupereſt cum eadem omnino vi pertrahendi intellectum ad ſe, qua vigeret, ſi nullum prorſus motiuum adeſſet pro parte oppoſita; ac proindè motiuum minus eliditur abſolutè à toto motiuo maiori, & non è conuerſo, atque intellectus manet neceſſitatus, vt, ſi quidem opinetur, ſoli poſſit accommodari, ac aſſentiri eidem motiuo maiori. Iam quando motiua ſunt diſſimilia, ſeù diuerſæ hinc, & inde ſpeciei; atque exceſſus ſimpliciter alterutrius determinatè ſupra alterum eſt immanifeſtus, ac anceps; ex eo apparet neutrum elidi totaliter, ac omnimodè ab altero. Quia videlicet vtrumlibet ex huiuſmodi motiuis præcellit alteri quoad perfectionem differentialem, ac propriam ſuæ ſpeciei, & ſimul ſuperatur ab eodem altero quoad perfectionem differentialem, ac propriam ipſius alterius. Quodlibet enim habens in ſe aliquid perfectionis, quod deeſt in altero, eatenus excellit, & hoc alterum eadem tenus excellitur. Cum ergo vtrumlibet ex motiuis ſpecie diuerſis habeat

beat in ſe perfectionem ſuam ſpecialem, qua caret motiuum oppoſitum, conſtat vtrumlibet eorum præcellere alteri ſecundum aliquid, & viciſſim ſuperari ab eodem altero ſecundum aliquid. Oſtenſum autem nuper fuit, motiuum ſimpliciter minus elidi per motiuum ſimpliciter maius, & non è conuerſo; motiua verò inuicem omninò æqualia elidere ſe mutuo totaliter. Vtrumlibet igitur ex motiuis inuicem oppoſitis, & diſſidentibus inter ſe ſpecie elidit alterum, & eliditur viciſſim ab altero ſecundum quid; & quando neutrius exceſſus ſimpliciter, & abſolutè ſupra alterum eſt manifeſtus, ac euidens, atque omninò certus, neutrum elidit alterum, aut eliditur ab altero ſimpliciter, ac totaliter, ſicut accidit mutuò in motiuis omninò ſimilibus, ſimulque omninò æqualibus, & non mutuò in ſimul inæqualibus, ſed ſupereſt in vnoquolibet eorum perfectio ſpecialis, & propria ipſius tanquam victrix, & excedens negatiuè, quatenus non eſt certum, ac manifeſtum, quòd ſuperetur abſolutè à perfectione ſpeciali, ac propria motiui oppoſiti, cum tamen ſit certum, ac manifeſtum, quòd ſe tota ſit exceſſus quidam ſupra totum motiuum oppoſitum.

Art. 130. Quapropter, vt iam accedam ad ſcopum principalem immediatum totius huius diſcurſus, intellectus præuentus motiuis eiuſmodi diuerſarum ſpecierum, vi eorum manet indifferens, & proximè diſpoſitus, vt accedente adminiculo extrinſeco inclinationis, & imperij voluntatis, vel feratur ad vtrumlibet eorum ad inſtar excedentis ſimpliciter, aſſentiendo illi, quandoquidem reipſa habet ſimilitudinem quãdam cum excedenti ſimpliciter, vel vt ad neutrum feratur, & neutri adhæreat abſolutè, cum vtrimque habeat, per quod ſufficienter retrahatur. Confirmatur hoc, & explicatur exemplo libertatis puræ contradictionis, ſeù puri exercitij, de qua iterum ſupra, ſed ſub alia luce. Præuentus motiuo fallibili aſſentiendi alicui obiecto, quin ſimul appareat vllum motiuum diſſentiendi, eo ipſo conſtituitur liber libertate contradictionis, ſeù ad aſſentiendum, & ad ſuſpendendum aſſenſum. Qua in re omnes abſque vlla controuerſia conueniunt. Ratio autem non alia eſſe poteſt, quam quia motiuum fallibile, & continet in ſe perfectiouem aliquam, qua fundat ſpem attingendæ veritatis, ſi ipſi præbeatur aſſenſus, & ſimul ſubeſt alicui imperfectioni, qua fundat periculum, & incutit timorem incidendi in falſitatem, niſi ſuſpendatur aſſenſus; atque exceſſus perfectionis ſupra imperfectionem, & ſpei ſupra periculum, ac timorem, nec non è conuerſo, eſt incertus, & anceps. Vnde fit, vt intellectus per tale motiuum reddatur habilis, & diſpoſitus

tus in actu primo proximo, tum ad adhærendum illi perfectioni per aſſenſum, tum ad fugiendum ab illa imperfectione per ſuſpenſionem aſſenſus, iuxta inclinationem,& imperium voluntatis liberè, vel erectæ ad eam ſpem, eandemque amplectentis, vel ſuccumbentis illi timori, & præcauentis illud periculum, quin perfectio eiuſmodi, & imperfectio, ſpes, & timor elidant ſe, vel mutuo, vel non mutuò ex parte actus primi. Eadem autem eſt ratio de perfectionibus, & imperfectionibus duorum motiuorum ſpecie diuerſorum inuicem confligentibus, cum obſcuro, & ancipiti exceſſu ſimpliciter in ordine ad aſſenſum,& diſſenſum, vel ad aſſenſum huius, & oppoſiti, nec non ad ſuſpenſionem vtriuſque ſimul, quæ eſt de perfectione, & imperfectione vnici motiui ſimpliciter ſibi inuicem repugnantibus in ordine ad aſſenſum, & ad ſuſpenſionem aſſenſus, vti facilè, & clarè apparebit volenti conſiderare. Idem vlterius confirmari validè poteſt à poſteriori obſeruata pertinaci æmulatione hominum, conditionum, aut poſſeſſionum ſpecie diuerſarum cum exceſſu ſimpliciter aliarum ſupra alias obſcuro, & ancipiti, aut non vſquequaque apud omnes manifeſto, proptereaque vniſquibuſque æſtimantibus, atque omninò iudicantibus, iuxta affectus proprij prædominium, ſuam ſeù conditionem, ſeù profeſſionem eſſe moliorem, ac præſtantiorem, quàm ſeù conditionem, ſeù profeſſionem æmulorum ſuorum. Aemulationes eiuſmodi, ac diſſenſiones ſunt nimis notæ inter litterariæ, & militaris profeſſionis homines; inter Senatores, & Duces; inter nobiles vetuſtos, ſed tenues, ac imbecilles, & nouos, ſed opulentos, ac præualidos; inter Monarchicos, & Republicanos ſupparis vtrobique gradus; pictores inter, & ſtatuarios; inter hos vtroſque, & fuſores, & ſic de alijs innumerabiliter. Quæ certè æmulationes, & iudiciorum, de præeminentia inuicem oppoſitorum, diſſenſiones dari nequaquam poſſent, ſi intellectus flecti non poſſet in vtramlibet partem vi præeminentis affectus, & imperij voluntatis, ſub motiuis ſpecie diuerſis, & ancipitis mutui exceſſus ſimpliciter. Nempè rationes, quibus ſinguli ex prædictis nituntur, ſunt obuiæ,& æquè benè notæ apud vtramque reſpectiuè factionem, atque illas ſibi inuicem ſatis, ſuperque notificant opportunè, importunè, ac proinde ex ſola affectuum diſcrepantia erumpunt in aſſenſus contrarios, vnoquoque æſtimante rationes ſibi fauentes tanquam abſolutè, & ſimpliciter meliores, illiſque adhærendo tanquam veracibus, & reijciendo rationes contrarias tanquam inferiores, ac fallaces. Neutræ igitur eiuſmodi rationes

nes ſe inuicem vnquam eliduut, ſed ambæ ſimul fouent aſſertam libertatem ſpecificationis.

Satisfit duobus argumentis aduerſus libertatem opinandi.

ART.131. Ex dictis hucuſque facilè diruuntur duo fundamenta aduerſariorum, quæ propoſuimus ſupra artic. 109. & 110. Ad 1. quod erat de potentia neceſſaria, & centro, dicendum eſt, intellectum eſſe quidem potentiā ex ſuo præciſè conceptu formali neceſſariam, non tamen ea neceſſitate, qualis reperitur in elementis, & mixtis inanimatis, nec non in alijs rationis, & conſertæ eidem rationi vniuerſalitatis expertibus, ſed eſſe potentiam rationalem, & proindè vniuerſalem ad totum ens, atque multimodis ordinabilem, ac perducibilem ad ſcopum, & centrum ſuum, quod eſt veritas, eadem vtique proportionali ratione, qua voluntas, propter omninò ſimilem, & æqualem amplitudinem vniuerſalem obiecti, varijs, ac multimodè diuerſis vijs ordinatur, ac perducitur ad ſcopum, & centrum ſuum, quod eſt bonitas. Ratione autem huius vniformis in vtraque potentia vniuerſalitatis obiecti, & conſequentis ad iſtam vniuerſalitatem multiplicitatis mediorum inuicem incompoſſibilium, accedente inſuper mouibilitate vtriuſque potentiæ, non per res ipſas, ſeù per veritatem, & bonitatem, vt ſunt in ſe à parte rei, ſed per eaſdem prout, & quatenus apparent in præuijs, ſeù apprehenſionibus, ſeù enunciationibus, quas euenit eſſe inuicem inæquales inæqualitate contraria ei, quæ conuenit in ſe rebus repreſentatis, ſicut etiam euenit hanc ipſam inæqualitatem tàm rerum, quàm cognitionum ita defectuosè, ac inadæquatè repreſentari, vt non innoteſcat manifeſtè, & cum totali certitudine, vtra ex parte determinatè ſe teneat exceſſus ſimpliciter, tum rei, tum repreſentationis, ſed vtralibet maneat tantum veluti excedens quoad aliquid, & veluti exceſſa quoad aliquid aliud, ac proindè vtralibet ſit idonea mouere, tum ad inſtar excedentis ſimpliciter, tum ad inſtar ſimpliciter exceſſæ. Ratione, inquam, horum omnium, & totius huius inter intellectum, & voluntatem ſimilitudinis mutuæ, conuenit vtrique huic potentiæ aſſimilis indifferentia ad actus inuicem oppoſitos, atque voluntas poteſt imperio ſuo, ſeù in genere cauſæ efficientis, ad quod genus reducitur cauſa applicatiua, determinare intellectum ad vtramlibet partem contradictionis, & contrarietatis eodem prorſus modo, quo

poteſt

poteſt ſeipſam determinare formaliter per electionem, quandocunque cætera ſunt vtrobique proportionaliter paria, vt apparet ex diſcuſſis ſuperius; & modo ſubindicatis rationibus.

Art. 132. Ex quibus itidem apparet clarè, quàm ſit irrationabile, ac indiſciplinatum, atque ex ſuperficialitate vulgi velle vrgere argumentum à pari, pro reſtrictione, & limitatione intellectus ad vnum, ex bilance, alijſque inanimatis, aut etiam animatis; ſed rationis expertibus, ideòque incapacibus moueri præterquam ad vnum; & vno modo, & motiuis hinc, & indè eiuſdem prorſus rationis, vti mouetur bilanx ſola ponderum iniectorum grauitate, qua grauitas eſt, cæteris prædicatis ſe habentibus purè materialiter; cum intellectus diuerſimodè afficiatur per auctoritatem, & per rationem, necnon per rationem à priori, & à poſteriori, atque per ſingulas quaſque harum, ſimiliumque motionum differentias ſpecificas cum facultate ſolius rationalis potentiæ propria ſuper illas reflectendi, eaſdemque inuicem comparandi. Ex hac eadem inter intellectum, & voluntatem quoad eiuſmodi prærogatiuam conuenientia, & ſimilitudine apparet prætereà, quàm inanis ſit conatus volentium ſtatuere differentiam maioris determinationis ex parte intellectus ad veritatem, & ad præualentem apparentiam eius, quàm voluntatis ad bonitatem, & ad præualentem apparentem eius; cum neceſsè palam ſit vtramque potentiam æquè inclinare ad ſcopum, & & centrum ſuum, & vtrique æqualiter inſinuetur apparentia, & veritatis, & bonitatis hinc, & indè præualens ſecundum quid, abſque clara, ac prorſus manifeſta diſcretione exceſſus ſimpliciter ex vna potiùs parte, quàm ex oppoſita; Vndè demum obrepit ſæpè tam intellectui, quam voluntati determinatio ad extremum reipſa nociuum, decepto intellectu, & deprauata voluntate propter victoriam, & prælationem motiui, quod reipſa erat dignum poſtponi, & abſolutè oportebat poſtponere.

Art. 133. Quod ad aliud attinet fundamentum ex art. 110. arguens ex motiuis hinc, & indè omninò æqualibus ad motiua inuicem inæqualia, oſtenſum iam eſt copiosè, & efficaciter, tum auctoritate, tum ratione diuerſam longè, imò & contrariam prorſus rationem eſſe motiuorum hinc, & indè inuicem æqualium, & inuicem inæqualium, quoad libertatem opinandi. Quæ videlicet perit ſub motiuis æqualibus, & viget ſub inæqualibus. Videatur præſertim art. 129. pro claritate, & veritate huius differentiæ, imò contrarietatis. Vndè quod tradit D. Thomas art. illo 1. quæſt. 14. de verit. intellectum perindè habere, ac ſuſpendi ſub totali defectu mouentium, & ſub apparenti eorundem in-

vtram-

vtramque partem æqualitate, eſt veriſſimum, & nobis eatenus fauet expreſsè quoad priorem partem noſtræ ſententiæ circa cõtrouerſiam iſtam de libertate opinandi. Tantum oportet meminiſſe ſententiæ ex profeſſo traditæ à D.Thoma de totali neceſſaria ſimilitudine mutua quorumcumque omninò æqualium inter ſe, atque è conuerſo de neceſſaria æqualitate quorumque inuicem omninò ſimilium, tàm intenſiuè, quàm extenſiuè, vti retulimus ſupra art. 113. fine. Quod deindè ſuperaddit eodem illo in loco D.Thomas de maiori inclinatione opinantis ad vnã partem, quàm ad oppoſitam, debet imprimis componi cum multis illis, & claris eiuſdem S.Doctoris teſtimonijs, quæ ſuperius producta à nobis ſunt, de libertate opinandi hoc potius, quàm oppoſitum. Indè enim neceſſariò concluditur, hoc, quod dicitur de maiori ad vnam partem inclinatione, accipiendum eſſe de maioritate inclinationis tantum ſecundum quid, quantum eſt ex vi motiui intellectus ſecundum ſe præcisè conſiderati; atque in conceptu inclinationis ſimpliciter maioris, & determinantis intellectum in actu ſecundo includi inclinationem etiam, & imperium voluntatis, vt inter expendendum teſtimonia illa patefactum eſt, & omnes indubitanter agnoſcunt, dum ſermo eſt de eadem maiori inclinatione, ac determinatione intellectus ad vnam partem, prout oppoſita ſuſpenſioni, & inclinationi ad ſuſpenſionem aſſenſus ſimul, & diſſenſus, atque aſſenſus oppoſiti. Prænotatum nimirum à nobis eſt ſemel, ac iterum eandem quoad hoc rationem eſſe de libertate quoad ſpecificationem, quę eſt de libertate quoad exercitium, hoc eſt, eandem eſſe rationem de maiori inclinatione intellectus ad aſſenſum, quàm ad diſſenſum, vel ad aſſenſum oppoſitum, quæ eſt de maiori inclinatione ad aſſenſum, quàm ad puram eius ſuſpenſionem, & ſic de diſſenſu, & eius ſuſpenſione, nec non de ſuſpenſione aſſenſus ſimul, & diſſenſus, vel aſſenſus oppoſiti.

Art. 134. Obſeruandum prætereà eſt, ex modo, quo loquitur inibi D.Thomas, apparere ſatis, ſermonem ſibi eſſe de motiuo inclinante, cuius maioritas, & exceſsus ſupra motiuum oppoſitum non ſit omninò indubitatus, ac euidens. Loquitur enim de motiuo inſufficienti *ad hoc, quod determinet intellectum ad vnam partem totaliter, & vi cuius ità accipit intellectus vnam partem, vt tamen dubitet ſemper de oppoſita, & ſubſit formidini eiuſdem.* Qui autem præſtat aſſenſum ex motiuo, tametſi vtcunque fallibili, euidenter tamen, atque omninò manifeſtè maiori, ac fortiori, quàm ſit motiuum oppoſitum, eo ipſo accedit magis ad ſcientem, quàm ad dubitantem, inter quæ extrema ipſum opinari eſt medium, ideò-

que

que conſtituitur eo ipſo in gradu certitudinis moralis, & conſequenter non dicitur abſolutè, & abſque addito aliquo diminuenti, quod dubitet ſemper de oppoſito, & ſubſit formidini, & quod non determinetur totaliter ad vnam partem. Non enim hæc dicimus de eo, qui credit ſe non eſſe occidendum ab amico ſibi diutiſſimè fido, ac familiari, nullaque prorſus occaſione prouocato ad iram, quando ab eo inuitatur ad prandium, & ſic de ſimilibus moraliter certis. Loquitur ergo D. Thomas de maioritate, & exceſſu motiui, ſeù mouentis ancipiti, ac incerto. Maioritas autem, & exceſſus motiui pro vna parte ſupra motiuum ad partem oppoſitam, anceps, ac incertus non plus valere poteſt ad tollendam libertatem ſpecificationis, quàm valeat ad tollendam libertatem exercitij motiuum fallibile aſſentiendi occurrens abſque vllo alio motiuo contrario. Et tamen eſt certum apud D. Thomam, alioſque omnes hoc motiuum non ſufficere ad tollendam hanc libertatem. Ergo nec illud ad illam tollendam ſufficit. Non igitur exigit D. Thomas ad opinandum hoc potius, quàm oppoſitam maioritatem motiui ablatiuam libertatis quoad ſpecificationem.

Art. 135. Certè pro tranſitu, qui ſubtexebatur in argumento, à dubitatione, & ſuſpenſione ad opinionem, & determinationem poſitiuam intellectus, neceſſè nequaquam eſt, vt ſuperueniat tale motiuum reſtrictiuum ex ſe præcisè, atque alligatiuum intellectus ad vnam partem. Primum enim tranſitus à dubitatione, & ſuſpenſione ad opinionem, ac determinationem poſitiuam intellectus non ſolùm accidit ſub occurſu motiuorum inuicem pugnantium pro aſſenſu, & diſſenſu, vel aſſenſu contrario, ſed etiam accidit ſub occurſu vnici motiui adæquati fallibilis abſque alio motiuo in contrarium. Sæpè enim dubitamus, & hæremus aliquantum dubitantes non ſolùm, an aſſentiamur, vel diſſentiamur alicui obiecto, vel aſſentiamur obiecto contrario, ſed etiam, an aſſentiamur, vel purè ſuſpendamus iudicium, ac deindè tranſimus non minus à prima, quàm à ſecunda dubitatione, ac ſuſpenſione ad actum opinionis, & ad determinationem poſitiuam intellectus. Certum autem eſt apud omnes, vti ſæpiùs, ac multipliciter ſuggerimus, tranſitum à dubitatione, ac ſuſpenſione ad reſolutionem dubij, & ad actum opinandi ſub occurſu vnici motiui fallibilis abſque vllo alio motiuo in contrarium, non accidere ex vi ſola motiui intellectualis ex ſe præcisè determinantis intellectum independenter ab affectu, & imperio libero voluntatis. Quia nullum motiuum fallibile, nullaque fallibilis motiuorum collectio vſque adeò potenter, ac efficaciter

S pro-

propellit, ac determinat intellectum, vt non poſſit ſuſpendi nihilominus, & hærere dubitando ex imperio voluntatis cohibentis aſsenſum propter periculum errandi, quod ſemper ineſt motiuis fallibilibus. Ergo tranſitus à ſuſpenſione aſsenſus opinatiui ad aſsenſum ipſum nunquam fit vi ſolius motiui ſuperuenientis de nouo, ſed requiritur inſuper imperium voluntatis cooperantis motiuo intellectuali obiectiuo ſubortum ex motiuo affectiuo, & proprio ipſius voluntatis. Idem igitur accidere ſimiliter poteſt circa tranſitum à dubitatione, & ſuſpenſione inter aſsenſum, & diſsenſum, vel aſsenſum contrarium ad vtrumuis eorum potiùs, quam ad oppoſitum. Quam conſequentiam eſse legitimam, non multò prius oſtenſum a nobis fuit.

Art. 136. Deindè experientia cuiuſque propria, & ratione facilè obuia liquido apparet volentem opinari circa aliquid, quod iam conijcit ſibi eſse indemonſtrabile, primo conatu excogitare rationes hinc; & indè dubitandi, quotquot inuenire, & complecti mente poteſt, iiſque omnibus ſimultaneè in proſpectu habitis non propterea exiſtere protinus, ſaltem iuxtà modum agendi magis ordinarium, opinionem, & determinationem intellectus, ſed eam adhuc aliquantiſper differri, tametſi nulla amplius ſuperſit ſpes, nec adhibeatur conatus inueniendi vlteriorem aliquam opinandi, ac determinandi rationem directam, ac proinde tempus interea, & conatum vnicè impendi deliberationi, ac conſultationi reflexæ, vtris potiſſimum rationibus inuicem pugnantibus oporteat aſsenſum accommodare; quod fit eaſdem rationes inter ſe conferendo, atque librando, donec voluntas afficiatur magis ad aliquam, vel aliquas earum rationum, quàm ad oppoſitas, ac demum eligat eiſdem illis potiſſimum aſsentiri, atque eligendo imperet intellectui, eundemque determinet, vt aſsentiatur. Itaque vt quis opinetur, poſtquam fluctuauit inter rationes dubitandi inuicem oppoſitas, oportet, vt conſultet de eligenda opinione, & præferendis rationibus his, vel illis in ordine ad attingendam veritatem, ſicut oportet, vt conſultet circa quoduis aliud mediorum genus, quicunque præconcepit plura inuicem media incompoſſibilia, vt eligat aliquod illorum in ordine ad finem præintentum: & ſicut non poteſt peruenire ad exequutionem cuiuſquam medij in alio quouis genere, niſi per eiuſmodi conſultationem, & electionem; ita nemo poteſt concipere opinionem victricem, & ſolutionem dubitationum, niſi per eaſdem. Ergo tam libera eſt electio eiuſmodi opinionum, atque electio quorumuis aliorum mediorum. Atteſtatur huic veritati priuata cuiuſque, & publica vniuerſitatum ſollicitudo in

in conquirendis magiſtris, qui non ſolùm ſint magni, & fœcundi acuminis ad inueniendas multas, & ſubtiles rationes dubitandi, ſed etiam ſint, & hoc maximè, maturi, & optimi iudicij ad eligendas opiniones, prout oportet. Quę profectò poſterior pars ſollicitudinis eſſet inanis, & ſtulta, ſi ex adinuentis rationibus dubitandi, quæ reipſa eſt maior, ac efficacior, traheret ad ſe neceſſariò intellectum, nulluſque ſupereſſet locus arbitrio, & liberæ electioni in opinando hoc potiùs, quàm oppoſitum, atque in præferendis, ac approbandis his determinatè rationibus dubitandi potius, quàm oppoſitis. Quapropter eædem rationes dubitandi, quæ primo, ac directo ſuo aſpectu, aut etiam reflexo, ſed inchoato tantum, ligabant intellectum, tenebantque ſuſpenſum, accedente deindè perfecta, & adæquata comparatione reflexa, & mox ſubſequuta electione, ac prælatione efficaci voluntatis, conferunt ad ſolutionem, & progreſſionem eiuſdem intellectus, atque rationibus prælectis, & aſſenſione ipſa confirmatis, iamque prædominantibus in animo diſſoluuntur, ac diſſipantur rationes contrariæ, & finis imponitur controuerſiæ, totique dubitationi.

Subinſeritur duplex confirmatio eiuſdem libertatis opinandi.

ART. 137. Huiuſmodi in opinionis determinatione cooperatio mutua intellectus prælucentis primum, ac dirigentis, tùm dubitando, tùm conſultando, ac deindè obſequentis per aſſenſum, vel diſſenſum, vel aſſenſum contrarium, necnon voluntatis per interiectum vtrique illi operationi intellectus electionem, & imperium, ſuaderi vlterius ex eo poteſt, quia notiſſimum diſcrimen fluctuationis inter duas partes aduerſas, quæ eſt propria opinabundi, & firmæ, ac tenacis adhæſionis ad vnam partem determinatè, quæ ex natura ipſa rei ſuboriri ſolet in iam opinante, non aliundè prouenire poteſt, quàm ex prædicta coniunctione, & cooperatione mutua intellectus, & voluntatis in opere opinandi. Qui agit de decidenda controuerſia aliqua, & de ſtatuenda propria circa illam opinione, antequam actu decidat, & opinetur, ſentit ſe ità facilem ad vtramlibet partem, vt nulla ſit difficultas non ſolùm in vtralibet, verùm neque in vtraque ſimul parte reijcienda per puram ſuſpenſionem iudicij: Si audiat obloquentem aduerſus rationes vtriuſuis partis, eaſdemque cenſurantem acerbè tanquam minus probabiles rationibus

contrarijs, tanquam leues, nulliuſque momenti, diſſonas &c. nil afficitur, nil mouetur, fautores, & aduerſarios vtriuſque partis æquè æſtimat eatenus. Hæc opinabundus. At poſtquam opinatus iam eſt, atque in alteram determinatè partem incubuit, magnam imprimis ſentit difficultatem in cantanda palinodia, & ne cogitare quidem, niſi ægerrimè, poteſt de tranſitu ad ſententiam contrariam. Vndè eſt celeberrima laus Auguſtini ex libris retractationum, tanquam de re heroica, & ſummè ardua, non minùs, ſi non & magis, quam ex libris Confeſſionum, peractaque in illis affectuum prauorum pœnitentia. Contradicit deindè feruenter impugnanti, aut vtcumque deprimenti fundamenta ſuæ opinionis, eaque dicenti minus probabilia, ac ſolida, quàm ſint fundamenta contrarię ſententiæ; acerbiores verò eius ſuæ ſententiæ, ac fundamentorum cenſuras, ac vili penſiones audire nequit abſque amaro doloris ſenſu. Talis profectò eſt animi diſpoſitio, quàm ex ſua natura inducit determinatio ſententiæ in alteram partem controuerſiæ, niſi aliundè cohibeatur per motiua reſpectu opinionis extranea, & per ſanctos affectus. Eadem demum ratione, & ſub eadem conditione parui pendit auctores opinionum ſuis plerumque contrarios. Quæ cum ſint experimentaliter nimium manifeſta, neceſſe eſt, vt habeant fundamentum, & rationem à priori in ſpeciali opinantis, qua opinantis actualiter, & determinatè, diſpoſitione ex parte, vel intellectus, vel voluntatis, vel vtriuſque. Conſtat autem prouenire illa minimè poſſe ex motiuo intellectus ſecundum ſe præcisè conſiderato. Quia motiuum intellectus ad opinandum eſt idem, & cognoſcitur æqualiter, dum ſumus in actu primo proximo opinandi, & cum iam opinamur de facto. Opinamur enim ex eodem motiuo, quo conſtituimur proximè potentes opinari, nec cognoſcimus illud magis, dum opinamur actu, quàm iam præcognoſceretur ab opinaturis, quandoquidem ideò opinando aſſentimur illi, quia iam innotuerat, & non ideò innoteſcit, quia iam illi aſſentimur. Quidquid autem exiſtit de nouo ex parte intellectus ſecundum ſe præcisè, neceſſe eſt, vt proueniat ex obiecto motiuo ipſius proprio, quatenus eidem apparente. Neceſſe igitur eſt, vt diſcrimen prænotatum inter opinabundum, & opinantem reuocetur, tanquam ad primam radicem, ad actum voluntatis, quo præeligitur, præamatur, ac imperatur opinio, in quam erumpimus de facto, & poſtponitur, negligitur, ac impeditur opinio oppoſita. In eo nimirum actu voluntatis elucet ſpontè ratio omnium prædictorum. Primò etenim motiuum eligendi, & illud ipſum, ad quod eligendum mouet, diliguntur ma-

magis per actum ipſum electiuum, quàm diligantur, dum ſumus in actu primo proximo eligendi. Præferuntur enim affectiuè per actum electionis ijs, quibus in actu primo proximo eramus indifferentes, vt poſtponerentur. Deinde actus electionis placet ſpecialiter per ſeipſum eligienti, eundemque ſibi vſq; adeò potenter, ac efficaciter deuincit, vt cui fuiſſet facillimum eligere oppoſitum, ſit iam difficillimum, ſi & impoſſibile prorſus non eſt, ab electione iam facta recedere, & ad oppoſitam transire electionem rebus omnibus alijs eodem modo ſe habentibus. Id quod elucet vel maximè ex comparatione vehementer terribili ex vna parte, & æquè delectabili ex altera, Angelorum, & Dæmonum, quibus vtriſque fuit facillimum, vt in oppoſitas ijs, quibus incubuere de facto, electiones concederent, vtque euaderent, ſeù permanerent Angeli, qui ſunt Dæmones, aut è conuerſo. Vtrique enim ſuberant aſſimili, & intrinſecè, ac entitatiuè pari intellectus, & voluntatis, naturæ, & gratiæ diſpoſitioni proportionali præuiæ. At poſtquam elegere, vt placuit, ita manſere deuincti electioni quiſque ſuæ, vt ab ea recedere, & vices permutare ſuas non amplius vnquam poſſint, ſed cohæreant propoſito æternum immobiles, ac inflexibiles, idque ex natura, & intrinſeco conceptu electionis illius, vti cum Diuo Thoma, alijſque communiter tradidimus qu.28. de Ang. lib.2. Curſ. Theolog. Iſta autem tanta illigandi vis, & vſque adeò viſcoſa tenacitas electionis, vtpotè placentis per ſeipſam eligienti ſuper omnia incompoſſibilia ſecum, eundemque conſequenter remouentis, quantum poteſt, ab omnibus, & quibuſuis ex ſe idoneis ad inducendam electionem contrariam, aut ſuſpenſionem iam factæ, peruagatur proportione ſeruata per omnes cuiuſuis generis electiones. Quia in omnibus viget proportionaliter ratio à priori modo inſinuata, idemque ſuadet, ſeruatis ſeruandis, ratio à pari ex electione Angelica. Reuocata igitur origine, & cauſa determinationis ad opinandum in electionem liberam, & imperium voluntatis, apparet protinus ratio clara, & permanentiæ difficulter reuocabilis in opinione ſemel concepta, & diſplicentiæ omnium, & qualiumcumque aduerſus eandem impugnationum, & impugnantium, quæ ipſa ratio in oppoſita ſententia non ſatis apparet. Nec enim dici poteſt eam, & tenacitatem opinionum, & diſplicentiam contrariorum prouenire ex complacentia conſequenti, per quam ſua cuique placet opinio. Quia ſi determinatio intellectus ad hanc potiùs opinionem, quàm ad oppoſitam non proueniret ex imperio, & electione libera voluntatis, ſed aliundè neceſſariò reſultaret, fieri facilè

poſ-

poſſet, vt ſæpè noſtra nobis diſpliceret opinio; vti accidit frequenter circa plures noſtras cogitationes, quarum aſſultum patimur inuiti propter earum, vel improbitatem, vel inopportunitatem, atque earundem inſectationes, ac vilipenſiones audimus libenter, libenterque meditamur, & perquirimus. Dicendum igitur determinationem opinionis conceptæ, ex fundamento ancipitis exceſſus, prouenire ex imperio libero voluntatis.

Art. 138. Addo apparentiam maiorem, vel minorem harum, vel illarum contrariarum inuicem rationum plurimum dependere ex tali, aut tali diſpoſitione phantaſiæ, & æſtimatiuæ materialis, & variari iuxta variationem vtriuſque. Phantaſia autem, & æſtimatiua materialis dependent rurſus ſimiliter ex temperamento corporis, & ex intenſione, ac remiſſione qualitatum naturalium, atque illarum actus variantur iuxtà variationem in ijs exiſtentem. Neminem porrò latet, in temperamento corporali, & in intenſione, & remiſſione qualitatum naturalium magnam, & frequentem, quam pluribus ex cauſis, ſuboriri viciſſitudinem. Ergo ſi determinatio intellectus ad vnam potiùs, quàm ad oppoſitam opinionem conſequeretur neceſſariò iuxtà apparentiam qualitercunque maiorem reipſa harum potiùs, quàm oppoſitarum rationum; neceſſe omninò eſſet, vt daretur in nobis viciſſitudo, ac permutatio opinionum nimium frequens, certè maior, quàm quæ datur reipſa, & per experientiam manifeſtam certò innoteſcit. Quod inconueniens ceſſat reuocata ea intellectus ex ſe ancipitis determinatione ad imperium, & electionem liberam voluntatis, quæ eſt potentia ſpiritualis operans independenter ab organo corporali, adeòque potens præualere propoſito ſuo aduerſus variationes corporales, & potentiarum, ac apparentiarum materialium.

Art. 139. Adde & confirmatiunculam aliam ex ſcrupuloſis, quibus, qui dirigendis, confouendis, ac ſanandis ſunt intenti, ac aſſueti, ſciunt ſatis, & pluſquam vellent, quanto ipſis opus ſit conatu, ac induſtria in perurgendis rationibus, atque in adhibendis opportunè, qua lenibus adhortationibus, qua duris obiurgationibus, per quas vtiliter conueniatur voluntas ſcrupuloſi ad deponendas ineptas, quibus pereditur, opinationes, quæque à eædem, & rationes, & adhortationes, & obiurgationes ſint prorſus inidoneæ, vt conuincatur, aut perſuadeatur directè intellectus eiuſdem ſcrupuloſi, vtpotè iam deprehenſi indirigibilis, quoad intellectum, ac imperſuaſibilis directè. Videri poteſt inter alios, in hunc modum, & hoc induſtriæ genere ſapienter, fortiter, & piè differens aduerſus ſcrupulos, & erigens ſcrupuloſos

D. An-

Digitized by Google

D. Antoninus 1. par. ſummæ tit. 3. cap. 10. §. 10. in regula præſertim 5. & 6. quarum prior incipit ſic. *Eſt igitur quinta regula obedientiæ humilis imitatio, vt ſcilicet ſcrupuloſus captiuet intellectum ſuum dictis ſapientum, & obedientiæ ſuperiorum, quantumcunque ſcrupulus ſibi dictet aliud*. Poſterior verò incipit ſic. *Sexta regula eſt animoſa impugnatio, ſeù repulſio ſcrupulorum, ſeù puſillanimitatis. Ad quod hortabatur Dominus Iſaiæ 35. dicens. Confortamini puſillanimes, confortamini, & nolite timere. Ecce enim Deus veſter, ſcilicet adiuuans, & illuſtrans*. Eſſet autem ineptus, ac prorſus inutilis, vt ſpontè patet, hic modus agendi, ſi maior quæuis apparentia, ſeù maioris vtcunque rationis, ac fundamenti raperet neceſſariò intellectum ad vnam partem, nullaque eius inopinando daretur ſubordinatio ad liberam electionem, & imperium voluntatis. Ad quam videlicet ſolam directè pertinent obedientia, animoſitas, & depulſio timoris, & eiuſmodi alia.

Exponitur neceſſitas libertatis opinandi pro vſu licito opinionis minus probabilis.

ART. 140. Venio ad ſcopum operoſi, & fuſioris, quam de more, moliminis mei proximè præcedentis; & dico præaſſertam libertatem opinandi eſſe omninò neceſſariam pro vſu licito opinionis minus probabilis, & minus tutæ, atque doctrinam moralem de hoc vſu licito ità dependere à doctrina ſpeculatiua de illa libertate phyſica, vt procedant omninò inconſequenter, qui negata vniuerſaliter, & pro omni prorſus euentu libertate opinandi in vtramlibet partem contradictionis, atque determinandi quæſtionem, tum affirmatiuè, tum negatiuè, docent nihilominus licere vti opinione minus probabili. Quinimò inſtituunt quæſtionem, & tradunt concluſionem de ſubiecto non ſupponenti. Quia nemo vti poteſt opinione, quam non habet, ſicut re nulla alia vti vnquam poteſt, qui illam non habet, dum non habet. Et, quod eſt quodammodò manifeſtiùs, nemo poteſt dirigi in eliciendo actu voluntatis per cognitionem, & opinionem, quæ actualiter non præexiſtit in intellectu eius, eſtque planè chimericum, vt conformare quis liberè poſſit electionem ſuam cognitioni, ſeù opinioni, quæ non datur in eligente, nec prælucet eidem electioni ex parte actus primi; vtque exerceat immediatam aliquam cauſalitatem, ſeù directiuam, ſeù motiuam, ſeù formalem, ſeù efficientem in actum voluntatis ea cognitio, ac opinio, quæ volenti ipſi non ineſt, & cuius potiùs

con-

contraria ineſt, dum elicit talem actum. Poſito autem deeſſe nobis vniuerſaliter, & pro omni prorſus euentu liberam facultatem opinandi in vtramlibet partē quæſtionis propoſitæ, conſequens profectò eſt, vt dicatur in nullo intellectu adeſſe vnquam pro vllo euentu poſſe opinionem minus probabilem, ſeù fundamenti, & apparentiæ ſimpliciter, & abſolutè minoris, quàm ſit fundamentum, & apparentia opinionis oppoſitæ. Irrationabile nimirum, ac ſtultum eſt credere, vt ſiquidem intellectus neceſſario, ac ineuitabiliter rapiatur pro omni euentu per alterutrum ex duobus motiuis, ac fundamentis inuicem oppoſitis determinatè ſumptum; id aliquandò effici vi, & energia motiui, ac fundamenti hic, & nunc, omnibuſque conſideratis abſolutè, & ſimpliciter minoris, quàm ſit motiuum, ac fundamentum contrarium, fierique proindè poſſe, vt neceſſario, ac ineuitabiliter præualeat aliquando debilius contra fortiùs, minus contra maius, & ſimiliter euadat ſuperiùs in inducendo actualiter effectu, quod omnibus vndique conſideratis eſt abſolutè inferiùs quoad virtutem inductiuam illius. Quæ cum ſint perabſurda, certiſſima ratione concluditur nullum eſſe locum vſui licito opinionis minus probabilis, ſi nulla eſt vnquam libertas opinandi in vtramlibet partem, atque controuerſiam de eodem vſu licito, vel illicito eſſe de ſubiecto non ſupponenti, ſi ponatur eam libertatem non ſubſiſtere.

Art. 141. Intellexere hoc inter alios bene RR. PP. Mercorus ſupra relatus, & Gonet in diſſertat. de probabilit. art. 2. §. 4. rat. 1. Cum enim teneant, ad vitandum peccatum in quauis humana operatione, requiri vt minimum maiorem probabilitatem, vel vt ipſis loqui placet, certitudinem moralem, quod talis operatio ſit licita; vt id probent, aſſumunt tanquam principium omninò neceſſarium, intellectum aſſentiri nunquam poſſe, niſi parti reipſa probabiliori, ſeù cuius fundamentum reipſa eſt maius, nullumque eſſe locum, loquendo directè, & formaliter, libertati, & imperio libero voluntatis in opinando hanc potius partem, quàm oppoſitam. Qua quidem in re ità laudo conſequentiam, vt tamen laudare minimè poſſim, quod Doctores hi ambo Dominicani, dum agunt de quæſtione tanti momenti, non ſolùm deſerant quoad aliquid D. Thomam, ſed inſuper fundent ſuam ſententiam ſupra principium, cui, & tam clatè, & toties contradicit S. Doctor, vt viſum eſt ſupra art. 105. 114. 115. & 118. Verum occurrit ſpecialiter in P. Gonet aliquid aliud circa hoc ipſum punctum, in quo pariter laudetur conſequentia eius, ſed conſequens vituperetur multò magis. Agnoſcit eandem eſſe ratio-

rationem, ſeù indifferētiæ, & flexibilitatis, ſeù reſtrictionis ad vnã partem, & inflexibilitatis, tùm in intellectu quoad opinandum, tùm in voluntate quoad eligendum cæteris vtrobique proportionaliter paribus iuxtà ea, quæ de proportionali vtriuſque potentiæ quoad hoc vniformitate ſuperius proſequuti ſumus ab art. 114. ex mente D. Thomæ. Sed cum, hoc principio S. Doctoris laudabiliter admiſſo, debuiſſet inferre, ex certa, ac manifeſta indifferentia voluntatis ad vtrumlibet ex eligibilibus inuicem diſparibus, aſſimilem intellectus flexibilitatem ad vtrumlibet ex opinabilibus itidem diſparibus inter ſe; intulit è conuerſo, ex reſtrictione, ac ineuitabili alligatione præuia intellectus ad qualecunque probabilius, ac veroſimilius, quæ erat ſibi omninò neceſſaria pro ſcopo ſuo principali, aſſimilem reſtrictionem, ac ineuitabilem alligationem præuiam voluntatis ad qualecunque eligibilius, ac melius. Concludit enim ſic: *Vndè facta comparatione inter maius, & minus bonum, voluntas non poteſt eligere minùs repudiato maiori.* Et quid tum dicemus ad illud Eccleſiaſt. 15. 17. *Appoſuit tibi aquam, & ignem; ad quod volueris porrige manum tuam. Antè hominem vita, & mors, bonum, & malum. Quod placuerit ei, dabitur illi.* Comparantur hic inter ſe extrema certò, & valdè inæqualia, & Deus relinquit homini indifferentem ad vtrumlibet eorum facultatem, quàm tamen prælligat P. Gonet ad alterum, nempè ad maius, ſeù melius determinatè ſumptum, ità vt *non poſſit eligi minus repudiato maiori.* Hoc non apparet, quomodò cohæreat cum libertate, & indifferentia arbitrij humani. Nec vacat dicere, liberum, ac indifferens eſſe, vel fuiſſe applicare intellectum ad excogitandas rationes pro vtralibet parte, & ad augendam, ac minuendam pro libito apparentiam vtriuſuis eligibilis, atque per denominationem ab exercitio huius immediatæ libertatis, ac indifferentiæ, dici, & eſſe abſolutè liberam, tametſi immediatè, & ratione ſui ineuitabilem hic, & nunc electionem maioris boni. Non vacat, inquam, hoc dicere, non ſolùm, quia ſacer textus violentiam indè patitur præduram, vtpotè exprimens clarè indifferentiam in ipſo actu eligendi inter aquam, & ignem, vitam, & mortem, bonum, & malum abſque vllo regreſſu, aut progreſſu ad aliquid aliud; Verùm etiam, quia vndecunque tandem aut vbicunque ſeù incipiet, ſeù deſinet exercitium voluntatis immediatè liberum, & ſecundum ſe præcisè proueniens indifferenter à voluntate, ſemper oportebit, vt ibi adſint motiua inuicem contraria, eaque, vel omninò ſimilia, & æqualia inter ſe, vel inæqualia. Sub motiuis vtrimque omninò ſimilibus, & æqualibus nullus eſt locus electioni liberæ ex communi conſen-

ſu, imò nec operatio ſubſequi indè vlla poteſt iuxtà illud Philoſophi lib.2. de Cælo tex.94. *Quia neceſſarium manere in medio omne, cui nil magis huc, quàm illuc moueri conuenit.* Quoad libertatem videri, & facilè huc applicari poteſt ratio à nobis expenſa cum Auguſtino ſupra art.129. Sub motiuis autem inæqualibus occludit itidem aditum vniuerſaliter P. Gonet omni ad eligendum indifferentiæ, dum ſtatuit, facta comparatione inter maius, & minus bonum, voluntatem non poſſe eligere minus repudiato maiori. Admiſſo igitur hoc huius auctoris principio, quidquid tergiuerſando huc vel illuc circumagatur diſcurſus, neceſsè tandem eſt, vt prorſus intereat dogma fidei de humani arbitrij indifferentia. Nec enim fieri vnquam poterit, vt nulla exiſtente electione immediatè libera, & ſuborta ex immediata ad ipſam indifferentia, aliqua nihilominus ſuperſit electio mediatè, ac denominatiue libera, ac indifferens, ſeù indifferenter elicita, ſed de hoc eſt alius ex profeſſo differendi locus. Pro nunc ſufficit inſinuaſſe, quantum interſit, vt non admittatur ſententia negans aſſertam à nobis libertatem opinandi.

Præcluditur primum effugium negantium neceſſitatem libertatis opinandi.

ART. 142. Laudatis igitur de cætero his auctoribus quoad agnitam, tùm dependentiam vſus liciti opinionis minus probabilis à libertate opinandi, tùm vniformitatem proportionalem indifferentiæ, & in voluntate ad eligendum; & in intellectu ad opinandum; tranſeamus ad alios, qui contradicunt, aut perindè ſe gerunt, ac ſi contradicerent quoad vtramque. Duobus hi modis componere nituntur neceſſitatem ſemper, & vbique aſſentiendi opinioni probabiliori, aut quod perindè ferè eſt, permanentiam voluntariam in opinione ſemel æſtimata probabiliore, & abſolutè vera, cum facultate vtendi nihilominus abſque vllo peccato opinione contraria minus probabili, ſimulque minus tuta. Alij namque, vt Card. Pallauicinus longè ante à me relatus, & Caramuel ſæpè in Theol. fund. & alibi recurrunt ad cognitiones quaſdam reflexas circa probabile. Alij vt P. Thomas Sanchez, cæterique communiter nituntur diſtinctione cognitionis ſpeculatiuæ, & practicæ, vniuerſalis, & particularis; ſeù vt alij loquuntur ſpeculatiuè practicæ, & practicè practicæ. Vtroſq; autem refellit iam olim Adrianus quæſt. quodlibet 2. punct. 3. argumento, niſi omninò fallor, omninò demonſtratiuo. Dicunt

reflexiſſe, opinantem operationem aliquam eſſe peccaminoſam, quàm alij graues, & laudati auctores cenſent non eſſe peccaminoſam, poſſe conſiderare, dum accedit ad operandum, probabile eſſe, ſaltem ab extrinſeco propter auctoritatem eorum Doctorum, talem operationem poſſe exequutioni mandari abſque vllo peccato, ac proindè acturum ſe eſſe prudenter, ſi eam operationem exequatur; ſiquidem neceſſe eſt, vt agat prudenter, qui nititur in operando fundamento magni momenti, & plerumque non fallenti, quale eſt fundamentum cuiuſuis verę probabilitatis, vt ſæpè ab initio dictum eſt; ac demum ſe non eſſe peccaturum exercita eiuſmodi operatione, ſiquidem impoſſibile eſt, vt quiſquam id agendo peccet, quod agit prudenter, dum prudenter agit.

Art. 143. Iſte diſcurſus videtur mihi ſubſiſtere non poſſe ſub his terminis. Quia actus voluntatis non ſpecificatur ex obiecto prout repræſentato, ſeù applicato, ac propoſito per alienam, ſed per propriam ipſius volentis cognitionem, eamque directam, & non reflexam. Actus etenim volentis operari fertur ad operationem ipſam, eamque vult ſecundum ſe, & non præcisè, vt denominatam per cognitionem aliquam; atque vt velit operationem, neceſſe eſt, vt dirigatur cognitione eandem repræſentante, ſeù applicante, ac proponente, vtque ea cognitio inſit ipſi volenti, eiq; proponat operationem ſecundum ſe, & non præcisè vt denominatam per aliquam aliam cognitionem. Vndè ſi cognitio directa repræſentet operanti operationem tanquam malam ſecundum ſe hic, & nunc, omnibuſque conſideratis; actus voluntatis eligens, ac volens talem operationem euadet eo ipſo malus, quidquid ſit de reliquo, & operans erit eatenus ſimiliter malus iuxtà illud Oſeæ 9. 10. *Facti ſunt abominabiles, ſicut ea, quæ dilexerunt.* Cum ergo tota illa conſideratio reflexa de probabilitate opinionis, quàm opinionem ipſe operans iudicat eſſe falſam; de magnitudine fundamenti probabilitatis, quod idem operans conſequenter reputat fallax, ac inane; ac demum de prudentia operantis cum magno fundamento de operis ſui honeſtate, quæ prudentia non poteſt operanti noſtro non videri fucata tantum abſolutè, atque dependens ex ſuppoſitione ſimpliciter falſa. Cum, inquam, conſideratio eiuſmodi reflexa, ob hæc omnia, eò peruenire minimè poſſit, vt operans, retenta opinione propria de inhoneſtate operis ſui, iudicet nihilominus directè, & abſolutè idem opus eſſe honeſtum, aut non eſſe peccaminoſum, ne alioquin ſimul aſſentiatur duobus contradictorijs, quod eſt impoſſibile; nec eò vtique peruenire eadem conſideratio poteſt,

vt verè non peccet, qui operatur retenta opinione ſua propria, quod opus ſuum ſit inhoneſtum, ac peccaminoſum.

Art. 144. Perſpicietur hoc clariùs deſcendendo ad particularia. Opinatur quis, non ſatisfieri obligationi recitandi Officium diuinum, ſi recitetur abſque attentione ad verba, & ad ſenſum verborum; peccare pingentem in die feſto, niſi tanta ſit neceſſitas pingendi, vt excuſet; peccantem læthaliter teneri ſub nouo peccato læthali, vt protinus, nullaque vel minima interpoſita mora, vel conteratur perfectè, vel confiteatur peccatum cum vera, ac idonea attritione. Eſt iam hic homo in procinctu agendi circa hæc, & tùm recolit viros pios, & doctos docere opiniones his opinionibus ſuis contrarias; auctoritatem eorum ſufficere procul dubio ad probabilitatem; operantem iuxtà opinionem probabilem, eo ipſo operari prudenter, ac proindè ſatisfacere omni ſuæ præſenti obligationi, nec peccare. His nil obſtantibus, quæ nempè omnia præuiderat iſte, & præconſiderauerat, cum primitus opinatus fuit, pergit retinere, & veras adhuc abſolutè reputare opiniones illas ſuas, & dicit in corde ſuo, fateturque coram Deo: Verè non ſatisfacit officio diuino, qui illud recitat abſque attentione ad verba, & ad ſenſum verborum: Verè peccat, qui pingit in die feſto ſine neceſſitate; Verè peccat de nouo, qui confeſtim non conteritur, nec confitetur legitimè, poſtquam peccauit læthaliter. His ità ſe habentibus conſueuit iſte dicere officium abſque attentione, & nil vnquam curat de ea adhibenda; pingit in die feſto, quantum libet, & quoties libet nulla coactus neceſſitate; differt per plures dies agere pœnitentiam, poſtquam peccauit læthaliter, & cum tandem aliquando accedit ad peragendam pœnitentiam, non dolet, nec ſe accuſat vnquam de ea mora. Dico ſeruum iſtum nequam iam iudicatum eſſe ex ore ſuo, atque in ſupremo iudicio reprobandum eſſe, teſtimonium reddente illi conſcientia ipſius. Quia ſentiebat, ac docebat, neceſſariam eſſe attentionem, & non attendit, non licere pingere in die feſto, & pinxit in die feſto; debere pœnitentiam actutum peragi, & diſtulit, neque de ijs pœnituit vnquam. Prototypon huiuſcemodi formæ iudicij habetur apud Apoſtolum 2. ad Rom. à ver. 15. Neque verò quidquam ad huius hominis defenſionem valere poterit, ſi dicat viros tales, & quales, & tot tenuiſſe opiniones contrarias. Reponetur enim illi: Viros illos tot, & tantos tu non tanti feciſti, (& quod tua tibi mens ſuggerebat) nec tanti facere potuiſti, vt propter illorum auctoritatem deponeres opinionem tuam, aut ab ea primitus in animum inducenda deterrerere, atque iudicium tuum iudicio illorum

rum conformares, ſed perſtitiſti nihilominus in tua ſententia ſententiæ illorum contraria, eaque retenta operatus es contra eandem, ac proindè contra dictamen conſcientiæ tuæ; quæ tua ſententia, & conſcientia tua, non verò ſententia, & conſcientia aliorum quotlibet, & quantælibet auctoritatis erat regula proxima voluntatis, & operationis tuæ, vti didiceras ex Apoſtolo ad Rom. 2.15. *Teſtimonium reddente illis conſcientia ipſorum*, non aliorum tot, & talium, vel talium, ſed omninò *ipſorum*, & iterum fortius cap. 14. 23. *Qui autem diſcernit, ſi manducauerit, damnatus eſt, quia non ex fide. Omne autem, quod non eſt ex fide, peccatum eſt.* Tu autem diſcreuiſti, & feciſti, quæ credebas eſſe peccata, & damnatus es, quia non feciſti ex fide tua. Patet itaque eiuſmodi reflexionem, & reflexionum reflexiones ſupra, aut circa probabilitatem nil prodeſſe ad vitandum peccatum in eo, quod quis cognitione directa iudicat eſſe peccatum, & tamen facit retenta hac ſua ſententia.

Art. 145. Præterea licet fieri facilè poſſit, & ſæpè contingat, vt ab aliquo iudicetur probabilis abſolutè, vtque reipſa ſit abſolutè probabilis ſententia contraria ſententiæ, quam ille idem de facto tenet, & putat eſſe veram; fieri tamen non poteſt, vt ſententia aliqua ſit reipſa, aut iudicetur probabilis reſpectu eius, aut ab eo, qui tenet ſententiam contrariam, atque illi adhæret tanquam veræ, dum eam tenet, eidemque adhæret, ſeù in ſenſu compoſito talis ſuæ ſententiæ: ſicut fieri poteſt, vt quis ſit abſolutè amabilis, & talis ab eo etiam iudicetur, à quo odio habetur de facto; fieri tamen non poteſt, vt ille idem ab hoc eodem ſit amabilis, & iudicetur talis reſpectu ſui in ſenſu compoſito odij ſui aduerſus ipſum. Qui enim ſententiam aliquam amplectitur, eamque omnibus circumquaq; conſideratis approbat abſolutè tanquam veram, eo ipſo reijcit, & reprobat tanquam falſam ſententiam contrariam, quam proindè approbare minimè poteſt in ſenſu compoſito ſententiæ illius ſuæ; ſicut nec amare quiſquam poteſt, quem odio habet, dum odio habet, & in ſenſu compoſito odij. Non eſt autem probabile reſpectu cuiuſquam, quod ab eo reprobatur, dum reprobatur, atque in ſenſu compoſito reprobationis. Id quod merito viſum eſt principium per ſe notum Auguſtino propterea exclamanti lib. de vtilit. cred. cap. ſi benè memini 11. *Quomodo eſt illud, quod ſequuntur, ſi non probatur, probabile?* nempè illi, cui non probatur, & à quo iudicatur probari non debere. De tali nimirum, & quatenus taliter affecto diſſerit ibi ex profeſſo Auguſtinus. Moliuntur ergo impoſſibile quiddam, & & chimericum auctores iſti, dum opinanti operationem aliquam

eſſe

eſſe peccaminoſam tentant permittere, vt retenta ea opinione, atque in ſenſu eius compoſito vtatur opinione contraria tanquam probabili, cum probabilis minimè ſit reſpectu reprobantis ipſam, & approbantis appoſitam, dum ſic alteram approbat, & alteram reprobat, ſeù in ſenſu compoſito talis approbationis, & reprobationis.

Obſtruitur rima quædam eiuſdem effugij.

ARt.146. Quærunt propter hæc effugium aliud alij quidam, inter quos eſt Card. Pallauicinus, ſuperaddita, eidem reflexioni circa probabile, conſideratione quadam ſpeciali vniuerſalitatis,& vniformitatis legis diuinæ quoad omnes homines. Pertinet, aiunt, ad ſapientem gubernationem,& ad iuſtitiam legum, vt non plus grauentur, nec obligentur ad plura quidam ex ſubditis, ac præſertim qui ſunt de republica ſpecialiter benemeriti, quam alij plerique, & non vſqueadeò benemeriti. Si ergo contingat aliquos viros doctos, quos eo ipſo conſtat eſſe de Republica ſpecialiter benemeritos, ſtudio ſuo, ac diligentia adinuenire rationem, qua coguntur iudicare talem, vel tales aliquas operationes eſſe illicitas; quas tamen ſimul animaduertunt ab alijs viris doctis cenſeri licitas, eaſdemq; propterea ab iiſdem, necnon ab alijs pleriſque ductu ipſorum exequutioni reipſa mandari abſque vllo peccato; poterunt vtique, & illi priores idem facere abſque vllo peccato, agendo contra propriam, quam putant veram, & conformiter ad probabilem ſententiam contrariam aliorum. Ne nimirum plus alioquin grauentur, & pluribus à Deo ſubijciantur obligationibus, qui ſunt diligentiores, ac perſpicaciores in ſcrutinio legis, voluntatiſque diuinæ. Quod profectò eſt ſpecialiſſimè alienum ab infinita ſapientia Dei, & à rectitudine legum diuinarum, quæ ſunt ſuprema omnis iuſtitiæ,& æquitatis norma. Adminiculatur huic diſcurſui exemplum, quod ſibi opponit Adrianus vbi ſupra, ex Rege temporali, qui miſſurus exercitum aduerſus hoſtem, poſtquam illum inſtituit mandatis ſuis, neceſſariò, niſi velit inſipienter agere, ſuperordinat explicitè, vel implicitè, vt ſi quæ ſuboriatur diſſenſio inter Duces circa intelligentiam eorum mandatorum in caſu particulari, omnes operentur iuxta ſenſum plurium, ac peritiorum, tametſi nonnulli certò conijciant intentionem, ac voluntatem Regis omninò fuiſſe contrariam. Quia nimirum ſequerentur alioquin multa incommoda, ac demum diſſipatio, & ruina totius exercitus.

tus. Ergo Deus, cuius ſapientiæ non eſt numerus Pſal. 145. 5. quique omnia in ſapientia fecit Pſal. 103. 24. Multò maiori ratione credendus eſt, ſuperordinaſſe ſimiliter circa legem ſuam. Licet ergo cuilibet agere contra propriam ſententiam eadem retenta, quoties aderit ſententia probabilis in contrarium, ſaltem cum ea fuerit plurium, & doctiorum.

Art. 147. Huic diſcurſui nemo fidere poteſt, quia probat nimis, & ducit ad præcipitium. Probaret enim, ſiquid probaret, ei etiam licere vti opinione apud alios probabili, qui certò, ac ſcientificè cognoſceret illam eſſe falſam; licere item omnibus Catholicis contraire toti iuri Canonico, quo nempè non obligantur infideles; Catholicos demum, atque hæreticos poſſe tranſgredi impunè totum ius diuinum poſitiuum, vtpotè non inducens reatum ſpecialis pœnæ ob tranſgreſſionem ſui reſpectu paganorum, & quoad nouum teſtamentum, nec reſpectu Hebræorum. Patet nimirum non aliter in ijs etiam ſubſiſtere æqualitatem grauaminum, atque meliores alioquin grauari magis. Præterea in eodem diſcurſu conſiderantur leges diuinæ, & humanæ tanquam pura grauamina, & incommoda, vel certè tanquam in quibus præualeat ratio grauaminis, & incommodi, ac proindè ſupponitur melioris, cœteris paribus, conditionis eſſe exemptos per ignorantiam ab actuali, & immediata obligatione, & obſeruantia legum, quam qui per earum cognitionem, ac lelegitimam intelligentiam inſtruuntur, ac diriguntur ad ſanctos mores, æmulos Diuinitatis, & Angelorum, atque congruentes humanæ naturæ dignitati, & ſecundum ſe, & prout eleuatæ ad viſionis Dei conſequibilitatem, ad quam ita effectiuè perducit homines earundem legum obſeruantia, vt eos per ſeipſam reddat Deiformes, ſeù Deo in volendo, ac agendo ſimillimos. Ex ijs porrò eorum extremorum expreſſionibus, exque ipſa terminorum iuſta apprehenſione ſpontè, ac liquidò apparet conſiderationem eiuſmodi vilificatiuam legum, earundemque cognitionis, ac ſinceræ intelligentiæ eſſe per abſurdam, alienam prorſus à pietate hominis Chriſtiani, imò & hominis, atque enormiter degenerem ab ſpiritu diuino, quo percitus, ac illuminatus Regius Pſaltes ardenter, ac ſæpè poſtulat à Deo cognitionem maiorem ſemper, ac maiorem legis, mandatorumque ſuorum, vti apparet ex Pſal. 118. qui, cum ſit cœteris omnibus longior, totus eſt plenus eiuſmodi aſpirationibus ver. 12. *Doce me iuſtificationes tuas*, ver. 18. & 19. *Reuela oculos meos, & conſiderabo mirabilia de lege tua. Incola ego ſum in terra, non abſcondas à me mandata tua.* ver. 34. *Da mihi intellectum, & ſcrutabor legem tuam.* ver. 64. *Miſericordia tua Domine*

plena

plena eſt terra, iuſtificationes tuas doce me. Atque vt innumera eiuſmodi prætermittam multipliciter obuia in ſacris litteris, ſubdo tantum ex ver.72. quod continet rationem à priori ſpecialis eius beneficentiæ diuinæ, & appetibilitatis humanæ. *Bonum mihi lex oris tui ſuper millia auri, & argenti.* Cui conſonat illud Prou.6.23. *Quia mandatum lucerna eſt, & lex lux, & via vita increpatio diſciplina.* Perindè itaque eſt dicere eum, qui agnoſcit obligationem legis quoad aliquid, quam alij quidam negant cum fundamento magnæ equidem apparentiæ, ſed, vt ille credit, fallaci, ac decipienti reipſa, permitti ratione æquitatis,& iuſtitiæ diuinæ prouidentiæ, vt agat, ac ſi nullam haberet cognitionem talis obligationis, vtque eos ſequatur inoperando, quos credit decipi, & operari ex vi deceptionis, ac ignorantiæ, atque agere re ipſa contra legem. Perinde, inquam, eſt hoc dicere, ac ſi diceretur, nato in patria catholica, baptizato, ac educato catholicè, aut habenti donum qualecunque aliud Dei ſpecialiter diſpoſitiuum ad bonam aliquam operationem, licere, vt non aliter agat, quam ſi nullum ſpeciale tale beneficium accepiſſet à Deo, nempè ratione ſapientiæ, & æquitatis diuinæ permitti illi, vt ſe gerat in operando, ſicut ij, quibus nil tale indultum à Deo eſt. Quod quam ſit impium, ac ſtultum nemo non videt. Differentia autem inter ea extrema eſt purè materialis,& forma arguendi eſt prorſus eadem, vt patet; atque dictamen conſcientiæ, tametſi erroneum reipſa ſit, & non ſolùm vtcunque incertum, perindè obligat, dum non deponitur, atque ſi eſſet omninò certum, & fundatum in veritate. Agimus verò de non deponente, ſed retinente firmiter opinionem ſuam aſſertiuam obligationis, atque operante in ſenſu compoſito huius ſuæ opinionis.

Art.148. Concludo, nec diſpenſare, ſeù ſuperordinare Deum de facto, nec poſſe etiam de potentia ſua abſoluta diſpenſare, ſeù ſuperordinare, vt cuiquam,propter qualiumcunque,& quotcunque aliorum opinionem, liceat id exequi ſine peccato, quod ipſe opinatur, ac iudicat eſſe illicitum, & peccaminoſum, dum ita opinatur, & iudicat. Quia Deus nulla ſua potentia efficere poteſt, vt quis ſimultaneè aſſentiatur duabus contradictorijs, & dicat eſſe verum, ac honeſtum, quod dicit, & dum dicit eſſe falſum, ac inhoneſtum, aut vt actus voluntatis non ſpecificetur ex obiecto ſibi propoſito, nec euadat malus, tametſi obiectum proponatur vt malum. Ergo retenta opinione abſolutè aſſertiua obligationis ad aliquam actionem, vel omiſſionem, & quod ea ſit peccaminoſa, nullus eſt modus euadendi peccatum præter quam vitando actionem eam, vel omiſſionem. Exemplum

illud

Digitized by Google

illud Regis temporalis conuincit, quod nemo negat, nempè fieri poſſe, vt reddatur, ac iudicetur licitum ex ſuppoſitione aliqua accidentali, quod abſolutè, & ſecundum ſe erat illicitum; non tamen conuincit, aut vllatenus ſuadet, vt aliquid idem ſub eadem adæquata ſuppoſitione iudicetur illicitum, & tamen vi alicuius reflexionis fieri poſſit, vt mandetur exequutioni abſque peccato. Conſideretur iterum, ſed paulò diſtinctius exemplum nuper obiectum. Rex æternus, ſicut & temporalis vult, vt miles præſidiarius cuſtodiat Ciuitatem aduerſus hoſtem illi imminentem, vtque impediat omnem iacturam, & omne incommodum ciuitatis eiuſdem, quoad fieri poterit. Adſunt duo Centuriones, qui ſciunt modum diſponendi defenſionem, atque agendi, quo certò vitetur omne incommodum, omniſque iactura; ſed eum modum reprobant plerique alij, & incumbunt verbo, ac opere in alium diſponendi, ac agendi modum, per quem ſperatur incolumitas Ciuitatis, licet cum aliquo incommodo, & iactura. Centuriones illi duo, quia vident Ciuitatem eſſe perdendam, niſi & ipſi cooperentur poſteriori huic defenſionis modo, cooperantur illi de facto, & dimittunt quod erat optimum factu abſolutè, proptereaque volitum abſolutè à Deo, & à Rege ſuo ex eadem ſuppoſitione. Omittunt itaque, & exequuntur cum laude per accidens, quod omittere, & quod exequi erat illicitum per ſe. Hoc profectò non eſt reddi licitum per ſolam reflexionem, ſupra ſenſum aliorum, coniunctam cum æquitate æqualitatis onerum, quod erat, & adhùc eſt illicitum ex propria operantis ſententia, ſed eſt mutari ſtatum rei per realem aliorum operationem dependentem à contraria eorundem ſententia. Vnde illa, quæ dicebatur ſuperordinatio Regis temporalis, nil eſt aliud, niſi expreſſio quædam conditionis, ſeù exceptionis inhibitæ in præmiſſa ab eodem iuſſione, atque ſubintellectæ vniuerſaliter in omni prudenti mandato, nempè vt non obſeruetur mandatum prout ſonat abſolutè prolatum, ſi ex tali obſeruantia, ob incidentem vtcunque circunſtantiam, ſubſequuturum prævideatur inconueniens contrarium intentioni iubentis, cuius inconuenientis vitatio merito præualeat in voluntate eius efficaci, atque eiuſmodi ſunt circunſtantia, & inconueniens, qualia ibi deſcribuntur. Hoc autem nil habet commune cum re noſtra. Quia differimus de diſcrepantia opinionum circa vim legis nil variante ſtatum rerum, & exitum operationis pertinentis ad vnumquemque iuxta opinionem, ac intelligentiam propriam ipſius. Quo quidem in genere operationum nullus, niſi ſtultus Rex ſuperordinaret, ſeù ſuperpermitteret, vt ſuborta diſſenſione

circa voluntatem eius, non id quiſque exequeretur, quod certò ſciret, aut vtcunque crederet iuſſum ab eo fuiſſe, ſed prout reputarent quidam alij, qui ſciuntur, aut creduntur eatenus decipi, nec tantæ ſunt auctoritatis, vt ob eam debeat quiſque, aut etiam poſſit recedere ab opinione, ac intelligentia propria. Hoc enim nil eſſet aliud reipſa, vti conſideranti facilè patebit, quam ſuperordinare, ſeu ſuperpermittere, vt ab vnoquoque credantur non decipi, qui, & quatenus creduntur, & dum creduntur, & non poſſunt non credi eſſe decepti. Conſtat itaq; certiſſimè per eum philoſophandi modum vitari minimè poſſe neceſſitatem, & vſum libertatis opinandi in vtramlibet partem, rebus quoad intellectum eodem modo ſe habentibus, vt licitus eſſe poſſit vſus opinionis minùs probabilis.

Præcluditur alterum aliorum effugium.

ARt. 149. Facilius, & paucioribus demonſtrari poteſt inſufficientia pro eodem ſcopo, recurſus ad diſtinctionem opinionis ſpeculatiuæ, & practicæ. Dicunt auctores, qui nituntur hac diſtinctione, eum, qui tenet opinionem aſſertiuam obligationis aliquid agendi, vel omittendi in abſtracto, ſeu ſub terminis vniuerſalibus, poſſe retenta ea opinione concipere nihilominus dictamen particulare negatiuum obligationis illud idem agendi, vel omittendi hic, & nunc, atque ita nullum ſeu agendo, ſeu omittendo committere peccatum. Quia videlicet vniuerſalis illa opinio affirmatiua eſt cognitio ſpeculatiua, ſeu ſpeculatiuè practica, & fertur ad obiectum ſecundum ſe in abſtracto, & prout denudatum à circumſtantijs indiuidualibus, quæ vulgo denotantur per particulas hic, & nunc, dictamen verò particulare negatiuum eſt cognitio practica, ſeu practicè practica, & fertur ad ſuum obiectum in concreto, & prout affectum circumſtantijs indiuidualibus, atque pronunciat de illo prout hic, & nunc. Inter affirmationem autem, & negationem vſque adeò inuicem diſſidentes quoad modum tendendi, &, quod caput eſt, quoad obiectum partialiter reipſa diuerſum, nulla eſt contradictio, nulla eſt incompoſſibilitas mutua. Notum ſiquidem eſt ex ſummulis, de conceptu contradictionis, atque in ea fundatæ incompoſſibilitatis eſſe, vt propoſitiones inuicem contradictoriæ, & incompoſſibiles ſint de eodem ſecundum idem, nempè, & realiter, & formaliter. Argumento præterea eſt eiuſdem inter eas cognitiones diuerſitatis, quod in opinionibus eiuſmodi vniuerſa-

libus

libus præcipuè laudatur, ac vituperatur ingenium, in dictamine verò particulari iudicium potiùs. Accedit id quoque minimè contemnendum, viros timoratæ conſcientiæ, & doctos, atque perſpicaces, nec paucos, nec rarò tenere tanquam veras, & docere opiniones aliquas rigidas in materia etiam graui, quas tamen non opere complent cauſati aliud eſſe opinari in genere, aliud operari, & arbitrari hic, & nunc. Et quod videtur perinde valere pro puncto doctrinæ, viri etiam doctiſſimi, ſimul ac Sanctiſſimi, vti vidimus ſupra circa S. Auguſtinum art. 127. & obſeruaui pluries in D. Thoma, alijſque ſummis Doctoribus, ita nonnunquam tradunt doctrinas ſeueriores, vt tamen oppoſitas benigniores, ſeù lexiores ſub eodem contextu Sermonis dicant, aut clarè indicent eſſe probabiles, hoc eſt, deducibiles in opus abſque peccato.

Art. 150. Hæc euadendi ratio euaneſcit, ſi ſecluſis vocum ambagibus res ipſa conſideretur. Certum eſt propoſitionem vniuerſalem affirmatiuam, & particularem negatiuam, aut è conuerſo eſſe inuicem contradictorias, & incompoſſibiles in eodem intellectu, quæcunque demum ſit earum materia, ſeù obiectum; dummodò ſint de eodem ſecundum idem, nullumque intercedat diſcrimen, præterquam aliam deſcendere ad indiuiduum, & circunſtantias purè indiuiduales, ac materiales determinatè, aliam abſtrahere ab eiſdem determinatè ſumptis, ſiuè propterea altera dicatur ſpeculatiua, aut ſpeculatiuè practica, altera practica abſolutè, aut practicè practica, ſiuè quouis alio modo denominentur, de quo nil curandum eſt. Quia quod ad rem ipſam attinet, tam ſunt contradictoriæ iſtæ duæ: Omne mendacium eſt illicitum ſemper, & pro ſemper, tùm reſpectu mei, tùm reſpectu quorumuis aliorum; hoc mendacium hic, & nunc eſt mihi licitum, aut cuiquam alij; quam ſunt contradictoriæ iſtæ aliæ duæ: Omnis triangulus habet tres angulos æquales duobus rectis; hic triangulus in indiuiduo non habet tres angulos æquales duobus rectis; vel omne animal rationale eſt admiratiuum: Hoc animal rationale in indiuiduo non eſt admiratiuũ. Manifeſtum igitur eſt datam diſtinctionem practici, & ſpeculatiui, & alia eiuſmodi qualiacunque vocum inuolucra nil ad hoc conferre poſſe, vt, retenta ab aliquo opinione vniuerſaliter affirmatiua obligationis ad aliquid, ſubinducatur nihilominus in eiuſdem intellectum dictamen particulare negatiuum eiuſdem, ad illud idem, obligationis; atque diuerſitatem quoad modum tendendi, & quoad obiectum in hoc præciſè conſiſtentem reipſa, quod altera cognitio ſit vniuerſalis, & abſtractiua, altera

particularis, atque indiuidualis, vſque adeo non tollere contradictionem, & mutuam incompoſſibilitatem cognitionum, vt potiùs ſit de conceptu veræ, ac propriſſimæ contradictionis diuerſitas talis cognitionum, vt vulgo eſt notum ex ſummulis, nec expedit, aut decet, vt hic amplius exponatur.

Art. 151. Quod addebatur de experientia, ſeù praxi virum doctrina, & probitate præſtantium, nil me tangit. Quia ego non contendo auctorem ſententiæ rigidioris non poſſe abſolutè vti abſque peccato ſententia oppoſita benigniori, quæ alioqui ſit probabilis, ſed tantùm non poſſe retenta pro tunc ea ſententia rigidiori, ſeù in ſenſu compoſito illius. Similiter nec dico exiſtimantem vnam partem contradictionis eſſe veram, non poſſe ſimul reputare abſolutè probabilem oppoſitam partem contradictionis, ſed tantùm non poſſe talem reputare reſpectu ſui, quatenus taliter opinantis actu iuxta nuper dicta art. 145. Addo; ſi prædictis, vel alijs qualibuſcunque circuitionibus, aut exemplis fieri poſſet, vt qui tenet opinionem vniuerſaliter affirmatiuam obligationis ad aliquid, poſſet nihilominus abſque vllo peccato nolle id vnquam exequi pro vlla particulari opportunitate operandi, quin recederet ab ea ſua opinione, ſeù in ſenſu compoſito illius; eo ipſo talis opinio, omneſque tales opiniones eſſent falſæ, fruſtraneæ, & quibus nemo conſcius eiuſmodi doctrinæ aſſentiri poſſet tanquam veris. Quia propoſito vniuerſalis, quæ in nullo ſibi ſubſtanti indiuiduo verificatur, eſt falſa; & fruſtranea, quæ dictat, neceſſe eſſe ſic, vel ſic operari, qualiter nunquam neceſſe erit operari; ac proindè qui hoc cenſet eſſe verum, non poterit illi propoſitioni aſſentiri, eidemque ſeriò, & ex animo adhærere tanquam veræ. Adhærere, inquam, abſolutè, & ſine reſtrictione, ſeù conditione auferente conceptum ſimpliciter opinantis, & reddente ridiculam, ac fruſtraneam doctrinam taliter opinantis. Si enim quis diceret, ego opinarer, vel diſtortè concipiendo, opinor, eos, qui tenentur ad officium diuinum, eo ipſo obligari, vt attendant ad verba, & ſenſum verborum, niſi adeſſet in contrarium auctoritas plurium Doctorum, aut talis textus, aut talis ratio; patet, quod verè non teneat opinionem aſſertiuam eius obligationis, ſed potiùs oppoſitam. Nos autem agimus de opinanti abſolutè, & conſideratis omnibus, quantum fieri poteſt, rationis, & auctoritatis hinc, & indè momentis, atque ad hoc ipſum genus opinionum diriguntur commemoratæ modo euaſiones, & diſtinctiones inter ſpeculationem, & praxim. Quas euaſiones, cum conſtiterit, eſſe vanas, ac inſufficientes; Concluditur demum ne-

neceſſariam omninò eſſe, vti iam dicebam, aliquam libertatem, ac indifferentiam opinandi in vtramlibet partem, vt aliquando liceat, tum vti opinione minùs probabili, & minùs tuta, tum agere contra propriam præconceptam priùs opinionem vniuerſaliter affirmatiuam obligationis ad aliquid. Videndum iam ſupereſt de eiuſdem libertatis, ac indifferentiæ ſufficientia ad hoc vtrumque.

An, & quatenus ſufficiat libertas opinandi pro vſu licito opinionis probabilis contra priorem, propriam etiam cuiuſque, opinionem?

ART. 152. Maximi imprimis momenti eſſe puto quoad hoc punctum, & pro ſedanda, magna ſaltem ex parte, tota iſta contentioſiſſima controuerſia de vſu licito opinionum, diſtinctionem ſuperius à me obſeruatam, & quam doleo me non inuenire expreſsè notatam apud auctores communiter, inter opinionem euidenter, atque omninò indubitanter, ſeù probabiliorem, ſeù minus probabilem, & opinionem non vſque adeò patenter, ſeù probabiliorem, ſeù minùs probabilem, ſed cuius, ſeù ſuperioritas, ſeù inferioritas ſupra, aut infra oppoſitam ſit aliquouſque dubia, obſcura, & anceps. Huius diſtinctionis nec ego ipſe olim memini in illa mea, hac de re, quæſtione, & ratio, ob quam nil de ea ſollicitus fuerim, credo hæc fuit. Quod nimirum quæſtio de vſu licito opinionum vnicè, vel certè præcipuè reſpicit opiniones, quæ tanquam probabiles circumferuntur apud auctores claſſicos, & approbatos, ac laudatos communiter, ita vt agnoſcantur probabiles ab ijs etiam, à quibus reijciuntur tanquam falſæ. Inter eiuſmodi autem opiniones, tametſi quælibet earum ſint ſuis oppoſitis probabiliores, aut minùs probabiles reipſa, idque videatur eſſe certum iuxta principium D.Thomæ ſuperius à nobis præmiſſum de neceſſaria inæqualitate mutua quorumlibet inuicem diſſimilium, nullæ tamen ſunt, quarum maior, vel minor probabilitas, ſeù exceſſus, vel inferioritas probabilitatis ſupra oppoſitam opinionem ſit indubitata, & euidens, ac facilè peruia. Opinio enim, quæ tanta huiuſmodi conſpicuitate eſt veriſimilior, aut minùs veriſimilis, non amplius dici ſolet probabilis, ſed quæ eſt ita veriſimilior, dicitur certa moraliter, & quæ eſt eodem modo minus veriſimilis dicitur improbabilis; & hæc ſiquidē ſit reſtrictiua di-

citur

citur ſcrupulus, ſeù nimium ſcrupuloſa, ſi verò ſit laxatiua dicitur parum tuta, aut prorſus intuta iii conſcientia; & vtralibet ſub aliqua eiuſmodi cenſura excluditur à gradu probabilium. Hinc igitur effectum eſt, vt etiam plerique omnes ſcriptores alij eò ſenſim ferantur, vt dum agunt de vſu licito opinionum probabilium, perindè differant, atque ſi nullæ prorſus eſſent opiniones, quarum exceſſus, aut inferioritas probabilitatis comparatione oppoſitarum opinionum ſit euidens, atque omninò indubitata, aut apud omnes, aut apud pleroſque, aut apud vnumquemque. Pauci verò quidam alij defigunt oculos in nonnullas potiſſimum opiniones, quarum exceſſus veriſimilitudinis ſuper opiniones oppoſitas eſt, aut (quod perindè apud vnumquemque valet) videtur ſibi euidens, ac prorſus indubitatus. Et licet opiniones eiuſmodi vſque adeò patenter præeminentes oppoſitis ſint reipſa paucæ intra vaſtum totius theologiæ moralis ambitum, dum tamen ad eas, tanquam ad exemplaria, mentis aciem reſtringunt, eiſdemque conſiderandis vnicè incumbunt, ad pauca reſpicientes de vniuerſo opinabilium genere, quod latiſſimè patet, quamplures ſpecies, ac gradus valdè inuicem inæquales ſub ſe complectens, pronunciant, ac ſi in vnaqualibet opinionum contradictione altera pars ſemper eſſet, abſque vlla vnquam exceptione, euidenter, ac indubitanter probabilior, altera verò eodem modo minus probabilis. Iſta probabilioritatum vſque adeò inter ſe diſparium indiſtincta cõfuſio, & æquiuocatio accendit primitus, niſi fallor, & fouet hodieque ardorem contentionis maximum in hac materia, qualis circa minimas quoque res concipi facilè ſolet ſub latebris æquiuocationum, partibus hinc, & inde in diuerſa intentis, & vnaquaque, vel altera earum attribuente parti aduerſæ abſurdum aliquid, ac planè intollerabile. Id quod, cum maximo veritatis in re maxima præiudicio, accidiſſe, circa noſtram iſtam controuerſiam, nonnullis ex probabilioriſtis, conijcere clarè poteſt attentus lector ex qualitate argumentorum Mercori præſertim, Marinarij, & Sinnichij; quæ ſuperiùs retulimus, ac diluimus; ſiquidem impugnant patronos vſus liciti opinionis minùs probabilis, & minus tutæ, ac ſi docerent licentiam operandi iuxta quemlibet etiam leuiſſimum prætextum, reclamantibus in contrarium fundamentis euidenter, ac palpabiliter longè maioribus. Cuius fallentiam ſuppoſitionis tametſi inibi animaduertimus ſatis, diſtinctius tamen, & vtilius eadem apparebit, ſi breuiter ſubiungamus, vti facere inſtituimus, expoſitionem terminorum, ad quos vſque protenditur vſus licitus præaſ-

ſer-

ſertæ libertatis phyſicæ opinandi in vtramlibet partem contradictionis, tùm quoad delectum opinionum, tùm maximè quoad deponendam præconceptam prius vniuerſalem opinionem, quādo ventum eſt in particulari ad operationis inſtantiam hic, & nunc. Vtar autem præcipuè directione D. Antonini 1. p. ſum. tit. 3. cap. 16. §. 10. maximè verò reg. 7. & quæ poſt eam ſequitur, quarta, & Adriani, quodl. quæſt. 2. punct. 3. §. *Ad rationes antè oppoſitas* vbi rem hanc accuratè, & magiſtraliter exponunt, prior pro ſedandis ſcrupulis, poſterior pro iuſta diſpoſitione conſcientiæ.

Art. 153. Dico primò. Nulla libertas opinandi quidquam confert ad vſum licitum opinionis certò, aut euidenter, ac indubitanter minùs probabilis, ſeù potiùs minus veriſimilis. Patet hoc ex dictis ſupra. Oſtendimus enim art. 113. deeſſe nobis phyſicam poteſtatem, ac libertatem aſſentiendi opinioni, quam, & quoties manifeſtè, atque omninò indubitanter conijcimus eſſe minùs veriſimilem oppoſita opinione. Demonſtrauimus itidem nuper ab art. 142. fieri nullatenus poſſe, vt quis licitè, & abſque peccato vtatur opinione aliqua excluſiua obligationis, & peccati, quin aſſentiatur, ſeù potiùs quin præaſſentiatur eidem opinioni, dum operatur conformiter ad ipſam. Patet igitur libertatem, ac indifferentiam phyſicam opinandi in vtramlibet partem contradictionis, qualis à nobis aſſerta eſt, & qualis reipſa datur, nullatenus ſufficere, vt quiſquam licitè vti aliquandò poſſit opinione, quæ manifeſtè, atque omninò indubitanter ſit apud ipſum minùs veriſimilis, quam oppoſita, qualiſcunque de cætero conditionis ea ſit.

Art. 154. Quod ſi quis conijciens manifeſtam, atque omninò ſibi indubitatam præponderantiam fundamenti pro vna parte contradictionis, ideòque impotens eatenus phyſicè aſſentiri oppoſitæ opinioni, ſeù alteri parti eiuſdem contradictionis, quæ alioquin ſibi appareret commoda, & perplacens, data opera auertat oculos à conſideratione fundamenti probabilitatis illius manifeſtè, atque omninò indubitanter maioris, ſeque totum impendat conſiderandis, ac promouendis, ſeù auctoritatibus, ſeù rationibus ſuadentibus eam partem, ſeù opinionem, quæ manifeſtè, ac indubitanter deprehenſa iam fuerat minùs veriſimilis abſolutè; efficere quidem hac arte poterit, vt inducat tandem in animum partem eam debiliorem, & minùs veriſimilem abſolutè, eidemque adhæreat aſſentiendo, ac ſi eſſet veriſimilior, probabiliorque; cum per eiuſmodi induſtriam, ſeù potiùs nequitiam, ac gyrum obtinere à ſequiſque poſſit, vt opinetur de

facto

facto aduerſus etiam, non ſolùm certa ex fide diuina, ſed & euidentia, imò & aduerſus per ſe nota; efficere nihilominus eadem arte minimè poterit, vt euadat licitus, & immunis à peccato vſus opinionis taliter conceptæ. Quia pro vſu licito opinionis minùs probabilis, & minus tutæ, poſtulatum à nobis ſemper fuit, & poſtulatur ab omnibus huius ſententiæ patronis, vt retineat probabilitatem, vtque aſſentiri illi poſſit, & aſſentiatur actu, qui eadem eſt vſurus, omnibus hinc, & indè maturè, ac diligenter conſideratis, quæ ſiuè ab auctoritate, ſiuè à ratione occurrere cuique poſſunt. In modo autem agendi propoſito vſque adeò hoc non præſtatur, vt oppoſitum potius fiat, dum de induſtria auocatur animus à conſideratione eorum, quæ præ cæteris ad veritatem accedere, ac inducere poſſe præſentiuntur. Vndè nequitioſæ eiuſdem circuitionis auctorem, eundemque cauillatorem, ac palponem ſui abs dubio comprehendit, ac reprobat illud Pſ. 35. 4. *Noluit intelligere, vt benè ageret.* Vbi Bellarminus. *vt malè ageret, ſcientiam benè viuendi contempſit.* Quis etenim magis propriè dici poteſt nolle intelligere, vt benè agat, & ſcientiam benè viuendi contemnere, quam qui, oculis manu propria puluere conſperſis, terga vertit rationibus, quas præſenſit ineluctabiles, & quia ineluctabiles præſenſit, vt concedat in eam partem, quam præuidit à veritate longiùs recedere, ſeù ad veritatem, quæ vnicè quærenda eſt, minùs accedere, vtque id in animum inducere poſſit, in quo claré, ac indubitanter conſpicit minorem affulgere ſpem veritatis attingendæ, & maius adeſſe periculum falſitatis incurrendæ? Iure igitur optimo Adrianus aduerſus iſtum modum, ſeù formandi, ſeù deponendi conſcientiam (eſt enim eadem vtrobique ratio) *per voluntariam auerſionem intellectus à propoſiti, vel cauſæ conſideratione, vt eſt in volentibus actu ignorare per non conſiderationem.* Vtitur teſtimonio Iob. 21. 14. Vbi ſanctus vir eiuſmodi nequitiam impiorum plangit his verbis: *Qui dixerunt Deo. Recede à nobis, & ſcientiam viarum tuarum nolumus.* Quibus in eadem rem adiungit idem Adrianus illa paris impietatis verba apud Iſaiam 30. 10. *Nolite aſpicere nobis ea, quæ recta ſunt; loquimini nobis placentia; videte nobis errores. Auferte à me viam, declinate à me ſemitam; ceſſet à facie noſtra Sanctus Iſrael.* Qualia profectò vota nemo animo concipere poteſt formaliter, vt ſonant. Quia error, & receſſus à veritate, atque à fonte veritatis Deo eſt intrinſecè inamabilis, ſicut omne malum, quatenus talis formaliter eſt. Attribuuntur ergo talia deglutienti identicè, & materialiter, vt vulgo dicimus, eiuſmodi peruerſionem intellectus, dum ſpretis, ac vitatis fulgoribus, quibus percu-

percutitur, magis conſpicuis veritatis ſectatur veriſimilitudines, ſeù veritatis adumbrationes patenter, ac manifeſtè remotiores, magiſque deuias à veritate ipſa. Quod accidit in caſu noſtro.

Art.155. Conſequens porrò hinc eſt, vt qui poſt eiuſmodi tergiuerſationem accedit ad operandum, tametſi fieri poſſit, vt extorqueat vtcunque à ſemetipſo aſſenſum approbatiuum operationis concupitæ, vtpotè commodæ, aut delectabilis; fieri tamen non poſſe; vt idem interea vitet remorſum conſcientiæ memoris, ſaltem confusè, ac implicitè, rationum præualentium in contrarium, proptereaque reclamantis electioni abſolutè, & omnibus vndequaque conſideratis minimè approbabili. Ex quo rurſus conſequitur, operantem ſic, dum, & quia ſic operatur, peccare de nouo cum merito ſpecialis ſeorſim pænæ vltra rationem peccati, & dignitatem pœnæ, quæ conuenit eidem operationi per denominationem à præuio propoſito inhoneſto auocandi animum à conſideratione motiui, ſeù motiuorum manifeſtè, ac indubitanter præualentium in contrarium, & quæ quatenus talia iam antè præluxerant. Quia remorſus conſcientiæ reſultans ex antecedenti cognitione non repulſa, ſeù nou depoſita legitimè per motiuum ad id ſufficiens, aufert omnem veram coram Deo excuſationem operationis ſub ipſo exercitæ, ac ſi adeſſet actualiter tota illa antecedens cognitio, vti animaduertit optimè Adrianus immediatè poſt verba mox à nobis relata. Conatus igitur hominis tentantis eo modo fallere ſeipſum, atque operari veluti clam ſeipſo, eſt quædam chimera moralis, vt ſic dicam. Quia retinetur quoad totum ſuum effectum cognitio, quæ vitatur; ſeù potiùs diſſimulatur, hæretque lateri læthalis arundo eò læthalius, ac pertinacius, quò occultius. Cum enim hoc malum latebroſæ eiuſmodi peruerſitatis latè pateat per doctos de gente Sciolorum, perque prorſus indoctos, ac rudes, eſt peſſimæ præterea indolis in ordine ad veram emendationem, ac pænitentiam ſalutarem. Quia peccata eiuſmodi, quaſi furtiuè patrata ſub luce maligna hebetium crepuſculorum, difficulter deindè agnoſcuntur, difficilius manifeſtantur plenariè, & difficillimè ad radices vſque reuelluntur ex animo deluſo viſcoſa fallacis honeſtatis, aut paruæ malitiæ apparentia. Hoc genus peccati plangit in ſpecie Auguſtinus circa gulam lib. 10. Confeſſ. cap. 31.

Art.156. Dico 2. libertas phyſica opinandi in vtramlibet partem contradictionis ſufficit pro vſu licito opinionis cuiuſuis practicè probabilis; hoc eſt affirmantis cum fundamento magni momen-

X ti,

ti, quale expoſui ſupra art.102. licere hoc, vel illud, ſeù agere, ſeù omittere, ſiuè talis opinio ſit reipſa, aut minus probabilis, aut minus tuta, aut minùs probabilis, ſimulque minùs tuta, ſiuè ſit magis probabilis, aut magis tuta, aut magis probabilis, ſimulque magis tuta; Dummodo exceſſus veriſimilitudinis ex parte oppoſita ei, quæ deducitur in opus, non ſit manifeſtus, atque omninò indubitatus ipſi operanti. Hæc concluſio continet reipſa totum ſcopum quæſtionis illius meæ, quam hoc opuſculo vindicare conor, eandemque concluſionem, & nil aliud intendunt reipſa patroni vſus liciti opinionis minùs probabilis, & minùs tutæ, vti facilè conijciet quiſquis fundamenta eorum, & contextum totius doctrinæ attentè, ac ſyncerè conſiderauerit. Deducitur autem ex dictis, vt cætera hic non repetam ſuperuacuè, quæ propoſita fuere in illa mea quæſtione. Poteſt imprimis vnuſquiſque, ratione præaſſertæ libertatis phyſicæ opinandi in vtramlibet partem contradictionis, aſſentiri abſolutè in caſu poſito vtrilibet ex opinionibus inuicem oppoſitis; prout libuerit, & iuxta præſentem ſuæ voluntatis inclinationem, ac determinationem, vt patet ex præmiſſis. Deindè neque peccat voluntate ſic opinandi, neque voluntate operandi iuxtà opinionem iam præconceptam, quam tenet hic, & nunc, & cui aſſentitur de facto abſolutè. Non peccat voluntate ſic opinandi: Quia eligit opinari cum magno fundamento omnibus hinc, & indè diligenter conſideratis, nullaque apparente, ſeù auctoritate, ſeù ratione, quæ manifeſtè, ac indubitanter preualeat in contrarium. Qui autem ſic opinatur, non vtique opinatur incautè, inſipienter, ac ſtultè, quod erat neceſſarium, vt peccaret opinando, ſeù eligendo ſic opinari. Certè in ſpeculatiuis, atque in negotiis purè humanis, ac temporalibus, qui opinatur præhabitis pro, & contra fundamentis eiuſmodi, non æſtimatur propterea ineptus, ac inſipiens. Eſt autem eadem ratio laudabilis electionis opinandi in qualibet materia, ſiſtendo intra terminos opinandi, atque præſcindendo à propoſito ordinante, vel non ordinante opinionem ad opus. Non igitur eſt turpis, ac peccaminoſa voluntas opinandi modo dicto in materia morali, ſeù agibili. Sed neque voluntas operandi, iuxta opinionem iam ſic præconceptam; atque ipſius operis approbatiuam abſolutè, peccaminoſa eſſe poteſt. Quia, talis euadat neceſſe eſt actus voluntatis, qualis iudicatus eſt iudicio immediatè præeunti, ac directiuo ipſius, cum hoc iudicium ſit immediata regula humanæ cuiuſque operationis iuxta dicta ex communi lib. 3. Curſ. theol. quæſt. 22. atque illud Apoſtoli ad Rom. 14.23. *Quod non eſt ex fide,* pec-

peccatum eſt, verificatur poſitiuè, & negatiuè; ità videlicet, vt ſimiliter ſit verum: Quod eſt ex fide, peccatum non eſt. Enim verò, quòd eſt ex aſſenſu concepto omnibus hinc, & indè conſideratis, quæ & quantum conſiderare quiſque tenetur, eſt vtique ex fide ſumpta iuxta ſenſum illi verbo Apoſtoli communiter attributum cum D. Thoma, & à me ſtabilitum in loco mox indicato pro iudicio ſimpliciter approbatiuo operis, quod quiſque exequitur. Iſtiuſmodi iudicium non habet, qui ſubeſt ignorantiæ vincibili, aut affectatæ, ac data opera non conſiderat rationes, quæ erant maximè conſiderandæ, vt in Concluſione præcedenti viſum eſt. Vterque enim patitur actualem, vel ſaltem habitualem remorſum conſcientiæ in contrarium, ideòque non operatur ſimpliciter ex fide, ſed cum contradictione in ſemetipſo. Habet verò idem iudicium ſimpliciter approbatiuum, qui operatur cum aſſenſu, qualis à nobis expoſitus eſt, & exigitur in hac concluſione. Quia aſſentit honeſtati ſui operis omnibus vtrimque diligenter conſideratis, ac innixus fundamento magni ponderis, quod ità comparatur, cum toto fundamento oppoſitæ partis, vt poſſit illi præferri, & tanquam maius, ac probabilius acceptari ex imperio voluntatis, & ſic acceptetur, ac præferatur, quoties libet. Circa quod expedit relegere art. 130. Conſtat itaque libertatem, ac indifferentiam phyſicam opinandi in vtramlibet partem contradictionis ita eſſe ſemper, & vbique neceſſariam pro vſu licito vtriuslibet ex opinionibus de licito, & illicito ſibi inuicem oppoſitis, vt eadem ſit etiam ſufficiens pro eodem vſu licito promiſcuo vtriuſuis opinionis ex inuicem oppoſitis, quoties neutri earum ineſt exceſſus veriſimilitudinis ſupra alteram manifeſtus, atque omninò indubitatus.

Art. 157. Addo doctrinam traditam æquè valere pro deponenda opinione ſiuè vniuerſali, ſiuè particulari prius concepta, & pro admittenda loco illius, atque in animum inducenda, deducendaque in opus opinione oppoſita, quando in neutra earum indubitanter agnoſcitur exceſſus ſimpliciter veriſimilitudinis ſupra alteram. Ita nimirum, vt nulla etiam apparente de nouo ratione, vel auctoritate pro, aut contra alterutram partem contradictionis, quod ad intellectum attinet, propter ſolam ſuperuenientem de nouo ſpecialem diſpoſitionem voluntatis, & apparentiam rationum pertinentium ad ipſam, incipiat diſplicere opinio, quæ placebat prius, & placere, quæ diſplicebat, propterèaque determinetur intellectus ad opinionem contrariam opinioni prius conceptæ, & approbatæ. Cum enim intellectus in

Digitized by Google

eiuſmodi aſſenſibus, ac diſſenſibus dependeat à voluntate, eiuſdemque imperio determinetur, vt dictum eſt; nouitas, quæ directè afficit voluntatem, eiuſque affectum trāsfert ad extremum contrarium priori, afficit etiam intellectum indirectè, & transfert ab aſſenſu ad diſſenſum, aut è contra. Et quidem tranſitus voluntatis ab affectu ad affectum, & propoſitum contrarium contingit facillimè, quando ex deliberatione abſtracta, & vniuerſali fit deſcenſus ad particularem, & indiuidualem deliberationem, & conſiderationem operationis hic, & nunc imminentis. Quod præterquam experientia quotidiana nimiopere manifeſtum eſt, ratio quoque euincit facilè obuia, & clara. Nempè difficultas, & arduitas operationis hic, & nunc exequutioni mandandæ cadit ſub ſenſum, & experimentaliter, ac intuitiuè percipitur directè, vel ſaltem indirectè, cum prius in deliberatione vniuerſali abſtractiuè tantum dignoſceretur, & ſecundum prædicata tantum communia, quæ appetitum ſenſitiuum minimè permouent directè. Eſt autem longè diuerſa vis cognitionis intuitiuæ, ac experimentalis, ab ea, quæ ineſt cognitioni abſtractiuæ, & ſecundùm prædicata tantùm communia, apparetque rerum facies valdè diuerſa ſub altera, & altera repræſentatione; eſtque diſpar ſimiliter conditio voluntatis repugnaturæ appetitui ſenſitiuo vehementer commoto, ac renitenti ſub operationis inſtantia, cum nil, vel certè remiſſius multo commoueretur, ac reniteretur ſub conſideratione abſtractiua, ac vniuerſali propter incapacitatem ſenſus reſpectu rationum abſtractarum, ac vniuerſalium. Ex iſta igitur vſque adeò diuerſa voluntatis diſpoſitione, & affectione ſub vniuerſali, & ſub indiuiduali operationis conſideratione prouenit, vt qua facilitate applicat, ac determinat intellectum ad opinionem aſſertiuam, ac inductiuam obligationis ad aliquid ſub terminis vniuerſalibus, eâdem eundem applicet, ac determinet ad opinionem oppoſitam, quando ventum eſt ad opus hic, & nunc, & ad deponendam interim priorem opinionem.

Vlterior expoſitio, & confirmatio aſſertæ libertatis opinandi abſque peccato.

ART. 158. Quod autem iſtiuſmodi viciſſitudo opinionum contingere poſſit, ac ſæpè contingat abſque peccato, ſi nil obſtet aliud, quando opiniones vtrimque ſunt, quales à nobis propoſitæ fuere, nempè abſque manifeſto exceſſu alterius ſupra alteram, probatur eadem ratione, qua nuper vſi ſumus pro licito

to in vtramlibet partem delectu, & vſu eiuſmodi opinionum. Quia quod quis tenuerit iam alterutram opinionem, eandemque pleno, quantum inopinabilibus fieri poteſt, aſſenſu prætulerit oppoſitæ opinioni, ſolùm efficit, vt hanc prius poſtpoſitam, reiectamque opinionem præponat deindè, amplectaturque tanquam meliorem, ac probabiliorem cum difficultate aliquouſque maiori, ſeù potiùs cum minori facilitate, quàm ſi non præceſſiſſet voluntas præferendi, quod deindè poſtponendum eſt, & è conuerſo, iuxtà ponderationē circa hoc præmiſſam ſupra ab art. 137. Rationes enim honeſtatis, & inhoneſtatis, cum non cadant ſub ſenſum, ſicut ratio commodi, & incommodi, facilis, & difficilis operis, non poſſunt mutare faciem, & ſortiri apparentiam diuerſam, quando ex vniuerſali conſideratione deſcenditur ad particularem, agiturque de operando hic, & nunc, ſed ex hoc præcisè capite manent prorſus eædem, & apprehenduntur eodem modo. Quapropter intellectus, quantum eſt ex ſe, & ex vi motiuorum directè, ac immediatè pertinentium ad ipſum, permanet in eadem illa diſpoſitione parendi indifferenter imperio voluntatis, ſequendique eius ductum quoad depoſitionem opinionis prius præconceptæ, in qua primitus fuerat quoad eandem opinionem non admitendam, ſed oppoſitam; ac proindè idem, qui ſub deliberatione vniuerſali, & nondum vrgente operandi opportunitate, ac difficultate præſenti elegit opinionem inductiuam, ſeù indictiuam obligationis cum poteſtate eligendi oppoſitam, poteſt ſimiliter omnibus rurſus hinc, & inde conſideratis, ac recogitatis tranſire tuta conſcientia ad opinionem oppoſitam, dum ſentiens præſentem conformandi ſe præconceptæ prius ſententiæ difficultatem ſimul aduertit, abſque vlla conuincenti, aut certò præponderanti, ſeù auctoritate, ſeù ratione conijci ſe in anguſtias fragilitati ſuæ periculoſas, aut tepori ſpiritus graues, atque adeſſe pro parte contraria liberanti ab eo onere fundamentum magni momenti, ſeù motiuum, quale plerumque non fallit. Suffragatur huic parti doctrinæ vltrà communem plurimorum, & optimorum poſtremi huius ſæculi auctorum conſenſum, de quo controuerti, niſi proteruè non poteſt, D. Antoninus vbi ſupra reg. 4. verbis, quibus obiter exponetur teſtimonium quoddam quò nimium confidenter abutuntur aduerſarij: Verba D. Antonini ſunt. *Quod autem dicit D. Thomas in quodl. 3. quæſt. 4. art. 2.* (quodl. nunc 8. q. 6. art. 13.) *Quando duæ ſunt opiniones contrariæ de eodem, oportet alteram eſſe verum, & alteram falſam. Aut ergo ille, qui facit contra opinionem magiſtrorum, vtpotè habendo plures præbendas, facit contra veram opinionem, & ſic non excuſatur*

tur à peccato, cum faciat contra legem Dei, quamuis non faciat contra conſcientiam. Hæc enim verba B. Thomæ non poſſunt intelligi, niſi de his, vbi manifeſtè patet ex ſcriptura, vel Eccleſiæ determinatione, quod ſit contra legem Dei, & non de illis intelligit, vbi non apparet (nempè manifeſtè.) *Alias ſibi contradiceret in eodem libro, quod non eſſet credendum.* Excuſatur ergo à peccato ex mente D. Antonini, qui in materia iuris poſitiui tenet, & exequitur opinionem, quæ tametſi falſa ſit, non tamen manifeſtè apparet, quod falſa ſit. Alioquin interpretatio non ſubſiſtit, vt patet. Nec minùs clarè patet eandem eſſe rationem de manifeſta contrarietate ad legem naturalem ex principijs ſyndereſis, vel communi ſapientum conſenſu tanquam de re certa in materia pertinente ad ius naturæ. In hoc autem, quod dicitur de manifeſtè patere, ac apparere, vel non, intelligitur, abs dubio ratio manifeſti, qualis plerumque datur, & eſt poſſibilis in operationibus humanis, nempè vt ſit clara, atque omninò indubitata præponderantia fundamenti pro ea opinione, contra quam non poteſt quis agere ſine peccato, tametſi veritas ipſius opinionis nec ſit euidens, nec certa ex fide.

Art. 159. Conſtat hanc eſſe mentem Antonini, inter alia plura, ex ijs, quæ dicit ſub finem regulæ eius quartæ de tertio gradu certitudinis moralis, ſeù ciuilis. Coniungit enim hæc duo, tanquam inuicem conuertibilia, quod clarè denotat certitudinem ab eo dici moralem, non ex eo, quod perindè ferè infallibilis ſit, atque certitudo phyſica, aut metaphyſica, vti nonnulli vſurpant perabſurdè in re præſenti, ſed dici moralem, quatenus eſt certitudo congruens moribus, & qualis quæri ſolet in deliberationibus ciuilibus. Exponit hoc diſtinctiſſimè idem S. Doctor ſubdens ex Philoſopho, *diſciplinam eſſe, in vnaquaque re certitudinem quærere iuxta exigentiam materiæ; certitudinem moralem non conſurgere ex euidentia demonſtrationis, ſed ex probabilibus coniecturis, groſſis, & figuralibus magis ad vnam partem, quam ad aliam ſe habentibus, ſeù ex ijs, quæ pluribus, & maximè ſapientibus apparent vera;* nempè ex motiuo, vt ſupra dicebamus, plerumque non fallenti, & quod magis ſe habeat ad verum, quàm ad falſum. Ex quibus concludit ſic. *Ex his igitur ſequitur, quod in humanis agibilibus, quæ tantam habent varietatem teſte Ariſtotele, & experientia, ſufficit talis certitudo, quæ non ſemper ſcrupulos omnes abijciat, ſed ſufficit, vt contemnat, ſeù ſuperet eos.* Quod vtique fit adiungendo motiuo intellectus non præeminenti manifeſtè, atque hac præcisè de cauſa inſufficienti ad abijciendos, penituſque diſſipandos ſcrupulos, imperium voluntatis, ad cuius efficaciam pertinet contemnere illos, & ſuperare adigendo intellectum, vt amplectatur motiuum præeminens ſecundum

quid

quid ad modum præeminentis ſimpliciter, quando non eſt manifeſtus exceſſus ſimpliciter motiui pro parte oppoſita rigidiori. In quam ſuntentiam ſubdit opportunè S. hic Doctor. *Ad quod etiam optimè facit illud Leonis Papæ dicentis. In his quæ dubia fuerint, aut obſcura, id nouerimus ſequendum, quod nec præceptis Euangelicis, nec decretis SS.PP. inueniatur aduerſum diſt. 14. cap. Sicut quædam.* Quod ſanè verificari poteſt abſque certitudine moraliter infallibili; & cum ſola certitudine, qualis plerumque dari ſolet in deliberationibus, & operationibus humanis, vt dictum eſt. Huic ſic expoſitæ certitudini morali, quæ coincidit reipſa cum opinione, quę à nobis dicitur verè probabilis, vtpotè innixa fundamento, quale plerumque non fallit, ſeù quod eſt magni ponderis, congruunt omnia, quæ tradit idem in eodem cap. 20. de conſcientia, tota reg. 6. & 7. de repellendis, ac deponendis ſcrupulis. Sed quia ſunt nimis multa, vt huc transferantur omnia, do pauca hæc in ſpecimen. Reg. 6. fine. *Ille, qui agit ſcienter id, de quo dubitat eſſe mortale, permanente dubitatione, mortaliter peccat, etiam ſi illud in ſe non eſſet mortale, ſumendo propriè, & ſtrictè dubitationem, videlicet prout rationes ſunt æquè ponderantes ad vtramque partem, nec magis declinat quis ad vnam partem, quam ad aliam. Sed ſi dubitet leuiter quis per modum ſcrupuli, ſicut dubitat, ſeù formidat habens opinionem de aliquo, quia ità inhæret ipſi ſententiæ, quod tamen formidat de oppoſito; ſic agendo contra tale dubium non peccatur, dum adhæret opinioni alicuius doctoris, & habet rationes probabiles pro ipſa magis, quàm pro oppoſita opinione, etiam ſi ipſa opinio, quàm tenet, non eſſet vera; Et hoc niſi ipſa opinio ſumpta eſſet contra manifeſtum teſtimonium ſcripturæ, vel determinationem Eccleſiæ. Talis enim non operatur in dubio mortalis, ſed ſecundum opinionem probabilem.* In quibus quod dicitur de æquiponderantia rationum, ſeù de rationibus hinc, & indè æqualibus, & de dubitatione propriè tali indè neceſſario ſubſequenti, expoſitum à nobis fuit ſupra, & pluribus confirmatum ab art. 118. & alibi inter alia ex D. Thoma, à cuius mente, & ſenſu loquutionis haud quaquam recedit D. Antoninus. Expoſuimus ſimiliter art. 133. & prius, ac deinceps illud de ratione magis ſe habente ad vnam partem, quam ad aliam in opinabilibus, vt nil prorſus differat noſtra quoad hoc doctrina à doctrina contenta in verbis relatis D. Antonini.

Art. 160. Adde hæc alia ex regula 7. ſub initium. *Interdum, & benignam circa præcepta ſententiam benigna eſt potiùs cæteris paribus interpretatio facienda.* Cui conſilio nullus eſſet locus, ſi nulla eſſet libertas in eligendis, retinendis, ac deponendis opinionibus, ſed ſem-

ſemper eſſet opus ratione ex ſe præciſè neceſſario victrici. Adde rurſus ex Reg. 4. initio. *Cum bona conſcientia poteſt quis tenere vnam partem alicuius opinionis, & ſecundum eam operari, ſecluſo ſaltem ſcandalo; quæ ſcilicet pars habeat pro ſe notabiles Doctores, dummodò talis opinio non ſit contra auctoritatem expreſſam Sacræ Scripturæ, nec contra determinationem Eccleſiæ Catholicæ, & quod etiam ex contrarietate talium opinionum non inducatur ad dubitandum, ſed bonam ſibi conſcientiam, & credulitatem formet de eo, quod credit tanquam de probabiliori parte, & præcipuè quando quis adhibet diligentiam inquirendo, an liceat, nec inuenit aliquid, quod eum ſufficienter moneat ad hoc, quod ſit illicitum.* Iſta poſtrema cautela de non ſufficienter mouente, ſeù de motiuo non neceſſitante ad opinionem, quod ſit illicitum, nec neceſſario retrahente ab opinione, quod ſit licitum, adhibita à nobis etiam eſt, & confirmata ex profeſſo in ſuperioribus, atque inibi obſeruatum pariter eſt adhærentem alterutri parti contradictionis, vbi pro neutra parte apparet motiuum manifeſtè, ac indubitanter veroſimilius, eo ipſo adhærere illi tanquam probabiliori. Habemus igitur conſentientem per omnia D. Antoninum, & cum ipſo præcipuos quoſque eius temporis Theologos, quorum ſententias refert ipſe diligenter in eundem ſenſum, ſicut referri facilè poſſunt, & referuntur à pluribus auctores præcipui huius temporis. Subiungo D. Antonino Adrianum vbi ſupra ad primum de depoſitione conſcientiæ, ideſt opinionis practicæ prioris, circa quod omiſſis duobus modis deponendi, quos præmittit, conſidero tertium per rationes inducentes in contrariū, quem modum ſubdiuidit in duos rurſus alios, primum inſufficientem per rationes inductiuas dubij, & ſuſpenſiuas tam aſſenſus, quam diſſenſus, & alterum, quem approbat vt ſufficientem his verbis: *Secundo modo, cum inducitur in contrarium iudicium, ſiue aſſenſum: Et cum ſic depoſita fuerit conſcientia circa nullitatem matrimonij* (quæ erat materia particularis argumenti) *poteſt reddere, & exigere; dum tamen ex rationabilibus motiuis, & non leuibus, aut temerarijs, ad hoc inducatur.* Quam limitationem nos quoque appoſuimus ſemper, & apponunt omnes noſtræ, eiuſdemque communis ſententiæ auctores, ſolumque reijcimus aduerſarios, quatenus exigunt, quod non exigit Adrianus, vt depoſitio conſcientiæ, ſeù opinionis fiat ex rationabilioribus motiuis, aut non præuiſis, quando opinio iam deponenda concepta fuit. Concludo itaque eſſe licitum non modo delectum vtriuſuis partis contradictionis, ſed etiam depoſitionem opinionis prius conceptæ, & tranſitum ad oppoſitam opinionem iuxtà nouam voluntatis in-

Digitized by Google

inclinationem, & affectum efficacem, quoties pro vtraque parte adſunt motiua momenti abſolutè, & comparatiuè magni, & pro neutra adeſt exceſſus veriſimilitudinis manifeſtus, ac indubitatus. Quæ duo exprimo, & expreſſi ſeorſim maioris claritatis gratia, cum reipſa pars prior contineat in ſe poſteriorem, vti & ſuperiùs iterũ adnotaui, & quiſque facilè conijcere ſpontè poteſt.

Art.161. Ex hucuſque diſcuſſis circa libertatem, & phyſicam, & moralem opinandi, colligitur verum eſſe, quod ſuperius inſinuabam; opiniones, quæ communiter circumferuntur, vt probabiles apud auctores catholicos pios, & doctos; ſeù qui quæruntur, & leguntur paſſim à fidelibus non quæſituris ſic, & lecturis abſque ſpe addiſcendi veram, ſanamque doctrinam, eo ipſo eſſe eligibiles, & deducibiles in praxim tuta conſcientia apud pleroſque omnes, ſeù apud omnes, iis tantum exceptis, qui ſunt capaces diſcutiendi per ſeipſos fundamenta opinionum ſingularum, tùm ab auctoritate, tùm à ratione, eademque ità inuicem conferendi, ac librandi, vt conijcere valeant, an alterutra ex parte adſit exceſſus veriſimilitudinis manifeſtus ſibi, ac indubitatus, & quatenus adhibita attenta, ac ſeria diligentia conijciunt adeſſe talem ex altera parte exceſſum in occurrente, ſeu electione opinionis; ſeù operatione. Ratio huius, tam illationis, quàm exceptionis eſt vſque adeò clara ex dictis, præſertim animaduerſa, quoad illationem, notatione, quàm præmiſſi art. 151. ſub initium, & quoad exceptionem, doctrina tradita toto art. 152. Vt neutra pars indigeat vlla ampliùs declaratione, aut confirmatione. Adde diſtinctionem datam quoad delectum, & vſum licitum opinionum inter peritos, & imperitos, valentes, & non valentes per ſeipſos librare momenta fundamentorum cuiuſque opinionis doceri inter alios à D. Antonino in prędicato cap. 10. de conſcientia ſub finem inductis pro certificatione, & ſecuritate ſapientum illo Prou. 27. 11. *Stude ſapientiæ fili mi*. Et pro ineruditis illo Deuter. 32. 7. *Interroga patrem tuum, & annunciabit tibi, maiores tuos, & dicent tibi*. Addo & experientiam propriam, ſi quid fortè ſyncera eius expreſſio mouere quemquam, aut iuuare poſſit. Aliquas opiniones ità teneo in quæſtionibus controuerſis, vt opinionibus contrarijs aſſentiri nullo pacto poſſim, tametſi maximè vellem, ſiuè in communi, ſiuè in particulari, ſiuè aſſenſu ſpeculatiuè practico, ſiuè aſſenſu practicè practico; ex. gr. lib. 8. Curſ. Theol. quæſt. 45. art. 7. tenui electionem non ſolùm indigni, verùm etiam minus digni prætermiſſo digniori ad officia conſeruatiua, & promotiua boni communis, præſertim iuriſdi-

 ctio-

ctionalia, eſſe iniuſtam, atque ex ſuo genere læthaliter peccamiñoſam. Tenui ſimiliter inibi in reſponſ. ad 7. art. 3. Diſtributorem dotium, & aliarum ſimilium largitionum cum libera facultate eligendi perſonas indiuiduas, quibus diſtribuat, ac largiatur, iniuſtè agere, ſi paciſcatur de parte pecuniæ ſibi retinenda propter electionem vnius perſonæ, cui ſubueniat præ alijs, & quidquid ità retentum fuerit, eſſe obnoxium reſtitutioni. Docui item lib. 10. quæſt. 90. ad 8. Circumſtantias, vt vulgò dicitur, aggrauantes intrà eandem ſpeciem eſſe neceſſariò exponendas in confeſſione Sacramentali, non quidem quoad omnes ſuas etiam minutiores differentias, bene tamen quoad omnem rationem, ſeù rationes differentiales vnius peccati ab alio, quarum quælibet ſecundum ſe, ac ſeorſim ſufficeret ad peccatum læthale: ex. gr. furantem vna vice centum aureos, aut occidentem vna exploſione decem homines, non ſatisfacere, ſi dicat, commiſi furtum graue, ſeù homicidium, ſed teneri exponere determinatè quantitatem, & numerum. Vide ibi. Dico autem opiniones iſtas, vt & alias non admodum paucas in quæſtionibus controuerſis habentibus auctores hinc, & indè bonos, ac venerabiles, ità nihilominus à me teneri, vt oppoſitas opiniones in animum inducere, aut quoquomodo iuxtà eas operari, nullatenus mihi liceat, nullaque arte, nulla inclinatione, aut imperio voluntatis conſequi ex me poſſim, vt exiſtimem licere id mihi, aut hic, & nunc, aut vniuerſaliter, & in abſtracto. In eadem porrò animi diſpoſitione, atque adhæſione fui erga ſententias oppoſitas iis propoſitionibus, quibus zelo, & conſilio optimo ſeuerè interdixit Alexander VII. fæl. record. antè etiam, quàm illis interdiceret, aut de interdicendo ageretur. Quia videlicet in præmemoratis, alijſque ſimilibus opinionibus exceſſus veriſimilitudinis ſupra oppoſitas eſt mihi omninò manifeſtus, ac indubitatus, ideòque retrahit me neceſſariò ab aſſenſu earundem oppoſitarũ opinionum tùm vniuerſali, tùm particulari, ac in indiuiduo, dum omnia hinc, & indè conſidero, quantum pro mea tenuitate poſſum, & quantum quiſque conſiderare tenetur circa mores, ſiuè docere oporteat, ſiuè operari. Circa quæſtiones alias morales communiter controuerſas ità plerumque diſpoſitum me ſentio, vt abſque remorſu conſcientiæ de peccato in vtramuis partem flecti facilè poſſim per ſolas rationes pertinentes ad voluntatem, nulloque ſuperueniente motiuo, quod intellectum ſpecialiter alliciat ad alteram determinatè partem, eidemque deuinciat, aut abſterreat ab oppoſita, vti accidere poſſe docebat in genere

D. Tho-

D.Thomas ſupra art.105. ac ſæpiùs deinceps. De facto tamen id nunquam exequor propter conſiderationem ſubiungendam circa ſequens argumentum.

Expenditur teſtimonium D.Thomæ de vſu licito opinionum.

ART.162. Sed antequam ad illud tranſeo, libet regredi ad verba D.Antonini relata ſupra art.157. ante medium, quatenus cum præmiſiſſet ſententiam D.Thomæ de faciente contra veram opinionem, & non excuſato à peccato, tametſi non faciat contra conſcientiam; atque ſubiunxiſſet ea verba D.Thomæ nõ poſſe intelligi, niſi de his, vbi manifeſtè patet ex Scriptura, vel Eccleſiæ traditione, quod ſit contra legem Dei; addidit demum. *Alias ſibi contradiceret in eodem libro*, nempè in quod libetis. Quod vt firmiter credatur, tametſi abundè ſufficiat auctoritas ità dicentis Antonini viri Sanctiſſimi, & in D.Thoma verſatiſſimi, atque, inter alia, eximio erga eius doctrinam cultu, ac prona adhæſione laudatiſſimi; è re nihilominus erit, ſi hic ſubinſerantur ipſa verba D.Thomæ, quæ habentur quodl.3.q.4.art.10. cuius titulus eſt: *Vtrum diſcipuli ſequentes diuerſas opiniones magiſtrorum, excuſentur à peccato erroris?* Reſpondet autem: *In ijs, quæ pertinent ad fidem, & bonos mores nullus excuſatur, ſi ſequatur erroneam opinionem alicuius magiſtri. In talibus enim ignorantia non excuſat.* Et probat primò ab incommodo, quia alioquin aſſeclæ hæreſiarcharum fuiſſent immunes à peccato, deindè auctoritate Auguſtini dicentis: *Conſulere vnumquemque debere regulam fidei, quàm de ſcripturarum planioribus locis, & Eccleſiæ auctoritate percepit.* Tum concludit. *Qui ergo aſſentit opinioni alicuius magiſtri contra manifeſtum ſcripturæ teſtimonium, ſiue contra id, quod publicè tenetur ſecundum Eccleſiæ auctoritatem, non poteſt ab erroris vitio excuſari.* Ex hoc contextu apparet obiter non omnem opinionem vtcunque falſam, ſiue de iure, ſiue de facto eſſe, ac dici, vt quidam diſſonè hallucinantur, erroneam apud D.Thomam, ſed illam tantùm, cui manifeſtè contradicit ſcriptura, aut traditio Eccleſiæ. Quia alioqui priora cum medijs, & vltimis, nempè aſſumptum cum probationibus, & concluſione minimè cohærent, vt patet inſpicienti. Animaduertit hoc optimè poſt D.Antoninum ſupra P.Gonet art.7. ſuæ hac de re diſſerat.§.4.ver.*ad 1.locum D.Thom.* & ver.*Errat etiam hic auctor*,

atque per hanc animaduerſionem exponit facilè, ac legitimè quædam loca D. Thomæ, & aliorum, quibus abutitur Vvendrochius pro ſuo errore de ignorantia inuincibili iuris naturalis, & diuini non excuſante à peccato ſpeciali pœna digno, de quo diximus plura ſuperius diſputantes cum Sinnichio, & dicturi adhuc pluſculum ſumus circa ſequens, idemque poſtremum argumētum. Notat præterea opportunè idem Gonet ibidem pro eadem conſcientiæ erroneæ ſuppoſitione Theologos agentes de fide, & infidelitate ſolitos eſſe diſtinguere opinionem falſam, temerariam, erroneam, hæreticam. Apparet rurſus ex eodem contextu excuſare ignorantiam, & licere ſequi opiniones magiſtrorum quoad fidem, & bonos mores, vbi non adeſt, in contrarium, manifeſtum Sacræ Scripturæ teſtimonium, neque tenetur quidquam, aut docetur contra id, quod publicè tenetur ſecundum Eccleſiæ auctoritatem. Hæc certè eſt manifeſta D. Thomæ ſententia, quatenus exceptio firmat regulam in contrarium. Quæſtio etenim vniuerſaliter propoſita erat, *an liceat ſequi opiniones magiſtrorum*? & præmiſſo licere *in ijs, quæ non pertinent ad fidem, & bonos mores*, addit quoad hæc non licere ſequi *opiniones erroneas*, & mox exponit, quid intelligat nomine erronearum opinionum, nempè *quæ ſunt contra manifeſtum ſcripturæ teſtimonium, vel contra id, quod publicè tenetur ſecundum Eccleſiæ auctoritatem*. Ergo ex mente D. Thomæ licet de reliquo ſequi opiniones magiſtrorum, & ſequens excuſatur à peccato. Alioqui reſolutio D. Thomæ eſſet defectuoſa, & deceptiua in re longè grauiſſima, quod dici non poteſt. Concinunt huic intelligentiæ rationes dubitandi, quas proponit S. Doctor. Pro affirmatiua enim, quod excuſant opiniones Magiſtrorum, proponit illud Chriſti Domini Matth. 23. *Super cathedram Moyſi ſederunt Scribæ, & Phariſæi, omnia, quæ dicunt vobis, ſeruate, & facite.* Pro negatiua autem proponit illud Matt. 15. *Si cæcus cæco ducatum præſtet, ambo in foueam caduut*; & ſubdit hanc ponderationem; *Sed quicunque errat, cæcus eſt, in quantum errat. Ergo quicunque ſequitur opinionem errantis Magiſtri, in foueam peccati cadit.* Iam inter reſpondendum, circa iſtud poſterius teſtimonium cum ſua ponderatione nil dicit, ſed tacitè ſupponit illud coincidere cum reſolutione in corpore præmiſſa, ac proindè cæcum dici, & ductorem, & ductum, non omnem, qui vtcunque decipitur, aut decipit etiam circa abditiores, ac remotiores conſequentias, ſed eum tantum, qui decipitur, aut decipit circa manifeſta, ac facilè peruia, vti dicitur in corpore, & ſtabilitum à nobis fuit art. 35. Ad teſtimonium autem prius pro parte affirmatiua reſpōdit ſic. *Dicendum quod ideò præmiſit; ſuper cathedram Moyſi ſederunt*

Scri-

Scribæ, & Phariſæi; vt quod poſtea ſubdit: Omnia, quæ dixerint vobis, ſeruate, & facite, de illis intelligatur, quæ ad cathedram pertinent, ad quam non pertinent ea, quæ ſunt contra fidem, vel bonos mores. Sed ea tantum (ſubaudi ex præmiſſa propoſiti articuli reſolutione) quę certò, ac manifeſtè pertinent ad fidem, & bonos mores. Manifeſtum porrò eſt, ſubſumo ego, non niſi violenter, & impropriè, ac prorſus ineptè dici poſſe erroneam, & contra manifeſtum ſcripturæ teſtimonium, vel contra id, quod publicè tenetur ſecundum Eccleſiæ authoritatem, eam opinionem, cuius oppoſitæ hoc, vt minimum, non conueniat, vt exceſſus veriſimilitudinis in ipſa; ſeù exceſſus propinquitatis, & acceſſus ad ſcripturæ teſtimonium, vel Eccleſiæ auctoritatem ſit manifeſtus, ac indubitatus. Manifeſtum igitur eſt, eius vt minimum opinionis aſſenſum, & vſum eſſe immunem à peccato ex ſententia Diui Thomæ, qui à nobis aſſertus eſt eſſe immunis à peccato, atque adeò doctrinam noſtram quoad hoc punctum, ne minimum quidem diſcrepare à doctrina Diui Thomæ, certè illam laxiorem nequaquam eſſe, quam iſtam.

Art. 163. Adiungam D. Thomæ infra art. 205. duos illos præcipuos, & aſſeclas ipſius, & poſterorum anteſignanos Caietanum, & Syluestrum. Interim non erit abs re, ſi Angelico connectam ſubtilem Doctorem, atque oſtendam Scotum non ſolum nil contradicere, ſed etiam illi ſuffragari in locis, quæ contra nos opponunt aduerſarij. Tria autem ſunt præcipua. Primum teſtimonium ſumitur ex quæſt. 2. Prologi fine. *Et ſi obijcias, ait, multa in actibus humanis ſunt dubia, vtrum ſint peccata mortalia, etiam ſuppoſitis omnibus doctrinis Doctorum, & Expoſitorum. Reſpondeo, non eſt dubia via ſalutis ſimpliciter. Quia à talibus tanquam à periculoſis debet homo ſibi cauere, & cuſtodire ſe, ne homo, dum ſe exponit periculo, incidat in peccatum. Quod ſi noluerit quærere ſalutem, ſed non curando exponat ſe periculo; Vbi fortè de genere actus non eſt peccatum mortale, tamen peccabit mortaliter ſe tali periculo exponendo:* Dico imprimis hoc teſtimonium non videri ad rem. Quia Scotus loquitur de dubijs, & de periculo dubitantis: *Multa ſunt dubia*; dicit in argumento; & in reſponſione: *Non eſt dubia via ſalutis*. Aduerſarij loquuntur de opinabilibus, & quidem probabilibus, atque de periculo opinantis non vtcunque, ſed cum probabilitate. Dubium autem, & opinio, ea maximè, quæ eſt probabilis, differunt inter ſe tanquam nodus, & ſolutio, & conſequenter dubitans, & opinans, præſertim probabiliter, differunt ſicut ligatus, & ſolu-

tus,

tus, vt vidimus ſupra ex Ariſtotele, & D. Thoma. Vnde in agendo, & quoad rationem periculi differunt toto cælo, vti videre potes infra fusè ab art. 190. Aduertendum deindè eſt, ab Scoto non computari inter dubia doctrinas Doctorum, & Expoſitorum, ſed tantum opponit, ijs ſuppoſitis, adhuc illa exiſtere. Quod hodieque veriſſimum eſt, poſtquam tot inſuper alia tradita, & expoſita ſunt. Quotidie enim, & non rarò ſæpiùs in die interrogamur adhuc, & interrogamus de dubijs emergentibus, atque interim tam conſulentes, quam conſulti pro certo habemus, quod Scotus tradit, non licere agere niſi, quod tutius eſt, quouſque inueniatur certitudo, vel ſaltem probabilitas pro parte minori. Conſentimus igitur Scoto indubitanter circa hæc dubia probabiliſtæ, dum manent dubia. Nota denique cum Meldula in 2. diſp. 2. quæſt. 2. art. 5. Scotum inibi immediatè antè docere, circa ea, quæ implicitè tantum traduntur in ſcriptura; *eſſe vtilem laborem Doctorum, & Expoſitorum*. Eſt autem vtilis pro minus tuto. Quia tutius ex natura ipſa rei, ſeù materialiter, omnibus ſpontè innoteſcit; cum probabilius vt tale rarò per Doctores innoteſcat certò. Opponit 2. Gonet. artic. 2. ſuæ diſſert. §. 2. fine hæc verba Scoti in 3. diſt. 25. quæſt. 1. ad 1. dub. occurrens. *Sicut in moralibus, quando ſunt altercationes de aliquo peccato, quando primò eſt mortale, vt ſi vnus peritus in ſcientia dicat, quod non licet ſic mercari; & alius dicat, quod licet: tutius eſt non procedere ſic, nec ſic; ſed expectare quouſque veritas pateat aliunde. Si enim ita eſſet, quod vnus Doctor diceret, aliquem peccare mortaliter, niſi ſic faceret, & alius, quod peccaret, ſi ſic faceret, tunc ſimplex foret perplexus. Ideò benè videndum eſt in moralibus, antequam aliquid aſſeratur. Et per hoc patet, ad ſecundum*: Dico ad hæc; difficilem eſſe priorem periodum huius contextus quoad ſenſum grammaticalem. Quia præmiſſo, vno dicente contractum talem eſſe illicitum, & alio dicente eundem contractum eſſe licitum; Subiungitur, tutius eſſe, nec ſic procedere, nec ſic: Quod perinde videtur eſſe, atque ſi diceretur, in eo caſu tutius eſſe, nec facere talem contractum, nec omittere. Hoc autem eſt impoſſibile, ac proinde nec tutius eſt, nec minus tutum. Cæterum quoad rem noſtram nulla eſt difficultas, nec vmbra difficultatis. Quia quidquid illud ſit, de quo Scotus pronunciat tutius eſſe, nil id facit ad quæſtionem. Quæſtio enim noſtra non eſt, an hoc, vel illud ſit tutius, aut minus tutum; ſed an poſito, & agnito, quod aliquid ſit tutius, teneamur ad illud ſub peccato, ſi ſimul non ſit minus probabile, quam oppoſitum. De quare nil dicit, nil inſinuat Scotus. Similiter in poſteriori periodo

Digitized by Google

non loquitur Scotus de cautela in agendo ſub tali, vel tali opinione, ſed de cautela in docendo tales, vel tales opiniones. Noſtra autem quæſtio procedit directè de cautela in agendo, ſeu de vſu opinionum, non de opinionibus ipſis. Neutra igitur pars ad rem noſtram pertinet. Iam quoad illam particulam prioris periodi; *Quouſque veritas pateat aliundè*; tu dicis, veritas pateat per rationem probabiliorem, ego dico, per rationem ſaltem probabilem, cui acquieſcat intellectus. Scotus neutrum dicit determinatè. Ergo, quod ad Scotum attinet, manemus ſicut prius, niſi quod qui eſt contentus genere, videtur eſſe contentus infima etiam ſpecie generis. Quod facit pro nobis. Illud denique de perplexitate ſimplicis vno perito affirmante, & alio negante, accidit frequenter. Veniunt enim, & propoſito caſu addunt; talis mihi reſpondit affirmatiuè, talis negatiuè, ego neutri ſatis fido, tu quid dicis? Ego, vel protinus, vel interpoſito ſtudio expono illi, quod mihi occurrit, & addo ſi opus eſt, rationem, quæ videtur opportuna. Ille acquieſcit, vel mihi, vel meæ rationi, vadit, & operatur ſine ſcrupulo; atque huius generis eſt, quod ſupponitur à Scoto. Quid autem hinc ad rem? Anne quilibet peritus contra quemlibet peritum, & apud quemlibet facit opinionem probabilem? Aut quilibet eſt diſpoſitus, vt diſcernat, atque agnoſcat probabilitatem, vel probabilioritatem, vbi reipſa adeſt, vt non incidat in perplexitatem? Vide quæ dixi ab art. 133. de eliſione motiuorum inuicem oppoſitorum, & quæ dicam infra de dubitante art. præſertim 191. Videtur propter hæc agnouiſſe R. P. Gonet nil ſe concludere poſſe ex hoc textu Scoti, & ideò eius verbis, interiecta ſola virgula, & cum eodem caractere curſiuo, annexuit hæc alia: *Quia videlicet, cum habens duas opiniones contrarias perplexus ſit, periculosè ſe determinaret ad vnam, niſi re diligenter inſpecta, illam probabiliorem agnoſceret*. Verum hæc non dicit Scotus, & fortè fuit error Typographi; ſed nec inferuntur ex Scoto, vt patet ex dictis. Tertius locus Scoti ſumitur ex 4. diſt. 11. q. 6. ad 1. dub. *Cum dubium ſit, ait, an amidum ſit huiuſmodi materia, & pars negatiua multum ſit probabilior, non ſine peccato aliquis ſe exponit tali dubio*. Hoc teſtimonium, quod idem Gonet proponit cum additione ſimiliter in fine, & cum diminutione, ac tranſmutatione in principio, conſtat clarius ad rem nil facere. Quia Scotus agit ibi de opinione ſpeculatiua circa naturam phyſicam materiæ Sacramenti. Noſtra autem quæſtio eſt de opinione practica circa licitum, & illicitum; peccatum, & non peccatum. Et præterea omnes vnanimi conſenſu tenemus,

ex

ex opinione ſpeculatiua vtcumque probabili circa qualitatem materiæ Sacramenti non poſſe ſubduci opinionem practicam probabilem de vſu per ſe licito talis materiæ in perficiendo Sacramento: Concedimus ergo aduerſarijs plus etiam, quam habeatur ex hoc loco Scoti, ſed quod nil conferat ad ſcopum controuerſiæ. Vide ſi placet plura ſimilia diligenter diſcuſſa apud Meldulam in loco indicato.

Finis ſecundæ Partis.

PARS

PARS TERTIA

DE ARGVMENTIS

Ex periculo operandi ſub opinione.

Poſtremum argumentum, ex periculo tranſgrediendi legem, propoſitum, & ſolutum à D. Antonino.

ART. 164. Argumento deſumpto ex periculo tranſgrediendi legem Dei iam olim vſi ſunt, ante etiam Gerſonem, grauiſſimi Theologi aduerſus opiniones ineptas, leuiter, aut nulliter fundatas, adeòque minimè probabiles, & morum, ac legum corruptiuas. Nuperi autem probabilioriſtæ, & fautores certitudinis moralis tanquam omninò requiſitæ ad operandum honeſtè, & ſine peccato abutuntur eodem argumento admodum feruenter, ac animosè aduerſus vſum opinionum verè probabilium, habentium auctores claſſicos, & laudatos communiter, atque magni meritò habitos, & quæ nituntur fundamentis minimè contemnendis, ſiuè abſolutè, ſiue etiam comparatiuè. Accumulant eam in rem textus quam plures, & eorum pro parte noſtra interpretationes cohibitiuas eorundem intra ambitum veræ probabilitatis etiam infimæ, ac minùs tùtæ, & excluſiuas progreſſus ad vſque, vel maiorem probabilitatem, vel certitudinem moralem, explodunt, derident, deteſtantur tanquã ineptas, illegitimas, violentas. Res ea viſa eſt mihi digna, cui pluſculum immorer adhibitis nonnullis conſiderationibus, quas ſpero futuras eſſe vtiles detegendæ, inſinuandæ, ac euincendæ, quoad hoc punctum, veritati. Libet autem, ac iuuabit præmittere, ante omnia, diſcursũ deſuper D. Antonini, qui præcipuos eiuſmodi textus attigit, & præcipuas interpretationum vias aperuit, vt oppoſito tantæ authoritatis obice comprimatur præindicata aduerſariorum audentia, & lectorem, nullo præoccupatum præiudicio, proniorem, ac attentiorem habeamus circa ea, quæ ſubijcienda deinde à nobis ſunt ſub directione, ac manuductione ſapientiſſimi, pijſſimiqui Doctoris.

Art. 165. D. itaque Antonius, cuius verba, & apices omnes pro

 meis

meis haberi volo; & loco verborum meorum appono tanquam meliora, quo etiam titulo non multò antè partem eorum iterum deſcripſi. Argumentum petitum ex periculo tranſgrediendi legem per vſum opinionis minus tutæ, nec moraliter certæ, proponit, ac dilluit in hunc modum in ſum. 1. p. tit. 3. cap. 10. §. 10. reg. 6. *ſolet autem impedire repulſionem ſcrupulorum* (de qua eſt tota illa regula 6.) *Sententia aliquarum auctoritatum non benè intellectarum, & ideò declarandæ ſunt, vt illa, quæ habetur extra de ſponſ.* (fortè cap. Iuuenis de ſponſ.) *ſcilicet indubijs tutior via eſt eligenda; propter quod ſcrupuloſus eligit viam rigidiorem. Sed ad hoc reſpondetur, quod eligere viam tutiorem, conſilij eſt, non præcepti. Alias oporteret multos ingredi religionem, in qua tutius viuitur, quam in ſeculo. Non ergo de neceſſitate oportet tutiorem eligere, quando etiam alia via poteſt eligi tuta. Sicut enim diuerſæ viæ tendunt ad vnam Ciuitatem, licet vna tutior alia ſit; ſic ad Ciuitatem cæleſtem alius ſic, alius ſic vadit, & tutè; licet aliquis tutiori modo. Item quia dicitur Eccleſi. 3. Qui amat periculum, peribit in illo. Hinc eſt, quod B. Thomas, & alij dicunt, quod ille, qui agit id, de quo eſt dubium; vtrum ſit mortale, vel non? peccat moraliter, quia periculo ſe exponit mortalis. Cum ergo in aliqua re mortali ſunt variæ, & contrariæ opiniones; ille, qui adhæreret opinioni latioris viæ, videtur ſe exponere periculo mortalis, quia in dubio; cum poſſit illa opinio eſſe falſa, & contraria vera. Sed ad hoc reſpondetur, quod vtique ille, qui agit ſcienter id, de quo dubitat eſſe mortale, permanente dubitatione, mortaliter peccat, etiam ſi illud in ſe non eſſet mortale, ſumendo propriè, & ſtrictè dubitationem; videlicet prout rationes ſunt æquè ponderantes ad vtramque partem, nec magis declinat quis ad vnam partem, quam ad aliam. Sed ſi dubitet leuiter quis per modum ſcrupuli, ſicut dubitat, ſeu formidat habens opinionem de aliquo, quia ita inhæret ipſi ſententiæ, quod tamen formidat de oppoſito; ſic agendo contra tale dubium non peccatur, dum adhæret opinioni alicuius Doctoris, & habet rationes probabiles pro ipſa magis, quam pro oppoſita opinione, etiam ſi ipſa opinio, quam tenet, non eſſet vera. Et hoc niſi ipſa opinio ſumpta eſſet contra manifeſtum teſtimonium ſcripturæ, vel determinationem Eccleſiæ. Talis enim non operatur in dubio mortalis, ſed ſecundum opinionem probabilem, quod magis declarabitur in ſeptima regula. Quod etiam Gregorius dicit: Bonarum mentium eſt, ibi culpam agnoſcere, vbi culpa non eſt diſt. 5. Ad hoc dicit gloſſa; agnoſcere, ideſt timere, & non per aſſenſum firmum determinare. Hoc enim ſtultum eſſet ſecundum Cancellarium.* Ex ſeptima porrò regula, ad quam ſe pro vberiori luce remittit, quoniam diffunditur latius, ſuffecerit hic exhibere, vltra ea, quæ non multò prius, expenſa à nobis fuere, priorem illius partem, cui conſonant reliquæ, vt potè ab eadem deriuatæ. *Septima regula eſt*, ait, *pro ſcru-*

pu-

pulorum depoſitione, præceptorum diſcreta Epicalæatio, ideſt interpretatio, vel declaratio. Aequitas enim, quam Philoſophus nominat Epykeiam, præponderat rigori ſecundum iuris peritos. Eſt autem æquitas, iuſtitia, penſatis omnibus circumſtantijs particularibus, dulcore miſericordiæ temperata. Et ait ſapiens: Noli eſſe nimis iuſtus, qui perit in iuſtitia ſua. Pertinet autem ad virtutem Epykeiæ conſiderare, non nudum de ſe præceptum ſed circumſtantias omnes ipſum particulariter veſtientes. Vnde Philoſophus 5. Ethic. dicit, quod Epykeia interpretatiua legum eſt melior, quam iuſtitia legalis. Et ſecundum hanc virtutem Epykeiæ poſſumus præcepta Dei, Eccleſiæ, Prælatorum, ſeù iudicum benignè interpretari. Et in foro quidem contentioſo eius eſt interpretari, cuius eſt condere, vel ſententiare. Sed in foro conſcientiæ circa præcepta, & Diuina, & humana, dico, quod pertinet ad quemlibet pro facto ſuo: Si tamen rationabiliter interpretatur. Et ſecundum Ioan. de Tamb. ſeptuplex doctrina per virtutem Epykeiæ ſcrupuloſæ conſcientiæ proficua dari poteſt. Quarum prima eſt, inter duram, & benignam circa præcepta ſententiam, quod benigna eſt potiùs cæteris paribus interpretatio facienda, quod etiam aſſerit Guil. Huius ratio eſt; quia præcepta Dei, & Eccleſiæ non ſunt ad tollendam omnem ſpiritualem dulcedinem, qualis certè tollitur, quando nimis ſcrupuloſè, & timidè præcepta interpretantur. Secunda doctrina ſecundum virtutem Epykeiæ eſt, quod nec Deus, nec Eccleſia per ſua præcepta intendit obligare ad impoſſibile alicui. Cum enim ſecundum regulam iuris nemo poſſit ad impoſſibile obligari, extra de reg. iur. lib. 6. Non ſolùm dicitur impoſſibile, quod abſolutè non eſt poſſibile, ſed etiam videtur interpretandum ſecundum virtutem Epykeiæ in lege noua eſſe impoſſibile, quod vix eſt poſſibile, vtpotè nimiam habens difficultatem. Alias quomodo ſaluaretur illud? Onus meum leue Matt. 11. c. Tertia &c.

Art. 166. Habes in his 1. exemplum auctoritatiuum accipiendi, tanquam conſilia, & non tanquam præcepta, textus ſuggerentes tutiorem opinionem in dubijs; *Eligere viam tutiorem conſilij eſt, non præcepti.* 2. Idem exemplum non ampliandi eoſdem textus ad opiniones probabiles, ſeù aſſenſus nitentes magno fundamento, ſed reſtringendi ad puras dubitationes; *ſumendo propriè, & ſtrictè dubitationem.* 3. probabilitatem opinionis, qua vti licet iam olim fuiſſe eam, quam fundat auctoritas alicuius Doctoris, cum rationibus, quibus quis aſſentiatur tanquam melioribus, ac præeminentibus iuxta dicta ſupra art. 113. dummodo non adſit pro parte contraria manifeſtus, ac indubitatus exceſſus fundamenti veritatis: *Dum adhæret opinioni alicuius Doctoris, & habet rationes probabiles pro ipſa magis, quam pro oppoſita: Niſi ipſa opinio ſumpta eſſet contra manifeſtum teſtimonium ſcripturæ., vel contra traditionem Eccleſiæ,* vti etiam tradebat D. Thomas expenſus à nobis paulò prius. 4.

Digitized by Google

non eſſe inuentionem modernam, aut theologorum propriam deuaſtantium Ethicen Chriſtianam, quod excuſet prorſus à peccato, in quauis indiſcriminatim materia, ignorantia inuincibilis conſerta opinioni eiuſmodi probabili: *Etiamſi ipſa opinio, quam tenet, non eſſet vera*. 5. ad virtutem pertinere; quod interpretemur benignè præcepta diuina, & humana, atque interpretatione rigida, ac auſtera textuum præſeferentium oppoſitum foueri ſcrupulos exiccatiuos ſpiritus, & ablatiuos hilaritatis, & vigoris, ſeù dulcedinis ſpiritualis; *ſolet impedire repulſionem ſcrupulorum ſententia aliquarum auctoritatum non benè intellectarum: ſecundum hanc virtutem poſſumus præcepta benignè interpretari: Præcepta Dei, & Eccleſiæ non ſunt ad tollendam omnem ſpiritualem dulcedinem, qualis certè tollitur, quandò nimis ſcrupuloſè, & timidè præcepta interpretantur*. 6. auctoribus in doctrina morali rigidis, & nolentibus vti *iuſtitia dulcore miſericordia temperata* ſapienter, & piè ſuggeri ad emolliendam eorum duritiem illud Eccls. 7. 17. *Noli eſſe iuſtus multum*. Et illud Chriſti Domini Matt. 11. 30. *Iugum enim meum ſuaue eſt, & onus meũ leue*: ſiquidem hæc illis opponit S. Antoninus dictus vulgò, dum viueret Conſiliarius, propter conſiliorum ſapientiam, & pietatem. Adde aduerſarios noſtros, hac vna aſſertione neceſſitatis, ſeù obligationis vtendi tutiori ſententia, quandocunque oppoſita opinio non eſt certò, ac manifeſtè probabilior, docere tanquam veras, & vnicè tenendas ſententias rigidiores, ſeù aſſertiuas, & inductiuas obligationis in omnibus, & ſingulis quæſtionibus de licita, & illicita operatione controuerſis inter auctores catholicos, quarùm dicuntur reperiri in vno Diana pluſquam tria millia. Quia in omnibus eiuſmodi quæſtionibus apud pleroſque omnes eſt anceps, & obſcurus exceſſus probabilitatis conueniens alterutri opinioni ſupra opinionem oppoſitam, vti conſideratum à nobis ſuperius fuit art. 151. Vnde perinde eſt dicere, quod iſti dicunt, omnem operationem non conformem opinioni, vel tutiori, vel certò probabiliori, ſeù vt plerique eorundem aduerſariorum iam loquuntur, moraliter certæ, eſſe peccaminoſam, atque dicere, in omnibus, & ſingulis prædictis numeroſiſſimis quæſtionibus opinionem tutiorem, ideſt aſſertiuam obligationis, & quod operatio, de qua quæritur, ſit illicita, eſſe veram, & oppoſitam falſam. Eſſet nimirum implicatio manifeſta, ſi quis hæc duo ſimul diceret, verum eſt hanc, vel illam talem operationem eſſe licitam, nullamque eſſe obligationem vitandi illam; ſed eſt etiam verum peccaturum eſſe, quicunque eandem operationem exequutioni mandabit, vtpotè oppoſitam opinioni tutiori, cuius falſitas non

Digitized by Google

eſt moraliter certa. Manifeſtum igitur eſt modernos iſtos aduerſarios noſtros opponi è regione intentioni, & pijs, ac ſalubribus documentis D. Antonini, & licet ex præindicatis ab eodem fundamentis appareat haud obſcurè, rationem, & veritatem militare pro ipſo; redibit tamen paulò poſt diſtinctior nobis ſermo circa hoc punctum, expoſito diſcrimine inter doctrinam tutiorem, tutioremque operationem. Septimò, ac vltimò nota non eſſe de nihilo quærelam D. Antonini de impoſſibilitate, ſeù de maxima, ac moraliter apud pleroſque inſuperabili difficultate conſequendæ vitæ æternæ iuxta doctrinam de neceſſitate, ſeù obligatione operandi conformiter ad tutiorem, vbicunque deeſt certitudo moralis in contrarium. Quotus enim quiſque eſt, qui ſpondere ſibi de ſe poſſit conformitatem ſuæ voluntatis ad tutiorem in tanta, ac tam immenſa opinabilium varietate, & multitudine circa omnem materiam moralem? *Nec Deus, nec Eccleſia intendit obligare ad impoſſibile: In lege noua eſſe impoſſibile, quod vix eſt poſſibile, vtpotè nimiam habens difficultatem; aliâs quo modo ſaluaretur illud? Onus meum leue.* Videatur Cornel. à Lapide ad præindicatum locum Eccleſiaſtis: *Noli eſſe iuſtus multum,* cum notis præſertim Greg. Naz. & Bernar. Et nos ad ſingulos aduerſariorum textus ſeorſim, ac nonnihil diſtinctius conſiderandos deſcendamus.

Vlterior conſideratio textuum pro obligatione ad tutiorem.

ART. 167. Primò, ac principaliter arguunt aduerſarij ex illo Eccli. 3. 27. *Qui amat periculum, in illo peribit.* Peccat ergo, qui vtitur opinione minùs probabili, & minùs tota. Dico iſtam conſequentiam non tenere. Quia teſtimonium ſcripturæ, quod aſſumitur, tribus de cauſis non pertinet ad propoſitum. Primum enim eò loci non agitur de periculo in genere, & multò minùs in ſpecie de periculo operandi iuxta tale, vel tale genus doctrinæ moralis, ſed agitur determinatè de periculo moriendi in peccato mortali, & incidendi in æternam damnationem, quod imminet peccatori obdurato, & differenti pænitentiam vſque ad articulum mortis. Poteſt hoc inſpicienti integram ſententiam cum ſua particula copulatiua, quæ ſic habet: *Cor durum habebit malè in nouiſſimo; & qui amat periculum; in illo peribit.* Peribit nimirum finali animæ interitu, qui ſe exponit periculo male habendi in nouiſſimo per duritiam cordis, & permanentiam habitualem in peccato cum dillatione pænitentiæ, & emendationis vſque

vſque ad articulum mortis. Qui eſt ſenſus litteralis, & proprius teſtimonij propoſiti, vt patet conſideranti. Lege etiam interpretes, ſi placet. Vides autem hunc ſenſum diſtare à tua tutioris neceſſitate, quantum diſtat ortus ab occaſu.

Art.168. Deindè prædictio iſta, ſeù comminatio interitus finalis, fundata in amore periculi amittendæ ſalutis animæ, accipiatur nihilominus ſeorſim tanquam gnome, ſeù ſententia vniuerſalis ad probandum, quod immediatè præmiſſum fuerat de duro corde male habituro in nouiſſimo. Videndum iam erit, & tibi, & mihi, quantum, & quanti mali periculum eſſe debeat, vt in eius amore fundari rectè poſſit prædictio, ſeù comminatio interitus animę, tanquam certò futuri certitudine morali, qualis procul dubio ſubintelligitur in noſtro ſacro textu. Et poſtquam conuenerimus de magnitudine mali, nempè tantam illam eſſe oportere, quanta ineſt cuius peccato lęthali, diſſentiemus neceſſariò circa magnitudinem periculi aſſerente te, & conante ſtatuere, ſufficere periculum, quantum ineſt operationi directę per opinionem probabilem, quod ea non ſit peccatum lęthale, ſi ſimul adſit opinio contraria, quæ vel appareat probabilior, vel non ſit certò minùs probabilis; me verò id negante, & aſſerente eſſe neceſſarium periculum, quantum ineſt operationi directę per opinionem temerariam, pręcipitem, inconſultam, ac demum innixam pretextibus vanis, ac futilibus contra fundamentum manifeſtè, ac indubitanter pręeminens. Neuter autem quoad hoc proficere quidquam poſſumus, & tu minus, ex propoſito teſtimonio. In quo videlicet nulla ſtatuitur directè taxa; ſeù regula determinata magnitudinis periculi portendentis interitum, vt per ſe patet. Indirectè verò, ſi quid indè argueretur, pro me potius argumentum militaret. Oporteret enim intelligere magnitudinem periculi, qualis immediatè præceſſit in duro corde, ſeù habitualiter, ac pertinaciter adhærente peccato vſque ad articulum mortis. Non eſt autem tantum, aut tale periculum, quod ineſt vſui cuiuſquam opinionis verè probabilis, ſiquidem per eam, non ſine magno fundamento, & omnibus, quæ occurrerè cuique poſſunt diligenter hinc, & indè conſideratis, creditur nil ineſſe mali operationi, quàm dirigit.

Art.169. Inquiro demum, vt hoc ipſum percipiatur clarius; vel ex vi huius textus intenditur, amorem, ſeù deglutitionem cuiuſuis indiſcriminatim periculi etiam remoti, aut remotiſſimi, leuis, aut leuiſſimi incidendi in peccatum læthale, eſſe læthaliter peccaminoſam, vel non niſi periculo exiſtente magno, tali, ac tanta aliqua determinata magnitudine? Si intentio ſit de quo-

uis

uis indiſcriminatim periculo, præterquam eſt intentio valdè irrationabilis, & abſurda, vt obſeruabamus aduerſus Sinnichium, dum ageremus cum ipſo, argumentum ferit auctores etiam ſuos. Quia opinionem eſſe magis probabilem, aut probabiliſſimam, & moraliter certam, non eximit illam penitus à periculo falſitatis, ac proindè nec operationem, quam dirigit, liberat totaliter à periculo contraueniendi reipſa legi. Quapropter ad vitandum omne prorſus eiuſmodi periculum, neceſſe erit operari ſemper ſub certitudine fidei diuinæ, aut ſcientiæ propriè talis, quam tamen neceſſitatem nemo ſanus aſſerit pro ſtatu præſenti naturæ lapſæ. Si verò intentio arguentis reſtringatur ad tantum, ac talem determinatè gradum periculi, nullum poterit ex hoc textu auxilium pro ſe nanciſci pars aduerſa, cum nullus talis gradus periculi per eum determinetur, aut inſinuetur, quin imò loquatur de ſupremo gradu periculi, continentis in ſe moralem in ſummo certitudinem ruinæ finalis ex corde duro, & per totam vitam impænitenti vſque ad articulum mortis. Patet igitur clarè teſtiſtimonium iſtud adaptari minimè poſſe opinioni verè probabili, eiuſque vſui, tametſi oppoſita ſit reipſa probabilior, ſimulque magis tuta.

Art.170. Eiuſdem ſenſus eſt, & eandem habet ſolutionem textus canonicus ex cap. *ſi quis autem* de pœnit. quæſt.3. diſt. 7. *Ergo tene certum, dimitte incertum*. Ergo tenemur operari iuxta tutiorem dimiſſa incertitudine opinionis minùs probabilis, & minùs tutæ. Dico ſimiliter ad hoc, conſequentiam non eſſe legitimam, & textum nullatenus pertinere ad noſtram controuerſiam. Sciendum eſt totam illam diſtinctionem ſeptimam agere vnicè de pænitentia non differenda vſque ad articulum mortis, & de periculo huius dillationis; atque caput hoc, *ſi quis autem* cum duobus proximè præcedentibus deſumptum eſſe ex Aug. lib.50. homil.41. cuius homiliæ poſtrema verba ſunt hæc, quæ nobis obijciuntur; tota verò homilia ſimiliter contendit vnicè pænitentiam non eſſe differendam vſque ad articulum mortis, & ponderat terribiliter periculum huius dillationis. Maioris claritatis gratia, & propter momentum ſaluberrimi documenti, accipe, quę ſequuntur ad med. hom. *Fidelis benè viuens ſecurus hinc exit. Baptizatus ad horam, ſecurus hinc exit. Agens pænitentiam, & reconciliatus; cum ſanus eſt, & poſtea benè viuens, ſecurus hinc exit. Agens pænitentiam ad vltimum, & reconciliatus, ſi ſecurus hinc exit, ego non ſum ſecurus.* Et poſt pauca: *Nunquid dico damnabitur? Non dico; ſed dico etiam, liberabitur? Non; & quid dicis mihi? Neſcio, non præſumo, non promitto, neſcio. Vis te de dubio liberare? Vis, quod incertum eſt, euadere? Age pæniten-*

nitentiam, dum ſanus es. Et rurſus. *Quare ſecurus es? Quia egiſti pænitentiam eo tempore, quo & peccare potuiſti. Si autem tunc vis agere pænitentiam ipſam, quando iam peccare non potes, peccata te dimiſerunt, non tu illa*. Ac demum paucis alijs ſimilibus adiunctis concludit. *Duæ res ſunt, aut ignoſcitur tibi, aut non ignoſcitur. Quod horum futurum ſit, neſcio: Ergo tene certum, dimitte incertum*.

Art.171. Vides patenter quiſquis videre aliquid potes, ſermonem hic non eſſe de opinione probabili, adeoque incerta, cum qua quis operatur, aut operari poteſt, ſed de exitu incerto operantis cum opinione temeraria, inſipienti, ac planè ſtulta. Quam vt minimum cenſuram meretur proculdubio opinio exiſtimantis, licitum eſſe propoſitum differendi pænitentiam de commiſſis peccatis læthalibus vſque ad vltimi agonis anguſtias. Vides rurſus ſermonem eſſe de re non vt cunque neceſſaria, ſeù neceſſitate præcepti tantum, ſed de ea, quæ eſt neceſſaria neceſſitate medij, nempè de pænitentia peccatorum læthalium peragenda antè mortem; & nemo neſcit opinionem tantum probabilem ſpeculatiuè, & non moraliter certam, circa neceſſaria neceſſitate medij, eſſe practicè improbabilem, præterquam quod in caſu noſtri textus deeſt probabilitas quoque ſpeculatiua, vt patet inter alia ex præindicata diſt. 7. cap. *Nullus* ab illis præſertim verbis: *Sed quoniam vix, vel rarò eſt tam iuſta conuerſio, timendum eſt de pænitente ſerò. Cum enim morbus vrget &c.* Vides denique ex præmiſſo Auguſtini contextu, ſenſum eius realem in his verbis. *Tene certum, dimitte incertum*, eſſe hunc: *Perage pænitentiam, dum ſanus es, ac deindè bene viue, ne te exponas periculo moriendi, quin peregeris legitimè pænitentiam, differendo illam vſque ad articulum mortis*. Eliciet autem ex pumice aquam, qui ex hoc antecedenti inferre valebit conſequentiam iſtam: *Ergo peccat, quicunque in materia aliqua non operatur iuxta tutiorem, ſimulque magis, vel æque probabilem opinionem dimiſſa incertitudine opinionis oppoſitæ verè probabilis*. In qua enim verò argumentatione fit tranſitus à genere in genus; & arguitur, ex improbabili reprobato, ad reprobandum probabile, ex incertitudine euentus ſubſequuturi poſt talem determinatè modum agendi, ad incertitudinem talis determinatè opinionis dirigentis operationem, & modum agendi; ex materia neceſſaria neceſſitate medij ad omnem indiſcriminatim materiam etiam neceſſariam neceſſitate ſolius præcepti. Quod quam ſit abſonum, ac ineptum, tutèmet ſpontè vides. Adde, ſi libet, quæ ponderabamus circa textum præcedentem. Huc etenim redeunt omnia eadem cum eadem vi propter identitatem materiæ, & rationis.

Art.172. Tertium, & quartum teſtimonium ſumuntur ex cap.

Iuuenis

Iuuenis de ſponſal. & ex cap. *Ad audientiam* de homic. Vbi aſſumuntur tanquam certæ, atque omninò neceſſariæ humanarum operationum, regulæ axiomata iſta duo: *In his, quæ dubia ſunt, quod certius exiſtimamus, tenere debemus; In dubijs ſemitam debemus eligere tutiorem*. Ergo quandocunque circa quæſtionem, an liceat aliquid? Occurrunt opiniones hinc, & indè incertæ, altera tuta, ſeù tutior, altera intuta, ſeù minus tuta, tenemur operari iuxta tutiorem, & alioqui peccamus, vel leuiter, vel grauiter, prout contigerit grauem, vel leuem eſſe materiam, circa quam.

Art. 173. Dico hanc conſequentiam his alijs conſequentijs eſſe ſimilem. Claudus non poteſt ambulare, nec videre cæcus. Ergo habens tibias debiles non poteſt ambulare, nec videre lippus. Claudum ambulare, cæcum videre ſunt miracula ex Euangelio. Ergo habentem tibias debiles ambulare, lippum videre ſunt miracula. Aliud nimirum eſt dubitare, aliud opinari, & aliud rurſus eſt opinari cum fundamento abſolutè, & comparatiuè magno, id eſt omnibus hinc, & indè diligenter conſideratis, aliud opinari cum fundamento leui, cumque voluntaria eorum, quæ ſunt in contrarium, inconſideratione. Qui dubitat, nil enunciat. Enunciat, qui opinatur; qui enunciat cum leui fundamento, & abſque attenta conſideratione motiuorum vtriuſque partis, opinatur temerè, inſipienter, improbabiliter; probabiliter verò, ſapienter, & maturè, qui cum magno fundamento, omnibuſque hinc, & inde diligenter collatis. Hinc patet, quid ſint, & quantum diſtent inuicem dubia, & opinabilia, probabiliter, & improbabiliter opinabilia, de quo duplici diſcrimine egimus iterum ſuperius, & paulò poſt aliquid adhuc ſuperaddemus, quatenus incidimus in aduerſarios ſæpius impingentes in iſtam æquiuocationem, & alienam, ab homine præſertim, diſciplinato, confuſionem. Iam quoad præſens attinet, Pontifex loquitur expreſsè de dubijs; *In his; quæ dubia ſunt, In dubijs*. Aduerſarij inferunt de opinabilibus, & non qualibuſcunque, ſed inſuper probabilibus, & quorum fundamentum poſt diligens examen, dignoſcitur eſſe magnum. Arguunt igitur ad inſtar arguentis negatiuè ex claudo ad debilem, ex cæco ad lippum.

Art. 174. Quod autem in vtroque eo textu ſermo ſit de dubijs propriè, & ſtrictè talibus, oſtendi haud obſcurè poteſt. Et quidem quoad cap. *Iuuenis* ſupponit id, & exponit optimè gloſſa ibi, ſed antè eius verba oportet præmittere caſum quæſtionis, qui diſtinctius proponitur, & reſoluitur in cap. *Litteras* de deſponſ. impub. Iuuenis ſeptennio maior duxerat puellam nondum ſeptennem per contractum ſponſalitium. Puella autem deindè præ-

 mortua,

mortua, aut iuuene recedente ab ipſa, & à promiſſione ſponſalitia, antequam puella poſt ſeptimum annum ſponſalibus conſentiret, idem iuuenis contraxit matrimonium cum conſobrina eiuſdem puellæ. Quæſitum eſt, an ſuſtinendum eſſet matrimonium; an verò ſeparari deberent dictus iuuenis, & hæc conſobrina prioris? Respondet Pontifex ſeparari debere, atque vt ita reſpondeat, aſſumit axioma illud; *In his, quæ dubia ſunt*. Audiatur iam gloſſa: *Sed quare dicit? in his, quæ dubia ſunt. Quia ſi ex toto antè ſeptennium ducta fuit, & poſt ſeptimum annum non conſenſit, vel antè receſſit; res non eſt dubia; ſed certa. Quia matrimonium non impeditur cum conſanguinea etiam cum matre* i. tit. prox. *Litteras* &c. *acceſſit. Si poſt ſeptimum annum conſenſit; ſponſalia tenuerunt; & ita res non eſt dubia*, i. co. *ſponſam*. Et i. tit. prox. *Continebatur* §. *ſi verò ſolutio: ſic intellige; Puella iſta poſt ſeptimum annum non conſenſit; vel non conſtabat de conſenſu. Quia ſtatim receſſit ab eo, vel mortua eſt. Verumtamen quia tentauit forſitan, quod complere non potuit, præſumitur, quod erat doli capax; ſiuè quia malitia ſupplebat ætatem quoad ſponſalia, ſicut ſupplet malitia quoad matrimonium* i. tit. prox. *De illis*, & cap. vlt. *Vnde propter hoc dubium, tum quia hoc plenè non conſtabat, tum etiam propter honeſtatem Eccleſiæ, non poteſt habere conſobrinam illius*, i. cap. prox. arg. *Aliàs non videtur, quod poſſet ſtare illa littera, ſi diceremus, quod poſt ſeptem annos conſenſit, vt dixit Tanc. Quia ſic non eſſet res dubia*. Vides hic dubium ſæpè repetitum, idque ex cauſa conuincente dubitationem propriè, & ſtrictè talem, nempè ex confeſſione, & narratione facti ſubſtantialiter defectuoſa. Eandem dubitationis proprietatem indicat tum diſiunctiua: *non conſenſit, vel non conſtabat de conſenſu*, tum particula formaliter dubitatiua: *tentauit fortaſſe* atque hæc eadem particula habetur itidem in textu: *Ex humana tamen fragilitate forſan tentauit, quod complere non potuit*. Iſta porrò dubitatio ſpeculatiua circa factum, quæ ſecum trahit parem dubitationem iuris alioqui certi quoad eius extenſionem ad caſum, fuit tota neceſſitas, & cauſa adigens ad tutiorem, vt patet ex nexu verborum immediatè ſequentium ad verba modo relata. Subdit enim immediatè Pontifex: *Quia igitur in his, quæ dubia* &c. Nil igitur habetur ex hoc textu quoad probabilia propriè talia, & impropriè tantum, ac latè dubia.

Art. 175. Manifeſtior quodammodo eſt dubitatio eadem propriè, & ſtrictè talis in cap. *Ad audientiam*. Dum Presbyter cingulo, quo cinctus erat, famulum verberaret, cultellus cingulo adhærens decidit ex vagina, & famulum vulnerauit. Poſtquam famulus conualuit ex vulnere, incidit in morbum, ac deinde obijt. Dubitatum eſt, an obijſſet ex vulnere, an ex morbo, eoque (vt ſub-

intelligendum puto) aliunde contracto independenter à vulnere. Quæſitum proinde eſt, quid agendum? Reſponſio Pontificis continet duas partes. Prior pars nititur duobus principijs; altero circa factum, altero circa ius. Quoad factum dicitur: *Quia verò, vtrum occaſione vulneris deceſſiſſet, dubium habetur.* Quoad ius aſſumitur tanquam per ſe notum principium, quod modò nobis obijcitur: *Cum in dubijs ſemitam debeamus eligere tutiorem.* Ex his infert deciſionem: *Vos conuenit iniungere Presbytero memorato, vt in ſacris ordinibus non miniſtret: iniuncta tamen pœnitentia congruenti, ſibi poteritis concedere, vt minoribus ordinibus ſit contentus.* His duobus ita abſolutè conſtitutis circa maiores, & minores ordines iuxta tenorem præmiſſæ narrationis; ſubiungit deindè conditionatè alteram partem reſponſionis: *Si verò ille ex alia infirmitate obierit poterit* (Presbyter) *ſicut erat ſolitus, diuina officia miniſtrare.* Poſterior iſta pars conditionata oſtendit clarè dubitationem propriè talem circa facti qualitatem ex narratione ſubſtantialiter defectuoſa, & conſequentem inde eiuſdem rationis dubitationem practicam circa ius, ſeu potius circa extenſionem iuris ad caſum. Si enim Oratores adhibuiſſent diligentiam, quanta par erat, quoad facti qualitatem, & circunſtantias, eaſdemque prænarrauiſſent, prout oportebat; perperam ſubiunxiſſet Pontifex conditionem oſtenſiuam animi ſuſpenſi circa factum, nilque eatenus iudicare potentis, dicens: *Si verò ille ex alia infirmitate obierit.* Indubitatum igitur eſt ſermonem ibi eſſe de dubio propriè, & ſtrictè tali.

Art. 176. Confirmatur quia præſumi non debet inſinuationem vlterioris diligentiæ, & ſpem vlterioris notitiæ circa factum contentas in conditione; *Si verò ille ex alia infirmitate obierit*, directas fuiſſe ad notitiam eatenus facti phyſicè, aut etiam moraliter certam. Quia credi non debet Pontificem ſuppoſuiſſe tantam in Oratoribus ſtupiditatem, ac ineptitudinem, vt in re prorſus vtcunque indubitata, ac certa fluctuarent, & agnoſcerent ſe indigos recurſus ad Sedem Apoſtolicam. Fuit igitur contentus noua diſquiſitione, & noua inde ſuborta notitia facti, qualis ſufficere ſolet ad fidem humanam non temerè, ac inſipienter, ſed prudenter concipiendam, id eſt (quod fauet ſcopo noſtro principali) fuit contentus probabili facti eatenus notitia, vt Presbytero permitteretur libera, ſicut prius, diuinorum officiorum miniſtratio. Fuit igitur infra eiuſmodi notitiam, infra quam ſola ſupereſt dubitatio propriè talis, notitia communicata Pontifici. Confirmatur rurſus, quia axioma, de tutiori in dubijs eligenda non docet, ac ſtatuit Pontifex ex profeſſo tanquam vtcunque verum,

 ſed

ſed ſupponit obiter tanquam indubitatum, & lippis, ac tonſoribus quaſi per ſe notum, vt dicebam: *Cum in dubijs* &c. Vnde hoc axioma ſenſu, quo effertur à Pontifice, non erat eiuſdem Pontificis, & ſacrorum Canonum auctoritate comprobandum, ſed ſupponendum potius ex humani generis conſenſu. Nemo autem ſapiens dixerit potuiſſe ita ſupponi obligationem eligendi tutiorem in probabilibus, ſeu in dubijs etiam latè ſumptis, & quatenus complectentibus ſub ſe etiam probabilia; quandoquidem contradicunt axiomati in hoc ſenſu tot, tantique Doctores verè ſapientes, doctrinæ fama celeberrimi, & clara inſignis probitatis laude venerabiles. Sermo igitur eſt de ſolis dubijs propriè talibus. Aliquid demum eòdem confert, quod regula de tutiori in dubijs eligendo ſuadebat remotionem illius Presbyteri ab exercitio non ſolùm ſacrorum ordinum, ſed & minorum. Nam & hoc tutius pariter erat. Et tamen Pontifex temperauit rigorem quoad ordines minores. Huiuſmodi autem temperamentum adhiberi ſolet ex æquitate in dubijs propriè talibus, trahentibus poſt ſe nocumentum proximi.

Art. 177. Dederant iam pridem ſolutionem iſtam de dubijs ſtrictè talibus D. Antoninus relatus art. 165. & poſt ipſum poſteriores omnes ſententiæ noſtræ patroni, atque inter alios vir ſacrorum Canonum peritia locupleti, ſincera interpretatione, & profunda intelligentia celeberrimus, nec minus eximia totius vitæ ſanctimonia clarus Thomas Sanch. lib. 2. de matr. diſp. 41. n. 9. §. *Dixi autem*, cum D. Antonino, Sylueſt. Ang. Nauar. Guttier. Henriq. Cumque rationes ita intelligendi ſint vſque adeò claræ, & concludentes, vt vidimus, mirum ſanè eſt, quod nonnulli pergant adhuc inſiſtere ijs textibus aduerſus vſum licitum opinionis verè probabilis, licet minus probabilis, & minus tutæ. Mirabilior autem multò eſt is conatus quoad eos, qui iam diù adſunt in Romana Curia, & interſunt Congregationibus Romanis, vbi dubia, qualia dixi intercesſiſſe in duobus noſtris textibus, ſunt frequentiſſima pro caſibus matrimonialibus, irregularitatis, ſimoniæ, Ordinis ſacri, profeſſionis religioſæ &c. Cauſa huiuſcè admirationis hæc mihi eſt ſpecialis. Qui ob difficultates in his materijs occurrentes, & ad diſſoluendos laqueos, quibus ſe ſentiunt innodatos, recurrunt ad Sedis Apoſtolicæ benignitatem, ad Sacram Pœnitentiam, ad ſacras alias Congregationes, antequam porrigant libellum ſupplicem, ſolent adire Theologos, vt ſciant, quid, quomodo, & ſub qua facti, necnon petitionis expreſſione aggredi poſſint pro ſecuritate conſcientiæ in perurgendo negotio, & pro eiuſdem tranquillitate, cum concluſum, ſeù expeditum

tum illud fuerit. Narratiuæ autem, vt dicitur, quas proponunt, & à quarum inſpectione ducitur initium conſultationis, tranſmittuntur hùc, à partibus præſertim remotioribus, tam defectuosè quoad circunſtantias ſpecificas, ac præcisè neceſſarias (de huiuſmodi defectu conqueritur Inn. 3. cap. *Fraternitatis* de frig. & malef.) vt plerumque ſit ineuitabile adigere conſulentes ad tutiorem, nullum relinquente aditum probabilitati partis minùs tutæ defectuoſa caſuum expoſitione. Ita ſæpe mihi accidit, ita alijs, cum quibus deſuper alloquutus ſæpè ſum. Pronum igitur erat per ſe, verſatis præſertim in hac Romana Curia, credere rem ita ſe habuiſſe, ſicut diximus in textibus noſtris, nec proinde eos ad opiniones probabiles vlla ex parte pertinere, idemque dico de textibus alijs concordantibus, qui habentur in gloſſa, & accumulantur ſingillatim ab aduerſarijs noſtris, ac ſi ſinguli haberent aliquid particulare, indigum ſpecialis expoſitionis. Qui velit videre plura diligenter obſeruata circa præmemoratum cap. *Iuuenis*, quæ tamen ad punctum controuerſiæ noſtræ directè, & formaliter non pertinent, adeat P. Sanchez tom. 1. in Dec. lib. 1. cap. 10. num. 15. Nobis enim abundè ſufficit ad præſens, textus iſtos canonicos non agere de probabilibus Doctorum opinionibus, nec ad earum probabilitatem reijciendam, aut negligendam vlla ex parte pertinere, ſed agere ſolùm de factis defectuosè relatis, propterea que propriè, & ſtrictè dubijs. Cuiuſmodi ſanè dubietas eminet multò maximè in cap. *Significaſti* ſec. tit. eo. de homic. quod obijci ſimiliter contra nos ſolet, & continet quatuor particulas manifeſtè indicantes animum ſuſpenſum, & propriiſſimè dubium: *Nos in præſenti caſu*, ait, *credimus diſtinguendum, vtrum conſtare poſſit, quod præfatus Sacerdos: Et quidem ſi hoc ita ſe habet, quod ex eo forſan poſſet oſtendi: Quod ſi diſcerni non poſſit, ex cuius ictu; ſi verò quemadmodum perhibetur Sacerdos iſte prius ab illo percuſſus ſacrilego, mox eum cum ligone in capite &c.* Potuitne ſignificantius exprimi dubitatio propriè, & ſtrictiſſimè talis?

Art. 178. His igitur dimiſſis, quæ ad rem nil pertinent, venio ad cap. *Inquiſitioni* de ſent. excom. quod pertinet quidem ad controuerſiam præſentem, quatenus non agit de ſolo dubio, ſed deſcendit etiam ad opinionem probabilem; nil tamen ſuffragatur ſententiæ oppoſitæ, licet ſoleat pro ea citari, ſed potius noſtræ. Poſt contractum bona fide matrimonium, alteri coniugum innotuit impedimentum inter eos, altero negante illud adeſſe. Quæſitum eſt quid iuris circa petitionem, & redditionem debiti coniugalis? Reſpondit Pontifex diſtinguendo: ſi aſſerens intercedere impedimentum, certam de illo notitiam habet, *debet potius excommuni-*

cationis ſententiam (& quoduis aliud malum) *humiliter ſuſtinere*, *quam,per carnale commercium,peccatum operari mortale, quamuis impedimentum apud Eccleſiam probare non poſſit*. Si notitia non eſt certa, ſubdiſtinguit Pontifex: *Vel credulitas eſt leuis, ac temeraria*, & tunc *ad ſui paſtoris*, (vel alterius ad id idonei) *conſilium, illa exploſa, licitè poteſt non ſolùm reddere, ſed & exigere debitum coniugale*. Atque huc vſque nulla eſt controuerſia, nec agitur de re noſtra. Si autem conſcientia impedimenti ſit probabilis; ſub hac conditione,quæ tangit formaliter punctum quæſtionis noſtræ, Pontifex determinat ſic: *Verum cum conſcientia pulſat animum ex credulitate probabili, & diſcreta, quamuis non euidenti, & manifeſta, debitum quidem reddere poteſt, ſed poſtulare non debet; ne in alterutrò, vel contra legem coniugij, vel contra iudicium conſcientiæ committat offenſam*. Ponderant aduerſarij ſi vſus opinionis probabilis eſſet licitus, adeòque opinio ipſa probabilis de honeſtate operationis excuſaret à peccato,nulla committeretur offenſa in hoc caſu, negando debitum petenti. Quia opinio probabilis de impedimento matrimonij irritante includit in ſe opinionem probabilem, quod redditio debiti ſit fornicatio, quæ honeſtiſſimè vitatur, & non committitur ſine peccato. Imò quia exiſtente probabili vna parte contradictionis, pars quoque oppoſita eſt probabilis, neque petendo vlla committeretur offenſa. Peteretur enim cum probabilitate veri, verèque ſubſiſtentis matrimonij, adeòque cum probabilitate, quod talis petitio eſſet vſus legitimus iuris coniugalis. Sed opponitur ponderatio ſimilis in contrarium: Si vſus opinionis probabilis eſſet illicitus, adeòque opinio ipſa probabilis non excuſaret à peccato,non ſolùm petitio,ſed etiam redditio fuiſſet illicita. Quia habens opinionem probabilem, quod interceſſerit impedimentum irritans, ac proindè matrimonium fuerit nullum, conſequenter opinatur, cum eadem probabilitate, copulam non eſſe futuram coniugalem, ſed fornicariam, quam ſicut nemo licitè petit, ita nemo vlli petenti licitè permittit.

Art.179. Huic difficultati enodandæ multa dicuntur à DD. quæ luculenter refert,& latè proſequitur Sanch de matr.lib.2.diſp.41. à num.45. & preſſius, & formalius ad textum tota diſp.44. Ego omninò aſſentior Adriano ſic dicenti quodl. quæſt. 2. punct.3. ad 1. *Textus loquitur in caſu, quo coniux habens conſcientiam probabilem poteſt eam per contrarium actum deponere ex præſumptione bonitatis, quam habet de altero; firmiter ſcilicet tenens, quod nollet peccare mortaliter. Ergo ſi exigat, cum credat non exacturum, niſi certus eſſet cauſas, ex quibus hac conſcientiam format, falſas eſſe, iam credit eſſe matrimonium*. Et quidem neceſſariam eſſe, pro licita redditione, depoſitionem opinionis

eius

eius probabilis de nullitate matrimonij, ſatis conſtat ex dictis ſupra vniuerſaliter circa hoc punctum. Et confirmatur, quia in priori parte noſtri textus nec petitio, nec redditio permittitur, ſeù declaratur honeſta, niſi deponatur conſcientia impedimenti concepta ex credulitate leui, & temeraria. Multò autem maniſeſtior eſt neceſſitas deponendi credulitatem probabilem, & diſcretam, ſeù opinionem aſſertiuam impedimenti innixam graui, & magno fundamento, quam leuiter, ac temerariè conceptam, quia illa maiorem, & maniſeſtiorem, quam iſta, ligandi vim obtinet. Itaque qui credit opinione probabili, & fundata matrimonium fuiſſe nullum; ideò non poteſt incipere petendo, quia ſupponitur habere fundamentum credendi nullitatem, & nondum habere fundamentum ſufficiens, vt poſſit credere valorem; ac proinde ita aſſentiri nullitati, vt licet poſſit hunc aſſenſum ſuſpendere, nondum tamen poſſit aſſentiri valori, & conſequenter nec honeſtati actus coniugalis; qui tamen aſſenſus eſt omninò neceſſarius, vt licitè petat. Ideò autem ille ipſe, qui aſſentiebatur nullitati matrimonij ex credulitate probabili, & diſcreta, poteſt nihilominus reddere ſuperueniente petitione alterius conſortis negantis nullitatem, quia ſupponitur habere eo ipſo ſufficiens fundamentum, vt poſſit, aut etiam vt debeat deponere priorem opinionem. Quod dupliciter fieri poteſt. Primò ita vt non ſolùm ſuſpendat priorem aſſenſum nullitatis, & conſequenter copulæ futuræ fornicariæ, ſed etiam aſſentiatur valori matrimonij, & conſequenter honeſtati copulæ. Mouente ſcilicet ad iſtam opinionis permutationem (vltra diſpoſitionem animi reciprocè beneuolam) præſumptione bene fundata in probitate conſortis petentis antecedenter præcognita, futurum minimè fuiſſe, vt is peteret cum incurſu peccati lethalis, ſi reipsà non adeſſent fundamenta validitatis matrimonij, quibus accomodari aſſenſus, & ſua in contrarium fundamenta poſthaberi meritò poſſent, ac deberent. Quæ ferè eſt ſententia, & rationabilis coniectura Adriani, vt vidimus, & aliorum, licet non vſq; adeò diſtinctè, & clarè, apud Sanchez nuper indicatum. Alter depoſitionis modus eſt purè negatiuus, ſeù ſuſpenſiuus, nec nullitati matrimonij aſſentiens, vt prius, nec validitati, vt pars petens, quatenus neutrius partis fundamenta agnoſcuntur de facto maiora, ac meliora, quam fundamenta contraria omnibus hinc, & inde conſideratis. Superaddita autem huic ſuſpenſioni conſideratione, vitari iam minimè poſſe periculum, vel fornicationis, ſi conſentiatur petenti, vel iniuſtitiæ coniunctæ cum vlteriori periculo incontinentiæ, & iræ, & rixarum, ſi repellatur;

atque

atque ex duobus malis eligendum eſſe minùs, iuxta cap. *Duo mala* 13. diſt. Concluditur obligatio conſentiendi petenti, ac debiti reddendi, quatenus poſterius malum eſt manifeſtè maius, & periculum, poſita prædicta ſuſpenſione iudicij, vtrimque agnoſcitur æquale. Inter iſtos duos modos deponendi priorem nullitatis opinionem, hoc in poſterum diſcrimen intercedit, quòd iuxtà priorem modum, de tranſitu ab opinione probabili nullitatis ad opinionem, ſeù aſſenſum probabilem validitatis, non ſolùm reddere licet, & repellere non licet, verum etiam petere deinceps licet, vti deducit optimè Adrianus. Quia dum aſſentit aſſenſu verè probabili validitati matrimonij, aſſentit vtique ſimiliter honeſtati petitionis, & totius vltrò, citroque vſus matrimonij, ac proindè petitio erit ex fide, ſeù iuxta dictamen conſcientiæ legitimè conceptum, ideòque peccaminoſa minimè erit. At iuxtà poſteriorem modum ſuſpenſiuum aſſenſus, & diſſenſus circa validitatem; ad quem potiſſimum modum apparet reſpexiſſe Pontificem, & reſpiciunt plerique auctores apud Sanchez, ſolùm licet reddere, tùm prima vice, tùm deinceps. Quia exorto dubio circa malitiam operationis, quandiù illud durat, ſolùm licet exequi talem operationem propter vitandum maius malum, quatenus creditur, quod eſt minus malum ſecundum ſe, comparatione maioris mali eſſe nullum malum. Maius autem malum adeſt ſolùm in non reddendo, vt dictum eſt, cùm in non petendo nullum ſit malum. Circa ea, quæ hic, ſeù diximus, ſeù inſinuauimus, ac mox etiam ſubinſeremus quoad depoſitionem, ac mutationem opinionis, oportet conſulere, quæ ſuperius diſcuſſa ſunt de libertate opinandi.

Art. 180. His i tà conſtitutis quoad intelligentiam textus, in quo Pontifex quoque ipſe coniecturando procedit circa factum, concludo nil indè deriuari poſſe pro ſcopo aduerſariorum. Quia quod præcipuè, atque omninò diſtinctè habetur ex textu eſt opinantem aſſenſu probabili operationem aliquam eſſe peccaminoſam, non poſſe, retenta ea opinione, eam operationem executioni mandare abſque peccato. Id quod vſque adeò ego non nego, vt ex profeſſo probauerim ſupra eſſe veriſſimum, idemque tenent indubitanter omnes alij auctores aſſerentes vſum licitum opinionis cuiuſuis practicæ verè probabilis, dum ſermo eſt de opinione practicè practica, ſeù circa operationem in indiuiduo, & hic, & nunc; atque eiuſmodi eſſe opinionem, de qua loquitur textus, conſtat clarè ipſum intuenti. Quod ſecundo loco habetur ex eodem textu, eſt, ſuperueniente nouo motiuo poſſe, aut etiam (iuxtà qualitatem motiui, & rei) debere deponi

poni priorem opinionem probabilem aſſertiuam malitiæ in operatione, & ſic reddi licitum, quod prius non licebat: Atque de hac re ſub his terminis nulla eſt, nulla poteſt eſſe controuerſia. Quoad modum depoſitionis in caſu propoſito; ſi amplectare interpretationem illam de depoſitione purè ſuſpenſiua, ſeù negatiua, iam eatenus nulla ibi eſt opinio ſiuè probabilis, ſiuè probabilior, atque electio redditionis præſcribitur per regulam de vitando maiori malo, quæ rurſus non eſt opinio, ſeù probabilis, ſeù probabilior, ſed axioma certum. Si autem adhæreas interpretationi alteri de depoſitione poſitiua per tranſitum ad opinionem contrariam aſſertiuam valoris matrimonij; adhæreas iam eo ipſo neceſsè eſt noſtræ ſententiæ, tum de libertate phyſica opinandi, tum de honeſtate operationis ſub opinione probabili, tametſi non conſtet, eam eſſe moraliter certam, aut etiam vtcunque probabiliorem. Nam, vt petitioni conſortis tenentis pro matrimonio, coniunctæ cum exiſtimatione de probitate eius, tribuatur ſufficientia ad concipiendum aſſenſum probabilem aſſertiuũ valoris reiecta priori nullitatis opinione; ſufficientia tamen ad eiuſdem aſſenſus aſſertiui certitudinem moralem, aut etiam maiorem probabilitatem, attribui rationabiliter non poteſt, ſed tantum pro libito; & abſque ſufficienti fundamento attribueretur ad tuendum poſitum; cum gradus probitatis inſignis ad id ſufficientis non ſit in coniugatis ex ferè ſemper, aut etiam plerumque contingentibus. Itaque iſtud cap. *Inquiſitioni*, ſecundum vnam eius intelligentiam, nil hapet prorſus pro præſenti controuerſia, & ſecundum alteram eſt potius pro nobis. Ad rationes vtrimque initio propoſitas patet ſatis ex dictis, qua occurrendum ſit diſtinctione opinionis retentæ, vel depoſitæ, & ſic, vel ſic depoſitæ.

Illuſtrantur tres alij textus Canonici tangentes opinionem probabilem.

ART. 181. Indidem facilè intelliguntur textus alij duo valdè affines præcedenti cap. *Dominus* de ſec. nupt. & cap. *Cum per bellicam* 34. qu. 1. & 2. in cap. *Dominus*. Cauetur ne quis migret ad ſecundas nuptias, quin conſtiterit de prioris coniugis morte, ac deindè ſubditur: *Si verò aliquis, vel aliqua id hactenus non obſeruauit, & de morte prioris coniugis adhuc ſibi exiſtimat dubitandum, ei, quæ ſibi nupſit, debitum non deneget poſtulanti; quod à ſe tamen nouerit nullatenus exigendum*. Ratione vtique, & ſenſu ſuperius explicatis quoad

vtramque partem, niſi quod hæc verba, quoad debitum non denegandum, magis inclinare videantur ad interpretationem fundatam in obligatione vitandi maius malum, quatenus id non præſcribunt pro prima tantum vice, ſed potius permanenter. Recolatur annotatio præmiſſa art. 179. ſub finem. In cap. *Cum per bellicam*. Hoc ſpecialiter habetur poſt præſcriptum reditum ad priorem coniugem, quo exiſtimato mortuo initum erat ſecundum matrimonium, ſi is deindè compareat. *Nec tamen culpabilis iudicetur*, inquit Leo Papa, *& tanquam alieni iuris peruaſor, qui perſonam* (vxorem) *eius mariti, qui iam non eſſe exiſtimabatur, aſſumpſit*. Et rurſus paucis interiectis: *Si viri poſt longam captiuitatem reuerſi, ita in dilectione ſuarum coniugum perſeuerant, vt eas cupiant in ſuum redire conſortium; omittendum eſt, & inculpabile iudicandum eſt, quod neceſſitas intulit* (tranſitus ad ſecundas nuptias) *& reſtituendum, quod fides poſcit*. Habes in his bis repetitum, irreprehenſibilem eſſe tranſitum ad ſecundas nuptias factum ſub exiſtimatione, tametſi falſa, de morte prioris coniugis, qui deindè comparuit exigens iura coniugij. Ea autem exiſtimatio non potuit eſſe omninò certa, cum falſitas repugnet totali certitudini. Potuit verò eſſe probabilis, cum probabilitati non repugnet ſimiliter falſitas, vt patet inter alia ex Innoc. III. *cap. Fraternitatis* de frig. & maleſ. ad med. ibi: *Sententiam diuortij per errorem, licet probabilem, nouimus eſſe prolatam*. An ea probabilitas eſſet abſolutè maior, quàm probabilitas partis oppoſitæ, an minor; an ſolus exceſſus ſecundùm quid eſſet certus, ac manifeſtus ex vtralibet parte ſupra alteram, cum ancipiti incertitudine quoad exceſſum vtriuſuis ſimpliciter, & abſolutè? cum nil eatenus dicatur, aut ſpecialiter inſinuetur in textu. Videtur non alium probabilitatis gradum ſubintelligi rationabiliter poſſe, quam qui communiter reputatur ſufficiens ad fidem humanam non leuiter, ac temerè, ſed diſcretè, ac maturè concipiendam; ità videlicet vt mors prioris coniugis credatur cum fundamento ex plerumque non fallentibus, & cui inſit exceſſus aliquis ſaltem ſecundum quid ſupra fundamentum, ſi quod adſit in oppoſitum, atque ratione talis exceſſus pertrahat de facto ad aſſenſum. Eodem ſenſu accipiendum eſt *cap. In præſentia* de ſponſal. & matr. vbi conſultationi de ſecundis nuptijs mulierum, quæ certificari non poterant de vita, vel morte coniugum iamdiù abſentium, reſpondet Clemens III. vt non permittantur ad ſecunda vota conuolare, *donec certum nuncium recipiant de morte virorum*. Intelligitur nimirum certitudo, qualis exigi, ac reperiri ſolet in ordinario rerum humanarum commercio, ideſt qualis expoſita à nobis modo eſt, atque ità

ità intelligit ibi gloſſa meritò reponens veriſimile pro certò his verbis: *Vbi tamen veriſimiliter præſumitur de morte, ſi mulier nubat, excuſatur*. Vndè nil, aut parum profectò refert, an certus nuncius, an certum nuncium exigatur in textu, circa quod controuertunt nonnulli apud Sanchez ſupra. Vtrouis namque modo intelligitur commodè teſtimonium inductiuum certitudinis, qualis, & quanta ineſſe communiter ſolet, vt dictum eſt, fidei humanæ conceptæ *ex credulitate probabili, & diſcreta*, vt paulò prius idem Clemens loquebatur.

Exponitur Clement. Exiui.

ART. 182. Videri demum poteſt ſpeciali indigere diſcuſſione textus ex Clem. *Exiui* de verb. ſignif. vbi præmiſſis dubijs FF. Minorum circa ea, quæ ex vi regulæ, & profeſſionis obligant, vel non obligant ſub læthali, eorundemque ſupplicatione pro Pontificia deſuper declaratione, ſubiungit Clemens V. *Nos itaque, qui in ſynceris horum conſcientijs delectamur, attendentes quod in his, quæ animæ ſalutem reſpiciunt, ad vitandos graues remorſus conſcientiæ pars ſecurior eſt tenenda; dicimus &c.* Ponderant aduerſarij, ſub præmiſſa dubiorum voce, ſermonem hic procul dubio eſſe de probabilibus hinc, & indè opinionibus. Quia in ordine Seraphico nunquam defuerunt, & tunc maximè temporis florebant quamplurimi doctrina, & pietate præclari viri, quorum & auctoritas, & argumenta ad veræ, ac legitimæ probabilitatis gradum promouerent partem, tùm aſſertiuam, tùm negatiuam obligationis grauis quoad ea, circa quæ erant diuiſi, *quibuſdam dicentibus*, vt præfatur inibi paulò priùs Pontifex circa punctum principale; *quod ad omnia; alijs autem aſſerentibus, quod ad ſola illa tria &c.* tenerentur. Ergò in dubijs etiam latè, ac impropriè talibus, ijſdemque verè, ac propriè probabilibus opinionibus, *pars ſecurior eſt tenenda* ex præſcripto Pontificio. Et confirmatur, quia ſi omnes, aut etiam plerique omnes viri docti, & pij, & graues Ordinis Franciſcani fuiſſent concordes quoad obligationem, vel non obligationem grauem circa ſingula puncta propoſita, nec totus ordo motus fuiſſet ad poſtulandam declarationem Pontificiam propter pauciſſimorum, aut ineptorum tergiuerſationes inanes, nec Pontifex illam exhibuiſſet, prout exhibet accuratiſſimam, valdè locupletem, & longam. Erant igitur auctores controuerſiarum, quales ad probabilitatem opinionum abundè ſufficerent & quorum proindè auctoritas ſe ſola tolleret, iuxtà noſtram

 ſen-

ſententiam, omne periculum peccandi lethaliter contra regulam, nec vltrà illam quidquam deſiderari, prouideriue debuiſſet ad ſynceras, & teneras conſcientias tranquillitate donandas, & tamen aliter cenſuere, & ordo petendo, & Pontifex indulgendo declarationem prædictam.

Art. 183. Duo circa hunc textum exponere oportet, ſenſum axiomatis Pontificij, quod obijcitur, & neceſſitatem Pontificiæ declarationis, quæ ponderatur in contrarium. Quoad primum expedit imprimis conſiderare, quid Pontifex ipſe opere præſtiterit ſub norma illa agendi ſibi propoſita, quatenus ſenſus antecedentis ex conſequenti bene illato, & verbi directiui, ſeù regulæ ex opere fideliter correſpondenti certò innoteſcit, & clarè, ſicut natura cauſæ ex cauſato. Aduerſarij per partem ſecuriorem, quæ tenenda prædicitur, intelligi volunt ſententiam rigidiorem, & aſſertiuam, ac inductiuam obligationis probabiliter vtrimque controuerſæ. At Pontifex è contra orditur ſuam declarationem amplectendo ſententiam laxiorem, & negatiuam, ac excluſiuam obligationis, de qua inter alia controuertebatur. Cum enim prætuliſſet verba illa; *Nos attendentes, quod in his, quæ animæ ſalutem reſpiciunt, pars ſecurior eſt tenenda*, immediatè ſubiungit ſic: *Dicimus, quod licet fratres non ad omnium, quæ ſub verbis impetratiui modi ponuntur in regula, ſicut ad præceptorum, ſeù præceptis æquipollentium obſeruantiam teneantur; Expedit tamen &c.* Quod autem circa hoc punctum præextitiſſet controuerſia, idemque punctum ſimul cum alijs propoſitum fuerit Pontifici, vt ab eo declararetur, liquet ex his ipſius verbis paulò priùs inſertis propoſitioni controuerſiarum. *Item quia nonnulla verbo imperatiui modi negatiuè, vel affirmatiuè appoſito inſeruntur* (in regula) *hactenus extitit dubitatum, an tenerentur ad iſta, vt ad habentia vim præcepti*. Ad hoc dubium iuxtà regulam de ſecuriori ſumpta pro rigidiori, & aſſertiua obligationis, ſeù quæ, vt dicitur à nonnullis, ſtat pro lege contra libertatem, ac libidinem, reſpondendum procul dubio erat, ad ea omnia teneri fratres, vt ad habentia vim præcepti. At Pontifex è contra reſpondet, non ad omnium eiuſmodi, ſicut ad præceptorum obſeruantiam teneri fratres. Ergo pars ſecurior non eſt Pontifici eadem, ac ſententia affirmans, & indicens obligationem, ſeù quæ dicitur ſtare pro lege. Idem clarè apparet ex toto contextu antecedenti illius bullæ. In omnibus namque punctis controuerſiarum, aut ferè omnibus diſtinguit Pontifex, & partim conſentit affirmantibus obligationem, & obligationis grauitatem, partim negantibus alterutram, vel vtramque. Produco ex. gr. primum, ac principale punctum controuerſum ex

§. *Cum*

Digitized by Google

§.*Cum igitur imprimis &c. Fuit haſitatum*, inquit Pontifex, *an fratres eiuſdem Ordinis ad omnia tam præcepta, quam conſilia Euangelij, ex profeſſione ſua regulæ, teneantur: Quibuſdam dicentibus, quod ad omnia; alijs verò aſſerentibus, quod ad ſola illa tria, videlicet &c. obligantur.* Reſponſio autem Pontificia procedit diſtinguendo, vt dixi, & prima pars negatiua, ac excluſiua obligationis incipit ſic. *Vouens regulam non poteſt dici teneri ex vi voti huiuſmodi ad ea conſilia Euangelica, quæ in regula non ponuntur.* Alteram partem aſſertiuam, & inductiuam obligationis exprimit his verbis: *Sed etiam tenentur ad ea omnia implenda, quæ ſunt pertinentia ad hac tria prædicta, quæ regula ipſa ponit.* Hæc porrò pertinentia ad tria vota ſubdiuidit rurſus in duas ſimiliter partes, atque benigniori præmiſſa tranſit ad ſtrictiorem ſimili modo ab illis verbis. *Nec tamen putandum eſt, quod B. Franciſcus profeſſores huius regulæ, quantum ad omnia contenta in regula modificantia tria vota, ſeù ad alia in ipſa expreſſa intenderit æqualiter eſſe obligatos, quin potiùs apertè diſcreuit, &c.* Idem proportionaliter perſpiciet in toto bullæ progreſſu, qui volet eam legere, & obſeruare. In omnibus namque punctis controuerſis procedit Clemens diſtinguendo, & declarando, quæ, & quatenus obſeruare teneantur, & non teneantur fratres, & quæ ſub graui, quæ ſub leui. Quod profectò faciendum minimè fuiſſet, nec facere licuiſſet, ſi ſenſus particulæ de tenenda ſecuriori fuiſſet intimatiuus obligationis ad ſententiam tutiorem, ſeù affirmatiuam legis, ac obligationis. Non, inquam, licuiſſet in ſenſu compoſito voluntatis, quæ in contextu Bullæ apparet, ac eminet quàm clariſſimè, nil vlla ex parte derogandi regulæ S. Franciſci, ſed eam in ſuo vigore quoad omnes ſuos apices retinendi, & confirmandi. Hoc enim præſuppoſito, & addito inſuper, non ſolùm in dubijs, ſed etiam in omnibus probabiliter hinc, & indè controuerſis teneri fratres, iuxtà aduerſariorum interpretationem, ad ſententiam rigidiorem, & aſſertiuam obligationis etiam grauis opere complendam, non ſolùm nulla ampliùs opus erat declaratione, vt ex ſe ſatis patet; ſed prætereà erat illicitum facere declarationem declinando partim in ſententiam mitiorem, & liberantem ab obligatione ſaltem graui, partim in rigidiorem, & ſubijcientem obligationi etiam graui. Quia qua parte declinat in mitiorem, quoad ſingula ſeorſim puncta, contradiceret priori declarationi vniuerſali de rigidiori, ſeù tutiori, vbique exequutioni neceſſario mandanda, ac proindè fratres ſimul tenerentur, & non tenerentur ad aliqua in conſcientia, vt patet conſideranti. Patet verò multò clariùs eiuſmodi implicationem conſcientiarum eſſe intrinſecè malam.

Digitized by Google

Art. 184. Senſus itaque legitimus axiomatis de tenenda parte ſecuriori, prout hic vſurpatur à Pontifice, eſt purè conſiliatiuus, & non præceptiuus, ſeù intimatiuus obligationis præcepti. Voluit nimirum ante omnia Clemens, prout condecebat zelum Summi Paſtoris, & eximiam eiuſdem erga Ordinem Seraphicū charitatem, quàm inibi inſigniter præſefert, hortari fratres, vt vbicunque occurreret aliqua ratio dubitandi, ſeù difficultas, an regula obligaret in conſcientia, & an obligatione graui, an leui, perindè ſe gererent in operando, atque ſi obligatio eſſet certa, eaque grauis, vt ſic proſpicerent perfectæ animorum ſuorum tranquillitati, & paci ſpirituali. Hic ſenſus, & hæc intentio apparet vltrà ea, quæ dicta ſunt, ex contextu immediato. Pontifex enim cum prætuliſſet ſaluberrimum axioma de tenenda parte ſecuriori ad vitandos graues remorſus conſcientiæ, ac deindè ſubiunxiſſet, cum particula *licet*, declarationem excluſiuam obligationis præceptiuæ, aut quaſi præceptiuæ ad omnia, quæ ſub verbis imperatiui modi ponuntur in regula, de quo puncto feruebant opiniones contrariæ inter fratres, prout retulimus; ſuperaddit denique hæc verba; *Expedit ipſis fratribus ad obſeruandam puritatem regulæ, & rigorem, quod ad ea, ſicut ad æquiualentia præceptis, ſe nouerint obligatos, quæ hic inferius annotantur*. Ergo quoniam exceptio firmat regulam in contrarium, ij exceptis, quæ ibi inferius notantur, quoad cætera, non expediebat fratribus, vt ſe ſimiliter noſcerent obligatos, tametſi ſub verbis imperatiui modi eſſent ſimiliter poſita in regula, propterea que vna pars eorundem fratrum cenſeret vniformem, & prorſus eandem, quoad eiuſmodi omnia, obligationem exiſtere. Cum ergo dubitari minimè poſſit, quin hæc pars aſſertiua vniformis vniuerſaliter obligationis eſſet, ſitque etiam nunc tutior in exequutione, & ſtans, vt dicitur, pro lege: dubitari profectò minimè debet, quin axioma prædictum de ſecuriori parte tenenda in ijs, quæ animi ſalutem reſpiciunt, non ſit accipiendum (ſub ea vniuerſalitate, ſub qua effertur) tanquam obligans ad tutiorem, ſed ſolùm tanquam ſtimulans, & adhortans ad eandem.

Art. 185. Et quidem ſenſum prædicti axiomatis non eſſe aſſertiuum obligationis ad tutiorem, eandemque rigidiorem inter vtrimque verè, ac propriè probabilia, prout contendunt aduerſarij, eorundemque vnicè intereſt; ſatis ſuperque conſtare videtur ex dictis, accedente præſertim obſeruatione iam iterum ſuperiùs ponderata, quod eiuſmodi axioma non potuiſſet in eo ſenſu tradi, vti ibi traditur, obiter, & per modum ſuppoſitionis, tanquam indubitatum ex vnanimi omnium conſenſu, cum de

eiuſ-

eiuſmodi obligatione ad tutiorem extiterit magna, & olim, & nuper controuerſia cum maxima ratione dubitandi, ac negandi. Cæterum quod idem axioma aſſumitur à Pontifice tanquam purum conſilium ſtimulans, ac adhortans ad tutiora, & meliora, vt nos ſuggerimus, non caret difficultate. Quanquam enim ſententia axiomatis in hoc ſenſu ſit certa, & meritò ſupponenda, vt indubitata apud omnes, & prætereà congruat optimè fini, qui præfertur, vitandi graues remorſus conſcientiæ; nihilominus eadem ſententia in eodem ſenſu euadit eneruis, ac inutilis pro parte affirmatiua conſequentiæ, quàm indè deducit Pontifex: Deducit enim, vt vidimus, debere fratres ſe agnoſcere obligatos tanquam ad præcepta, ad ea, quorum catalogus ibi ſubnectitur. Manifeſtum autem eſt ex conſilio ſtimulante ad aliqua tanquam ad tutiora ſolùm, ac meliora non poſſe legitimè inferri debitum agnoſcendi obligationem ad eadem, aut partem eorum tanquam ad præcepta, aut præceptis æquiualentia; cum obligatio præcepti tranſcendat limites conſilij. Hac ego de cauſa non dixi abſolutè ſenſum axiomatis eſſe purè conſiliatiuū, ſed cum hac modificatione, ſi accipiatur cum ea vniuerſalitate in ordine ad opus, quàm intendunt aduerſarij, & ſine qua nil hinc tentare ipſis licet; atque hoc, quod omninò ſufficit pro mea reſponſione, eſt clarè demonſtratum. Loquendo autem abſolutè, & ſine modificatione, ſeù conditione, cenſeo ſermonem eſſe Pontifici de ſecuritate, ſeù maiori ſecuritate non tàm in agendo, quàm in docendo, declarando, ac præcipiendo. Differentiam, & magna ex parte contrarietatem inter ſecuritatem, quoad doctrinam, & doctrinalem declarationem, omnemque legislationem ex vna parte, & quoad agendum, ac operandum ex alia, paulò poſt ſpeciali ſeorſim obſeruatione expoſituri nos ſumus; dicemuſque ſæpè contingere, vt ſit tutiſſima, practica in agendo conformitas cum aliqua opinione, cuius eiuſdem opinionis ſuffragatio doctrinalis ſit nihilominus valdè periculoſa, & illicita; & præterea non vſque adeò licere obſequi vnumquemque, & conformare ſe iudicio, & auctoritati aliorum in docendo, ac præcipiendo, & vtcunque diſponendo auctoritatiuè, atque licet in agendo, magnumque quoad hoc intercedere diſcrimen quoad prudentiam monaſticam, œconomicam, & politicam. Dico igitur prædictum axioma protuliſſe, ac ſuæ circa propoſitas controuerſias declarationi prætuliſſe Pontificem, non tanquam normam, iuxtà quam fratres agere tenerentur in illis rebus controuerſis, quàm videlicet normam ipſe Pontifex erat mox delineaturus, atque illa ipſa periodo accingebatur ad delineandum;

neandum; ſed protuliſſe, ac prætuliſſe tanquam regulam certiſſimam, iuxtà quam ex natura rei ipſe Pontifex teneretur declarare, ordinare, ac præcipere circa eaſdem controuerſias; in quem videlicet ſcopum ea præloquutio dirigebatur immediatè, & non niſi mediatè in modum agendi, quem Pontificia declaratio erat directura immediatè, vti apparet clarè inſpicienti præſertim vltimam Bullæ illius clauſulam. Quapropter dum dicitur, *ſecurior pars eſt tenenda*, non intelligitur pars tutior in agendo, ſeù ea, iuxtà quam qui operatur, certò vitat tranſgreſſionem regulæ, & obligationis in ea contentæ, ſed intelligitur pars veriſimilior, rationabilior, & ad legitimam intelligentiam regulæ proximius accedens. De huiuſmodi etenim ſecuritate intelligentiæ agebant immediatè præcedentes fratrum controuerſiæ, atque in eandem & firmiter ſtabiliendam, & vniformiter in toto ordine inducendam erat intentus Pontifex, vt patet ex tota Bulla; & præterea eadem ſecuritas congruit optimè omnibus, quæ paulò priùs attigimus circa illam aliam partis ſecurioris interpretationem. Cũ igitur huiuſmodi ſecuritas intelligentiæ, declarationis, & legiſlationis diſtet quàm longiſſimè à parte tutiori in agendo intenta per aduerſarios noſtros, quin imò eidem opponatur ex parte, vt modo dicebam, & poſtea magis declarabitur; apparet rurſus clarè, nil hinc eoſdem aduerſarios habere, aut intentare poſſe.

Art.186. Altera pars propoſita de neceſſitate declarationis Pontificiæ circa iſtas fratrum Minorum controuerſias expediri facilè, & breuiter poteſt iuxtà noſtram ſententiam de vſu opinionum probabilium. Notum imprimis eſt, quàm ſit neceſſarius pro regimine cuiuſuis communitatis Religioſæ (maximè verò tam numeroſæ, & vſquequaque diffuſæ, ac eſt, & ſemper fuit ordo Seraphicus) vnanimis, ac certus conſenſus quoad obligationes conſcientiæ circa ea omnia, quæ pertinent ad exteriorem obſeruantiam regularem, vt nil hoc circa ponderare, aut probare neceſſe ſit. Notum rurſus eſt ex Bulla ipſa, in qua verſamur, tum extitiſſe multas, & magnas controuerſias inter fratres Minores circa intelligentiam ſuæ regulæ, tum eaſdem pertinuiſſe ad exteriorem obſeruantiam regularem. Notum denique eſt controuerſias eiuſmodi ſopiri, & contrariam vnanimem, ac firmam conſenſionem omnium induci, aut nullo modo potuiſſe, niſi interpoſita declaratione Pontificia, aut certè tàm commodè, & tam efficaciter, ac per eandem, obtineri tantum, & tàm neceſſarium Religionis beneficium minimè potuiſſe. Erat igitur neceſſaria ea declaratio, eò vel maximè, quia licet ſinguli fratres haberent ſuas quiſque hinc, & indè opiniones probabiles, ordo tamen nil

deter-

Digitized by Google

determinatè opinabatur, ſed inter affirmantes, & negantes flu-
ctuabat, atque hærebat miſerè in lubrico dubitationis, irrequie-
ta contrariarum in ſingulis opinationum reciprocatione, ſuſpen-
ſæ, eaque propter iure ſuo poſtulabat declarationem, quæ habe-
ret efficaciam, & robur ad ſtabiliendam firmiter vnam partem,
& ad alteram deprimendam, ac opprimendam circa vnumquod-
que punctum. Hæc porrò declaratio, vt hoc iterum ſuggeram,
ſi vera eſſet ſententia aduerſariorum noſtrorum, vno verbo po-
tuiſſet, imò & debuiſſet perfici, declarando fratres in omnibus
rebus controuerſis hoc ipſo, quod eſſent controuerſæ, atque in
neutram partem adeſſet, aut agnoſceretur certitudo moralis, te-
neri ad tutiorem, eandemque rigidiorem ſententiam, & præci-
piendo, vt illam opere complerent in omnibus, & quoad om-
nia eiuſmodi. Neque opponi contra, aut prætexi vllo modo po-
tuiſſet aliquod conſcientiæ periculum quoad hoc, quandoqui-
dem eſt manifeſtè tutiſſimum operari iuxta tutiorem, Sola ergò
falſitas eius doctrinæ obſiſtere potuit huiuſmodi declarationi.
Verùm neque fieri potuit, vt Pontifex ſimiliter vno verbo de-
clararet è conuerſo, licere omnibus fratribus, & toti ordini ope-
rari circa omnia controuerſa iuxta mitiorem, ſeù laxiorem opi-
nionem. Quia licet opiniones hinc, & indè contrariæ eſſent pro-
babiles, quod concedo probari benè ratione dubitandi, eiuſque
confirmatione propoſitis art. 182. Eſſent, inquam, probabiles
apud auctores cuiuſque in vnaquaque controuerſia opinionis, &
apud eorum aſſeclas, ſeù qui eorum authoritati potiſſimum de-
ferebant; non tamen erant probabiles eædem opiniones ſaltem
omnes apud auctores contrariarum reſpectiuè opinionum, vtpo-
tè adhærentes ſententijs ſuis vſque adeò firmiter, ac tenaciter, vt
ſententias oppoſitas reputarent improbabiles, & nonnullis ea-
rum graues prætereà cenſuras inurerent, vt apparet inter alia ex
iis eiuſdem Bullæ verbis verſus finem, vbi circa vnum ex pun-
ctis controuerſis dicitur ſic « *Dicere autem, ſicut aliqui aſſerere perhi-*
bentur; quod hæreticum ſit tenere, vſum pauperem includi, vel non inclu-
di ſub voto Euangelicæ paupertatis, præſumptuoſum, & temerarium in-
dicamus. Dictum autem eſt ſuperius, dum ageremus de liber-
tate opinandi, non eſſe licitum vſum opinionis apud aliquem,
vel aliquos probabilis, niſi etiam ſit probabilis apud ipſum vten-
tem, idemque eidem aſſentiri proximè poſſit, & quoquo de-
num modo aſſentiatur reipſa. Concluditur itaque declaratio-
nem Pontificiam, iuxtà noſtra principia, & neceſſariam omni-
nò fuiſſe, & oportuiſſe, vt eo modo fieret, quo peracta de facto
eſt, nempè ſeligendo veriſimiliora quæque, & rationi, ac legi-

timæ

timæ intelligentiæ regulæ magis conſona; atque aſſentiendo partim rigidioribus, partim mitioribus; cum ſi oppoſita nobis doctrina vera eſſet, oppoſitum fieri debuiſſet, vt oſtenſum nuper fuit. Ac proindè Clem. *Exivi* cum nil habeat aduerſus doctrinam noſtram, eandem potiùs fouet, quam oppoſitam.

Diruitur paritas periculi traducta ex dubijs ad probabilia.

ARt. 187. Omitto plures alios textus petitos ex Iure Canonico, quos nonnulli aduerſariorum congerunt magno numero, quia ij, quos expoſuimus, omnium iudicio præcipui reputantur, nec cæteri vim vllam habent ſpecialem, cum ſint illorum, vt dicitur concordantes, vt patet ex gloſſis ad eoſdem illos textus præſertim ad cap. *Iuuenis* de ſponſ. & cap. *Ad audientiam* de homic. Vbi conſertim alij ſimiles recenſentur. Verum oportet conſiderare vniuerſalem aliam aduerſariorum ponderationē omnibus eiuſmodi textibus communem, quæ hoc enthymemate continetur. In dubijs tutior pars eſt eligenda. Ergo etiam in probabilibus. Antecedens vſurpatur in iuribus prædicatis, & alibi ſæpè tanquam axioma indubitatum. Probatur conſequentia. Primò quia in iure canonico, & Ciuili ſub voce dubiorum comprehenduntur promiſcuè omnia vtcunque controuerſa, tametſi vtrimque probabilia ſint, & adſint DD. ſiuè pauci, ſiuè multi inuicem pugnantes, vti productis multis, & magnis teſtibus, ac primùm ex lexicographis Bertachino, Spiegelio, Schardio, Kahlio verb. *Dubium*. oſtendit poſt alios P. Gobat in clypeo ſect. 5. num. 67. Secundò, quia ratio antecedentis eſt communis conſequenti. Ratio enim, ob quam in dubio de peccato, vel non peccato non licet agere, niſi quod tutius eſt, tota deſumitur ex periculo tranſgrediendi legem Dei, cui periculo ſe exponit, qui id agit, de quo dubitat, an ſit peccatum, eique periculo ſe exponendo, vt aſſequatur ſuam, vel delectationem, vel vtilitatem, eo ipſo non ſatis reueretur legem Dei, ſed quaſi pro nihilo illam habet, dum præeligit certitudinem percipiendæ delectationis, aut vtilitatis temporalis, contingentiæ tranſgreſſionis legis Dei, eamque contingentiam deuorat, nil curans, an hæc trangreſſio inſit, vel non inſit. Eiuſmodi autem periculum adeſt ſimiliter in vtrimque probabilibus, & viget in eiſdem vt minimum æqualiter. Quia in quæſtione ex. gr. an omiſſio miſſæ, aut labor ſeruilis hodiernus, ſit peccatum, necne? ſiuè adſit vtrim-

vtrimque dubitatio, ſiuè probabilitas; perindè altera pars eſt omninò tuta, nempè audire ſacrum, & abſtinere à labore ſeruili: Ergo eſt etiam perindè periculoſa pars oppoſita, nempè omittere ſacrum, & laborare ſeruiliter. Neceſſe nimirum eſt, vt vbi tantumdem adeſt ſecuritatis pro vna parte contradictionis, tantumdem ſuperſit periculi pro parte oppoſita. Accedit eandem prorſus eſſe comparationem nullius fundamenti cum nullo fundamento contrario, vt in dubio negatiuo; fundamenti leuis cum leui fundamento contrario, vt in dubio poſitiuo; fundamenti grauis cum graui fundamento contrario, vt in vtrimque probabili. Vbique enim datur eadem prorſus vnius partis ad alteram æquiponderatio, ac proindè datur vbique eadem ratio periculi ex vna parte, & eadem ſecuritatis ex altera. Idem porrò dicendum eſt, vt patet, de plus, & minus quoad leuitatem, & grauitatem alterutrius partis contradictionis ſub vniformi vtrobique proportione partium contradictionis. Conſtat igitur eandem ineſſe omninò rationem periculi alteri parti contradictionis, tàm in probabilibus, quàm in dubijs.

Art. 188. Libenter ego, & plenè ſubſcribo antecedenti huius argumenti ſenſu, quo communiter apud theologos effertur, nempè loquendo de dubijs imprimis propriè, & ſtrictè talibus abſque vllo in alterutram partem determinato aſſenſu, vel diſſenſu; & deindè practicis, & hærentibus circa licitum, & illicitum; peccatum, & non peccatum reſpectu imminentis actionis, vel omiſſionis; ac demum intelligendo de tutiori parte eligenda, non ſolùm per modum conſilij, & ſupererogationis, ſed etiam de neceſſitate præcepti naturalis prorſus indeſpenſabilis. Veriſſimum namque, & certiſſimum puto id, aut agentem, aut omittentem, de cuius aut omiſione, aut commiſſione adhuc dubitat, an ſit peccatum, cum certò ſciat in oppoſito nullum eſſe peccatum; eo ipſo peccare, atque peccatum euadere eiuſdem generis, cuius eſſet, ſi adeſſet certa notitia de ratione peccati, de qua actualiter dubitatur. Id quod Adrianus inter alios quodl. 2. art. 1. in 3. ratione dubitandi merito aſſumit tanquam principium indubitatum, & dicit eſſe *communem omnium Doctorum maximam*, atque vt talem ſæpè ſupponit, ac exprimit in progreſſu totius eius quodlibeti, maximè verò in deciſione articuli prædicti, ſeù potiùs in prima ad dicendum ſubſtructione: *Regula, ait, magiſtralis eſt: Quicunque agit id, de quo dubitat, an ſit mortale, peccat mortaliter, diſcrimini ſe exponens.* Paulò poſt adducit in eius rei confirmationem teſtimonium D. Thomæ ex ipſius quodl. 3. quæſt. 13. ſeù vt nunc habetur, quæſt. 6. art. 13. & inſinuat plus deferendum

 eſſe

Digitized by Google

eſſe auctoritati D. Thomę in quodlibetis, quam alibi; quod non credo, nec creditur communiter. Verba D. Thomæ, poſt alias disiunctiones, ſeù diuiſiones caſus de habente plures prębendas ſub contrarijs circa id magiſtrorum opinionibus, ſunt hęc: *Aut non habet* (habens plures prębendas) *conſcientiam de contrario, vel certitudinem; ſed tamen in quandam dubitationem inducitur ex contrarietate opinionum: Et ſic ſi manente tali dubitatione plures prebendas habeat, periculo ſe committit, & ſic proculdubio peccat, vtpote magis amans beneficium temporale, quàm propriam ſalutem. Aut ex contrarys opinionibus in nullam dubitationem adducitur, & ſic non committit ſe diſcrimini, nec peccat.* Non debeo circa hęc diſſimulare meam tarditatem ingenij non valentis cointelligere, atque inuicem compaginare tres illas initiales particulas 1. *aut non habet conſcientiam de contrario, 2. ſed certitudinem*, nempè de eodem contrario; 3. *ſed tamen in quandam dubitationem inducitur*. Videtur namque particulam mediam, quatenus aduerſatiuè poſitam, cum neutra ex particulis extremis cohęrere. Non cum prima: Quia cum conſcientia diuidatur non ſolùm in veram, & falſam, ſed etiam in incertam & certam; Videtur perinde eſſe, contrapoſuere conſcientię certitudinem, atque ſi diceretur; non eſt viuens; ſed ſenſibile; non eſt animal; ſed rationale. Sed cohęrentia cum altera particula extrema videtur adhuc difficilior. Qui enim fieri poteſt, vt habens certitudinem de aliquo, inducatur nihilominus in quandam circa idem dubitationem? Dubitationem, inquam, & non ſolùm aſſultum ſubitaneum rationis dubitandi, quę repellatur ab ipſo certitudinem habente, quali ferè diſtinctioni acquieſcit Adrianus in eodem loco paulò inferius circa effatum quoddam ſimile Doctoris ſubtilis. At D. Thomas loquitur de dubitatione deliberata, & completa ſufficiente ſcilicet, vt ratione ipſius operatio ſubſequens euadat peccaminoſa. Certitudo autem circa aliquid perinde eſt incompoſſibilis cum eiuſmodi dubitatione circa idem, atque eſt incompoſſibilis claritas lucis cum obſcuritate contraria circa idem; vel certè ſicut amor erga aliquem eſt incompoſſibilis cum neutralitate affectus ergà eundem. Video, quid adhęc oretenus dici poſſit, & quę à nonnullis dicuntur de ſubintelligentijs ampliatiuis, reſtrictiuis; at quod reipſa quietet intellectum, occurrit nil. Hac igitur parte, quam non capio, dimiſſa, atque intelligentiori interpreti commiſſa, arripio duo alia facile obuia, omniſque ambiguitatis expertia, quę deindè ſubiungit S. Doctor. Primum, quod pertinet immediatè ad punctum pręſens, eſt, id agentem, de quo dubitat, an ſit peccatum, certiſſimè peccare, ſi agat illud permanente, ſeù non-

dum depoſita ritè dubitatione; *Et ſic ſi manente tali dubitatione plures præbendas habeat, periculo ſe committit, & ſic proculdubio peccat*. Alterum pertinens ad ſcopum totius noſtræ, & appendicis, & quæſtionis eſt, fieri poſſe, vt quis in materia controuerſa, & de qua extant cōtrariæ magiſtrorum opiniones, operetur iuxta opinionem laxiorem, quin propterea patiatur dubitationem arguitiuam peccati, & quod caput eſt, quin peccet; *Aut ex contrarijs opinionibus in nullam dubitationem adducitur, & ſic non committit ſe diſcrimini, nec peccat*. Hoc poſtremum, quod in eo articulo D. Thomæ eſt planum, ac dilucidum, & facit pro noſtra, eademque communi ſententia, prætermittitur à PP. Mercoro, & Gonet, alijſque nonnullis aduerſarijs noſtris, & priorem partem, quæ non eſt vſque adeo peruia, ac perſpicua, ad ſe trahunt renitente expoſitione, ac limitatione D. Antonini, quam exhibuimus ſupra art. 158. & confirmauimus art. 162. atque confirmat eodem modo valde efficacitèr, & ex profeſſo Syluester ver. *Opinio*. ſubſcribens D. Antonino, quem refert cum alijs in eandem rem. Verùm hoc obiter, & regredior ad punctum præſens.

Art. 189. Rationem, ob quam neceſſe eſt peccare operantem ſub ſub dubio de peccato, dum eligit eam partem, quæ ſic actualiter dubia eſt apud ipſum, indigitat optimè D. Thomas, quatenus poſt illud; *& ſic proculdubio peccat*, ſubiungit; *Vtpotè magis amans beneficium temporale, quam propriam ſalutem*. Nempè dubitans, an actio, vel omiſſio, de qua exequutioni mandanda deliberat, ſit peccaminoſa, & nihilominus illam exequens, non poteſt amare formaliter honeſtum, ſed ſolum iucundum, aut vtile cum vilipendio honeſtatis, & conformitatis cum voluntate Dei. Incompoſſibile ſiquidem eſt dubium de malitia actionis, idemque dico de omiſſione, cum iudicio determinato de honeſtate eiuſdem actionis. Quia hoc iudicium per ſeipſum formaliter eſt depoſitio, & abiectio illius dubitationis, vtpotè conſiſtentis ex ſuo conceptu in ſuſpenſione iudicij circa obiectum præapprehenſum, ſecundum eam rationem formalem, ſecundum quam de eo dubitatur. Impoſſibile autem rurſus eſt, vt voluntas feratur affectu ſaltem deliberato, & efficaci ad obiectum ſub ea ratione formali, ſub qua nil de illo iudicat. Quia nil volitum, quin præcognitum. Quod vtique principium verificatur ex communi omnium conſenſu de præcognitione iudicatiua, ac deliberata reſpectiuè ſaltem ad volitionem efficacem, ac deliberatam, de qua ſola hic agitur. Impoſſibile igitur eſt, vt operans, cum dubio de malitia ſuę operationis, habeat pro motiuo bonum honeſtum, ſeù conformitatem cum lege Dei; ac proindè neceſſe eſt,

vt moueatur, vel vtili, vel delectabili, vtque hoc amet ratione ſui, atque interim negligat, & pro nihilo habeat honeſtatem, & conformitatem cum lege, de qua dubitat. In hoc autem neglectu, & paruipenſione honeſtatis, ac legis diuinæ ad eam adſtringentis, conſiſtit tota malitia operantis cum notitia etiam certa inhoneſtatis, & oppoſitionis cum lege, vt diximus ex communi, & expoſuimus lib. 3. curſ. Theol. quæſt. 25. art. 5. eodemque confert tota inibi quæſt. 29. Neceſſe igitur eſt, vt eiuſdem generis malitia inſit actioni operantis cum dubio, ac ineſt actioni operantis cum certitudine de eadem malitia actionis eiuſdem, niſi quod in hoc poſteriori malitia eſt intenſiuè maior propter maiorem voluntarietatem ex maiori cognitione malitiæ, ſi nempè cœtera ſint paria. Alia longè ratio eſt de operante cum opinione probabili circa honeſtatem ſuæ operationis. Quia qui probabiliter opinatur de honeſtate ſuæ operationis, credit magno nixus fundamento eandem operationem eſſe licitam, ac honeſtam, & conformem legi Dei, ac proindè moueri poteſt ad operandum ex honeſtate operationis, eiuſdemque conformitate cum lege Dei; nec hanc legem negligit, ac paruipendit, qui cum tali fundamento credit illam non adeſſe. Diſcrimen iſtud inter dubium, & opinionem redditum ſuperius fuit indubitabile artic. 85. ac deinceps; atque de conditione ſpeciali opinionis probabilis dictum eſt ſatis quoad punctum præſens ab art. 152.

Occurritur rationi paritatis à dubijs ad probabilia.

ART. 190. Conceſſo itaque antecedenti argumenti propoſiti art. 187. nego conſequentiam. Ad primam eius probationem concedo dubium vſurpari promiſcuè in iure; tum pro dubio ſtrictè tali, nempè pro ſuſpenſione omnis iudicij directi circa obiectum, vel neutraliter, vel ſuaſiuè, ſiuè in alterutram, ſiuè in vtramque partem præapprehenſum; tùm pro dubio latè, ac impropriè tali, nempè pro enunciatione determinata vnius partis contradictionis abſque certitudine de eiuſdem veritate, & cum, vel ſine ratione aliqua in contrarium. At admitti nequaquam poteſt eandem dubij vocem ſemper, & vbique in iure præſertim canonico ſupponere pro opinabili, vel ſolo, vel inopinabili quoque ſimul comprehenſo; ideſt nunquam vſurpari in ſtricta, atque omninò propria ſua ſignificatione. Hoc enim cum ſit ſpontè incredibile reſpectu maximè Legiſlatorum, de quorum munere eſt, vt loquantur iuxta planum, & quantum fieri poteſt, proprium

Digitized by Google

prium verborum ſenſum; obſeruatum præterea,atque oſtenſum à nobis eſt art.174. 175. ac deinceps in textibus canonicis, qui ſolent induci circa præſentem controuerſiam, dubium ſupponere pro eo præcisè, quod propriè, ac ſtrictè tale eſt, quod ſufficit pro re noſtra. Vniuerſim dici poteſt vocem, dubium,ſupponere in iure, ſaltem vt plurimum, pro opinabili,vbi ſermo eſt directè de intelligentia, ac interpretatione legum; at non niſi pro dubio propriè, ac ſtrictè tali, ſeù ſuſpenſiuo animi totaliter, vbi ſermo eſt directè de incertitudine facti, & narrationis, ac probationis eius, atque indirectè de extenſione, aut reſtrictione legis circa idem factum. Ratio eſt,quia vix vnquam contingit excitari dubium circa intelligentiam legis, eiuſdemque ſecundum ſe, vel ampliationem, vel reſtrictionem,quin interpretes reperiant protinus rationes deſumptas ex contextu, ex ſcopo, & fine, ex qualitate materiæ, ex ſimili, ex contrario &c. quæ ad probabilitatem alterutrius, vel vtriuſque partis ſufficiant, eò vel maximè, quia leges ratione conſtant, ac vigent; cum facta ſæpè ſint irrationabilia, ideòque ratio nil quoad ea perducere ad probabilitatem poſſit. Qua de cauſa iure optimo P. Gobat. tota illa ſect.5. applicat ad probabilia textus præſcribentes partem benigniorem in dubijs, ſeù incertis circa legum intelligentiam, ac interpretationem; ſicut nos reſtrinximus ad dubia ſtrictè talia textus adigentes ad tutiorem in dubijs, ſeù incertis, vtpotè talibus ex incertitudine facti. Verum hoc obiter,& paulò poſt pluſculum eadem de re aliquantò explicatius ſuggeretur.

Art.191. Ad alteram eiuſdem conſequentiæ probationem, dico imprimis comparationem non eſſe inſtituendam inter paruas, & magnas hinc, & inde rationes, ſeù fundamenta, ſed inter dubitantem, & opinantem; ac deindè comparandum ſimiliter non eſſe periculum cum periculo, prout eſt in rebus ſecundum ſe præcisè, ſed prout apparet operanti. Quia argumentum ducitur ex dubijs ad probabilia, & ex qualitate operis electi ſub dubio, ad qualitatem operis electi ſub opinione probabili. Materialiter autem ſe habent magnitudo, & paruitas rationum, ſeù fundamentorum ad differentiam dubium inter, & probabile; nec electiones ſpecificantur ex rebus, vt ſunt in ſe, ſed ex eiſdem, vt apparent in intellectu, & proponuntur voluntati. Sicut enim ad homicidium nil refert, an magnum, an paruum vulnus inflictum ſit, & an ſtylo, an gladio, vel lancea; an fune, an funiculo peracta ſit ſuffocatio; ſed an vulnus fuerit læthale, aut læthalis compreſſio faucium; ita ad dubium nil refert,an aliquæ rationes occurrerint, an nullæ; an paruæ, an magnæ,ſeù an facilis,an difficilis

ficilis ſecundum ſe ſolutionis; ſed an ſuſpenſiuæ fuerint, an inductiuæ iudicij, & enunciationis alterutram determinatè partem amplectentis actu, vel reijcientis. Similiter qui furatur gemmam credens eſſe vitrum, paruum eatenus peccatum furti committit; magnum verò ſi credit è conuerſo; & nullum, ſi accipiat rem alienam credens bona fide eſſe ſuam; & ſic de oppoſito; periculum etiam in bello, quod reipſa eſt magnum, ac inſuperabile, prudenter aggreditur, & laudabiliter, qui cum bono fundamento credit eſſe ſuperabile, & concipit bonam ſpem ſuperandi; & ſic de oppoſito è conuerſo. Concedo igitur ita comparari magna fundamenta cum magnis fundamentis contrarijs, ſicut parua cum paruis, & nulla cum nullis, ſi nil præterea ſpecialiter adſit ex alterutra parte, vel vtraque; eaque de cauſa, dum agerem ſuperius ex profeſſo ab artic. 123. de eliſione mutua, & non mutua motiuorum inuicem pugnantium, nullam rationem habui magnitudinis, vel paruitatis eorum. At concedi minimè debet nullum eſſe, aut etiam eſſe paruum diſcrimen opinantis cum probabilitate, licere, quod agit, à dubitante, an ſit illicitum; vel, quod eiuſdem ferè rationis eſt, à ſuſpicante, aut leuiter, ac temerè opinante eſſe licitum. Magnum namque diſcrimen intercedit inter hæc duo extrema quoad cautelam in operando, quoad timorem Dei, & quoad amorem, vel odium periculi circa tranſgreſſionem legis Dei. Quia qui opinatur cum probabilitate licitum eſſe, quod agit, credit reipſa, ſe non eſſe tranſgreſſurum legem Dei, tametſi id agat, & concipit bonam ſpem non tranſgrediendi, idque credit innitens fundamento magni momenti, & quod ſibi perſuadet tale eſſe omnibus hinc, & inde diligenter conſideratis, atque inuicem collatis, quantum pertinet ad vnumquemque, vt conſideret, atque conferat iuxta dicta, & expoſita ſuperius in locis nuper indicatis de conceptu probabilitatis, & de differentia valentium per ſe ipſos, & non valentium diſcernere momenta, & æquiponderantiam, aut præponderantiam fundamentorum hinc, & inde pugnantium. Hoc autem nec formaliter, nec æquiualenter verificatur, vt per ſe patet, & ex nuper dictis eſt manifeſtum, de dubitante, dum hæret in dubio, qualiacunque demum ſint fundamenta, & rationes dubitandi; idemque dicitur, quoad prænotatam rationem differentialem probabilitatis, de ſuſpicanti, aut leuiter, aut vtcunque improbabiliter opinanti. Perſpicuum porrò eſt magnam eſſe differentiam quoad amorem, aut odium periculi peccati, quoad deſidem neglectum, & effrænem deſpicientiam, ac neglutitionem, aut diligentem circumſpectionem, & timoratam præcautionem

tranſ-

Digitized by Google

tranſgrediendi legem Dei, quod eſt punctum, de quo agitur. Perſpicuum, inquam, eſt magnam quod hoc intercedere differentiam inter operantem cum aſſenſu vſqueadeò benè fundato de honeſtate ſuæ operationis, & cum ſpe vſqueadeò bona non tranſgrediendi legem Dei, & inter operantem abſque tali aſſenſu, & ſpe. Quia qui operatur cum eo aſſenſu, & ſpe, quatenus aſſentitur honeſtati operis, poteſt moueri ad operandum ea ipſa honeſtate præcognita, & credita; quatenus autem aſſentitur cum fundamento magni momenti; & cui ineſt, vndè præferatur ijs, quæ militant in contrarium, idque omnibus hinc, & inde diligenter conſideratis, non patitur remorſum conſcientiæ, & fluctuationem de non adhibita diligentia, quanta congruit conditioni naturæ, vt nunc eſt, humanæ, deque neglecto, aut non magni habito negotio ſalutis æternæ; ac demum quatenus præhabeat ſpem benè fundatam non tranſgrediendi legem Dei, non poteſt dici amare, aut nihili facere, ſeù parui pendere periculum tranſgrediendi. Omnia hæc deſunt dubitanti de malitia ſui operis, nec non leuiter opinanti de eiuſdem honeſtate, vt liquet ex nuper præmiſſis. Patet igitur nullam eſſe paritatem ex dubijs, aut etiam opinabilibus, ſed leuiter tantum, ac temerè, ad probabilia, ſeù opinabilia cum magno fundamento, & ex ijs legitimè deducto, qualia plerumque non fallunt.

Art. 192. Nec obſtat opinanti probabiliter ſæpè obuerſari in animo, atque adeſſe in mente fundamentrm itidem magnum in contrarium, cum apparentia etiam exceſſus, & maioritatis ex hac ipſa parte contraria. Quia oportet videre, an fundamenta vtrimque apparentia ſint inuicem homogenea, ac ſimilia, an etherogenea, ac diſſimilia. Si enim ſint inuicem ſimilia, nil refert magnitudo illorum, aut paruitas. Perinde namque hæret dubius iudex, ſiuè adſint centum teſtes ex vna parte, & centum ex alia, ſiuè adſit vnus pro vna parte, & vnus pro alia, ſiuè nullus adſit pro alterutra parte, dum nil ſpecialiter fauet alterutri partium; & ſic accidit vnicuique in re ſua. Si autem fundamenta ſint inuicem diſſimilia, vti neceſſe eſt eſſe, quando ſubſequitur determinatus in alterutram partem aſſenſus, datur exceſſus ſaltem ſecundum quid vnius partis ſupra aliam, cumque exceſſum accipit tanquam exceſſum ſimpliciter, & abſolutè præponderantem, quicunque de facto realiter opinatur alteram partem determinatè ſub tali fundamentorū conflictu mutuo, atque hanc eandem partem præfert omnibus in contrarium occcurrentibus. Quæ quia ſunt expoſita ex profeſſo, atque in rem præſentem accuratè

Digitized by Google

applicata in præindicatis articulis 123. & 152. ac deinceps, nil neceſſe eſt hic denuò eatenus ſuperaddere.

Art.193. Hoc ſolùm animaduerterim præterea opportunè, quo motiua vtriuſque partis inuicem diſſimilia ſunt maiora, ac vrgentiora ſecundum ſe, eò eſſe maiorem exceſſum ſecundum quid fundamentorũ vtriuſuis partis ſupra fundamenta partis alterius; ac proindè eò etiam eſſe maiorem apparentiam exceſſus ſimpliciter eorundem ſupra eadem. Quia vtralibet fundamenta nanciſcuntur eiuſmodi mutuum exceſſum ſecundum quid per totam, & ſolam rationem ſuam differentialem ſpecificam, quam patet eſſe maiorem, ſeù maioris perfectionis in vnoquoque fundamento, quo ipſum fundamentum eſt maius ſecundum ſe, ſeù maioris perfectionis, ac proinde exceſſum ſecũdum quid vtriuſuis partis ſupra partem oppoſitam eſſe ſimiliter maiorem ſub eadem proportione, vtpotè conſtitutum formaliter adæquatè per totam, & ſolam perfectionem differentialem cuiuſque fundamenti; Opinabilis autem, ac fallibilis apparentia exceſſus ſimpliciter in vtriſuis fundamentis ſupra fundamenta oppoſita oritur ex reali, ac infallibili exceſſu ſecundum quid in iiſdem ſupra eadem, ac proindè illi iuſtè commenſuratur; vt patet conſideranti. Quia verò quicunque opinatur, eò magis, ac firmius adhæret illi parti, cui aſſentitur, quo exceſſus fundamentorum, ob quæ aſſentitur ſupra fundamenta oppoſita, apparet ſibi, atque omninò videtur eſſe maior; concluditur auctores contrariarum inuicem opinionum eò conſtantius ſuam quemque opinionem tueri, & amplecti plenius, atque oppoſitam vehementius reprobare loquendo per ſe, & ex vi ſola tendentiæ directæ, quo fundamenta vtriuſque partis ſunt maiora, ac digniora ſeorſim, ac ſecundum ſe, vt vſu venire videmus omnes in celeberrimis quibuſque controuerſijs, & conijcere quiuis facile poteſt multiplici indicio, inſtituta comparatione inter eos, qui inuicem pugnant argumentis petitis ex locis analyticis, aut ex principijs reuelatis; quique ſolis topicis negotium ſibi inuicem faceſſunt; atq; idem vnuſquiſque certius obſeruare experimentaliter poteſt, ſi ſeriò reflectat ſupra gradum adhæſionis ſuæ non ſolùm affectiuæ, ſed etiam intellectualis ad ea, quibus aſſentitur ob argumenta prioris generis, nempè grauiora, & ad ea, de quibus perſuadetur ob argumenta generis poſterioris, nempè leuiora, tametſi conſcius ſibi ſit adhiberi pro parte quoque oppoſita argumenta eiuſdem proportionaliter generis, eaque non minus conſiderauerit, quam argumenta, quibus cedit. Mea certè de me experientia talis circa

-ca hoc eſt, qualem vniuerſaliter eſſe aſſerui. Nec diffido, quin hæc obſeruatiuncula valitura non parum ſit apud perſpicacem, attentum, ac minimè proteruum Lectorem, vt firmiter credat, quod dicebam, non ita comparari magna cum magnis fundamentis, ſicut parua cum paruis, aut etiam nulla cum nullis, ſi ſimul cum magnitudine, & paruitate adſit, & conſideretur mutua hinc, & inde diſſimilitudo, ac differentia ſpecifica, nec contineatur intellectus in perſpiciendo, & conferendo confusè magnum, & magnum, paruum, & paruum vt ſic, & præcisè in genere abſque ratione ſpecifica vltima hinc, atque hinc diſſimilari, vti ſemper, ac neceſſariò euenit, ex dictis ſuperius reſpectu cuiuſuis opinantis de facto. Quæ equidem oportet benè conſiderare.

Conciliatur cum dubio, & opinione certitudo requiſita ad operandum honeſtè.

ART. 194. Sciſcitabere tu interea cum admiratione, qui fieri poſſit, vt cohæreat certitudo, qualem aſſeruimus, bonitatis, & malitiæ reſpectiuè, cum dubio de malitia operis, & cum opinione de bonitate eiuſdem; atque vt ex dubio de peccato ſubinferatur, quod eſt mirabilius, certitudo de eodem peccato, & ſimiliter ſubinferatur certitudo de bonitate operis ex opinione de eadem bonitate. In confeſſo nimirum eſſe apud omnes, dubitationem circa aliquid eſſe prorſus incompoſſibilem cum certitudine circa idem in eodem, intellectu; atque in confeſso pariter eſse apud nos, & alios plures ex dictis lib. 6. curſ. Theol. quæſt. 23. ſimilem, incompoſſibilitatem opinionis cum qualibet notitia certa de eodem obiecto in eodem intellectu. Eſſe verò in confeſso ex firmiori etiam, ac vnanimi omnium conſenſu; Conſequens non poſse euadere certius, quam fuerit ſuum antecedens, nullumque certitudinis gradum obtingere illi poſse, vbi nulla in hoc certitudo præiuit. Scrupulus iſte biceps tolletur adhibita duplici obſeruatione, ſeù diſtinctione manifeſtatiua duplicis æquiuocationis.

Art. 195. Obſeruandum itaque primo eſt, aliud eſſe conſiderare bonitatem, & malitiam electionis cuiuſque relatè ad eius obiectum ſecundum ſe, aliud relatè ad diſpoſitionem animi præexiſtentem ex parte ſubiecti, ſeù relatè ad præcognitionem de eodem obiecto ſecundum ſe, quæ de facto ineſt ipſi eligenti. Cum enim vnumquodque obiectum, eiuſque bonitas, & malitia ſe-

cundum ſe diſtinguatur realiter ab eodem obiecto, eiuſque bonitate, & malitia, vt præcognitis ſic, vel ſic; fieri profectò facilè poteſt, vt cognitio directa de bonitate, aut malitia obiecti alicuius ſecundum ſe, non ſit omninò certa, aut ſit valde incerta, aut propriè, & ſtrictè dubia; & nihilominus cognitio reflexa de eadem bonitate, aut malitia prout ſic, vel ſic determinatè repreſentata per cognitionem directam, ſeù potius de bonitate, aut malitia electionis hic, & nunc, & ſub tali determinatè cognitione directa, ſit nihilominus certa, aut non vſqueadeò incerta. Quia nil obſtat quominus cognitiones diuerſitatis, aut etiam contrarietatis eiuſmodi mutuæ componantur inuicem in eodem intellectu, & circa idem, ſed non ſecundum idem adæquatè, aut non ſub eadem ratione formali. Dubitatio autem, & opinio probabilis, de quibus diſſeruimus, & quas inuicem contulimus, ſunt cognitiones tendentes directè ad obiectum electionis, ſecundum ſe; cum dictamen vltimum conſcientiæ, & actus poſtremus præceptiuus prudentiæ, vel maximè proprius, cuius in alterutram determinatè partem, certitudinem aſſeruimus ſub ſubio, & opinione, ſit cognitio reflexa iudicans de obiecto prout ſubeſt prædictæ cognitioni directæ, deque eiuſdem obiecti electione facienda, vel omittenda hic, & nunc, & ſub eadem cognitione directa. Nulla igitur eſt in dictis à nobis, iiſdemque communibus aſſertis contradictio. Adde maioris claritatis gratia, ſi qua adhuc deſideratur maior, eadem ratione fieri facilè poſſe, & ſæpè accidere, vt cognitio directa de obiecto, quod ſit bonum, vel malum, eligendum, aut reijciendum, quæ eſt poſtremum conſequens totius prudentialis conſultationis directæ, ſit falſa, & nihilominus ſit verum vltimum conſcientiæ dictamen immediatè regulatiuum electionis, tametſi idem affirmet, aut neget. Nam ſi quis directè iudicet leuare feſtucam, quod eſt exemplum Diui Thomæ eſſe peccatum læthale, cognitionem eatenus habet proculdubio falſam; & nihilominus eſt cognitio certiſſimè vera, quæ reflexè affirmat leuare feſtucam ſtante eiuſmodi præiudicio directo, ſeù dum ipſum perſeuerat, eſſe peccatum læthale. Similiter fallitur, qui iudicat directè ſe teneri mentiri ad tuendam vitam innocentis; & tamen non fallitur, quatenus iudicat ſe ad id ob eum finem teneri manente eiuſmodi perſuaſione directa, & ſic de ſimilibus. Sic ergo & in re noſtra proportionaliter.

Art.196. Obſeruandum rurſus conſequenter eſt enunciationem directam de bonitate, aut malitia cuiuſque obiecti non comparari cum vltimo dictamine reflexiuo conſcientiæ, quod ad eam cogni-

cognitionem directam ſubſequitur, tanquam antecedens cum ſuo conſequenti, ſed tanquam materiam, & obiectum partiale cum cognitione, & conſideratione ſui. Nempè duæ iſtæ cognitiones dependent ex principijs longè diuerſis, & inferuntur per diſcurſus pariter diuerſos. Cognitio namque directa dependet ex prædicatis intrinſecis cuiuſque rei, & operationis, & infertur per diſcurſum comparatiuum mediorum ſecundum ſe, cum eorumdem fine ſecundum ſe. Dictamen autem reflexiuum conſcientiæ dependet ex prædicatis intrinſecis cognitionis eius directæ, adeòque extrinſecis obiecto cognitionis eiuſdem, & infertur per comparationem cuiuſque cognitionis practicæ particularis cum cognitione practica vniuerſaliſſima, & per ſe nota, aut certa. Vndè cognitio directa practica præiens ad vnamquemque electionem regulatur his principijs: *Declina à malo, & fac bonitatem: Quod tibi non vis, alteri ne facias*, & ſimilibus, & conſiderat conformitatem, & diſconformitatem cuiuſque agibilis cum prima regula obiectiua morum iuxtà ea, quæ dixi de ipſa lib. 3. Curſ. Theol. quęſt. 20. & 21. Vltimum verò dictamen reflexiuum conſcientiæ regulatur per illud Apoſtoli: *Quod non eſt ex fide, peccatum eſt*, & per id, quod huic Apoſtolico documento ſubiungitur in cap. *Litteras* de reſt. ſpol. poſt med. *Quidquid fit contra conſcientiam, ædificat ad gehennam*; & per ſimilia; atque conſiderat conformitatem, & diſconformitatem prioris cognitionis directæ, nec non ſui ipſius cum prima, ac vniuerſaliſſima regula formali, & proxima morum iuxtà ea, quæ inibi dixi qu. 22. 23. & 24. quæque in toto iſto opuſculo proſequimur. Mirum igitur non eſt, certè non eſt impoſſibile, quod ex duabus cognitionibus vſque adeò inuicem diſſidentibus materia, & ſcopo, principijs, ac regulis, licet altera, quæ præit, ſit vtcunque incerta, aut prorſus dubia, ac ſuſpenſiua; altera nihilominus, quæ deindè ſubſequitur, euadat certa, aut minus incerta, ac deciſiua.

Superadditur vlterior declaratio certitudinis, & incertitudinis prudentiæ humanæ.

ART. 197. Certa, inquam, aut minus incerta. Quia non eſt conditionis humanæ pro infælici iſto naturæ lapſæ, & corruptæ ſtatu, vt veritatem, & certitudinem prorſus infallibilem veritatis circa ſingula agibilia perpetuò aſſequi vllo pacto poſſit; ſiuè quoad cognitionem directam de honeſtate, aut inhoneſtate obiectiua cuiuſque agibilis ſecundum ſe, ſiuè quoad cognitionem

nem reflexam de ſufficientia, aut inſufficientia cuiuſque eiuſmodi cognitionis directæ ad bonitatem, aut malitiam moralem electionis hic, & nunc faciendæ. Id quod redditur manifeſtum, ac innegabile; quoad cognitionem quidem directam ex innumerabilibus controuerſiis Theologorum moralium circa licitum, & illicitum, honeſtum, & inhoneſtum; nec non circa magnitudinem, aut paruitatem vtriuſuis huius extremi: quoad cognitionem verò reflexam ex hac ipſa ingenti controuerſia vniuerſali, in qua verſamur. Manifeſtum ſiquidem, ac innegabile eſt, in vtroque genere controuerſiarum alios ex auctoribus ſibi inuicem contradicentibus decipi, alios non decipi; & nemo certificari omninò poteſt ſe eſſe in numero eorum, qui non decipiuntur potiùs, quàm in oppoſito: præſertim quoad prius illud genus controuerſiarum innumerabilium. In quo minimum nulli vni contingit, vt aut nunquam, aut ſemper decipiatur; vt quiuis ſponte credet, & oſtendi à priori facilè poteſt, ſeruata proportione, ex iis, quæ pro re ſimili diſſerui lib. 4. Curſ. Theolog. quæſt. Dictamen autem vltimum reflexiuum conſcientiæ, licet ſit neceſſariò verum, ac euidens, quatenus approbat, vel reprobat electionem tantum ex ſuppoſitione prioris opinionis probabilis, cui ipſum ſuperuenit; tamen ſecundum conceptum abſolutum ſubeſt eidem periculo falſitatis, cui ſubeſt illa ipſa opinio; & ſi quidem hæc fuit falſa, illud quoque neceſſariò euadet falſum. Si quis enim iudicet probabiliter, ſed cum adhibita debita diligentia, & inuento magno fundamento, leuare feſtucam eſſe peccatum mortale; euidens eſt voluntatem leuandi feſtucam ſtante eo iudicio fore lethaliter peccaminoſam; & ſimiliter fore laudabilem eandem voluntatem ſtante ſimiliter actuali iudicio probabili, quod honeſtum ſit ex ſe leuare feſtucam. Cæterum ſecundum conceptum abſolutum eadem eſt falſitas dictaminis reflexi, & opinionis directæ. Quia veritas rei in ſe ſemper eſt in contrarium, & quod eſt verum tantum ex ſuppoſitione falſa, eſt falſum abſolutè. Rurſus ſi idem dictamen reflexiuum erit conceptum dependenter ab opinione, quàm quiſque tenet in præſenti controuerſia; euadet ex hoc etiam capite ſpecialiter incertum, ac fallibile apud pleroſque ſaltem omnes. Quia in iſta controuerſia vſque adeò feruenter vtrinque agitata vtralibet pars contradictionis eſt probabilis, incerta, ac fallibilis apud pleroſque omnes, & vix eſt vnus aliquis, ſi tamen eſt vllus, qui certificari poſſit ſe habere demonſtrationem pro ea parte, quàm tenet. Eſt autem incertum, quod dependet à principio incerto.

Art. 198. Nec vacat dicere, eum, qui operatur iuxta ſententiam

de tenenda tutiore, eſſe omninò certum de veritate ſui dictaminis, & de rectitudine ſui operis. Non, inquam, vacat hoc dicere, quia dupliciter eligere quis poteſt, quod tutius eſt. Primò quia tutius præciſè eſt, & euidenter conſtat eſſe tutius, eſtque maioris perfectionis eligere, quod eſt tutius. Atque hoc non eſt formare dictamen dependenter à ſententia, quam quis ſequitur in præſenti controuerſia. Quia de conſilio, & de maiori perfectione ſequendi tutiorem, nulla vnquam fuit controuerſia; & de præcipuis auctoribus negantibus obligationem ſequendi tutiorem aduerſus verè probabilem, minus tamen tutam, conſtat per indicia haud obſcura, ſemper nihilominus in rebus controuerſis operatos fuiſſe iuxtà tutiorem. Neque id eſt valdè difficile ſeorſim, & ex ſe præciſè, ſeu reſpectu obſeruantis de cætero conſtanter, & exactè totam legem quoad ea, quæ ſunt omninò manifeſta, & extrà omnem controuerſiam. Quia in his comprehenduntur difficillima quæque, vtpotè expreſſa diſtinctè in legibus diuinis, & humanis, vti adnotabam iterum, & ex maiori parte manifeſtaui ſuperius art. 38. Modus alius eligendi tutius eſt, cùm eligitur ipſum tutius, non præciſè quia tutius eſt, & quia electio tutioris laudabilior eſt, magiſque perfecta, ſed quia vrget obligatio eligendi tutius, & quia electio oppoſita, aut omiſſio prioris electionis eſt peccaminoſa. Et tunc concipitur quidem vltimum dictamen conſcientiæ dependenter à ſententia aduerſariorum noſtrorum in præſenti controuerſia; certè congruit illi ſententiæ, ſed ſubeſt ſecundum ſuum conceptum abſolutum eidem incertitudini, cui ſubeſt hæc ipſa ſententia, vt patet ex dictis, & ex ſe eſt ſatis manifeſtum; & ſi eadem aduerſariorum ſententia eſt falſa; electio eiuſmodi non vacabit graui incommodo, materialiter, vti quoad vtramque partem paulò inferius demonſtrabitur, idemque dico proportionaliter de iudicante, & operante dependenter ab hac noſtra præſenti opinione.

Art. 199. Concluditur igitur nullam cognitionem directiuam electionis eſſe poſſe totaliter certam, & expertem omnis prorſus incertitudinis ſecundum ſuum conceptum abſolutum in materia opinabili, quà opinabilis apud vnumquemque eſt hic, & nunc. Vnde rurſus conſequitur non pertinere ad prudentiam humanam, & ad modum agendi humanitus prudentem, vt in omni materia etiam controuerſa, & vtrimque probabili adinueniatur certitudo totalis, eâmque eadem, & non aliter eligatur vnumquodque. Quia non pertinet ad prudentiam, quod eſt impoſſibile, nec congruit homini obligatio, quæ non poteſt ab homine expleri. Certitudo igitur requiſita ad electionem prudentem,

& ab-

& abſolutè laudabilem eſt, qualis conuenit aſſenſui concepto ex fundamento abſolutè; & comparatiuè magno omnibus hinc, & indè diligenter conſideratis, vti ſuperiùs expoſuimus. Cui proindè fundamento ita acquieſcat intellectus, vt plus recedat à fluctuatione, & ſuſpenſione propriè, ac ſtrictè dubitantis, quàm à firmitate, ac immobilitate propriè, ac ſtrictè ſcientis, aut credentis fide diuina; ſicut è conuerſo accedit magis ad lubricitatem dubitantis, quàm ad ſtabilitatem ſcientis, aut credentis, qui ſuſpicatur, qui leuiter, aut temerè opinatur, qui voluntariè coniecit ſeſe in falſitatem, ſeu ignorantiam prauæ diſpoſitionis, eſtque adhuc ſibi aliqualiter conſcius, ac memor voluntariæ eiuſmodi præcipitationis intellectus ſui. Ac demum ea certitudo credenda eſt ſufficere ad honeſtatem electionis in eiuſmodi rebus ad ſalutem animæ pertinentibus, quali in temporalibus ancipitis exitus rebus, atque negotijs contenti eſſe ſolent homines ſui, rerumque ſuarum temporalium minimè negligentes, nec imprudentes, ac ſtulti habiti in ſæculo, ſeu in conceptu filiorum huius lucis. Vtrobique nimirum incidit ſæpè falſitas prudentię humanæ, ſeu propriæ hominis mortalis; & multò ſæpiùs falſitatis neceſſaria, ſed non neceſſario mutua comes incertitudo quoad bonitatem, & prauitatem abſolutam obiectorum in ſe, & electionum per ſe. Hinc Sap. 9. 13. dicitur: *Quis enim hominum poterit ſcire conſilium Dei? aut quis poterit cogitare, quid velit Deus? Cogitationes enim mortalium timidæ, & incertæ prouidentiæ noſtræ.* Et ver. 16. vrgetur comparatio mox à nobis attacta: *Et difficilè æſtimamus, quæ in terrâ ſunt; & quæ in proſpectu ſunt, inuenimus cum labore. Quæ autem in cælis ſunt, quis inueſtigabit?* Sermo autem eſt ex profeſſo de notitia practica, & directiua electionum, vt patet clarè ex toto contextu antecedenti, & ſubſequenti. Ariſtoteles etiam, cuius aliqua hanc in rem teſtimonia dedimus art. 102. non tam demōſtrat, tametſi & hoc facit, quàm ſupponit, vt per ſe notum, prudentiam eſſe opinabilium, & incertorum, atque concluſiones conſultationis prudentialis eſſe fallibiles, vt videre licet lib. 1. Eth. totò cap. 3. & totò ferè lib. 6. maximè verò cap. 10. & 11. Et quidem ratio merè naturalis circa ea, quæ pertinent ad legem naturalem, quà naturalis præcisè eſt, eſt vſque adeò incerta, vt Ariſtoteles in prædicto cap. 3. Eruperit in hanc ſententiam, quæ luce Euāgelica illuſtratis hominibus mirabilis meritò videri poſſit, & accidat inexpectata: *Honeſta autem, & iuſta*, inquit, *de quibus ciuilis conſiderat, tantam differentiam, tantumque errorem in ſe habent, vt lege, non naturâ eſſe videantur.* Et D. Thomas ibi lect. 3. ſub initium vniuerſaliter ſic pronunciat: *Materia autem moralis* (quæ ipſa

eſt

Digitized by Google

eſt tota materia prudentiæ) *talis eſt; quod non eſt ei conueniens perfe-cta certitudo*. Cumque eadem vniuerſalitate Ariſtoteles dicto lib.6.cap.5.ſub finem, ſtatuit ſic: *Cum autem duæ ſint animæ partes, quæ rationis capaces ſunt* (ſcientifica, & opinatiua) *prudentia alterius virtus eſſe videtur; ideſt opinatiuæ. Nam circa id, quod aliter ſe habere poteſt, & opinio, & prudentia verſatur*. Ibidem paulò priùs ſuppoſuerat, prudentiæ incidere falſitatem nolente etiam ipſo prudente: *Atque in arte quidem*, ait, *qui ſponte peccat, magis eligendus eſt, minùs qui in prudentia idem facit, ſicut etiam circa virtutes*. Hæc eadem tradit, ac ſæpè ſupponit D.Tho.2.2. tota quæſt. 47. ac præſertim art.3. & nos plura diximus in quæſtionibus de prudentia nondum editis. Sed non expedit in re nimium clara nos amplius diſtineri.

Art.200. Perfecta itaque certitudo, & totalis infallibilitas propria prudentiæ tota reducitur ad dictamen vltimum conſcientiæ, quæ reflexiuum eſt, & præcipit talem determinatè electionem hic, & nunc faciendam ex ſuppoſitione præuiæ conſultationis diligenter inſtitutæ, & concludentis, conſideratis, quantum par eſt, omnibus hinc, & indè occurrentibus, hanc determinatè electionem eſſe honeſtam, ac laudabilem. Qui quidem actus præceptiuus eſt præcipuus, ac potiſſimus inter omnes actus prudentiæ, vtpotè conſiſtens in applicatione conſiliatorum, & iudicatorum ad operandum, ideòque propinquius accedens ad finem totius rationis practicæ, ac proindè prudentiæ, qui eſt recta operatio, & electio ſimpliciter laudabilis, remotius ſe habens, vt per ſe patet, non ſolùm ad conſultationem, cuius eſt inuenire media idonea ad finem, ſed etiam ad concluſionem conſultationis, cuius eſt iudicare ſpeculatiuè de inuentis, vt loquitur D.Tho. in quæſt. illa 47. art.8. Vbi hæc omnia tradit iiſdem ferè hiſce verbis. Hic porrò actus præceptiuus approbans, & indicens hanc determinatè electionem, ex ſuppoſitione diligentis, modo prædicto, conſultationis, necnon iudicij, quale nuper expoſuimus, de bonitate, ac honeſtate obiecti in ſe ſub his determinatè circumſtantijs obiectiuis, eſt eatenus euidens, ac infallibilis, certiſſimuſque. Cum enim electio quælibet ſpecificetur ex obiecto, non prout eſt in ſe, ſed prout apparet in intellectu, atque ab eodem proponitur voluntati, vt ſæpè diximus, & eſt ex ſe manifeſtum; fieri profectò minimè poteſt, vt, præmiſſa diligenti conſultatione omnia circumquaque occurrentia attentè conſiderante, atque inuicem conferente, concludatur, ac reipſa iudicetur hoc obiectum ſub his circumſtantijs omnibus, tum ex parte eiuſdem obiecti, tum ex parte operantis, eſſe honeſtum, atque honeſtè eligibile, atque

vt tale proponatur voluntati; & nihilominus electio tali iudicio conformis euadat praua, & peccaminoſa formaliter, ac imputabiliter, &, quod rem ipſam diſtinctius declarat, digna ſpecialis pœnæ immediatè ratione ſui. Hoc, inquam, eſt impoſſibile, quia impoſſibile manifeſtè eſt, vt quis ſit vituperabilis, ac punibilis, quatenus operatur conformiter ad regulam ſuam proximam; id eſt, vt meritò vituperetur, ac puniatur; vndè eſt laude potiùs dignus, & præmio. Euidens igitur, atque infallibile eſt dictamen vltimum reflexiuum conſcientiæ, quà reflexiuum eſt, & præcipit, atque præcipiendo approbat electionem tantum ex ſuppoſitione prædicti iudicij directi de abſoluta honeſtate obiecti, & rectitudine electionis.

Art. 201. Quod ſi poſt conſultationem, qualem diximus eſſe neceſſariam, vt operemur honeſtè, vtque probabiliter iudicemus de honeſtate cuiuſque operis, prædictum iudicium directum de honeſtate obiecti, & de bonitate morali electionis euadat nihilominus falſum; electio, quæ ſubſequetur eidem iudicio conformis, erit materialiter tantum mala, formaliter verò bona, & laudabilis. Quia videlicet eſt inhoneſtum in ſe reipſa obiectum materiale, ad quod fertur, ſeu materia, in qua verſatur; motiuum verò, ob quod fertur, ac verſatur, eſt honeſtas ipſa realis propoſita per idem iudicium, vti pluribus expoſuimus lib. 5. Curſ. Theol. qu. 24. atque apparet ex verbis, quibus Auguſtinus amicum, à quo ipſe laudabatur, laudat ſimul, & repellit Epiſt. 126. *Tibi prodeſt, ait, ipſam diligere bonitatem, quam profectò diligis, qui eum diligis, quem credit bonum, ſiuè ille ſe ita, ſiuè aliter, quam creditur, habeat.* Vbi laudatur tanquam verus amator bonitatis realis, qui amat non bonum, quia credidit eſſe bonum. Eadem autem quoad hoc ratio eſt de deceptione circa bonitatem perſonarum, & circa rerum bonitatem. Quia affectus perindè vtrobique adhæret qualitati obiecti, quæ creditur ineſſe, ſiuè inſit reipſa, ſiuè non inſit. Aequaliter proinde vtrobique excuſat ignorantia inuincibilis, ſi iudicium de honeſtate, aut inhoneſtate, licito, aut illicito feratur adhibita diligentia inueniendæ veritatis, quantam quiſque credit adhibere ſe teneri, tùm circa rem, aut operationem, de qua eligenda agitur, tùm circa magnitudinem, & qualitatem eius diligentiæ, quàm adhibere quiſque pro vnaquaque opportunitate, & rerum dignitate tenetur. Diximus non pauca ſupra ab art. 20. ad 38. de ignorantia eiuſmodi inuincibili, deque eius ſufficientia non ſolùm ad excuſandum à peccato, ſed etiam ad bonitatem, & laudem electionum, quæ alioquin futuræ eſſent peccaminoſæ. Proderit nihilominus, ſi id ipſum confirmemus

mus vlterius à poſteriori per exempla facilè obuia, & admodum frequentia, ac prorſus innegabilia. Proderit, inquam, id ad intelligendum diſtinctiùs, & firmiùs credendum gradum certitudinis, qualem diximus ſufficientem ad bonitatem moralem, & veram laudabilitatem electionum humanarum.

Subinſeritur opportunè peccatorum materialium frequentia innocens.

ART. 252. Vt autem incipiam cum Auguſtino, propono primo loco multos illos, quorum iterum memini ſupra, exhibentes parentibus non ſuis, creditis tamen ſuis, pietatem, & obſequia filialia. Multos iſtiuſmodi filios dixi, quia nemo neſcit eſſe quam plures, qui decipiantur credendo maritum matris ſuæ eſſe ſuum patrem, vt nil dicatur de filijs concubinarum, meretricum, aliarumque non vnius generis furtiuè concipientium, deceptis à matre circa patrem, aut circa vtrunique ab educatoribus ſuis. De ijs ita pronunciat S. Doctor lib. de vtilit. cred. cap. 12. ſub initium: *Quis enim non videat pietatem, niſi ita ſit* (ſi nil credatur, nil agatur, niſi certò ſcitum) *Sanctiſſimum generis humani vinculum ſuperbiſſimo ſcelere violari? Nam quis vel inſanus eum culpandum putet, qui eis officia debita impenderit, quos parentes eſſe crediderit, etiam ſi non eſſent. Quis contra non exterminandum iudicauerit, qui veros fortaſſe parentes minimè dilexerit, dum nè falſos diligat, metuit?* Hi nihilominus ità decepti filij, & ex vi deceptionis innocenter, imò & laudabiliter ſic agentes duplici ex capite materialiter peccant, tum per exceſſum, quatenus officia filialia exhibent parentibus reipſa non ſuis, tùm grauiùs per defectum, quatenus eadem negant verè ſuis. Nil porrò neceſſe eſt ponderare, quod eſt facilè conſiderare, quoties, & quanto tempore peccata eiuſmodi purè materialia repetantur cum laude à ſic deceptis. Facilè quoque perſpicitur, ſi quis attentè conſiderare, & patienter ſupputare velit, quot, & quam enormium aliorum prætereà peccatorum purè materialium fæcunda leges, ex eodem illo errore, & cum eadem ſola ignorantiæ inuincibilis excuſatione, prouenıat, atque cum auctario numeri ad pleraſque poſteriores generationes magis, ac magis increſcat, propageturque perpetuo ad finem vſque mundi. Quod equidem malum eminet multò magis, quoad poſſeſſiones bonorum materialiter iniuſtas, ſingulis quibuſque eiuſmodi deceptis filijs, & filijs filiorum poſſidentibus titulo hereditatis bona, ſi ſecludatur ignorantia inuincibilis, non ſua, &

alijs viciſſim poſſidentibus ſimiliter, quæ ſunt illorum. Adde ſi placet, donationes, aliosque innumeros contractus indidem iniuſtos per ſe, ac nullos, ac præſertim contractus matrimoniales non paucos in gradibus iure poſitiuo, & nonnunquam etiam naturali prohibitis initos. Atque totidem circa hoc caput leuiter inſinuaſſe ſuffecerit.

Art. 203. Propono ſecundo loco cum eodem Auguſtino myriades, & myriadum myriades militum obſequentium, & cooperantium Principibus in bellis vtrimque, vel ex altera ſaltem parte iniuſtis, aut iniuſtè intentatis iniuſtitia, aut materali, aut etiam formali. Hi milites tametſi iuſtitiam belli nullatenus perſpiciant, dummodo iniuſtitiam eiuſdem nullà cognoſcant certa omnino notitia, nullius ſunt rei peccati formalis, ſeù ſpeciali pœna digni immediatè ratione ſui, cum exequantur innumerabilia materialiter peccata homicidiorum, direptionum, vaſtationum, translationis dominiorum etiam ampliſſimorum à veris dominis ad veros prædones. Audiatur Auguſtinus lib. 22. contra fauſtum cap. 75. Vbi præfatus initio: *Intereſt enim, quibus cauſis, quibuſque auctoribus homines gerenda bella ſuſcipiant; ordo tamen ille naturalis mortalium paci accommodatus hoc poſcit, vt ſuſcipiendi belli auctoritas, atque conſilium penes principem ſit, exequendi autem iuſſa bellica miniſterium milites debent paci, ſalutique communi.* Concludit in fine: *Cum ergo vir iuſtus, ſi fortè ſub rege homine etiam ſacrilego militet, rectè poſſit illo iubente bellare ciuicæ pacis ordinem ſeruans, cui quod iubetur, vel non eſſe contra Dei præceptum, certum eſt, vel vtrum ſit, certum non eſt; ita vt fortaſſe reum Regem faciat iniquitas imperandi, innocentem autem militem oſtendat ordo ſeruiendi.* Quæ eadem habentur 23. q. 1. C. *quid culpabitur*, & Adriano quæſt. illa quodlca 2. punc. 2. ad 1. fuerunt occaſio, vt abſque ſufficienti, quantum aſſequor, cauſa, ac neceſſitate anxiè, & hæſitanter de legitima illorum intelligentia, deque eorumdem veritate diſquireret, ac demum audentius aliquid, dum de Auguſtino in re tanta loqueretur, inſinuaret. Sed de hoc alibi. Nunc enim conſtat, plurima ex hoc capite, & maxima peccata purè materialia perpetrari innocenter, & cum laude perpetrantium, iudice Auguſtino.

Art. 204. Propono tertio loco iudices vtriuſque fori, interni, & externi perſæpè, & grauiſſimè peccantes purè materialiter beneficio ſolius ignorantiæ inuincibilis in materia non ſolùm iuris humani, ſed etiam naturalis, & poſitiui diuini. Notum nimis eſt in cauſis, & ciuilibus, & criminalibus adhiberi perſæpè (apud aliquos præſertim populos, eoſque non paucos ea propter ſpecialiter, ſolemniterque infames) teſtes falſos, & instrumenta fal-

falſa, ratione quorum adiguntur iudices, nil aliunde conſcij, & nulla exiſtente exceptione idonea in contrarium, affligere innocentes in fortunis, in honore, in corpore, in vita quoque ipſa, & bona veris dominis ablata adiudicare non dominis, abſoluere è contra nocentes, & locupletare latrones, aliaque ſimilia quotidie exequi cum laude; tametſi materialiter iniqua ſint. Mitto dicere, quia id eſt controuerſum, de iudicibus aliundè certò conſcijs de veritate pro innocente, aut vero domino, & quod eiuſdem rationis eſt, de iudicibus, tametſi non certò conſcijs de falſitate probationis iuridicæ, nil tamen credentibus eorum, quæ ſunt iuridicè probata in proceſſu, ſed vel ſuſpendentibus aſſenſum, vel diſſentientibus ex motiuis naturaliter probabilibus, & iuridicè, vel non probatis, vel non probabilibus. Quod euenit paſſim. Dixi hoc poſterius genus, planè familiarius, eſſe eiuſdem rationis cum genere proximè præcedenti. Quia eiuſdem plus minus iniquitatis eſt condemnare, quem credis innocentem, aut verum dominum; & condemnare, quem non credis nocentem, aut incubantem, vel inhiantem alienis bonis. Iam quoad forum internum, nemo eſt in eo vel mediocriter expertus, qui neſciat Sacerdotes pios ſæpè impendere, cum merito coram Deo, abſolutiones materialiter ſacrilegas pænitentibus non ritè confeſſis, atque hos ipſos ſæpè, & multipliciter efficere confeſſiones materialiter tantum defectuoſas, ac ſacrilegas ex ignorantia inuincibili. Mitto repreſentare eleæmoſinas quotidianas pauperibus fictis, & nonnullis alioquin etiam malè feriatis, & malè meritis de republica, laudabiliter, & meritoriè erogatas cum prodigalitate materiali erga iſtos, & cum pari immiſericordia aduerſus veros pauperes tantundem defraudatos. Mitto etiam collationes beneficiorum materialiter ſimoniacas, aut aliter illegitimas, nec non ordinationes ſacras multiplici ex capite ſimiliter ſacrilegas, quæ probis Eccleſiæ Præſulibus abſque vllo ipſorum eatenus de merito, & etiam cum merito obrepunt ſæpè. Mitto, inquam, hæc, & alia ſimilia quamplura fuſius obtrudere, ne longum faciam, lectorique meo nimis moroſus exiſtã, & quia talia ſunt omnibus vbique obuia.

Art.205. Claudo itaque cum Auguſtino id agnoſcente, & contrarium quorundam conatum vehementer deteſtante in eodem illo loco, vndè cæpi dicere nempè cap. 12. de vtilit. cred. antè med. *Multa poſſunt afferri, ait, quibus oſtendatur nil omninò humanæ Societatis incolume remanere, ſi nil credere ſtatuerimus* (in ordine præſertim ad agendum, de quo immediatè erat ſermo) *quod non poſſumus tenere perceptum* (notitia omninò certa comprehenſum), de

qua

Digitized by Google

quia nempe agit totus ille liber) Aduerto me in hoc cenſu, ſeu exemplis nullam de nouo merentium pœnam, &, ſi nil obſtet aliud, etiam merentium laudem, & præmium, dum materialiter peccant, nil quoad præſens præciſè punctum curare; an qui ſic operantur, & impunè coram Deo, aut etiam laudabiliter peccata materialia committant, præhabeant, vel non præhabeant opinionem, ſeù magis, ſeù minus probabilem, aut etiam moraliter, ſeù certam, ſeù incertam. Nec item curo quoad idem punctum, an ignorantia inuincibilis iſtos ita operantes protegens, ſeù excuſans ſit ignorantia facti, an iuris, & an iuris naturalis, an poſitiui, atque huius, an diuini, an humani. Nil denique curo, an hæc eadem ignorantia proximè, ac immediatè inuincibilis trahat originem ex ſolo peccato originali, an etiam ex aliquo anteacti temporis perſonali, atque ex perſonali, ſeù materialiter tantum, ſeù etiam formaliter imputabili, quoad eam ipſam ignorantiam; an verò proueniat ex ſola connaturali humanæ naturæ imperfectione, ac limitatione, prout ſubeſt prouidentiæ diuinæ; qualis eidem noſtræ naturæ ſecundum ſe connaturalis eſt; id eſt, nil curo, an talis ignorantia ſit, vel non ſit pœnalis, & an ſic, vel ſic pœnalis, aut non pœnalis. Nil nimirum horum quidquam refert pro puncto doctrinæ, quod ſpecialiter confirmandum præfixi; atque de his ignorantiæ differentiis egimus ſatis ſuprà loco nuper memorato; ubi & adhibuimus, firmauimuſque diſtinctiones earumque neceſſarias, ſublatis quorundam ea in re confuſionibus, & æquiuocationibus, & emendatis nonnullis loquutionibus non ſatis cautis; atque hoc maximè tempore haud mediocriter nociuis; de qua ipſa re aliquid adhuc ſupereſt clarius, atque innegabilius paulò poſt ſuperaddendum. Solum igitur contendo, quod ex propoſitis notiſſimis, ac certiſſimiſque exemplis irreſiſtibiliter colligitur, non eſſe de conceptu prudentiæ humanæ totalem cognitionis vltius directæ, de honeſtate agibilium, ac eligibilium, certitudinem, ſeù phyſicam, ſeù metaphyſicam, aut etiam moralem ſumptam pro ea, cui nunquam, aut vix vnquam ſubeſt falſitas, & propè miraculum ſit, ſi quando ſubſit. Quia in exemplis propoſitis manifeſtiſſimè apparent electiones formaliter bonæ, & laudabiles, nec non meritoriæ apud Deum, atque adeò prudenter exercitæ, quæ nihilominus feruntur ad obiectum reipſa inhoneſtum, atque adeò nulla diriguntur cognitione penitus certa, & falſitatis prorſus experte, cum falſitati repugnet totalis certitudo præterquam purè affectiua, & propria hominis pertinacis, hæreſibuſque communis, quæ proinde impropriè dicitur certitudo, vtpote volunta-

ria, & non intellectualis. Quia verò ex eiſdem exemplis conſtat æquè clarè eaſdem electiones formaliter bonas, & materialiter peccaminoſas frequenter accidere, ac proindè frequenter falli prudentiam noſtram quoad cognitionem directam honeſtatis obiectiuæ, & laudabilis eligibilitatis; concluditur cum eadem claritate; ne quidem certitudinem moralem quoad eandem cognitionem eſſe de conceptu prudentiæ noſtræ, ſumpta certitudine morali, pro ea, quæ nunquam, aut vix vnquam cum falſitate coniungitur.

Diuiditur, & exponitur certitudo moralis; & qualis ea ſit apud Caietanum, & Syluestrum.

ART. 206. Oportuit me loqui de certitudine morali cum nota eiuſmodi reſtrictiua, quia certitudo moralis non ab omnibus eodem ſenſu vſurpatur, nec ab eiſdem vbique, ſed aliter, atque aliter apud alios, & alios, nec non apud nonnullos eoſdem in alia, atque alia materia. Primum enim certitudo moralis ſumitur pro ea, quæ communi, ac præſertim prudentum iudicio perindè, aut ferè æſtimatur infallibilis, atque certitudo phyſica, aut mathematica, aut metaphyſica. Hoc modo dicitur vulgò moraliter certum apud eos, qui non viderunt; exiſtere vrbes, Conſtantinopolim in Thracia, in Gallia Pariſios, Londinum in Anglia, in Hiſpania Matritum, fuiſſe olim bellum Romanos inter, & Carthaginienſes diuturnum. Similiter apud theologos dicitur moraliter certum hominem diutius manentem in ſtatu peccati mortalis caſurum eſſe in nouum peccatum mortale; neminem cum auxilijs ordinarijs gratiæ vitaſſe, aut vitaturum eſſe per annum ex. Gr. Omnia peccata venialia collectiuè, aut ſine illis omnia ſimiliter lethalia ad longum tempus; atque hoc ſenſu Breſſens lib. 3. de conſcientia cap. 6. num. 5. aliique dicunt moraliter certam ſententiam, quam nos tuemur de vſu licito opinionis cuiuſuis practicæ, verè probabilis. Eadem ſignificatione pro re alia vſus & ego ſum art. 134. vtorque aliàs ordinariè. Secundò certitudo moralis dicitur, quæ licet tanta non ſit, vt non frequenter reperiatur coniuncta cum falſitate, tanta tamen eſt, quanta congruit moribus humanis, ſeù modo agendi humano. Priorem certitudinem moralem concluſimus, non eſſe de conceptu prudentiæ quoad actus ſuos directos, ſeù non reflexiuos, qua reflexiui non ſunt, & nemo, quod ſciam, hactenus contradicit: dico ex ijs, qui aliquid hac de re intelligunt,

& verba proferunt ex intelligentia rerum verbis ſignificatarum, atque iuxta eandem. Poſterior certitudo moralis frequenti, aut non admodum raræ obnoxia falſitati, iuxta exempla nuper propoſita, apud Mercorum, Marinarium, Gonet, & paucos alios eſt conuertibilis cum maiori probabilitate, & attribuitur ſoli opinioni probabiliori, quam ſit oppoſita; atque eadem ab eiſdem aſſeritur ſub hoc ſenſu eſſe, vt minimum, neceſſaria ad prudentem, & laudabilem operationem. At apud Caietanum, Syluestrum, & quam plures alios eadem certitudo moralis eſt conuertibilis cũ qualibet vera probabilitate, & attribuitur cuiuis opinioni verè probabili, iuxta expoſitionem veræ probabilitatis ſuperius à nobis exhibitam, eademque ab eiſdem aſſeritur ſub hoc ſenſu ſufficiens ad prudentem, & laudabilem operationem. Alij plerique auctores, vt Suarez, Sanchez, Vaſquez, Layman, neque affirmando, neque negando vtuntur communiter hac voce certitudinis moralis, ſed ſub vocibus maioris, & minoris probabilitatis, quibus & ego ſolis vſus ſum in mea quæſtione, vtorque modo, conſentiunt reipſa Caietano, & Syluestro quoad ſententiam ipſis à me attributam.

Art. 207. Expedit autem oſtendere eam attributionẽ factam à me eſſe, non ſolùm ex ſyncero, ac firmo animi ſenſu, verum etiam cum magno, & vrgenti fundamento deprompto ex vtriuſque præclari auctoris ſummis ſemper, & vbique iure optimo celebratiſſimis. Caietanus ver. *Opinio, & Opinionis vſus.* non diuidit opinionem, vt iam vulgò fit, in magis, & minus probabilem, nec meminit illarum vocum, ſed immediatè contraponit opinioni illicitæ certitudinem moralem, abſque diſtinctione itidem maioris, & minoris certitudinis moralis. Vndè arguitiuè tantùm induci poteſt in alterutram partem hodiernæ controuerſiæ. Opinionem autem triplici ex capite dicit illicitam. Primo quia voluntaria eſt, nempè concepta voluntate trahente intellectum ad vnam partem abſque ſufficienti ratione pro illa. Secundo, quia exorbitat à ſua regula, nempè à ſacra ſcriptura expoſita ab Eccleſia Catholica, proptereaque ſuſpecta eſt communi Eccleſiæ, ſeù Apoſtolicæ Sedi. Tertiò ex nimio cuiuſque affectu erga ſuam opinionem, dum probabilia accipiuntur, vt demonſtrata ex nimio affectu ad noſtra, & cum minore, quam opus foret, examine, reſolutione, & iudicio. Ex hac diuiſione, quandoquidem ponitur tanquam adæquata, videtur rectè argui omnem opinionem, quæ nulli ex his tribus vitiis ſubeſt, eſſe licitam apud Caietanum. Nulla autem opinio verè probabilis ſubeſt, ex ſuo conceptu, vlli tali vitio, & liquidò apparet ex ſæpè

incul-

inculcata à nobis veræ probabilitatis expoſitione. Incipit deinde agere de vſu opinionis his verbis: *Opinione vti, vt regula operum interiorum, & exteriorum, eſt quandoque licitum, & quandoque illicitum*; & protinus determinat ipſum *quandoque* cum diſtinctione, inter credenda, & agenda. Quoad credenda dicit illicitum eſſe vti opinione, niſi ea ſubmittatur regulæ ſuperiori ſanctæ matris Eccleſiæ, & Apoſtolicæ Sedis. In quo virtualiter continetur licitum eſſe vti opinione quoad credenda, ſubmittendo opinionem eidem regulæ. Quoad agenda ponit hanc concluſionem: *In operandis verò, niſi tutiorem partem eligendo, non licet opinionem cuiuſcumque aſſumere, vt regulam operis*. Probat autem concluſionem iſtam eodem prorſus quoad ſubſtantiam fundamento, quo nos probauimus ſupra art. 189. ex communi, quemcunque non eligentem, ac agentem, quod tutius eſt, in dubio de peccato, peccare eo ipſo genere peccati, de quo eſt dubium, idemque extendimus art. 191. ſub finem ad ſuſpicionem, & opinionem quamlibet leuem, ſeù non probabilem, adiuncta vlteriori adhuc huius rei expoſitione, & confirmatione art. 197. ſub initium. Cum ergo ratio dicendi, ſit quoque ratio intelligendi dictum, intelligendum vtique eſt apud Caietanum ſub nomine opinionis illud ipſum, quod ſignificatum à nobis fuit nomine tum dubij, tum opinionis leuis, minimèque probabilis, & plus habentis de dubitatione propriè, ac ſtrictè tali, quam de certitudine ſimpliciter, ſeù de certitudine ſtrictè tali. Idem colligitur ex priori illa alia concluſione, quod quandoque licet vti opinione tanquā regula. Nempè non vtitur opinione, ſed vel ſcientia, vel fide diuina, vel intelligentia, qui eligit tutiorem partem præciſè, quia tutior eſt. Neceſſe igitur eſt, vt in poſteriori concluſione, de vſu illicito opinionis, licet efferatur abſolutè opinio, ſubintelligatur nihilominus reſtricta ad infimam ipſius ſpeciem pro ea que ſola determinatè ſupponat, nempè pro opinione improbabili, & plus accedente ad dubitationem propriè talem, quàm ad totalem certitudinem.

Art. 208. Confirmatur ex duabus periodis, quas interijcit Caietanus ſuæ probationi; Quarum altera eſt; *Et quia præſupponitur, quod non eligatur tutior pars, conſequens eſt, vt operatio committatur regulæ ambiguæ ad caſum peccati?* Altera vero eſt; *Et ſi de peccato mortali agitur, conſtat eſſe peccatum mortale, facere ſcienter operationem dubiam, an ſit mortalis*. Ergo nomine opinionis in prædicta ſecunda concluſione intelligitur regula ambigua, & dubia. Quæ quidem videtur eſſe clara noſtræ intentionis expreſſio. Sed pro pleniori claritate attendatur hęc in fine totius probationis reſtrictio.

Digitized by Google

Et hæc intellige de opinione propriè dicta , *vt diximus* , *quæ eſt cum formidine alterius partis* , *& per ſe loquendo* . Vbi nota particulam , *vt diximus* , non poſſe referri , niſi ad opinionem , quam dixerat illicitam , & expoſuerat diſtribuendo illam in tres claſſes , vt retulimus. Nullam nimirum aliam opinionis expoſitionem , ad quam ſe referre poſſet , prætulerat . Obſeruauimus autem , quod eſt manifeſtum , ſub nulla ex illis tribus claſſibus opinionem , qualis à nobis dicitur probabilis , contineri .

Art. 209. Conſideretur iam altera pars de certitudine morali immediatè contrapoſita opinioni , an non ea coincidat cum vera apud nos probabilitate , eidemque congruat ad amuſim , ſiuè ſit de cætero maior , ſiuè minor probabilitas . Duplicem diſtinguit Caietanus certitudinem moralem , alteram pro viris doctis valentibus per ſe ipſos diſcernere, ac librare momenta rationum, & hanc dicit certitudinem per ſe , alteram pro indoctis ad illud ipſum inidoneis , & hanc dicit certitudinem per accidens . De priori certitudine morali per ſe, dicit ſic: *Non enim propterea aliquid opinione tenetur , quia diuerſi Doctores contraria ſentiunt . Quoniam cum huiuſmodi contrarietate ſtat , quod vna pars ſit ratione ſufficienti ad moralem certitudinem fulta ; Etiam non eſt opinio apud ſapientes rationem illam ; ſed quia neſciunt multi diſcernere inter certitudinem moralem , & mathematicam , omnia quodammodo locant ſub opinionibus .* Vides hic rationem in rebus controuerſis ſufficientẽ pro vna parte ad certitudinem moralem , adeòque ad operandum honeſtè , tametſi ea pars non ſit tutior . Quæ videlicet nuper præſcribebatur opinioni , qua opinio eſt , atque huic contraponitur eatenus certitudo iſta moralis . Vides rurſus rationem eiuſmodi non neceſſariò debere eſſe demonſtratiuam , tum quia ſi talis eſſet, non eſſet controuertibilis , tum maximè, quia alioquin certitudo ei rationi ſubnixa non diceretur cum addito diminuenti moralis , nec contraponeretur certitudini mathematicæ, tanquam minor maiori , id eſt tanquam abſolutè fallibilis abſolutè infallibili . Hæc, inquam , vides , & tamen non vides in contextu vllam comparationem inter maiorem , & minorem certitudinem moralem , & inter rationem vnius illius partis inductiuam maioris probabilitatis , quam inducat fundamentalis ratio partis oppoſitæ, nullumque apparet veſtigium apud Caietanum neceſſitatis inſtituendi huiuſmodi comparationem , vt electio recedens à tutiori ſit honeſta , ſeù non ſit peccaminoſa . Nil autem obſtat , quominus exiſtente , pro vna parte controuerſiæ , ratione eiuſmodi ſufficienti ad certitudinem moralem , ſimul adſit pro parte contraria ratio non minus quietans intellectum auctoris partis eius

con-

Digitized by Google

contrariæ, eidemque non minùs ſatiſfaciens, ac proindè non minùs ſufficiens ad eandem apud eumdem certitudinem moralem. Quin imò in omni controuerſia morali agitata inter auctores catholicos, & pios ſibi inuicem contradicentes adſunt ſemper pro vtraque parte eiuſmodi rationes; ac proinde adeſt vtrimque certitudo moralis, vel vera, vel quod ad qualitatem operationis perinde valet, exiſtimata omnibus hinc, & inde diligenter conſideratis. Cum igitur Caietanus nullam rationem habeat maioris, & minoris certitudinis, nec huius diſtinctionis vſpiam meminerit; Conſequens planè eſt, vt in qualibet morali inter auctores catholicos, & pios controuerſia licitum ſit operari iuxta vtramlibet partem contradictionis, ſiuè ſit magis, ſiuè minus tuta, & magis, vel minus certa moraliter. Licitum, inquam, ſit auctoribus ſaltem vtriuſque partis, necnon ijs omnibus, qui vtriſuis eorum aſſenſum ſuum bona fide accommodauerint.

Art. 210. Et quid dicemus de illis *multis* (veriſſimè multis, & quampluriinis, & quoad aliquas ſaltem vagè controuerſias omnibus omninò) qui dicuntur *neſcire diſcernere inter certitudinem moralem, & mathematicam*; proptereaque *omnia quodammodo locant ſub opinionibus*? Neceſſe ſanè eſt, vt ij contenti eſſe debeant certitudine morali per accidens tali, vtque operantes conformiter ad illam ſint tuti in conſcientia non minùs, quam operantes conformiter ad certitudinem moralem per ſe, qui illam diſcernere valent, vt patet ex axiomate illo certo: *Nemo tenetur ad impoſſibile.* Agnoſcit id; & exprimit diſſertè Caietanus in altera parte ſuæ limitationis circa præaſſertem obligationem ad tutiorem. Quæ limitatio ſic habet: *Dixi quoque per ſe loquendo. Quia per accidens contingit, neſcientes diſcernere inter notum opinione, & notum certa ratione morali, errare, & excuſari credentes, abſque formidine alterius partis, viris probis, & doctis dicentibus, facite ſic, quia poteſt licitè fieri.* Non dicit, magis probis, & doctis, aut aliquanto pluribus, ſed tantum probis, & doctis, quidquid ſit de reliquo. Reſputat ergo ſufficientem ad certitudinem moralem, adeòque ad recedendum tuta conſcientia à tutiori, auctoritatem virorum proborum, & doctorum, ſiuè magis, ſiuè minùs talium, ſiuè paucorum, ſiuè plurium; cum hòc diſcrimen penſi non habeat. Conſtat igitur eandem, & rationem, & auctoritatem reſpectiuè ſufficere, & requiri apud Caietanum ad certitudinem moralem, & per ſe, & per accidens, quæ apud nos itidem reſpectiuè ſufficit ad veram probabilitatem tum ab intrinſeco, tùm ab extrinſeco: Ergo certitudo moralis Caietani eſt conuertibilis reipſa,

& prorſus eadem cum noſtra vera probabilitate: atque ita cenſet, ac exponit ſcholiaſtes eius Gaugericus Hiſpanus ibidem in editione Duacenſi a. 1613. necnon M. Labat. t. 3. Theol. diſp. 4. dub. 7 §. 3. Vbi paulo poſt, vt hoc obiter notem, refert, per auctores noſtrę ſententię licitum eſſe vſum opinionis minus tutę aduerſus probabiliorem agnitam, vt talem. Quam tamen poſtremam particularem poſuit de ſuo, nec reperit apud eos auctores, atque impugnata à nobis fuit ſuperius ex profeſſo ab art. 152. ad art. 162.

Art. 211. Clarius de more, ac diſtinctius, quam Caietanus, tradit eandem Doctrinam Syluester, & quatenus ambo iſti inſignes Doctores fuere Synchroni, & eiuſmodi ordinis, vtriuslibet textus poteſt haberi loco gloſſæ, ſeù commentarij reſpectu alterius quoad ſignificationem vocum. Igitur Syluester ver. *Opinio* præfert imprimis declarationem opinionis ex D. Thoma, quam, & nos retulimus, ac expendimus ſupra, & dicit opinionem eſſe, cum *intellectus aſſentit alicui, non quia ſufficienter moueatur ab obiecto proprio, ſed per quandam electionem voluntariè declinans in vnam partem magis, quam in aliam, idque cum dubitatione, & formidine alterius partis*. Et rurſus; *Opinio verò*, ait verbis ſuis, *neque euidentiam, neque certitudinem habet; ſed credulitatem fundatam in humana ratione inſufficienti tamen, & non concludente neceſſariò, ſed probabiliter pro vna parte, & non pro alia*. Deindè proponit quæſtionem primam: *Vtrum auditores diuerſorum magiſtrorum tenentium diuerſas opiniones, quarum ſcilicet altera neceſſariò eſt falſa, excuſentur, ſi ſequantur opiniones ſuorum magiſtrorum?* Circa quod refert, & amplectitur Doctrinam D. Thomæ, & Diui Antonini, quam ſuperius conſtitit nobis omninò fauere; De Diuo Thoma art. 162. & de D. Antonino art. 165. Cumque D. Antoninum, & alios graues auctores re, & verbis ipſi conſentientes conciliaſſet, quoad rem ipſam, cum quibuſdam alijs, qui videri poterant diſſentiri; ſuperaddit demum de ſuo hæc omnia, vt veram de re propoſita ſententiam, & prædictorum omnium Doctorum, & ſuam exponat clariſſimè. *Et hoc intellige non ſolùm, quando quis facit; quod in ſe eſt, vt intelligat veritatem; quia talis etiam in manifeſtè determinatis excuſaretur, cum laboret ignorantia pro tunc inuincibili: ſed etiam cum quis in affectione ad ſuũ Doctorem iudicat probabiliter, vt ſibi videtur, eſſe verum, quod eſt falſum. Nec obſtat, quod in dubijs tutior pars eſt eligenda de ſponſ. Iuuenis. Quia non eſt in dubio, qui probabilibus rationibus flectitur ad vnam partem. Nec quod incertum dimittendum ſit, & certum tenendum; de Penit. diſt. 7. ſi quis. Quia tenet iſte certum ſibi moraliter; cum in moralibus ſufficiat certitudo ex probabilibus ſecundum Philoſophum 1. Ethic.*

Vn-

Vndè ſi Ioachim tenuit contra fidem de Summa Trinit. Damnamus. Et non fuit hæreticus, quia talis articulus nondum erat per Eccleſiam damnatus, multò magis excuſatur ſequens opinionem Doctoris non reprobatam cum voluntate non adhærendi, ſi vera non appareret. Faciunt hæc vſque adeò manifeſtè pro nobis, & pro conuertibilitate, atq; reali identitate moralis, apud inſignem iſtum moraliſtam, & conſequenter apud Caietanum, certitudinis cum vera apud nos probabilitate, vt temporis iacturam facturus eſſem prorſus prodigam, ac inutilem, ſi Lectori meo moleſtus amplius eſſe vellem ſingulas reſolutionis huius partes cum ſingulis aſſertionis noſtræ partibus componendo. Faciet id facilè prudens Lector, ſi placeat ſingula ſeorſim, & cohærentiam omnium ſeriò, ac ſyncerè conſiderare. Faciet verò facilius, ſi aduertat iſtam eiuſdem Syluestri cauſalem ver. *Probabile. Et ſecundum Cancellarium*, ait, *quod ſic eſt probabile, dicitur certum moraliter. Quia certitudo moralis non contingit ex euidentia demonſtrationis, ſed ex coniecturis probabilibus, groſſis, & figuralibus.* Quæ retulimus ex Syluestro, vide etiam, ſi placet in paulò anteriori Sum. Ang. ver. *Opinio*. Adde, quoad Caietanum, indiciolum minimè contemnendum, quatenus totum ſuum de opinione, deque vſu opinionis diſcurſum claudit hac periodo: *Non enim exigit Deus ab homine pluſquam conditio hominis habet, quia diuina ſapientia diſponit omnia ſuauiter.* Qualia ſanè auctores noſtræ ſententiæ ſoliti ſunt pro ſe paſſim vſurpare, & nos paulò prius ſpontè vſurpabamus; Eadem verò minùs congruunt trudentibus ad inferos, quicunque in re graui deſerunt tutiora, ac rigidiora abſque maiori in contrarium probabilitate, & quin de hoc probabilitatis exceſſu præuiè certificentur, ideòque auctores huiuſcè ſententiæ vſurpare pro ſe talia minimè ſolent.

Art. 212. Ex ijs itaque omnibus apparet non eſſe de conceptu prudentiæ humanæ, certitudinem ſimpliciter, ſeù infallibilitatem, totalem quoad vllam cognitionem directam obiecti eligibilis ipſiuſque electionis; ſolumq; actum vltimò præceptiuum eiuſmodi certitudine vniuerſaliter gaudere, quatenus reflectitur ſupra cognitionem directam, de honeſtate obiecti, vel omninò certam, vel ſaltem verè probabilem, aut vt alij loquuntur, moraliter certam; ac demum obligationem vitandi periculum tranſgrediendi legem Dei, quod imminet formaliter ex qualitate præuiæ cognitionis directæ, ſolùm vigere, ac vrgere ſub cognitione, vel dubia propriè, ac ſtrictè, vel leuiter fundata, atque improbabili, ſeù non probabili de honeſtate eligibilis, & quod electio non ſit peccaminoſa, vti quoad ſingulas partes expoſitum hucuſque eſt, & videtur ſufficienter, efficaciterque confirmatum.

Ve-

Verùm recedere minimè debeo ab iſto diſcurſu ſuborto ex periculo tranſgrediendi legem Dei ſub directione opinionis probabilis, quin expendam, & mittam in bilancem momentum huiuſcè periculi in doctrinis, & in operationibus, necnon neceſſitatem, atque obligationem ſeriæ, ac vigilis præcautionis quoad vtraſque. Inde enim plurimum, vt ſpero roboris accedet doctrinæ hucuſque à nobis propugnatæ; & fiet, vt veluti aſperſa frigida intepeſcat, ſi non & frigeſcat, penituſque deponatur ardor ille vehemens nonnullorum ex aduerſarijs noſtris.

Inſtituitur comparatio periculi inter opiniones ſtrictas, & largas, vulgò tutiores, & minus tutas.

ART.213. Dignum principio eſt, quod altè infigatur animo, ſemperq; præ oculis habeatur in controuerſijs,& delectu doctrinarum, documentum pulchrum, & ſolidum D.Bonauenturæ tom. 7. aut cuius alterius illi ſupparis lib. 2. comp. Theol. cap.52. *Cauenda eſt conſcientia nimis larga, & nimis ſtricta. Nam prima generat præſumptionem; ſecunda deſperationem. Item prima dicit ſæpè malum bonum; ſecunda è contra bonum malum. Item prima ſæpè ſaluat damnandum; ſecunda contrà damnat ſaluandum.* Hinc ſequitur opiniones tutiores ex parte obiecti,hoc eſt aſſertiuas obligationis in conſcientia, ideòque ſtrictiores, eo ipſo eſſe tantundem periculoſas, tum ex parte effectus, quem aptæ ſunt inducere, tum formaliter, & ſecundum ſe. Quia omnis opinio eſt expoſita periculo falſitatis; atque in opinione tutiori ex parte obiecti hoc periculum eſt coniunctum, ex textu adducto, cum periculo generandi deſperationum, dicendi malum eſſe, quod bonum eſt, & damnandi eum, qui alioqui ſaluandus erat. Qui enim affirmat obligationem aliquam vltra eas omnes obligationes, quas reipſa imponunt leges, quod eſt proprium opinionis tutioris, ſeù ſtrictioris falſæ, impellit eatenus ad deſperationem iuxta illud: *Alligant onera grauia, & importabilia.* Tale namque onus eſt, quod ſuperadditur oneri, quale ex iudicio, & ſapientia Legiſlatoris eſt iuſtè proportionatum totis viribus ſubditorum. Idem conſequenter ſæpè damnat ſaluandum. Quia exponit ſpeciali periculo damnationis eum etiam, qui alioqui ſaluandus erat, vtpotè ſuccumbentem oneri præcisè propter pondus ſuperadditum toti iuſto ponderi. Quod autem ab eodem dicatur malum eſſe, quod

bo-

bonum eſt, atque ſubtrahat, quantum eſt de ſe, liberæ hominum facultati, quod Deus eidem amanter concedit; ex ſe ſponte patet. Quia in hoc formaliter conſiſtit falſitas opinionis ſtrictioris, ſeù, vt vulgo dicitur, tutioris. Verum igitur eſt, quod inferebamus, opiniones ſtrictiores, eaſdemque vulgò dictas tutiores eſſe tantumdem periculoſas, & ſecundum ſe, & quoad effectum ſuum; ita vt quo ſtrictiores ſunt, eò ſint periculoſiores.

Art. 214. Adde opiniones ſtrictas eſſe periculoſiores, ſeù expoſitas periculo maioris mali, quam opiniones largas. Quia cum ambæ, ex quo opiniones ſunt, ſubſint æquali periculo falſitatis ex genere ſuo; periculo falſitatis ſtrictarum ineſt periculum maioris vlterioris mali, quam periculo falſitatis largarum. Quia deſperatio, quam inducit falſitas opinionis ſtrictæ, eſt magis nociua, quam præſumptio, quam inducit falſitas opinionis largè, vti perſpici facilè poteſt ex doctrina D. Thomæ de magnitudine malitiæ deſperationis 2. 2. quæſt. 20. art. 3. vbi inter alia inducit gloſſam ad illud Prou. 24. *Si deſperaueris laſſus* &c. dicentem: *Nil eſt execrabilius deſperatione, quam qui habet, & in generalibus huius vitæ laboribus, & quod peius eſt, in fidei certamine conſtantiam perdit*; inducit, & axioma Iſidori lib. 2. de ſum. bono cap. 14. *Perpetrare flagitium aliquod mors animæ eſt; ſed deſperare eſt deſcendere in infernum.* Deterius ſimiliter eſt damnare alioqui ſaluandum, quam ſaluare alioqui damnandum. Quia damnans ſaluandum videtur magis recedere ab indole, & voluntate Dei, *qui vult omnes homines ſaluos fieri*, & non vult *mortem peccatoris*. Nec deeſt ratio ſuadens deterius eſſe, dicere malum eſſe, quod bonum eſt, quam è conuerſo. Quia bonitas cuiuſuis boni moralis prodeſt magis, quam noceat malitia oppoſita. Menſura enim bonitatis omnis, & malitiæ moralis, quatenus vtilis, & nociuæ, eſt vltimus terminus, ad quem vtraque perducit, nempè fælicitas æterna, & æterna infælicitas. Fælicitas autem æterna prodeſt magis, quam noceat æterna infælicitas, vti demonſtratum à me fuit lib. 1. curſ. Theol. q. 35. art. 4. Vbi etiam art. 7. inuenies illationem circa hoc punctum præſens. Ergo falſitas negatiua boni moralis, ſeù dicens malum eſſe, quod bonum eſt, eſt intenſior, ac nocentior, quam falſitas negatiua mali moralis, ſeù dicens bonum eſſe, quod malum eſt.

Art. 215. Ex iis, quæ quidem requirunt vigilem, nec præproperum calculatorem, apparet ratio, ob quam Apoſtolus locis, quæ retuli art. 50. deteſtatur doctrinas ſtringentes nimium, hoc eſt, ſtrictas, ſimulque falſas, tanta cum vehementia zeli Euangelici, quantam nullibi reperitur adhibuiſſe aduerſus doctrinas vllas

ni-

Digitized by Google

nimis largas; hoc eſt, largas, ſimulque falſas. Subtexui autem ibidem ſimilia ex Auguſtino, ex ſacris Canonibus, & quod caput eſt, ex Chriſto Domino. Eadem ratione D.Thomas horret periculum doctrinæ non ſolùm nimis largæ, ſed etiam nimis ſtrictæ, nec minus iſtud, quam illud præſertim, dum agitur de peccato mortali. Audiatur quodl.9. art.15. *Omnis quæſtio, in qua de peccato mortali quæritur, niſi expreſsè veritas habeatur, periculosè determinatur. Quia error, quo non creditur eſſe peccatum mortale, quod eſt peccatum mortale, conſcientiam non excuſat à toto, licet fortè à tanto. Error verò, quo creditur eſſe mortale, quod non eſt mortale, ex conſcientia ligat ad peccatum mortale. Præcipuè autem periculoſum eſt, vbi veritas ambigua eſt, quod in hac quæſtione accidit.* Veram intelligentiam huius teſtimonij quoad excuſationem non à toto, ſed à tanto habuimus art.158. poſt med. ex D.Antonino ibi relato, eandemque ſtabiliuimus ex ipſo D.Thoma art.162. Atque eadem intelligentia inualuit communiter apud Theologos. De cætero eundem horrorem opinandi pro vtralibet parte in quæſtione de peccato mortali manifeſtat S.Doctor opuſc.73. initio. Ex ijs multis, qui ipſum hac in re imitantur accipe hos paucos, qui ſuffragantur diſcurſui noſtro fundato in D. Bonauentura. Gabr. in 4. diſt. 15. quæſt.13. art. 2. coroll.1. inter alia plura pro eo ſcopo, hæc habet: *Incautum eſt, & malum affirmare aliquid eſſe peccatum mortale, quando non probatur ſufficienti auctoritate, vel euidenti ratione.* Armilla ver. *Clericus*, num.11. in fine. *Quia igitur ſunt opiniones diuerſæ, indicare de mortali eſt periculoſum.* Suarez tom. 4. de relig. tractat.8. lib.1. cap.4. num.8. *Aſſerendum non eſt peccatum mortale, niſi vbi ratio, aut lex cogit.* Idemque dicit tract. 3. de charit. diſp. 7. ſect.3. ſub finem. Aliquantò fortius Arag. 2.2. quæſt. 83. art.12. tit.3. concl.3. *Certè videtur durum, & à Chriſtiana charitate alienum, mittere aliquem in infernum, & dicere, quod peccet mortaliter, ſine euidenti, & certa ratione.* Præiuerat his Venerabilis Cancellarius doctrina, & pietate clarus, ac valdè celebris Ioannes Gerſon. par. 3. lib. de vita ſpirit. lect. 4. coroll. 10. dicens: *Ex his elicio pro Doctoribus Theologis doctrinam ſalubrem, ne ſint faciles aſſerere actiones aliquas, aut omiſſiones eſſe peccata mortalia præſertim ſub verbo vniuerſali.* Ac deinde: *Fit præterea quandoque, vt per tales aſſertiones publicas nimis duas, generales, & ſtrictas, præſertim in non certiſſimis, nequaquam eruantur homines a luto peccatorum, ſed in illud profundius, quia deſperatius immerguntur.* Subſcribit Gerſoni obſeruantiſſimus erga ipſum, eundemque dicens conſolatorem animarum S. Antoninus verbis, quæ retuli art.160. & præſens opportunitas poſtulat, vt repetam. *Inter duram, ait, & benignam circa præcepta ſententiam benigna eſt potius,*

rius, cæteris paribus, interpretatio facienda: Videri quamplura poſſunt in hunc ſcopum diligenter, & luculenter collecta apud P. Georgium Gobat.in Clypeo clementium iudicum vtriuſque fori tota ferè prima parte, nempè à ſect.3.ad finem vſque.

Art.216. Quod ſi hæc ita ſe habent quoad ſingulas quaſque opiniones de licito, & illicito, de peccato, & non peccato,ac præſertim de peccato læthali, & non peccato læthali; quid dicendum erit de opinione deciſiua præſentis noſtræ controuerſiæ, complectente ſub ſe totam collectionem opinionum eiuſmodi directarum,quarum apud vnum Dianam dicuntur referri ad tria millia! Aduerſarij noſtri vno ictu recidunt, ac reprobant omnes in qualibet materia opiniones negantes aliquid eſſe illicitum, ſeù eſſe peccatum aut veniale, aut læthale, & affirmant peccare, ſeù venialiter, ſeù læthaliter iuxta ſubiectam materiam, quotquot, & quoties operantur conformiter ad eaſdem opiniones negatiuas peccati, ſeù venialis, ſeù læthalis, nec conformantur in opere opinionibus potiùs affirmantibus eſſe peccatum, ſeù veniale,ſeù læthale. Id quod hac ſola mitigant limitatione non admodum miti: Niſi videlicet conſtiterit opinionem negatiuam peccati, aut peccati læthalis eſſe probabiliorem. Vnde ex ſententia horum auctorum opinio affirmatiua peccati, ſeù venialis, ſeù læthalis inducit reipſa obligationem in conſcientia ſub peccato,ſeù veniali, ſeù læthali, prout fuerit opinio directa, tametſi non conſtet eandem opinionem affirmatiuam peccati eſſe probabiliorem, quam oppoſitam. Sufficit enim, vt iſti dicunt, quod non conſtet opinionem affirmatiuam peccati eſſe minus probabilem, quam oppoſitam. Conſtat autem id rarenter in actu ſignato circa res controuerſas, de quibus loquimur, vtpotè habentes pro, & contra auctores claſſicos, ſeu pios, & doctos, quos, & quorum rationes eſt difficile inuicem librare, atque deducere præponderantiam abſque ſcrupulis, & implicatiſſimis tricis conſcientiarum.Vnde non poſſum non laudare iudicium P. Suarez viri ſapientiſſimi pariter, ac pijſſimi, tenerrimæque conſcientiæ, qui tract.3.in 1.2. diſp.12.ſect.6.nu.5. cum prætuliſſet concluſionem: *Quotieſcunque eſt opinio probabilis hanc actionem non eſſe malam, vel prohibitam, vel præceptam, poteſt aliquis formare conſcientiam certam, vel practicam conformem tali opinioni*; probat deindè inter alia dicens: *Quia eſſet onus intolerabile obligare omnes homines ad conferendas ſingulas opiniones*. Idem ferè habet tom.5. in 3. par. diſp.40. ſect.5. num. 15.

Art.217. Sed redeo ad meam ponderationem. Si eſt periculo-

ſum in rebus ſingulis controuerſis affirmare peccatum, ac præſertim peccatum læthale; atque hoc eſt periculoſius, magiſque præcauendum, quam oppoſitum, cæteris paribus; ſi propterea ſub eadem conditione benigniores opiniones ſunt rigidioribus præferendæ; atque oppoſitum huius ſubiacet magnis inconuenientibus in via Dei, & reſpectu ſalutis animarum, vti laudatiſſimi auctores optimè cenſuere. Si hæc, inquam, ita habent in vnaqualibet controuerſia particulari, valdè profectò periculoſum eſt, maximèque præcauendum in vniuerſali præſenti controuerſia tenere ſententiam affirmatiuam obligationis, & pecati. Per quam videlicet determinantur, cæteris paribus, ad eandem partem affirmatiuam obligationis, & peccati, omnes controuerſiæ particulares de peccato, & non peccato, de peccato læthali, & non læthali. Iuxta documentum igitur Gerſonis, & D. Antonini, aliorumque modò præmiſſum cum fundamento immediatè ante à nobis præiacto ex D. Bonauentura, noſtra ſententia negatiua eiuſmodi obligationis, & aſſertiua vſus liciti opinionis cuiuſuis practicæ verè probabilis tenenda, ac tradenda à Theologis, atque ab omnibus confouenda eſt potius, quam oppoſita obligans vniuerſaliter ſub peccato ad omnes opiniones tutiores, eaſdemque ſtrictiores, præterquam vbi conſtiterit, & conuincenter oſtenſum fuerit, eaſdem tutiores eſſe ſimul minùs probabiles, quam opiniones contrarias. Noſtra, inquam, hæc ſententia tenenda, ac confouenda eſt ratione multò maxima, vt liquet ex ſpeciali noſtra huius articuli ponderatione; reijcienda verò, ac deprimenda eſt ſententia oppoſita de tutiori, ac ſtrictiori; dum non conſtiterit ſententiam illam oppoſitam habere pro ſe maiora, ac firmiora fundamenta, vel auctoritatis, vel rationis, vel vtriuſque, quam noſtram, ex quibus appareat illam eſſe veram, & iſtam falſam. Hoc autem vſqueadeò non apparet ex fundamentis hucuſque per aduerſarios adinuentis, ac promulgatis, vt oppoſitum appareat abundè ex toto iſto opuſculo noſtro. Ergo dum meliora alia fundamenta non producentur pro parte contraria, noſtra potiſſimùm ſententia teneri, ac confoueri debet, vtpotè tutior formaliter, ſeù minus periculoſa ex genere ſuo, vt patet ex præmiſſis. Quam in rem addo loco ſigilli, quod ab alijs vulgatum iam eſt ex M. Barnaba de Gallego in reſol. moral. in prologo ad tract. de conſc. Vbi ex gloſſa ad prologum conſtitutionum ſui fulgentiſſimi Ordinis Prædicatorum text. 1. §. 3. circa illud. *Cum ordo noſter ſpecialiter ob prædicationem, & animarum ſalutem*; refert hæc: *Declaramus, quod tria ſunt præcipuè, quæ ſalutem impe-*

pediunt animarum. Primum eſt &c. Tertium eſt nimia auſteritas in conſilijs, & opinionibus. Terrentur enim homines ex hoc in tantum, vt ſalutem propriam negligant. Quapropter relaxanda eſt, quantum fieri poteſt, rigiditas, & auſteritas in conſilijs, ac homines benignè tractandi ſunt. Quæ ſalubris, & diſcreta admonitio ſapientiſſimorum S. Dominici filiorum vrget, vel maximè in re præſenti. Quia pars rigida, ac auſtera circa præſentem controuerſiam vniuerſalem eſt fautrix omnium rigiditatum, & auſteritatum poſſibilium in opinabilibus vniuerſis, vt per ſe patet, & ponderatum iam eſt. Atque hæc de ſecuritate, & periculo quoad opiniones.

Annectitur eadem comparatio periculi in agenda.

ART. 218. Venio ad operationes, circa quas eſt opportuna, & optima animaduerſio Syluestri ver. Confeſſio 2. quæſt. 2. n. 4. *Licet ſit tutius, ait, ſtatim confiteri, quam differre; non tamen tutius eſt tenere, quod ſic obligemur. Quia viri timorati haberent maximas occaſiones peccandi.* Quæ ratio confirmat, quod dicebamus de opinionibus ſtrictis. Verùm circa ipſum ſtatim confiteri, atque in genere circa ipſum operari conformiter ad ſtrictiorem, oportet diſtinguere de motiuo ſic operandi, necnon de electione, cuius cauſa eſt, & cuius cauſa non eſt opinio ipſa ſtrictior. Si quis operetur conformiter ad opinionem ſtrictiorem præcisè, quia proſequutio obiecti, quod per eam proponitur amplectendum, confert ad mortificationem paſſionum, quia eadem eſt maioris perfectionis, & certiùs placet Deo, placetque magis; proculdubio eſt tutius hoc modo operari conformiter ad opinionem ſtrictiorem, vt per ſe patet. Sed tunc opinio ſtrictior, qua ſtrictior, non eſt cauſa electionis, neque hæc fit dependenter ab illa. Quia eiuſmodi motiuum manet integrum etiam credenti opinionem ſtrictiorem eſſe minus probabilem, imò & eſſe falſam, & certiſſimè falſam. Quapropter ſicut ex Apoſtolo 1. ad Timoth. 1. 9. *Lex iuſto non eſt poſita*, quoad vim vtique coactiuam, ſeù comminatiuam; ità opinio ſtrictior, qua ſtrictior, nullam efficaciam exercet poſitiuè, neque quidquam eatenus refert, an vera, an falſa eſſe doceatur, & credatur, reſpectu operantis ex amore maioris perfectionis, maioriſque gloriæ, & beneplaciti Dei. Quia is ſub vtrauis opinione operabitur idem, vtpotè operans ex motiuo, quod ſub vtrauis perſtat idem, & æquè viget.

Art. 219. At ſi quis operetur conformiter ad ſtrictiorem præcisè, quia lex Dei obligat ad ita operandum, quia alioquin incidet in

Digitized by Google

iram Dei; & decidet ad inferos, eritque ſeruus, ac filius Diaboli; dico non eſſe tutius hoc modo operari conformiter ad opinionem ſtrictam, ſeù ſtrictiorem, imò eſſe periculoſius iuxta ſuper ponderata, certè non eſſe minùs periculoſum, quàm oppoſitum, ſi cætera ſint paria. Ratio eſt, quia non ſolùm leges reipſa latæ à Deo ſunt ſapientiſſimæ, ſed etiam omiſſio earum, quas de facto non tulit, eſt ſapientiſſima; ac proindè non ſolùm omiſſio legum, quas de facto tulit Deus, ſed etiam promulgatio earum, quas omiſit de facto, fuiſſet inſipientiſſima, vtpotè oppoſita omiſioni ſapientiſſimæ, & quæ per infinitam ſapientiam Dei iudicata eſt congruens, atque omninò conueniens humano generi iam præexiſtenti. Conueniunt nempè, & diſconueniunt naturæ rationali leges; & omiſiones legum, ſicut corporibus frigus, & calor, & priuationes eorum. Eadem igitur ratione, qua opinio tàm ſtricta, quàm larga eſt expoſita periculo falſitatis, quatenus opinio eſt, & conſequenter eſt expoſita periculo, ſtricta quidem, affirmandi reipſa Deum eſſe auctorem legis inſipientis, larga verò, affirmandi ſimiliter reipſa Deum eſſe auctorem omiſionis legislatiuæ inſipientis. Eadem, inquam, ratione, qui operatur conformiter ad opinionem ſtrictam modo prædicto, ſeù mouente, ac determinante ad operandum opinione ſtricta, qua ſtricta eſt, eſt expoſitus æquali periculo, vt feratur ad Deum affectu ſuo tanquam ad legislatorem reipſa inſipiētem, vtque obſequatur, tanquam ſupremæ ſuæ regulæ, regulæ reipſa diſtortæ, ac inſipienti; ſicut idem dicendum eſt è conuerſo proportionaliter, quoad omiſionem legis, de operante iuxtà opinionem largam. Neuter igitur ex ijs ità operantibus excuſari poteſt à magno, fœdiſſimoque flagitio, niſi per ignorantiam inuincibilem, quando contingit opinionem, qua dirigitur in agendo, eſſe falſam. Niſi enim ignorantia inuincibilis interueniat, vterque tunc committit peccatum iniurioſum Deo ſimile peccato iurantis falsò per Deum. Quia vterque ille conſtituit tunc Deum, quantum eſt de ſe, auctorem inſipientis, ſeù legis, ſeù omiſionis legis, perindè ac iſte conſtituit Deum teſtem, & ſuffragatorem falſitatis.

Art. 220. Hæc cauſa eſt, ob quam tam ſeuerè, & toties, totque modis præcipitur nobis in Sacra Scriptura, ne addamus quidquã, vel demamus legi Dei, vti retuli art. 41. Niſi enim vtrumuis horum induceret peruerſionem morum, & iniurioſam Deo, & deordinatiuam noſtri intra nos metipſos, & cum proximis, non intereſſet multò màgis addere, aut demerè legi Dei, quàm addere, aut demerè numero ciuium Romanorum, aut numero occi-

occiſorum in pugna Cannenſi. Eminet porrò, vel maximè veritas; & momentum huius rei, noſtræque totius huius obſeruationis in ingenti illa controuerſia, quæ acriter inuicem commiſit Principes Apoſtolorum Petrum, & Paulum, quæquè deindè vehementer exarſit inter ſummos Eccleſiæ Doctores Auguſtinū, & Hieronymum circa cibos lege veteri prohibitos, vti mirabili, & grata cum comprehenſione enarrat D.Thom. lect.3. ad cap.2. Epiſt.ad Galatas. Parum ſanè intererat, & etiamnum intereſt, ſecluſo ſcandalo, quod quis âbſtinerer, aut abſtineat à cibis lege veteri prohibitis cauſa ſalutis corporalis, aut ſpiritualis, alioue honeſto motiuo, & de facto Apoſtolus ipſe vſurpauit non ſemel legales veteres obſeruantias, & præſertim circumciſionem, vt notat inibi D.Thomas, & liquet ex Actis. Interfuit tamen plurimum, ne gentiles conuerſi ad Chriſtum *cogerentur*, vt loquitur Paulus, id eſt, vt exponit D.Thomas, ne abſtinerent credentes; & quia credebant, propter exemplum S.Petri, ſe teneri in conſcientia ad eiuſmodi abſtinentiam. Interfuit verò vſque adeò, vt D.Paulus, prout habetur in prædicto cap.2. ea de cauſa reſtiterit in faciem D.Petro, eundemque eadem de cauſa voluerit Spiritus Sanctus manere inibi declaratum pro tota ſemper poſteritate *reprehenſibilem* quæ eſt vox Apoſtoli, eaque intelligenda cum proprietate, & realitate, vt cenſet, & efficaciter probat D. Thomas cum, & ex Auguſtino. Eſt igitur valdè periculoſum operari conformiter ad opinionem ſtrictam cum dependentia ab eadem opinione. Nota inconueniens ponderatum in materia iuris diuini tenere proportionaliter in materia etiam iuris humani quoad eius auctorem; formaliter verò tenet, ſi conſideretur Deus, vt cooperator, & vindex legum humanarum, vt patet conſideranti.

Art. 221. Apparet primò ex dictis, opiniones ſtrictas ex genere ſuo, ſeù cæteris paribus eſſe periculoſiores occaſionaliter, quam largas. Quia cùm periculum falſitatis ſit in vtriſque æquale, neque de hoc dubitari poſſe videatur; inconueniens in moribus, quod ex opinionibus ſtrictis falſis pronum eſt, vt ſubſequatur, eſt maius, vt innotuit iam, quam quod ſubſequitur ex largis falſis. Apparet rurſus opiniones ſtrictas tantundem, vt minimum, ac largas periculoſas eſſe, ſi formaliter, & ſecundum ſe præcisè conſiderentur, tùm etiam ſi conſiderentur cauſaliter, & effectiuè, ſeù quoad vſum vtrarumuis proprium, ac ſpecialem. Quia æqualiter prohibetur lege Dei additio, & diminutio legis Dei; & non minus eſt iniurius Deo, qui affectu ſuo fertur ad Deum, vt au-

ctorem

ctorem legis, cuius non eſt auctor, quàm qui fertur ad eundem, vt non auctorem legis, cuius eſt auctor. Quorum primum facit, qui deducit in opus opinionem ſtrictam falſam; ſecundum, qui largam falſam. Ponderata prætereà fuit ratio minimè contemnenda pro exceſſu opinionis ſtrictę falſæ quoad vtrumque etiam hoc poſterius malum. Idem validè confirmat conſilium, quod retulimus, D. præſertim Antonini, necnon Gerſonis, aliorumque grauium, & piorum auctorum de cautela neceſſaria in tradendis opinionibus ſtrictis, deque præferendis benignioribus, vbi cætera ſunt paria. Non enim commendarent documentum tale tales, & tanti viri, niſi inconueniens, cuius periculo ſubſunt opiniones ſtrictæ, eſſet maius, ac deterius ſimpliciter, & abſolutè, quàm cui ſunt obnoxiæ opiniones largæ, ſeù benignæ.

Art. 222. Quapropter quod opiniones ſtrictæ dicantur tutæ, aut tutiores, largæ verò, ſeù benignæ dicantur è contra non tutæ, ſeù minus tutæ, eſt quid abuſiuum, ac improprium, & verificatur ſolùm ratione materiæ, quatenus eſt omninò, ac certiſſimè tutum id facere, quod opinio ſtricta dicit debere fieri, eſſeque de neceſſitate ſalutis, vt fiat; & non eſt ſic tutum facere oppoſitū, quod opinio larga, ſeù benigna dicit licere, vt fiat. Cæterum in ſenſu formali, & cauſali vtrumque genus opinionum eſt pariter periculoſum, & magis periculoſum genus opinionum ſtrictarum, vt liquet ex dictis. Verùm de modo loquendi, cum de re conſtat, non eſt admodum curandum, & nos quoque pergemus loqui cum multis, & opiniones ſtrictas, ſeù aſſertiuas obligationis in conſcientia dicere tutiores, minùs verò tutas opiniones largas, ſeù benignas. Manifeſtior quodammodo eſt abuſus loquutionis eorum, qui dicunt opiniones ſtrictas, ſeù rigidas ſtare pro lege contra commodum; largas verò, ſeù benignas pugnare contra legem pro commodo. Hoc enim perindè improprium, ac diſſonum eſt, atque ſi diceretur opiniones largas, ſeù benignas ſtare pro honeſtate contra peccatum; ſtrictas verò, ſeù rigidas pugnare pro peccato contra honeſtatem. Nempè ſicut opinio ſtricta dicit dari legem, & obligationem legis, vbi opinio larga dicit neutram dari, ità opinio larga dicit non eſſe peccatum, & eſſe honeſtum, quod ſtricta dicit non eſſe honeſtum, & eſſe peccatum. Vndè tales duorum tantum, vel trium modernorum loquutiones ſunt vitandæ, tanquam fucum facientes, & tanquam fomites contentionis, vtpotè laborantes falſa ſuppoſitione, aut fallaci inſinuatione ſuppoſitionis falſæ. Aliud namque eſt ſtare pro lege, quàm certum ſit reipſa dari, aliud affirmare dari legem; de-

de qua omnibus ritè conſideratis, controuertitur, ac dubitatur, an reipſa detur; & ſimiliter de peccato, & honeſtate, necnon de commodo purè temporali.

Concluditur vtrumque genus opinionum rigidarum, & benignarum indigere ſæpè, & ſub probabilitate etiam potiri excuſatione per ignorantiam inuincibilem.

ART. 223. Id quoad rem ipſam prætereundum, aut oſcitanter conſiderandum minimè eſt, quod ex præmiſſis infertur clarè, vtrumque genus opinionum & rigidarum, & benignarum ſæpè indigere, & quandiù probabiles apud vnumquemque ſunt, etiam potiri excuſatione fundata in ignorantia inuincibili: Indigere verò, & potiri, tùm quoad ipſas ſecundum ſe, ſeù præciſè quoad aſſenſum ipſum, vel diſſenſum intellectualem, tùm quoad vſum earumdem, ſeù quoad electiones, & operationes ex illis subortas; Nec ſolùm quoad excluſionem peccati, & malitiæ formalis ſeorſim ſpecificè demeritoriæ, verùm etiam quoad incluſionem bonitatis moralis, & meriti, ſi nil aliud aliundè deſit. Hæc, vt inferam, aſſumo duo principia certa, alterum iuris, alterum facti:

Art. 224. Principium iuris eſt: In iis, quæ pertinent ad fidem, & bonos mores, tenere, maximè verò docere opinionem quamlibet falſam eſt malum moraliter, & peccatum pœna dignum ratione ſui, loquendo per ſe, & niſi excuſet ignorantia inuincibilis. Ità omnes Doctores, & patet ex dictis. Quia quoad mores quælibet opinio falſa addit, vel demit legi Dei; addit, ſi eſt ſtricta, & falſa; demit, ſi eſt larga, & falſa. Vtrumque autem eſt prohibitum lege Dei, vt vidimus, ac proindè vtrumque eſt peccatum per ſe. Idem dico quoad fidem. Quia quælibet opinio, aut doctrina falſa in rebus fidei addit ſimiliter, vel demit reuelatis à Deo, & reuelationi diuinæ; atque vtrumis eſt ſimili ratione deordinatum, ac turpe, & iniurioſum Deo, atque reprobatum ſæpiùs, & acriter in Sacra Scriptura. Imò opinari in iis falsò, aut docere falſa eſt deterius ex genere ſuo, quàm deuiare à lege in agendo. Quia opinio, & doctrina tangit radicem, & ſerpit magis, hæretque diutiùs.

Art. 225. Principium facti eſt trimembre. Prima pars: Dantur, ſemperque extitere in genere humano quam plurimæ opiniones falſæ, tùm ſpeculatiuæ circa fidem, aliæ addentes, aliæ dementes,

tes veritatibus reuelatis, tùm practicæ circa mores, aliæ addentes, aliæ dementes legi Dei. Patet hoc manifeſtè ex controuerſijs innumerabilibus circa ſenſum literalem cuiuſque loci Sacræ Scripturæ, & circa bonitatem, & malitiam actuum humanorum; alijs affirmantibus, & alijs negantibus talem determinatè ſenſum eſſe verum, ac legitimum, alijſque ſimiliter affirmantibus, & alijs negantibus talem determinatam operationem eſſe peccaminoſam. Huiuſmodi controuerſiarum, & contradictionum, vltrà millenas, & millenas, ſunt pleni libri, & Commentatorum Sacræ Scripturæ, & tractatorum rerum moralium. In eiuſmodi autem controuerſijs, & contradictionibus totidem ſunt opiniones falſæ, atque veræ, cum in omni contradictione altera pars ſit vera, & altera falſa, vt ſæpè diximus, & eſt per ſe euidens. Ex ijs porrò opinionibus falſis, qualiter à nobis propoſitæ ſunt, quæ ſunt affirmatiuæ addunt, & quæ ſunt negatiuæ demunt veritatibus reuelatis, & legibus reſpectiuè. Hæc igitur pars eſt palpabiliter, vt ità dicam, vera. Secunda pars: Quamplurimæ ex prædictis opinionibus falſis vtriuſque generis non ſolùm ſunt expertes formaliter, ac imputabiliter omnis malitiæ moralis, ac demeriti immediatè, & ratione ſui, verum etiam concipiuntur, & docentur cum laude, & merito ſpeciali coram Deo. Probatur, quia controuerſiæ tales, & opiniones inuicem contradicentes, auctores habent magna ex parte, præſertim quoad ſenſum legitimum Scripturæ, Sanctos Eccleſiæ Doctores, alioſque SS. PP. vt S. Auguſtinum nominatim, & S. Hieronymũ, D. Thomam, & D. Bonauenturam, & maxima ex parte, ac ferè in totum viros alios pijſſimos, quorum conuerſatio in cælis fuit, & intima, ac aſſidua cum Deo, deque diuinis communicatio, & mores ſine labe puri, ſi quæ fides hiſtorijs, & libris de Scriptoribus Eccleſiaſticis, ſi quæ auribus, ſi quæ oculis habenda eſt. Legitur prætereà, & auditur, & prudenter creditur de nonnullis eorum, quod deceſſerint cum gratia baptiſmali. Dici autem non poteſt abſque magna, ac impia, & temeritate, & vecordia auctores tales non ſcripſiſſe libros ſuos cum laude, & merito coram Deo. Nec dici poteſt hanc illis prærogatiuam deferendam eſſe quoad ea tantum, in quibus veritatem attigerunt, ac tradiderunt, quandoquidem certum eſt, & hæc, & ea, in quibus decepti fuere, ſcripta ab illis fuiſſe cum pari aſſiduitate diligentiæ, ac bona fide, exque eadem ſancta intentione gloriæ Dei, & ſalutis proximorum. Hoc porrò ipſum ità certum puto de omnibus ferè Scriptoribus Catholicis præſertim claſſicis, qui ſcripſere de pertinentibus ad fidem, & bonos mores, vt nemo prudens,

ac

Digitized by Google

ac timoratæ conſcientię ſit id reuocaturus in dubium. Eſt igitur, & hæc pars admodum certa, ac prorſus innegabilis. Poſtrema pars euidens eſt. Ij, qui ſine peccato formali, & cum laude, ac merito tenuerunt, ac docuerunt prædictas opiniones practicas falſas (eademque eſt ratio de ijs, qui illis ſimiliter crediderunt, aut credunt) ſine peccato itidem formali, & ſi nil offuit aliud, etiam cum laude, & merito eaſdem opiniones deduxerunt in opus, atque iuxtà illas, & dependenter ab illis operati ſunt, ac operantur. Patet hoc, quia proxima regula morum eſt propria cuiuſque conſcientia, & iuxtà ipſam, atque ex ipſius teſtimonio iudicandus quiſque eſt. Fieri igitur minimè poteſt, vt quis ſine peccato formali, & cum laude, ac merito iudicet hoc hic, & nunc eſſe licitum, ac honeſtum, & nihilominus peccet interea formaliter, ac demereatur id eligendo, ac faciendo.

Art. 226. Arguo iam: Omnes opiniones falſæ in ijs, quæ pertinent ad fidem, & bonos mores ſunt peccaminoſæ per ſe, ac demeritoriæ, & neque teneri, neque doceri poſſunt abſque peccato formali, ac demerito, niſi excuſet ignorantia inuincibilis; & ſimiliter ſunt peccaminoſæ, ac demeritoriæ, niſi ſimiliter excuſentur, electiones omnes, & operationes, quæ fiunt dependenter, dependentia formali, ab ijſdem opinionibus falſis, quà parte ſunt practicæ, & verſantur in materia morum, ac proinde omnes tales opiniones, & electiones, atque operationes indigent excuſatione fundata in ignorantia inuincibili, vt euadāt expertes malitiæ formalis, ac demeriti ſpecialis. Sed tenentur de facto, atque docentur quamplurimæ opiniones falſæ in materia fidei, ac morum, & quę ſunt in materia morū deducuntur in opus abſque vlla malitia formali, ac demerito ſpeciali, imò cum laude, & merito, ſi nil obſtet aliud; ac proindè potiūtur eædem, & opiniones, & electiones, atq; operationes excuſatione fundata in ignorantia inuincibili. Ergò quamplurimæ opiniones tam rigidæ, quàm benignæ, & operationes ex illis procedentes indigent excuſatione fundata in ignorantia inuincibili, quò minùs ſint formaliter peccaminoſæ, ac demeritoriæ, eademque excuſatione potiuntur de facto; ita vt euadant nihilominus laudabiles, ac meritoriæ coràm Deo, ſi nil obſtet aliud. Patet maior ex principio iuris, & minor ex principio facti, atque conſequentia eſt reipſa euidens quoad partem propoſiti, quàm complectitur conſequens. Vt autem habeatur reliqua pars propoſiti, quæ eſt de ſufficientia probabilitatis ad prædictam excuſationem legitimè petitam ex ignorantia inuincibili, ſufficit aduertere, quod eſt per ſe manifeſtum, nullam opinionem falſam poſſe eſſe certam certitudine, vel euidentiæ,

vel fidei diuinæ, cum nec cognitio euidens, nec fides diuina poſſit eſſe falſa. Excluſa etenim hac vtraque certitudine ſola ſupereſt probabilitas, quæ ab alijs dicitur certitudo moralis, vt vidimus ſupra ab art. 207. ratione cuius prædictæ opiniones falſæ, & conſequenter electiones, & operationes procedentes formaliter ex ipſis, nanciſcantur prædictam legitimam excuſationem petitam ex ignorantia inuincibili.

Promouetur amplius, & concluditur eadem excuſatio ex ignorantia inuincibili.

ART. 227. Quia verò probabilitas non conſiſtit in indiuiſibili, ſed poteſt eſſe maior, & minor, quatenus altera ex opinionibus inuicem oppoſitis nititur maiori, ſeù meliori, magiſque ſuaſiuo fundamento, quam altera; & rurſus maioritas, & minoritas poteſt eſſe tum controuerſa, & anceps, tum manifeſta; & indubitabilis propter ſimilem diſparitatem fundamenti, & notitiæ; Oportet vlterius inferre, quod ſufficiat ad excuſationem ex ignorantia inuincibili, quælibet vera probabilitas, ſiue ſit reipſa maior, ſiue minor, & vtcunque talis appareat; dummodò exceſſus vnius, & inferioritas oppoſitæ non ſit manifeſta, ac indubitata. Infertur autem hoc, quia Sancti Patres, & Doctores Eccleſiæ, alijque inſigniter pij, & docti interpretes Sacræ Scripturæ, dum circa intelligentiam, & ſenſum illius tenent, ac docent paſſim opiniones inuicem contradicentes, aut vtcunque incompoſſibiles, quarum proinde alterutræ ſunt falſæ, excuſantur ignorantia inuincibili quoad falſitatem, dum in eam incidunt, vt nuper partim ſuppoſuimus, partim ſuaſimus. Habuere autem fundamenta ſuæ quiſque opinionis reipſa diſparia, ac inæqualia, alij reipſa grauiora, alij leuiora, ſiquidem fuere ſpecie diuerſa. Neutri verò certificari potuere, aut tanquam certum credidere ſua fundamenta eſſe meliora, ſeù grauiora, quam oppoſita; Nam deceptis, & falsò opinantibus hoc repugnat, ac præterea eſt præſumptuoſum, & nimiæ elationis, vt quis in rebus controuerſis, & vtrimque opinabilibus ſibi in animum inducat tanquam rem certam, etiam dum fallitur reipſa, ſua fundamenta eſſe meliora, ac grauiora. Ergo qui in talibus decipiuntur, ratione ſolius probabilitatis, & abſque certificatione de maiori probabilitate potiti ſunt legitima, vt ſupra, excuſatione petita ex ignorantia inuincibili. Eadem autem eſt ratio de deceptis circa mores; tùm quia ijs quoque ſimili omninò modo

con-

Digitized by Google

contingit contradictoriè opinari; tùm quia eadem eſt ratio de doctrina, & falſitate doctrinæ, eiuſdemque falſitatis excuſatione in ijs, quæ pertinent, & ad fidem, & ad mores, vt habuimus ſupra ex D. Thoma quodl. 3. q. 4. art. 10. tum maximè quia omnis doctrina de moribus deſcendit apud catholicos ex doctrina circa intelligentiam Scripturæ, certè veritas, & falſitas quoad illam; eſt inſeparabiliter connexa cum veritate, & falſitate quoad iſtam; quandoquidem certum eſt omnem veram doctrinam de moribus contineri in Sacra Scriptura. A

Art. 228. In vtraque igitur materia æquè ſufficit probabilitas opinionis ad legitimam falſitatis excuſationem ex ignorantia inuincibili, quidquid ſit de maioritate, & minoritate probabilitatis incerta, ac ancipiti per comparationem ad opinionem oppoſitam. Quippè quòd maioritas probabilitatis tenentis ſe ex parte opinionis oppoſitæ, ſi ea ſit manifeſta, ac indubitata, tollat opinioni minùs probabili excuſationem petitam ex ignorantia inuincibili (vti modo excipiebamus) abundè liquet ex dictis ſupra; & indicatis art. 152. ac deinceps; & confirmatur. Quia ſi quis, inter exponendum locum Scripturæ Sacræ, ex duobus interpretandi modis inuicem incompoſſibilibus, eam interpretationem teneat; ac tradat, cuius fundamenta videt eſſe manifeſtè, ac indubitanter minora, ac debiliora, eam verò reijciat, ac dedoceat, cuius fundamenta conſpicit eſſe æquè manifeſtè, ac indubitanter meliora, & ſolidiora; is procul dubio aget ſtultè, ac impiè, & meritò reputabitur adulterator potiùs, quàm legitimus interpres ſacri textus. Dictum autem ſæpè, ac veriſſimè eſt, eandem eſſe rationem opinionum licitè, vel illicitè ſeù tenendarum, ſeù docendarum in ijs, quæ pertinent ad fidem, & veritates reuelatas; quæque pertinent ad mores, & operationes. Tenet ergo ſimiliter in materia quoque morum ea exceptio. Quam equidem nullus ex aſſertoribus vſus liciti opinionis cuiuſuis practicè probabilis negat expreſsè, & omnes admittunt implicitè, vtpotè incluſam in conceptu adæquato veræ, ac ſolidæ probabilitatis, vti notabamus in loco proximè memorato. Quoad reliquam autem qualemlibet maioritatem, & minoritatem probabilitatis, ſiuè exiſtentem reipſa, ſiuè apparentem vtcunque, & quantumcunque, argumentum propoſitum eſt efficax, & totus eius progreſſus conuincit; quamlibet imprimis opinionem verè probabilem licitè, & abſque vlla formali malitia morali ſpeciali teneri ab vnoquoque poſſe in rebus tùm pertinentibus ad veritates reuelatas, tùm pertinentibus ad operationes humanas, ſiuè magis, ſiuè minùs probabilis ſit; ac deindè opinionem, quàm

quiſque tenuerit abſque malitia formali; licitè ſimiliter, & abſq; vllo itidem peccato formali, & doceri alijs, & ſiquidem opinio practica ſit, deduci etiam ad opus ſub eadem amplitudine poſſe, ac demum conſequenter aſſenſum cuiuſuis talis opinionis, nec non eius propagationem ad alios, & ſiquidem practica ſit, vſum quoque eiuſdem, & operationem illi conformem excuſari legitimè per ignorantiam inuincibilem, quando contingit opinionem eiuſmodi eſſe nihilominus reipſa falſam.

Art. 229. Ex ijs iam omnibus, quæ diximus ab art. 213. cõparando inuicem opiniones omnis generis, tum quoad aſſensũ ipſarum ſecundũ ſe, tum quoad propagationem earumdem per doctrinam, tùm quoad electiones, & operationes procedentes formaliter ex ijs, quæ practicæ ſunt; Concluditur vlterius vniuerſaliter, & in genere opiniones ſtrictas, ſeù rigidas eſſe tantumdem vt minimum periculoſas materialiter; atque opiniones largas, ſeù benignas, ſi cætera ſint paria; imò cum magno auctoritatis, & rationis fundamento dici ſub eadem limitatione opiniones ſtrictas, ſeù rigidas eſſe materialiter periculoſiores; formaliter verò vtraſque eſſe tutas, & æquè tutas, tùm quoad aſſenſum, & traditionem ipſarum ſecundum ſe, tùm quoad vſum formalem & praxim earundem, dum, & quatenus probabiles verè ſunt, & tales ab vnoquoque reputantur, omnibus hinc, & indè diligenter conſideratis; Concluditur deindè in ſpecie, pro præſenti controuerſia vniuerſali, opiniones iſtas duas reflexas, quarum altera, quàm defendimus vt veram, & veram eſſe reputamus, eſt benigna, ſeù larga, atque affirmat licitum eſſe vſum opinionis cuiuſuis practicæ verè probabilis, ſiuè ſit magis, ſiuè minus probabilis, & ſiuè ſit ſtricta, ſiuè larga; altera verò eſt ſtricta, ac rigida, atque negat eſſe licitum vſum opinionis practicæ benignæ, ſeù largæ, tametſi verè probabilis ſit, niſi præterea conſtiterit eandem ſimul eſſe probabiliorem, ſeù meliori, ac ſolidiori fundamento innixam. Concluditur, inquam, opiniones iſtas duas ità inter ſe comparari, vt ſententia aduerſariorum noſtrorum ſtricta, ſeù rigida ſit tantundem vt minimum periculoſa materialiter, atque noſtra larga, ſeù benigna, imò magno cum fundamento cenſeatur illa eſſe periculoſior materialiter, quam iſta, loquendo de periculo opinionis practicæ propriè, & ſtrictè tali, ſeù quoad conceptum, & vſum ipſius proprium, ac ſpecialem; formaliter verò vtramque hanc ſententiam eſſe æquè tutam, & quoad aſſenſum, & quoad vſum vtriuſque apud eos omnes, qui alterutri earum aſſentiri poterunt, aſſentienturque de facto omnibus hinc, & indè, vti par eſt, diligenter conſideratis;

Digitized by Google

tis; aſſentiri verò poterunt, aſſentienturque vel immediatè, vel mediante aliqua alia reflexione, aut reflexionis, ſiuè per ſe, ſiuè per accidens, reflexione. Ità nimirum, vt quidquid ſit de reliquo, ſeù de ratione propter quam, aſſentiantur reipſa opinioni huic, vel illi, dum operantur, ſimulque credant, aſſenſu intra terminos opinantis firmo, ſe ad nil amplius teneri, ſeù non teneri ſe ad vlteriorem indagandi diligentiam. Quapropter ſententia aduerſariorum, ſi falſa eſt, indiget non minùs, quàm noſtra, & valdè probabiliter plus etiam, quàm noſtra, ſi hæc noſtra falſa eſt, excuſatione petita ex ignorantia inuincibili; Vtralibet verò potitur eadem excuſatione, & euadit immunis à malitia formali, & à merito ſpecialis pœnæ ratione ſui, apud eos omnes, quibus probabilis videtur, atque illi de facto aſſentiuntur. Indiget verò, & potitur eiuſmodi excuſatione, tum quoad aſſenſum ſui, & ſuaſionem reſpectu aliorum, tùm quoad vſum & praxim, vti vniuerſaliter dictum fuit priùs de omni, & quauis opinione probabili, ſeù ſtricta, ſeù larga. Duæ iſtæ huius articuli illationes cum ſuis ſubillationibus ſunt ſufficienter manifeſtæ volenti bene conſiderare, quæ præmiſimus, & valenti eadem bene comprehendere. Non volenti autem, aut non valenti nil ſufficiet, & minus ſufficiet, ſi plus ſuperaddamus, propter conditionem doctrinæ reflexæ, & iterum reflexæ, quæ multiloquio progreſſiuo redditur apud pleroſque inuolutior, nempè apud prædictos non volentes, aut non valentes. Sed oſtendamus iam demum noſtram ſententiam eſſe tutam argumento apud doctos, & indoctos, acutos, & hebetes, intentos, & oſcitantes peræquè valituro.

Confirmatur poſtremò ſecuritas noſtræ ſententiæ ex numero, & qualitate auctorum vtriuſque partis.

ARG. 230. In omni ancipiti deliberatione, præſertim circa agenda, momenti eſſe longè maximi numerum, & qualitatem ſuffragiorum, vt determinatio reputetur tuta, & tuta euadat actio, notū ſatis eſt, & in confeſſo apud omnes, & ſumitur ex C. *In canonicis* 19. diſt. exque aliis textibus inibi indicatis in gloſ. ver. *Proponat*, & ver. *Plures*. vbi tamen præcipua videtur haberi ratio pluralitatis, quàm etiam ipſam cum prælatione commendat illud Theodoſij Imperatoris tit. de reſponſis: *Vbi diuerſæ ſententiæ*

Digitized by Google

tentiæ proferuntur, potius vincit numerus auctorum, vel ſi numerus æqualis ſit, eius partis præcedat auctoritas, in qua excellentis ingenij vir Papinianus eminet, qui vt ſingulos vincit, ita cedit duobus. In materia nihilominus doctrinali, ſaltem dum agitur de rebus abditiſſimis, & quarum perfecta intelligentia perpaucis peruia eſt; præſtantiſſimorum qualitas auctorum attenditur magis, quam numeroſitas mediocriter peritorum. Eſt autem abditiſſima, & à pauciſſimis perfectè intelligitur præſens noſtra controuerſia quoad omnia directè, & indirectè pertinentia ad ipſam, vti apparet ex toto huius opuſculi progreſſu, & diſtinctius innoteſcet ex digreſſiuncula, quam mox ſubiungemus. Vt vt verò hoc habeat, certum eſt, & numerum, & qualitatem auctorum maximi faciendam eſſe in hac vel maximè quæſtione, vt potè regulatiua cæterarum omnium quæſtionum moralium, quæque abditiſſima merito à nobis dicta eſt, & rationibus hinc, & inde cæteroqui ventilatur abſtractiſſimis, atque multiplici obnoxijs æquiuocationi, vt vidimus, & experti in ſuperioribus ſumus plus etiam, quam vellemus.

Art.231. Auctores porrò circa quæſtionem iſtam in duas diuiduntur claſſes. Alij namque ſunt dubij, & controuerſi vſque adeo, vt ijdem pro vtraque parte controuerſiæ referantur à diuerſis. Quia videlicet non ſunt loquuti in terminis proprijs, atque in re abſtructiſſima facilè eſt per ambages, & ambiguas conſequentias bona, aut mala fide, volentes, aut nolentes huc, atque illuc eos pertrahere. Iſtiuſmodi auctores ego in præſenti prætermitto; tum quia, propter eam ipſam ſuboſcuram legitimi ſenſus qualemcumque ambiguitatem, apud paucos fidem facere poſſunt, eamque imbecillem; tum maximè, quia præcipuos D. Auguſtinum imprimis, & D. Thomam, & Scotum, Gerſonem, S. Antoninum, Adrianum, Angelum à Clauaſio, Caietanum, Syluestrum, à quibus, pro certo habetur, cæteros, de quibus controuertitur minimè diſſentire, expendi ſuperius in loco quanta potui cùm diligentia, cumque ſyncera omninò intentione, atque oſtendi eos omnes pro nobis potiſſimum ſtare. Supereſt igitur ſolummodo conſiderandus numerus, & qualitas eorum theologorum, qui in terminis proprijs probabilioris, & minùs probabilis, tutioris, & minus tutæ opinionis loquuti ſunt; de quorum proindè ſententia, & ſenſu quoad punctum præcipuum, & de quo directè quæritur, nulla eſt controuerſia, nullaque, præterquam apud proteruum, & vitilitigatorem, tergiuerſandi, ac ambigendi ratio eſſe poteſt.

Art. 232.

Art.232. Circa numerum iſtiuſmodi theologorum vix quidquã dicere neceſſe eſt. Quia ipſi noſtri aduerſarij dicunt noſtram ſententiam eſſe communem omnium ferè auctorum huius poſtremi ſæculi, ideſt omnium ferè, qui agunt de iſta quæſtione ſub prædictis terminis probabilioris, & minus probabilis, tutioris, & minus tutæ. Anteriori namque tempore quæſtio iſta comparatiua opinionum nullibi explicitè, & formaliter reperitur. R. P. Iulius Mercorus, qui videtur præcipuus inter theologos nobis contradicentes 2. p. baſis art.26. proponit, per alphabetum, elenchos auctorũ pro ſe, & pro nobis, atque pro parte noſtra nominat auctores ſexaginta, & potuit multo plures nominaſſe, omnes agentes in proprijs terminis, pluresque poſtea prodiere, vt Gobat, Fabri, Scildere, Bardi in integris pro hac parte tractatibus, Meldula eadem de re agens ex profeſſo in 2. diſp. 5. q. 2. art. 5. alijque multi quotidie prodeunt pro eadem communi. In elencho verò, quem proponit idem Mercorus pro ſe, ſolos inſerere potuit duos, vel tres theologos ex certis, & indubitatis, quos inuoluit cum auctoribus controuerſis, & reipſa non pertinentibus ad eam partem, vt oſtendimus ſupra quoad nuper nominatos. Poſtea autem prodiere, quod ſciam, tres tantum, aut quatuor alij theologi pro eadem parte. Ita videlicet, vt, quod ad auctores attinet certos, & agentes hac de re in proprijs terminis ſingulis theologis partis contrariæ reſpondeat decas, vt minimũ theologorum pro parte noſtra, idque iuxta ſupputationem ipſorum noſtrorum aduerſariorum. Vndè neceſſe eſt, vt noſtræ potiſſimum ſententiæ ſuffragetur, faueatque, quicumque aſſentietur, aſſentietur verò æquus quiſque, & bonus vir, idiotiſmo ſummæ Angelicæ dicentis ver. *Opinio: Dicunt Doctores, quod in dubijs, & deciſiuis adhærendum eſt carrocio Doctorum*, Præmiſeratque immediatè ex varijs iuribus cum præclaris auctoribus *in cauſa dubij pro multitudine eſſe præſumendum*. Pro multitudine vtique non rurſus dubiorum ſimiliter, ac incertorum, & per vim inductorum, ſed ſpontè, clarè, certiſſimeque ſuffragantium.

Art.233. Quoad qualitatem, & pondus auctorum pro alterutra parte comparata cum altera poſſent multa dici, ſed debeo dicere perpauca, & vix quidquam propter periculum offenſionis, cui eſt obnoxia omnis comparatio, ea verò maximè, quæ eſt penes probitatem, & doctrinam, atque ingenium, iudiciumque, pretioſiſſimas humanæ naturæ dotes, eaſdemque iuſtam auctoritatis menſuram circa mores. Audere tamen aliquouſque fidentius poſſum circa auctores ordinis noſtri tanquam domeſticos. Auctores è Societate Ieſu docentes expreſsè, & ex pro-feſſo

feſſo vſum licitum opinionis probabilis,tametſi nec probabilior, nec tutior ſit; quam oppoſita, inter alios plures, ſunt hi, Franciſcus Suarez, Thomas Sanchez, Gabriel Vazquez, Gregorius de Valentia, Leonardus Leſſius, tres Ioannes, De Lugo Cardinalis S.R.E. Azorius, & Salas, Iacobus Granado, Adamus Tannerus, Martinus Becanus, Henrricus Enrriquez, Paulus Layman, Valerius Reginaldus, Ferdinandus de Caſtro Palao, Vincentius Filliucius, Nicolaus Baldellus, & quem nuper mærentes amiſimus,Sfortia Cardinalis Pallauicinus, vltra iam nominatos, prius, & vltra Franciſcum Cardinalem Toletum, qui eandem ſententiam tradit haud obſcurè lib.3. cap.20. fine. Pleriſque horum, ac ferè omnibus iniuriam ego inſignem irrogarem, ſi non contentus eos nominaſſe, encomijs inſuper meis, aut longo, ac conſpicuo alienorum de ipſis encomiorum relatu illuſtrare illos tentarem, & per inde id eſſet, ac ſplendorem ſoli, humorem Occeano adijcere velle. Noti ſunt Bibliopolis ex lucro, & viris doctis ex lucro pretioſori, & omnibus ex celebritate, & fama clara. Notum eſt, quem locum auctoritatis Suarez præſertim,an Sanchez obtineant vbique in tribunalibus quoque eccleſiaſticis, & ſæcularibus, & non tantum in ſcholis. Reginaldum, qui tamen non eſt primæ claſſis, commendat inſigniter directoribus animarum S.Franciſcus de Sales in ſuis ad Confeſſarios monitis cap.9. Atque hæc tantum de doctrina, ingenio, & iudicio, quæ ex libris eorum directè innoteſcunt.

Art.234. Qui ſcire volet, qualis ijdem auctores probitatis fuerint, quam ſublimis plerique ſanctimoniæ, quam aſſiduæ, & altæ contemplationis, mortificationis quam auſteræ,adeat inter alios Philippum de Alegambe in bibliotheca Societatis Ieſu, ſcriptorem veraciſſimum, & indagatorem veritatis diligentiſſimum pariter, & candidiſſimum, cum quo nemo bonus, ac laudatus egit, à quo non valdè amaretur, multumque laudaretur, cuius amiſi recordari ego nunquam poſſum abſque magno dolore. Occurrent etiam non pauci ex iiſdem inter viros illuſtres Societatis Ieſu in voluminibus, quibus eos deſcripſit Euſebius Nieriembergius, de quo locupletiſſimo ſcriptore, & aſceta profundo, ac perutili nil attinet dicere. Verùm laudatiſſimi iſti duo ſcriptores non ſolùm laudant ipſi prænominatos auctores noſtros, ſed etiam referunt laudes aliorum, & alienorum de iiſdem omni exceptione maiorum. Tu vide, ſi non credis; vide quoque ſi placet, & mirare compendia vitarum Suarez, Sanchez, Leſſij, Granado, aliorumque, quæ circumferuntur ſeorſim.

Art,235.

Art.235. Iam pro ſententia contraria dicente eſſe illicitum vſum opinionis probabilis, niſi probabilior ſit, aut tutior, aut probabilior ſimul, & tutior, quam oppoſita, duo tantum ſunt auctores ex Societate Ieſu, ijdemque fuere, quod ſciam, primi, qui illam certè, & expreſsè docuere, Paulus Comitolus, & Andreas Bianchi. Ambo fuere profeſſi Societatis Ieſu, & fuere viri boni, ac vitæ religioſæ, quales nimirum eſſe ſolent profeſſi ordinis noſtri. Bianchi docuit iunior Philoſophiam ſecundæ, aut tertiæ claſſis, reliquam vitam concionando peregit, epigramatis quoque conſcribendis delectatus, librulum ſuum de opinione probabili edidit ſub nomine ficto Candidi Philabeti prohibitus à Præpoſito Generali, ſuum, Ordiniſque noſtri nomen opuſculo de generi præſcribere. Comitolus, nec Philoſophiam, nec Theologiam vnquam docuit, exponendis, ac tradendis caſibus conſcientiæ longam, ac laudabilem operam impendit, litteris præterea humanioribus, quibus & Latinis, & Græcis fuit inſigniter excultus, aliquid interdum temporis indulgens. Neutrius libri admodum teruntur, nec ſunt admodum multi, qui ſciant extare illos in rerum natura. I modo, & compone altis repentia biburna cupreſſis, pauca inſuper, & arentia iam, multis, & ſemper, ac pro ſemper virentibus. Tuam ego conſcientiam requiro ſeriò optime Lector: In negotio valdè arduo, & implicatiſſimo, & cuius fælix exitus tua plurimũ intereſſet, his ne duobus potiùs dirigendum committeres te, quam illis omnibus, aut etiam, quam cuilibet eorum omnium? Tale autem eſt hoc noſtrum præſens negotium, vt iam iam expoſiturus ſum, & eſt inſuper vtrimque periculoſiſſimum, atque ex genere ſuo eſt periculoſius pro parte iſtorum duorum, vt patet ex dictis ab art. 118. Atque hæc de noſtris fidentius.

Art.236. Poſſum itidem verbulum vnum tuto adijcere de auctoribus ſanctiſſimi, & ſapientiſſimi Ordinis Prædicatorum comparando illos inter ſe tantum, & cum nullo alio, placetque loco verborum meorũ referre verba M. Barnabæ Gallego, qui & ipſe eſt Dominicanus, vir Doctus, & magni meritò habitus. Hic in tract. de conſcientia probabili dub. 1. dicit ſic: Secunda ſententia, quæ vt longè probabilior mihi magis placet, & pro noſtra reſolutione habenda eſt, docet licitum eſſe ſequi opinionem minus probabilem, & minus tutam, dummodo ſit practicè probabilis, relicta probabiliori, & tutiori &c. Hæc igitur ſecunda ſententia communior eſt inter Thomiſtas. Eam docet Bartholomæus de Medina, Dominicus Bannez, Petrus Ledeſma, Gregorius Martinez, Didacus Aluarez, Ludouicus Monteſinos, Petrus Cor-

nejo, Petrus Aragon, Michael Salon, Ioannes Malderus Epiſcopus, Marcus Serra. Hucuſque M. Gallego, qui loca ſingulorum notat inibi diligenter, ſicut, & eorum auctorum, quos in præcedenti noſtrorum inſpectione nominauimus. Licet autem miſcuerit auctoribus ſui ordinis nonnullos alios, ſunt tamen illi ſatis noti per ſe, ac celebres, nec commendatione vlla egent adſcititia, & ego eos retuli, vt referuntur, ne quid ponerem ex meo, ne quid demerem ex domeſtico.

Art. 237. Pro ſententia contraria, ex certis, & indubitatis auctoribus, ſeu loquentibus in proprijs terminis ſunt tres tantum, quod ſciam, Dominicani, Iulius Mercorus in ſua Baſi totius moralis Theologiæ, Ioannes Baptiſta Gonet in ſua diſſertatione Theologica de probabilitate, & quidam alius pluribus in locis, ſatis notus ex apologijs, quas aduerſus ipſum compulſi ſunt edere Lucius Sanmarcus, & Amadeus Guimenius. Iulius Mercorus eſt vir doctus, maximèque colendus, ſed eſt inter alia auctor illorum duorum argumentorum, quæ retuli initio ab art. 1. Ioannem Baptiſtam Gonet ego libenter laudo, quantum tibi placet, vt laudetur. De tertio nil dico, nec dixere ſatis prænominati apologiſtæ duo. Tu confer, vt libet, tres iſtos ſimul ſumptos cum omnibus prænominatis pro nobis, & cum quolibet eorum ſeorſim, & tuam tu ipſe conſcientiam interroga, ſicut ego te interrogabam circa noſtros homines.

Art. 238. Adde auctores eos paucos, qui pugnant in proprijs terminis pro obligatione ad probabiliorem, vel tutiorem, ſeu ſtrictiorem in rebus omnibus controuerſis, quales, qualeſcumque de cætero ſint, ſubeſſe præterea ſuſpicioni liuioris, & animi perturbati propter acerbum, ac vehementem agendi modum, quo auctores huius noſtræ ſententiæ, & plurimos, & clariſſimos, & pijſſimos, atque de Eccleſia Sancta Dei optimè meritos dicunt corruptores morum, Ethices Euangelicæ depravatores, laxones, palpones, & quid non? Quin R. P. Mercorus non eſt veritus tradere ex profeſſo 2. par. baſis art. 26. ſuam ſententiam pertinere ad traditionem Apoſtolorum, & auctores ſententiæ noſtræ contradicere traditioni Apoſtolicæ; id eſt ſtabilit antecedens, ex quo inferatur nos omnes, quatenus tenemus, & docemus opinionem, quam propugno, eſſe hæreticos, & hæreſiarchas formales. Quia contradicere traditioni Apoſtolicæ eſt hæreſis, & docere contra illam eſt archihæreſis, atque catholici rerum theologicarum ſcriptores tenentur ſcire traditiones Apoſtolicas, maximè dum ſcribunt de materia pertinente ad aliquam ex illis. Videtur ne tibi ſatis eſſe fundata ſuſpicio? Si adhuc non videtur, vide tu probatio-

tio-

Digitized by Google

tiones Mercori pro carte, & ſupple de tuo conſequentias facilè obuias pro præmemoratis ſuis & noſtri Ordinis Theologis tot, & talibus. Tædet enim me in his amplius immorari, & ad finem feſtino, præmonito tamen me loquutum eſſe de ſolis Theologis, quos, & ſolos inuicem comparandos propoſui. Quia quæſtio præſens verſatur in materia iuris naturalis, & diuini. Nec enim ſubeſt placitis Pontificum, aut Imperatorum, ac Principum, cum qua quiſque legis cognitione peccet, vel non peccet, mereatur, vel demereatur coram Deo. Quæ autem ſunt iuris naturalis, & diuini pertinent ad Theologos, ad Iuriſtas verò, ſeu canoniſtas, & Legiſtas nonniſi quæ ſunt iuris canonici, & ciuilis, vt tradit Diuus Thomas quodl. 9. quæſt. 7. artic. 15. corp. initio.

Parergon illationibus limitaneum: An doctrina moralis, ſeu practica ſit difficilior cæteris paribus, quam ſpeculatiua; & vniuerſalior, quam minus vniuerſalis; & reflexa, quam directa.

ART. 239. Quæ à pluribus dependent, ſunt difficiliora, cæteris paribus, quam quæ dependent à paucioribus, & ſimiliter ſunt difficiliora, quæ magis remouentur à ſenſu, quam quæ minus. Doctrina autem moralis, quæ practica eſt, dependet à pluribus, quam ſpeculatiua; quia dependet ab ipſa ſpeculatiua in propria materia, & non è conuerſo. Similiter doctrina vniuerſalior remouetur magis à ſenſu, quam minus vniuerſalis; nec non reflexa, quam directa. Quia ſenſus eſt circa ſingulare, à quo plus diſtat vniuerſalius, quam minus vniuerſale; & cognitio intellectualis directa ſumitur immediatè à ſenſu, reflexa verò mediatè; atque mediatum diſtat magis, quam immediatum à termino communi. Ergo doctrina moralis &c. Et loquor de doctrina morali ſcientifica, ſeu procedente modo ſcientifico. Quia alioquin cætera non eſſent paria, & loquutus ſum cæteris paribus.

Art. 240. Hinc apparet quæſtionem iſtam noſtram eſſe difficillimam, & abſtruſiſſimam. Quia eſt ſummè imprimis moralis, & practica, quatenus eius reſolutio eſt regulatiua, & vltimò completiua omnium aliarum cognitionum practicarum, eiſdemque omnibus cooperatur in ordine ad omnes electiones, & operationes humanas. Omnes namque aliæ opiniones, & qualeſcumque cognitiones practicæ adhibentur ad eligendum, & operandum

Digitized by Google

ſic, vel ſic dependenter ab opinione, quam quiſque tenuerit circa hanc quęſtionem. Nempè ſicut omnes aliæ opiniones practicæ conſiderant particulariter conditiones ad eligendum, & operandum honeſtè requiſitas ex parte operis, & obiecti ſecundum ſe; ita ſententia, quam quiſque tenet circa hanc quæſtionem, conſiderat vniuerſaliter conditionem requiſitam ad eundem finem ex parte operantis, ſeu ex parte operis, & obiecti prout ſubeſt directæ de eodem cognitioni præexiſtenti in intellectu eligentis ipſius, ac operantis. Ac proindè quicunque deliberatè operatur, ac moraliter impellitur, atque vltimò determinatur ad eligendum, ac operandum ſic, vel ſic, iuxta ſententiam, quam ſibi reipſa in animum inducit circa hanc quæſtionem, vti perſpicitur clarè ex dictis hucuſque præſertim ab art. 194. vſque ad art. 202. Eadem ratione redditur manifeſtius, quam vt probari, aut exponi vlterius debeat tandem hanc quæſtionem eſſe, & vniuerſaliſſimam inter omnes quæſtiones morales, & omninò reflexam, vtpotè ſubalternantem, ac ſubordinantem ſibi omnes alias, & ſingulas quæſtiones practicas, & conſiderantem reflexè omnes, ac ſingulas reſolutiones ipſarum. Eſt igitur iſta quæſtio difficillima, & abſtruſiſſima inter omnes quæſtiones de moribus ſeu ſpeculatiuas, ſeu practicas.

Art. 241. Ex quo vlterius ſponte apparet mirandum minimè eſſe, quod quamplures, & valdè perniciosæ æquiuocationes acciderint nonnullis huius quæſtionis tractatoribus, tum circa ipſam quęſtionem ſecundum ſe, tum circa principia circumiacentia, ex quibus dependet eius reſolutio. Alij namque confudere opinionem probabilem cum dubio ſtrictè tali, cum ſuſpicione, & ſcrupulo; cum ſententia improbabili, ac temeraria; cum errore, & hæreſi. Alij confundere maiorem, & minorem probabilitatem controuerſas, ac ancipites cum indubitatis, atque omninò manifeſtis; Et rurſus apparentes in apprehenſione, aut ſuſpicione tantum cum agnitis, atq; firmiter in animum inductis enunciatiuè; necnon agnitas, ac enunciatas præcisè, prout apparet in eiſdem ſeu apprehenſionibus, ſeu ſuſpicionibus cum iudicatis, & agnitis ſecundum ſe, ac reipſa; quę differentię ſunt ſubtiles quidem, ſed magnę tamen, & valdè magnę, atque obſeruationis, ac diſcretionis oppidò neceſſarię. Alij confudere opiniones ſpeculatiuas cum practicis, ſeu eas, quę enunciant de natura, & conditione phyſica cuiuſque operationis, & materię circa quam, cum iis opinionibus, quę enunciant de honeſtate, & inhoneſtate eiuſdem operationis hic, & nunc; de licito, & illicito; peccato, & non peccato. Alij confudere opiniones materialiter tantum

tutas

mtas cum iis, quę ſunt tutę formaliter; ſeù proponentes, quod tuto agitur, & certum eſt tuto agi, cum indicentibus obligationem id ipſum agendi, & ad quod eſt incertum, an obligemur; necnon eligentes, ac agentes, quod tutum eſt, precisè quia tutum eſt, cum eligentibus, ac agentibus id ipſum, quia obligatorium eſt, & neceſſarium ad ſalutem animę. Alij confudere probabile quoad nomen tantum, & æquiuocè, cum probabili reipſa, & vniuocè; atque theologicè probabile cum probabili academicè, rhetoricè, topicè. Alij confudere ignorantiam tum vincibilem, tum inuincibilem, quarum altera abſoluit, altera reprobat operantem ſub opinione falſa, ſiue larga ea ſit, ſiuè ſtricta. Confudere, inquam, ignorantiam circa ea, quę ſunt de neceſſitate medij, cum ea ignorantia, quę eſt circa neceſſaria neceſſitate pręcepti tantum; & rurſus ignorantiam circa ea, quę ſunt, vel per ſe nota, vel euidentia per rationem naturalem, vel diſtinctè, ac manifeſtè reuelata à Deo, cum ignorantia eorum, quę ſunt occultiora, atque ex prioribus illis deducuntur per conſequentias difficiles, & ancipites ratiocinationes; neque aduertenunt parem prorſus neceſſitatem excuſationis ex ignorantia inuincibili pro opinionibus falſis, ſiuè ſtrictis, ſiuè largis, atque pro operationibus directis formaliter per eaſdem falſas vtriuſque generis opiniones. Ac demum per iſtas tot, ac tantas æquiuocationes effectum eſt, vt quamplurima omnis generis teſtimonia in locis non ſuis, prorſuſque adulterata inducerentur; nec non vt aliqui, iique non pauci agerent feruenter de hac quęſtione, & de pertinentibus ad eandem tanquam ſibi inuicem repugnantes, cum tamen nil reipſa diſſentirent, vt animaduertit optimè pro ſęculo anteriori Syluester ver. *Opinio*, vbi ſic habet: *Primò quaeritur, vtrum auditores diuerſorum Magiſtrorum tenentium diuerſas opiniones, quarum ſcilicet altera neceſſariò eſt falſa, excuſentur, ſi ſequantur opiniones ſuorum Magiſtrorum? Et dico, quod de hoc videntur eſſe opiniones, & non ſunt.* Quomodo id verificet, exhibuimus ſuperius opportunè.

Art. 242. Mirum dico non eſt, quod monſtroſitates iſtę omnes, quas ſuis in locis adnotaui, & quanta potui diligentia remoui, nonnullis irrepſerint in difficillima, abſtruſiſſimaque quęſtione. Verum ego non tam pro aliena, quam pro mea potius excuſatione propria in parergon propoſitum ſeceſſi. Speraui nimirum fore, vt patefacta diſtinctius ſumma rei, de qua diſſerui, difficultate, facilius mihi condonarentur errata, quęcunque, & qualiacunque me inter diſſerendum quoad ſubſtantiam, vel modum commiſiſſe deprehenderetur, quatenus error vbi difficillimè vitatur,

tatur, faciliimè condonatur. Suffragantur præterea mihi cauſæ aliæ duæ, altera ex vtilitate, altera ex neceſſitate ſcribendi, ob quas proniorem te ad veniam, & ſperare poſſum, & experiri debeo. Vtilitatem efficaciter perſuadent comparationes, quas inſtitui in genere, & in ſpecie ab art.213.vſque ad art.223. rationes, quas comparando inibi ponderaui,& conſilium Gerſonis, D. Antonini, & inſtitutionis Ordinis Prædicatorum, quod exhibui art.215. & 217. cum ſpeciali circa hanc quæſtionem animaduerſione obſeruata cum Suarez art.216. Neceſſitas, qua profectò grauiſſima compulſus ad reſpondendum, atque coactus fui, innoteſcit plus ſatis ex enormibus iniurijs, quibus Sinnichius ſuperius memoratus, alijque nonnulli turpiſſimè dehoneſtarunt ob hanc ſententiam auctores catholicos, & numero plurimos, & doctrinæ celebritate clariſſimos, & pietate, morumque ſanctimonia admodum venerabiles. Atque horum defendendorum neceſſitati conſerta inſuper erat cauſa mea propria, quæ cum reſpectu mei eſſet leuiſſima, pro iuſtitia defenſionis eſt grauiſſima. Quod caput eſt veritatem, quæ ſola eſt iuſta iuſtæ benignitatis, ac ſeueritatis, omniſque honeſtatis menſura, cuius propterea, & diligentiſſimè indagandæ, & ſinceriſſimè profitendę, ac propugnandę fortiſsimè ſtudium in hac potiſsimum quęſtione pernecesſarium, honeſtiſsimumque eſſe commoſtrabam ſuperius artic.41. & 42. & quam denique huic noſtrę ineſſe ſententię, adhibita deſuper omni pro viribus diligentia,& accuratione,iam olim firmiſsimè credidi, atque in dies firmius ſemper, ac firmius credo. Veritatem, inquam, iſtam indefenſam deſtituere, & non pro modulo meo tueri, ac confouere quoad poſſem, religioni duxi. Faxit Deus, vt quam magno cum labore, ſæpiuſque repetito auidè quęſiui, fęliciter attigerim minima ſaltem aliqua ex parte, & ſiquidem attigi, vt te quoque tangant, quę dixi.

FINIS.

IN-

Digitized by Google

INDEX

LOCORVM

SACRAE SCRIPTVRAE,

Et Sacrorum Canonum.

GEneſis cap.2.v.3. *Præcepit nobis Deus.* art.6.
ver.17. *In quacunque enim die,* art.1.
Exodi 17.4. *Delebo memoriam,* art.8. & 10.
Deuteronomij 4.2. *Non addetis,* art.41.
cap.12. fine. *Quod præcipio tibi,* art.41.
cap.32.7. *Interroga patrem tuum,* art.161.
Regum lib.1. cap.15. per totum fere caput art.7. & ſeq.
Iob.5. 14. *Per diem incurrent tenebras,* art.35.
cap.21.14. *Qui dixerunt Deo: Recede,* art.154.
Pſalmo 10.3. *Laudatur peccator,* art.49.
Pſalm.35.4. *Noluit intelligere,* art.154.
Pſal.36.27. *Declina à malo,* art.196.
Pſalm.78.6. *Effunde iram tuam,* art.57.
Pſalm.118.2. *Beati, qui ſcrutantur:* cum ſeq. & ver. 72. *Bonum mihi lex,* art.147.
Prouerbiorum 1.12. *Eſt via, quæ videtur.* art.46.& 48.
cap.2.14. *Qui lætantur.* art.80.
cap.4.27. *Non declines.* art.41.
cap.6.23. *Quia mandatum lucerna.* art.147.
cap.24.10. *Si deſperaueris laſſus.* art.214.
cap.27.11. *Stude Sapientiæ.* art.161.
Eccleſiaſtis 7.17. *Noli eſſe nimis iuſtus.* art.165.
cap.12.11. *Verba ſapientium ſicut ſtimuli.* art.46.
Sapientiæ 5.4. *Nos inſenſati.* art.80.
cap.9. 13. *Quis enim poterit ſcire?* & ver. 16. *Difficile æſtimamus.* art.199.

cap.13.

Digitized by Google

cap.13.10. *Infœlices autem ſunt*. art.57.
cap.14.13. *Acerbo enim luctu*. art.56.
Eccleſiaſtici 3.27. *Cor durum*. *Qui amat periculum*. artic.164. & 166.
Iſaiæ 3.12. *Popule meus, qui te beatum*. art.46.
cap.5.20. *Væ qui dicitis*. art.46.
cap.30.10. *Nolite aſpicere nobis*. art.154.
ver.21. *Hæc eſt via*. art.41.
cap.35.4. *Confortamini puſillanimes*. art.139.
cap.59.10. *Palpauimus ſicut cæci*. art.35.
Ezechielis 13.18. *Væ qui conſuunt puluillos*. art.15. & 46.
cap.33.11. *Nolo mortem impij*. art.214.
cap.34.4. *Sed cum auſteritate imperabitis*. art.52.
Matthæi 5.36. *Sit autem ſermo veſter*. art.51.
cap.7.13. *Intrate per anguſtam*. art.38.
cap.8.8. *Domine non ſum dignus*. art.128.
cap.11.30. *Iugum enim ſuaue*. art.42.
cap.15.6. *Irritum feciſtis mandatum Dei*. art.53.
ver.14. *Cæci ſunt, & duces*. art.15.35.53.60.162.
ver.25. *Facilius eſt camelum*. art.51.
cap.19.21. *Vade, & vende*. art.51.
cap.23.2. *Super cathedram Moyſi*. art.162.
ver.4. *Alligant onera grauia*. art.40.52.213.
ver.13. *Væ autem vobis*. art.52.
cap.24.11. *Et multi pſeudoProphetæ*. & ver.23. *Tunc ſi quis vobis*. art.55.
cap.25. Parabola decem Virginum. art.45. & 47.
cap.26.59. *Principes autem Sacerdotum*. art.61.
Lucæ 12.47. *Ille autem ſeruus, qui cognouit*. art.33.
cap.19.6. *Et excepit illum gaudens*. art.128.
cap.23.2. *Hunc inuenimus ſubuertentem*. art.54.
cap.32.4. *Nil inuenio cauſæ*. art.61.
Ioannis 1.12. *Dedit eis poteſtatem*. art.33.
cap.12.19. *Phariſæi ergo dixerunt*. art.61.
cap.13.48. *Si dimittimus eum ſic*. art.61.
cap.15.24. *Si opera non feciſſem in eis*. art.61.
Actorum 15.18. *Viſum eſt Spiritui Sancto, & nobis*. art.40.
B. Pauli ad Rom.1.18. *Reuelatur enim ira Dei*. & ver.32. *Qui cum iuſtitiam Dei*. art.57.
cap.2.12. *Quicunque enim ſine lege*. art.57.
ver.15. *Teſtimonium reddente illis*. art.144.

cap.14.

Digitized by Google

cap. 14. 3. *Is, qui manducat.* & ver. 4. *Tu quis es, qui iudicas?* artic. 121.
ver. 5. *Vnuſquiſque in ſuo ſenſu*. art. 37.
ver. 23. *Qui autem diſcernit*. art. 144.
ibid. *Omne autem, quod non eſt ex fide*. art. 156. & 196.
1. ad Corinth. 7. 9. *Quod ſi non ſe continent*. 49.
cap. 10. 25. *Omne, quod in macello venit*. & ver. 3. *Sicut & ego per omnia omnibus*. art. 49.
Ad Galat. 1. 10. *Si adhuc hominibus placerem*. ibid.
cap. 2. 11. *In faciem ei reſtiti*. art. 220.
Ad Coloſſ. 2. 16. *Nemo ergo vos iudicet*, & ver. 21. *Ne tetigeritis*, & ver. 23. *Quæ ſunt quidem*. art. 50.
1. ad Theſſal. 1. 8. *Vindictam ijs, qui non nouerunt Deum*, art. 57.
1. ad Timoth. 1. 19. *Lex iuſto non eſt poſita*, art. 218.
cap. 2. 4. *Qui omnes homines vult ſaluos fieri*, art. 214.
cap. 4. 1. *Spiritus autem manifeſtè dicit, quia*, art. 50.

EX IVRE

Canonico.

CAp. *Iuuenis*, de ſponſal. *In his, quæ dubia ſunt*, art. 171. & ſeq. & art. 211.
Cap. *Ad audientiam*, de homic. *In dubijs ſemitam*. ibid.
Cap. *Fraternitatis*, de frig. & maleſ. art. 176. & 181.
Cap. *Significaſti*, 2. de homic. art. 176.
Cap. *Inquiſitioni*, de ſent. excom. art. 177. & ſeq.
Cap. *Dominus*, de ſec. nupt. art. 181.
Cap. *In præſentia*, de ſponſ. & matr. ibid.
Cap. *Litteras*, de reſtit. ſpol. *Quod fit contra conſcientiam*, art. 196.
Cap. *Si quis autem*, de pœnit. quæſt. 3. diſt. 7. *Ergo tene certum, & dimitte incertum*, art. 170. 171. 211.
De reg. iur. in 6: reg. 6. *Nemo poteſt ad impoſſibile*, art. 164.
Clem. *Exiui*, art. 182. & ſeq. fusè.
Cap. *Ad eius verò*. *Bonarum quippe mentium*, diſt. 5. art. 165.
Cap. *Duo mala*, diſt. 13. art. 179.

Cap. *Sicut quædam*, diſt.14.art.159.
Cap. *In Canonicis*, diſt.19. art.230.
Cap. *Turbatur*, 1.quæſt.4. art.32.
Cap. *Si teſtes*, 4.quæſt.2. & 3. art.124.
Cap. *Quid culpatur*, 23.quæſt.1.art.201.
Cap. *Cum per bellicam*, 34.quæſt.1.& 2.art.181.
Conc.Trid. ſeſſ.5.in decr.de pecc.orig.can.1.art.6.
Ibidem ſub finem decreti; *Hanc concupiſcentiam*. art.29.

IN-

INDEX
Rerum in hac Appendice contentarum.

A

Academiſmus obijcitur nobis art.61.p.61. Exponitur, & obiectio diſijcitur, art.72. p.64. Stultitiam eius doctrinæ ne quidem de Philoſophis eius auctoribus credere voluit Auguſtinus, art.81.p.72.

Adamus. Proponitur argumentum contra nos ex opinione probabili Adami, art.1.p.3. Adamus nullam habuit opinionem, antequam peccaret, art.2. Cognouit certo obligationem præcepti, art.3. Incidit in hæreſim ante eſum pomi, art.4. Confirmatur ex Conc.Trid.certitudo eius obligationis non edendi, art.6.p.7.

Adulatio eſt deterior, quàm litigium art.52.p.47. Adulatoris deſcriptio, art.45.p.39. Nil ea pertinet ad probabiliſtas, & auctores mitioris doctrinæ, art.47.p.42.

Aemulationis ratio inter diſſimiles, & obſcurè inæquales, art.130. pag.133.

Amaritudo deterior, quàm adulatio, art.52.p.47.

Antichriſti aſſeclis nulla aderit legitima probabilitas art.62.p.56.

D. Antoninus ſuffragatur noſtræ ſententiæ vna cum Adriano, art.158.p.165.& ſeq. Reſpondet præcipuis argumentis noſtrorum aduerſariorum, art.165.p.177.

Auctorum pro noſtra, & pro oppoſita ſententia numerus, & qualitas, art.231.p.246.& ſeq. Suſpiciuncula aduerſus nonnullos auctores oppoſitæ ſententiæ art.238.p.250.

D. Auguſtini principia ad fauentia noſtræ ſententię, noſtriſque principijs, ab art.125.ad 129.p.124. & alibi paſſim.

B

Bonitatis, & malitiæ moralis menſura, & præponderantia magnitudinis in bonitate, art.214.p.231.

Bilancis improportio ad potentiam rationalem art.132.p.135.

Digitized by Google

CAietani ſententia de vſu licito opinionum, art. 207. & 211. pag.224.& 228.
Catilinæ praui mores, & oratio Theologiæ improbabilis, art. 77. pag.69.
Cœcus. Quinam dicantur cœci, & duces cœcorum in Euangelio, art.35.p.31.
Certitudo moralis dupliciter vſurpatur, art.206.p.223.
Conſcientiæ dictamen vltimum,& cognitio directa de obiecto eligibili dependent ex diuerſis principijs, art.196. p. 213. Non licet appellare à dictamine conſcientiæ propriæ ad dictamen conſcientiæ alienæ, art.143.p.147.& ſeq.
Conſcientiæ de peccato depoſitio, quæ licita, quæ illicita art.153. p.159.& ſeq.
Controuerſiæ inopinabiles quadruplici ſpecie continentur ex Auguſtino, art.125.p.124.
Chriſti D. crucifixores, & aſſeclæ Antichriſti deſtituti omni vera probabilitate, art.61.& 62.p.56.

D

DEcalogi tranſgreſſionem eſſe deteriorem ſub Euangelio,quam prius,fruſtra opponitur aduerſus probabiliſtas, art.36.p.32.
Docti, & indocti diſcrimen in vſu licito opinionum, art.161.p.169 Et iterum ex Caietano, art.210.p.227.
Dubitationis diſcrimen ab opinione, art.85.p.75. Tranſitus à dubitatione ad opinionem abſq; noua ratione directa, art.135.p.137. & ſeq. Diſtinctio dubij propriè, & impropriè talis, art.190.p.206. ac deinceps.

E

ELiſio motiuorum inuicem oppoſitorum, quid ſit, & quando detur, ac non detur, ſeù mutuo, ſeù non mutuo, art.123. pag.121.& ſeq.
Excuſatio, verb.Ignorantia.

Digitized by Google

Formido propria opinantis alia eſt negatiua, alia poſitiua, & quid vtraque ſit, art.87.p.77.
Fori interni, & externi æquiparatio, art.123.& 124.p.121.

I.

Ignorantia. Diſtinctio ignorantiæ vincibilis, & inuincibilis, art. 24.p.21. Inuincibilis quatenus ſit, ſeù poſſibilis, ſeù impoſſibilis, & excuſet, vel non excuſet quoad legem naturalem, & diuinam, art.32.p.27.& ſeq. Subiungitur diſtinctio neceſſariorum neceſſitate medii, & præcepti cum expoſitione Auguſtini, & Lactantii, art.33. & 34.p.30. Ignorantia inuincibilis ſæpè excuſat à peccato formali, & reddit meritoriam operationem alioqui malam, art.202.p.219.& ſeq. Applicatur id ad doctrinas fidei, & morum, art.224.p.239.& ſeq.
Iudex quomodo ſe gerat in ambiguis, art.124 p.122.

L.

Laxitas: Non minus reprehendi in Sacris litteris nimium rigorem, quàm nimiam laxitatem, art.50.pag.44.& ſeq. Illius, quàm huius exceſſum eſſe periculoſiorem, art.214.p.231.
Legis tum additione, tum detractione, tàm doctrinali, quàm exequutiua offenditur maximè Deus, & Dei ſapientia infinita, art. 219.p.235.& ſeq. Lex eſt perfectiua hominis, & eius perfecta cognitio non tam eſt onus, quàm donum, licet adijciat maiorem obligationem, art.147. pag.151. Diſtinctio legis naturalis, & diuinæ à lege ad vtramque pertinenti, art.32.p.28.
Libertas alia eſt contradictionis, alia contrarietatis, art.104.pag.97. Vtraque ineſt opinanti, art.112.p.106. Exponitur, id, & limitatur, art.113.p.107. Confirmatur ex libertate ad credendum, & ad iudicium temerarium, art.118. p.114. Exponitur celebris textus Philoſophi in eam rem, art.107. p.101. Vrgetur paritas ex libertate contradictionis, art.130.& 133.pag.132.& 136. Neceſſitas libertatis opinandi pro vſu licito opinionis reipſa minus probabilis, art. 140. p. 143. Aſtruitur ſufficientia eiuſdem libertatis pro eodem vſu cum idonea diſtinctione, art.152.p.557.v.Opinio.

Mi-

Digitized by Google

M

Milites iuſtè pugnantes in bello iniuſto, art.203.p.220.

Minores. Ordinis Minorum difficultates circa regulam, earumque deciſio fauent noſtræ ſententiæ, art.182. pag.195. & ſeqq.

O

Onus graue, & importabile quale ſit, & dicatur, artic.213. pag.230.

Opinio. Reiicitur confuſio opinionis cum falſitate, & errore, art.19.p.18. Obſeruatur ſpecialis quædam opinionis, & opinantis acceptio apud Auguſtinum, art.21. pag.19. Reprobatio opinionis in genere, & operantis ſub opinione eſt iniqua, & diſſona, art.37.p.33. Exponitur diſcrimen opinionis ab intelligentia, ſcientia, fide, ac præſertim à dubitatione, art.85. p.75. Ac deinceps. Inſufficienter illud exponi ex ſolo modo tendendi, art.88.p.78. Cur cuique placeat ſua quælibet opinio, cum opinabilitas hæc præ alia non æſtimetur, art.137. p.139. v. Libertas opinandi.

Opinio probabilis: Multiplex eius definitio legitima, art.102. p.93. Vbi deeſt, petenti vlteriorem definitionem definitionis ſponte clare imminire proceſſum in infinitum. Vſus licitus opinionis cuiuſuis practicæ verè probabilis, toto opere, ac præſertim, art.156.p.161.& ſeq.

Opinionis probabilis inadæquata conſideratio quot, & qualia pariat incommoda, art.58. p.53.& ſeqq. Controuerſia de vſu licito opinionis probabilis eſt valdè difficilis, & æquiuocationibus obnoxia, art.239.& ſeq.251.

Opiniones mites rigidis præferendæ cæteris paribus, art.160. p.167. & plenius, art.217. cum proximè præced.& ſeq. Accurata vtrarumque, ſeu magis, & minùs tutarum comparatio, ab art.213. Maius eſſe periculum opinionis rigidæ, quàm mitis, art.214.& 217. Rigidam proindè eſſe tutam materialiter, ſeu ex parte materiæ tantum, atque incongruenter dici rigidam ſtare pro lege, mitem contra legem, art.242.p.238.

Opinio reflexa nil confert ad honeſtandam actionem, niſi variet opinionem directam, art.143.p.147.

Pal-

P

Paſponiſmus obiectus noſtræ ſententiæ, & reiectus, ab art. 45. pag. 39. & ſeq.

Peccatum: Exponitur accuratè diſtinctio peccati, quod per ſeipſum eſt tale, à peccato, quod eſt pœna peccati, art. 24. p. 31. & ſeq. Obſeruatur ea in re differentia quoadmodum loquendi inter Auguſtinum, & DD. Scholaſticos cum laude vtriuſque, art. 29. p. 25. Peccatorum purè materialium frequentia in docendo, & in agendo multipliciter demonſtratur, art. 202. ac deinceps fusè, 219.

Principia vniuerſalia non eſſe deſerenda propter difficultatem, aut ignorationem circa aliquod particulare, art. 82. p. 73.

Probabile Theologorum ſolo nomine conuenit cum probabili Academicorum, & opponitur illi contradictoriè, art. 72. pag. 64. Idem probabile differt toto cœlo à probabili Ariſtotelico, art. 91. & 99. p. 80. & 89. cum ſeq. vtrobique. Vndè Ariſtotelicæ definitiones probabilis nil conferunt ad rem Theologicam, ibid. Suadetur id ex ipſo Ariſtotele, & oſtenditur exemplis, art. 97. & 98. pag. 87. Vtraque pars contradictionis ſimul poteſt eſſe probabilis ex mente Philoſophi, art. 94. p. 84. Idem colligitur ex Auguſtino art. 123. pag. 129.

Probabilitas perperam contraponitur veritati, art. 17. p. 18. Per abſurdè confunditur cum vanis prætextibus, cum ignorantia vincibili, ac affectata, & cum infidelitate ſuperadditis varijs horridis exemplis, art. 53. p. 48. & ſeq. latè v. Opinio probabilis.

Portam cœli eſſe anguſtam ratione eorum, quæ certa ſunt, nec indè quidquam concludi aduerſus probabiliſtas, art. 39. p. 34. ac deinceps.

Prudentia humana, quatenus certa, & quatenus incerta ſit, art. 197. p. 213. & ſeq.

R

Reflexio, verb. Opinio reflexa. Rigor, verb. Tutitas.

Saul:

S

SAul : Refertur præceptum Dei,& factum Saulis circa Amalec, art.7.p.8. Arguitur indè contra nos, art.8. Reijcitur hoc argumentum argumentis vndecim, art.10.p.10.

Scripturæ Canonicæ controuerſæ, quæ quibus præferendæ ſint ex Auguſtino, art.126.p.127. Et quid indè pro nobis, ibid.

Scrupoloſis quomodò ſubueniendum, art.159.p.127.

Sinnichius : Referuntur, quæ dicit aduerſus noſtram ſententiam & eius auctores, art.14.& 15. p.14. Reprimitur adiuncta ex Auguſtino comparatione eius cum Vrbico, art.17.& p.17. Occurritur omnibus eius conatibus, art.17. p.18. & ſeq. Notatur inconſequentia eius, & contradictio in puncto principali, art.67.p.60.

Statutum Ordinis Prædicatorum pro doctrinis mitibus, artic.217. in fine, p.234.

T

DIui Thomæ ſententia de vſu licito opinionum, art.162. p.171. & mox ibidem de monte Scotiæ.

Traianus. Referuntur ex D.Thoma duæ opiniones ſimul probabiles, & tamen inuicem incompoſſibiles de æterna eius ſalute, art.98.p.88.

V

VIrgo; Exponitur parabola decem Virginum ex Auguſtino, & oſtenditur nil eam pertinere ad probabiliſtas, art.47.p.41.

Vrbicus ab Auguſtino acriter reprehenſus, art.17.& p.17.

FINIS.

BIBLIOTECA NAZ. ROMA VITTORIO EMANUELE

Digitized by Google